

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
HADİS BİLİM DALI

**ÖMER NASÛHİ BİLMEN’İN “HUKÛK-I İSLÂMİYYE
VE İSTİLÂHÂT-I FIKHİYYE KÂMUSU” ADLI
ESERİNDE GEÇEN HADİSLERİN TAHRÎC VE
DEĞERLENDİRİLMESİ**

MUSTAFA YÜCEER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN:
PROF.DR. BİLAL SAKLAN

KONYA-2015

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	MUSTAFA YÜCEER
	Numarası	118106031007
	Ana Bilim / Bilim Dalı	TEMEL İSLAM BİLİMLERİ / HADİS
	Programı	Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Bilal SAKLAN
	Tezin Adı	"Ömer Nasuhi Bilmen'in 'Hukukî, İslamî ve İstihlakî Fikhiyye Kanunu' Adlı Eserde Geçen Hadislerin Tahrir ve Değerlendirilmesi"

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan ..... başlıklı bu çalışma 29.10.2015 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sıra No	Danışman ve Üyeler		
	Unvanı	Adı ve Soyadı	İmza
1	Prof. Dr.	Bilal SAKLAN	
2	Prof. Dr.	Adil YAVUZ	
3	Prof. Dr.	Seyit ANCI	

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	MUSTAFA YÜCEER		
	Numarası	118106031007		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	TEMEL İSLAM BİLİMLERİ / HADİS BİLİM DALI		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
Tezin Adı	ÖMER NASŪHİ BİLMEN'İN "HUKŪK-I İSLÂMİYYE VE İSTİLÂHÂT-I FİKHİYYE KÂMUSU" ADLI ESERİNDE GEÇEN HADİSLERİN TAHRİÇ VE DEĞERLENDİRİLMESİ			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Mustafa YÜCEER

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	MUSTAFA YÜCEER		
	Numarası	118106031007		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	TEMEL İSLAM BİLİMLERİ / HADİS BİLİM DALI		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	PROF.DR. BİLAL SAKLAN		
Tezin Adı	ÖMER NASÛHİ BİLMEN'İN "HUKÛK-I İSLÂMİYYE VE İSTİLÂHÂT-I FIKHİYYE KÂMÛSU" ADLI ESERİNDE GEÇEN HADİSLERİN TAHRÎC VE DEĞERLENDİRİLMESİ			

Bu tez, son dönem İslam âlimlerinden Ömer Nasûhi Bilmen'in fıkıh ilmine dair yazmış olduğu "Hukûk-ı İslâmiyye ve Istilâhât-ı Fıkhiyye Kamusu" adlı eserinde kullandığı hadislerin sıhhat durumunu tespit etmek ve Bilmen'in hadisçiliğinin anlaşılmasına katkı sağlamak amacıyla hazırlanmıştır. Tahrîc çalışması olan tez, giriş ve iki bölümden oluşmaktadır.

Tezin Giriş bölümünde konu, amaç ve yöntemden bahsedilmiş, Birinci Bölümde Ömer Nasûhi Bilmen'in hayatı, eserleri ve özellikle tahrîcini yaptığımız eserde geçen hadis ilmiyle ilgili görüşlerine yer verilmiştir.

Tezin ikinci bölümünde, eserde geçen 334 adet hadisin tahrîcleri, araştırmanın yönteminde belirtilen tahrîc metotlarına göre yapılmış ve hadislerle ilgili sahih, hasen, zayıf, mevzû gibi verilen hükümler hakkında değerlendirmeler yapılmıştır. Çalışmanın son kısmında hadislerin sıhhat durumları ile ilgili istatistiksel tablolar oluşturulmuş ve tezle ilgili genel bir değerlendirme yapılarak çalışma tamamlanmıştır.

Anahtar sözcükler: Ömer Nasûhi Bilmen, Tahrîc, Hadis, Hukûk-ı İslâmiyye ve Istilâhât-ı Fıkhiyye Kâmusu

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

ABSTRACT

Author's	Name and Surname	MUSTAFA YÜCEER		
	Student Number	118106031007		
	Department	TEMEL İSLAM BİLİMLERİ / HADİS BİLİM DALI		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	X	
		Doctoral Degree (Ph.D.)		
	Supervisor	PROF.DR. BİLAL SAKLAN		
Title of the Thesis/Dissertation	TAKHRİJ AND EVALUATION OF HADİTHS IN ÖMER NASÛHİ BİLMEN'S "HUKÛK-I İSLÂMİYYE VE İSTİLÂHÂT-I FIKHİYYE KÂMÛSU"			

This thesis is written to identify validity of the hadiths (sentences associated to The Prophet Mohammad (peace and blessings be upon him)) in the Ömer Nasûhi Bilmen's book "Hukûk-ı İslâmîyye ve İstîlâhât-ı Fıkhîyye Kâmûsu" about islamic law and to make Bilmen's way of work on islamic law more understandable. This thesis is a work on identifying source of hadiths, which is namely takhrij, consists of introduction and two sections.

In the first section, Aim and the method of this thesis is explained in detail. After that, Ömer Nasuhi Bilmen's life, works and especially his comments about the work of hadith sources given in the book we are inspected are also given in the same section.

In the second section of this thesis, takhrijs of 334 hadiths of the book are briefly discussed. These takhrijs are given according to methods of the Hadith Way and evaluation of these hadiths is given with judgements like sahih-certain, hasen-almost certain, zayıf-weak and mevzu-false or fiction. In the last part of second section, statistical tables about confidence judgements of hadiths are constructed. Lastly, a discussion on the thesis is given.

Keywords: Ömer Nasûhi Bilmen, Takhrij, Hadith, Islamic Law

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR III

ÖNSÖZ IV

GİRİŞ

ARAŞTIRMA HAKKINDA BİLGİLER

A. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE AMACI 1

B. ARAŞTIRMANIN KAYNAKLARI VE YÖNTEMİ.....2

BİRİNCİ BÖLÜM

ÖMER NASUHİ BİLMEN'İN HAYATI, İLMİ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ

A. HAYATI.....6

B. ESERLERİ.....8

1. TEFSİRLE İLGİLİ ESERLERİ.....8

2. HADİSLE İLE İLGİLİ ESERLERİ.....11

3. FIKIH VE İSLÂM HUKÛKUyla İLGİLİ ESERLERİ.....11

4. KELAM İLMİYLE İLGİLİ ESERLERİ.....12

5. DİL VE EDEBİYATLA İLGİLİ ESERLERİ.....13

6. FARKLI KONULARDAKİ DİĞER ESERLERİ.....14

C. ÖMER NASUHİ BİLMEN'İN HADİS USÛLÜ VE BAZI HADİS
PROBLEMLERİNE DAİR GÖRÜŞLERİ.....16

1. SÛNNETİN TANIMI, MAHİYETİ VE ÖNEMİ HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ...17

2. RÂVÎ VE RİVÂYET HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ.....20

3. HADİS RİVÂYETİYLE İLGİLİ YAPILAN İTİRAZLAR HAKKINDAKİ
GÖRÜŞLERİ.....23

4. NESH KONUSU İLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ.....28

İKİNCİ BÖLÜM

ÖMER NASUHİ BİLMEN'İN İSTİLÂHÂT-I FIKHİYYE KÂMÛSU'NDA GEÇEN HADİSLERİN TAHRÎC VE DEĞERLENDİRİLMESİ

A. HUKUK-I İSLÂMİYYE VE İSTILAHÂTI FIKHİYYE KÂMÛSU.....	31
B. HADİSLERİN TAHRÎC VE DEĞERLENDİRİLMESİ.....	36
1. BİRİNCİ CİLTTE BULUNAN HADİSLERİN TAHRÎCİ.....	36
2. İKİNCİ CİLTTE BULUNAN HADİSLERİN TAHRÎCİ.....	111
3. ÜÇÜNCÜ CİLTTE BULUNAN HADİSLERİN TAHRÎCİ.....	131
4. DÖRDÜNCÜ CİLTTE BULUNAN HADİSLERİN TAHRÎCİ.....	162
5. BEŞİNCİ CİLTTE BULUNAN HADİSLERİN TAHRÎCİ.....	181
6. ALTINCI CİLTTE BULUNAN HADİSLERİN TAHRÎCİ.....	184
7. YEDİNCİ CİLTTE BULUNAN HADİSLERİN TAHRÎCİ.....	201
8. SEKİZİNCİ CİLTTE BULUNAN HADİSLERİN TAHRÎC.....	212
C. İSTİLÂHÂTI FIKHİYYE KÂMÛSUNDA GEÇEN HADİSLERLE İLGİLİ TABLOLAR.....	206
1. HADİSLERİN SİHHAT DERESESİNE GÖRE GENEL DAĞILIMI	227
2. HADİSLERİN KAYNAKLARA GÖRE DAĞILIMI	231
3. HADİSLERİN KAYNAKLARININ CİLTLERE GÖRE DAĞILIMI.....	231
4. HADİSLERİN SİHHATİNE GÖRE DAĞILIMI	232
5. HADİSLERİN SİHHATİNİN CİLTLERE GÖRE DAĞILIMI.....	232
6. HADİSLERİN KÜTÜB-İ TİS'A KİTAPLARINDAKİ DURUMLARINA GÖRE DAĞILIMI.....	233
7. KÜTÜB-İ TİS'A DIŞINDAKİ HADİSLERİN SİHHAT DURUMLARINA GÖRE DAĞILIMI	233
D. İSTİLÂHÂTI FIKHİYYE KAMUSUNDA GEÇEN HADİSLERLE İLGİLİ DEĞERLENDİRME.....	234
SONUÇ.....	238
KAYNAKÇA.....	240
EK 1. TAHRÎCİ YAPILAN HADİSLERİN LİSTESİ.....	257
ÖZGEÇMİŞ.....	271

KISALTMALAR

a.g.e. : adı geçen eser

a.g.m. : adı geçen madde

AÜİFD: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi

b. : bin, ibn

bkz. : bakınız

c. : cilt

c.c. : celle celâlüh

CÜİFD: Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi

DİA :Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi

D.İ.B. : Diyanet İşleri Başkanlığı

EÜİFD: Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi

İFAV: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı

h. : hicrî

H.z. : Hazreti

h.zr. : Hazırlayan

OMÜİF: Ondokuz Mayıs İlahiyat Fakültesi

s. :sayfa

s.a.v. :Sallallahü Aleyhi ve Sellem

sy. :sayı

T.D.V. : Türkiye Diyanet Vakfı

tsh. : Tashih eden

thk. : Tahkik eden

tlk. : Ta'lik eden

thrc. : Tahrîc eden

t.y. : Basım tarihi yok

UÜİFD: Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi

v. : Vefat tarihi

vb. : ve benzeri

ÖNSÖZ

Ömer Nasûhi Bilmen, son dönem İslam âlimlerinden olup, İslam Hukûku, Hadis, Tefsir, Kelam ilmiyle ilgili birçok eseri mevcuttur. Bu eserlerden İslam Hukûku alanında yazılmış olan *Hukûkî İslâmiyye ve Istilahâtı Fıkhiyye Kâmûsu*, Muâmelâta (Cezâlar, Devletler Hukûku, Vakıf, Ferâiz, Alışveriş, Fâiz vb.) dair konuları dört mezhebe göre ele almıştır. Bu konular, öncelikle Kur'an ve Sünnet ışığında değerlendirilmiştir. Bir konu hakkında ayet varsa o ayet verilmiş, sonra sünnetten delil getirilmiş, daha sonra icmâ, kıyas vb. deliller getirilerek o konu hakkındaki meseleler üzerinde durulmuştur. Ayrıca her konunun sonunda o konunun hikmetiyle ilgili hadislerle yer verilmiştir.

Bu bağlamda ansiklopedik bir eser meydana getiren Ömer Nasûhi Bilmen'in sünnetten getirdiği delillerin sıhhatini bilmek, son derece önemlidir. Çünkü bu eser günümüzde pek çok çalışmada kaynak olarak gösterilmektedir.

Biz bu çalışmamızda, önce Bilmen'in hayatını, ilmi kişiliğini, eserlerini ve hadis ilmiyle ilişkisini anlattık. Daha sonra *Istilahâtı Fıkhiyye Kâmûsu'nda* geçen 334 hadisin tahrîcini yaptık. Önce hadis metinlerini ciltlere göre tasnif edip tercüme ettik. Yaklaşık 50 adet Türkçe hadisin Arapçalarını tespit edip, hadislerin temel kaynaklardaki yerlerine işaret ettik. Hadisler ve râvîler hakkında muhaddislerin görüşlerini dile getirdik.

Araştırmamızın sonuna, hadislerin kaynaklardaki yerlerine ve sıhhat derecelerine göre değerlendirildiği, tablolar koyduk. Bu tablolardaki verilen bilgilerle birlikte genel bir değerlendirme yaptık.

Konu seçimimden itibaren çalışmamızın her safhasında desteğini esirgemeyen danışmanım Prof. Dr. Bilal Saklan hocama; tezimi okuyarak kıymetli tenkit ve düşünceleriyle bana yardımcı olan hocalarım Prof. Dr. Adil Yavuz ve Prof. Dr. Seyit Avcı'ya, tezimi okuma nezâketi gösteren Dr. Nureddin Boyacılar hocama teşekkürlerimi arz eder, Allah'tan (c.c) sıhhat, afiyet ve ömürlerine bereket dilerim.

Mustafa YÜCEER

Konya 2015

GİRİŞ

ARAŞTIRMA HAKKINDA BİLGİLER

A. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE AMACI

Araştırmanın konusu fıkıh, tefsir, kelâm ve hadis gibi Temel İslam Bilimleri alanlarında eserler veren Ömer Nasûhi Bilmen'in "*Hukûk-ı İslâmiyye ve Istilâhâtı Fıkhiyye Kâmûsu*" adlı eserinde bulunan hadislerin tahrîci¹ ve o hadislerle ilgili yapılan değerlendirmelerden oluşmaktadır.

Istilâhâtı Fıkhiyye Kâmûsu 'nda geçen hadislerin tahrîcini ve değerlendirmesini yaptığımız bu çalışma, iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm Ömer Nasûhi Bilmen'in hayatı, ilmî kişiliği ve eserlerinin tanıtılmasına ayrılmıştır. Bu bölümde Bilmen'in hadis ve hadis usûlüne dair bazı görüşleri de ele alınacaktır.

İkinci Bölümde önce *Istilâhâtı Fıkhiyye Kâmûsu* hakkında bilgiler verilip daha sonra *Kâmûs* 'ta geçen hadisler tahrîc edilecektir. Bu bölümün sonunda hadislerin kaynak değeri ve sıhhat değerini gösteren tablolar hazırlanıp bu tablolar üzerinde genel bir değerlendirme yapılacaktır. Çalışmanın sonuna *Istilâhâtı Fıkhiyye Kâmûsu* 'nda geçen hadislerin fihristi alfabetik olarak eklenecektir.

Yüksek İslam Enstitüsü'nde ders veren, Müftülük ve Diyanet İşleri Başkanlığı yapan son devir âlimlerinden Ömer Nasûhi Bilmen'in eserlerinin temel dayanağı Kur'an-ı Kerim ve Hz.Peygamberin sünnetidir. Pek çok esere kaynaklık eden Ömer Nasûhi Bilmen'in eserlerinin sünnetten referanslarını ortaya koymak özellikle Hanefî

---

¹ **Tahrîc:** Hadisin isnadla nakilde bulunulan ana kaynaklardaki yerlerini belirtmektir. İhtiyaç duyulduğunda hadisin derecesi beyan edilir." Tahhan, Mahmud, *Usûlu't-Tahrîc ve Dirâsetü'l-Esânîd*, Beyrut,1979, s.11-12. Bir başka tanıma göre tahrîc: "rivâyetin ferdiyeti, varsa değişik tariklerinin birbirine uygun yahut muhâlif olması açısından durumunu belirlemek amacıyla hadisin onu doğrudan rivayet eden kaynaklardaki yerlerini belirtmektir." Melîbârî, Hamza ve Akayile, Sultan, *Keyfe Nedrusu İlme Tahrîci'l-Hadîs*, Ürdün 1997, s.27.

fıkıh geleneğinin hadislerinin sıhhat derecelerine yönelik yapılan tenkitlerde düşünülürse son derece önemlidir. Çünkü Hanefî fakîhlerin hadisleri kullanma metodları oldukça eleştirilmiştir. Ayrıca zayıf hadislerin hükümlere etki etmesi konusu da tartışılmalıdır. Bu bağlamda onun eserlerine ışık tutan hadisleri tahrîc etmek ve hadislerin senetleri hakkında değerlendirmelerde bulunmak araştırmanın amacını oluşturmaktadır. Ayrıca Bilmen'in eserlerine kaynaklık eden hadislerin tahrîc edilmiş şekliyle okunması ise okuyuculara fayda sağlayacaktır.

B. ARAŞTIRMANIN KAYNAKLARI VE YÖNTEMİ

“*Hukûk-ı İslâmiyye ve Istılâhâtı Fıkhiyye Kâmûsu*” adlı eser yazarın kendi ifadesine göre İslam Hukûkunun başlıca bütün aksamını ve Hanefî mezhebi üzerine tedvin edilmiş meseleleri ve hükümleri ihtiva etmektedir. Bu hükümler en muteber fıkıh kitaplarından alıntılar yapılarak oluşturulmuştur. İslam Hukûkuna dair “Mecelle-i Ahkâm-ı Adliye” “Fıkıh Usûlü” “Tabakâtu'l-Fukahâ” gibi alanlarda tasnifler ve hükümler verilmiştir. Kitap 8 ciltten meydana gelmiş ve her cilt kendi içinde kitaplara ve baplara ayrılmıştır. Toplam 334 hadis metni zikredilmiş, senetleri ve râvîleri ile ilgili birkaç hadis dışında herhangi bir bilgi verilmemiştir. Bunun yanında mevkûf bazı rivayetlerin olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca metni Arapça verilmeyen bazı hadislere işaret edilmiştir. Hadis metinleri ile ilgili birkaç hadis dışında herhangi bir kaynak belirtilmemiştir. Eserde bulunan hadislerle ilgili verdiğimiz bu bilgilerden sonra çalışmamızın metodu ve kaynaklarını maddeler halinde şöyle sıralayabiliriz:

- 1- Öncelikle hadislerin Arapça metinleri tasnif edilmiş, günümüz Türkçesine tercüme yapılmıştır. Tezin ikinci bölümü olan tahrîc kısmı ciltlere göre düzenlenmiş ve hadisler buna göre sıralanmıştır.
- 2- Hadislerin bazısı uzun bir hadisin bir kısmı olarak verildiği için hadislerin tamamının tespit edilmesi gerektiği yerde hadisler tespit edilmiş ve sahâbî râvîsi veya râvîleri belirtilmiştir.
- 3- Bundan sonra temel hadis kitapları (öncelikle *Kütüb-i Tis'a*) esas alınarak hadis metinleri taranmıştır. Öncelikle hadis olarak verilen metinlerin temel hadis

kitaplarındaki yerleri gösterilmiş, hakkında *zayıf*, *hasen* gibi hükümler verilen rivayetlerin senetleri zikredilmiştir. Tirmizî'nin (v.279/893) hadis hakkında verdiği hükümleri belirtilmiş, İbn Mâce, (v.273/886) ve Ebû Dâvûd (v. 275/889) ve rivayetlerinde Münzirî (v.656/1258), Hattâbî (v.388/998) ve Elbânî'nin (v.1420/1999) hükümleri göz önünde bulundurulmuştur. Taberânî'nin (v.360/974) rivayetlerinde Heysemî'nin (v.807/1404) hükümleri esas alınmıştır. Hâkim en-Nîsâbü'rî'nin (v.405/1014) *el-Müstedrek*'inde geçen hadisler hakkında Zehebî'nin (v.748/1347) görüşleri dikkate alınmıştır. Ahmed b. Hanbel'in (v.241/855), İbn Hıbbân'ın (v-354/968), rivayetlerinde Şuayb el-Arnâvut'un hükümleri tercih edilmiştir. Dârimî'nin (v.255/869) Sünen'inde Hüseyin Selim Esed'in hükümleri dikkate alınmıştır. Eğer *Kütüb-i Tis'a'da* birden çok eserde hadis metni bulunmuşsa Buhârî (v.256/870), veya Müslim'in (v.261/875) sıhhatinde ittifak olduğu için diğerlerinin rivayetleri (Sadece o hadisi tahrîc ettikleri bilgisi verilmek suretiyle) zikredilmiştir. Fakat sonraki âlimlerin o metinlerle ilgili görüşlerine yer verilmemiştir. Bu anlamda tahrîcin ilk aşaması gerçekleştirilmiş ve hadis olarak verilen metinlerin temel hadis kitaplarındaki yerlerine işaret edilmiştir.

4- Daha sonra temel hadis kaynaklarında geçen hadislerle Bilmen'in eserine koyduğu hadisler arasındaki lafız farklılıkları varsa onlara işaret edilmiştir.

5- Temel hadis kitaplarında bulunamayan metinler sonraki dönemlerde yazılan eserlerde taranmış, Zehebî, Heysemî, İbn Hacer el-Askalânî (v.852/1448) ve Suyûtî (v. 911/1505) gibi âlimlerin bu rivayetlerle ilgili hükümleri değerlendirilmiştir.

6- Ayrıca temel hadis kitaplarında olup zayıf olduğuna dair hükümlerin olduğu hadis metinleri hakkında daha sonra yapılan tahrîc çalışmaları dikkate alınmıştır.

7- Zevaid türü eserlerden Heysemî'nin *Mecmau'z-Zevâid*'-i, halk dilinde dolaşan rivayetleri derleyen kitaplardan, Aclûnî'nin (v.1162/1749), *Keşfu'l-Hafâ'sı*, duafâ ve mevdu'ât türü eserlerden Ukaylî'nin (v.322/926), *Kitâbü'd-Dua'fâ'sı* ve İbnü'l-Cevzî'nin (v.597/1201) *el-Mevduât*'ından faydalanılmıştır.

8- *el-Mu'cemü'l Müfrehes li-Elfâzi'l Hadisi'n Nebevî, Miiftâh-u Künûzi's-Sünne, Mevsûa Etrafi'l Hadis*, hadisleri bulmak için kullandığımız kitaplardır. Ayrıca Şâmile, Cevâmiu'l Kelim gibi bilgisayar programlarından da faydalanılmıştır.

9- Hadislerin birden çok rivayeti olduğu tespit edildiği zaman her râvînin senedi hakkında hükümler verilmiş ve değerlendirmeler ona göre yapılmıştır.

10- Temel hadis kaynaklarında geçen rivayetlerden, hakkında tenkit olmayanların sadece sahâbî râvîsi zikredilmiştir. Hakkında herhangi bir tenkit bulunan senedin râvîleri hakkında ise ayrıntılı bilgi aktarılmıştır.

11- Eserin Fıkıh alanına ait bir çalışma olması dolayısıyla Fıkıh ve Fıkıh Usûlü kaynaklarından istifade edilmiş, özellikle Zeylaî'nin (v.762/1376), "*Nasbu'r-Râye*", İbn Hacer el-Askalânî'nin "*ed-Dirâye*" gibi Hanefî fıkımın önemli metni olan "*Hidâye*" üzerine yapılan tahrîc kitaplarından faydalanılmıştır. Yine Şâfiî Mezhebi eserlerinden Gazâlî'nin (v.505/1111) *el-Veciz'i* üzerine yazılan Râfiî'nin (v.623/1226), "*Fethu'l-Azîz fi Şerhi'l-Vecîz (eş-Şerhu'l-Kebîr)*" isimli eserinin hadislerinin tahrîci olan İbn Mülakkin'in (v.804/1401) "*el-Bedru'l-Münîr*" ve İbn Hacer el-Askalânî'nin "*et-Telhîsu'l-Habîr*" gibi tahrîc kitaplarından istifade edilmiştir.

12- İslam Hukûku şer'i hükümlerle iç içe olduğu için ahkâm hadisleri ile ilgili eserler gözden geçirilmiştir. Özellikle *Kütüb-i Tis'a* dışında bulunan hadislerin ahkâm hadisleri ile ilgili kitaplarda olmasına dikkat edilmiştir.

13- Tahrîc çalışmasında Elbânî, Muhammed Sıddık el-Gumârî (v.1413/1993), Şuayb el-Arnâvut, Hüseyin Selim Esed ve Muhammed b. Muhsin et-Türkî gibi muâsır âlimlerin görüşlerinden de istifade etmeye gayret gösterilmiştir. Zayıf ve hasen hadislerin tamamının senetleri zikredilmek suretiyle kaynaklardaki yerleri gösterilmiş, mümkün mertebe zayıf hadislerin mütâbî' veya şâhidî² varsa belirtilmiştir. Zayıf

---

² Mütâbî'; Râvîsi rivayette tek kaldığı için ferd zannedilen bir hadis başka tariklerden rivayet edilip edilmediği anlaşılacak üzere yapılan araştırmaya İ'tibâr çalışması denir. Yapılan bu çalışmanın sonunda o hadisin rivayetinde tek kaldığı sanılan râvînin şeyhinden veya şeyhinin şeyhinden bir başka râvî tarafından rivayet edildiği tespit edilirse o diğer râvînin rivayetine ilk hadisin mütâbî' adı verilir. Şâhid;

hadislerle ilgili cerh-ta'dil âlimlerinin verdikleri hükümler değerlendirmede etkili olmuştur.

14- Çalışmamız boyunca verdiğimiz hükümler şu anda var olan ve ulaşabildiğimiz kaynaklar doğrultusunda olup, cerh ve ta'dil âlimlerinin görüşleri etrafında şekillenmiştir. Bu yüzden hata yapmamız söz konusu olabilir.

15- Bilmen'in eserinde yaklaşık 50 adet hadisin Türkçe'si verilmiştir. Bu hadisler tespit edilmiş ve Arapça karşılıkları bulunduktan sonra tahrîcleri yapılmıştır.

16- Bulamadığımız hadislerle ilgili kullandığımız ifadeler onların aslının olmadığı manasında olmayıp, henüz ulaşamadığı anlamındadır.

17- Dipnotlarda eserler verilirken *Kütüb-i Sitte* müelliflerinin diğer eserleri isimleriyle zikredilmiş onun dışında *Concordance*'in metodu (Kitap ismi bâb numarası, Müslim'in *Sahîh*'inde Kitap ismi, hadis numarası) takip edilmiştir. Örnek olarak "Buhârî, Ezan 5" denildiği vakit *el-Câmiu's-Sahîh*'i anlaşılmalıdır. Mâlik b. Enes ve Dârimî'de de aynı üslup söz konusudur. Taberânî'nin eserleri "*el-Meâcim*" ayrı ayrı zikredilmiştir. İbn Hıbbân'ın eseri "es-Sahîh" olarak verilmiştir.

Araştırmanın konusu, amacı, kaynakları ve yöntemi hakkında bilgi verilen Giriş kısmından sonra şimdi Ömer Nasûhî Bilmen'in hayatının, eserlerinin ve ilmi kişiliğinin ele alındığı Birinci Bölüme geçilecektir.

---

iki anlamda kullanılır. a) itibar çalışmasında ferd olduğu sanılan hadisin başka bir râvî tarafından ilk hadisi rivayet eden râvînin şeyhinden rivayet ettiği hadis için kullanılmıştır. b) Ferd olduğu zannedilen hadisin bilinen vecihlerinden farklı bir şekilde ancak aynı manada rivayet edilen başka bir hadis için kullanılmasıdır. Şâhid mütâbi'den daha umumdur. Çünkü hem lafzı hem manayı kuvvetlendirir. Mütâbi' ise sadece lafızla ilgilidir. Detaylı bilgi için bkz. Uğur, Mücteba, *Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü*, s.291, TDV yayınları, Ankara, 1992.

BİRİNCİ BÖLÜM

ÖMER NASUHI BİLMEN'İN HAYATI,

İLMİ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ

A. HAYATI

Ömer Nasûhi Bilmen, 1883 (h.1300) yılında Erzurum ili Ilıcak ilçesi Salasor köyünde doğdu.³ Babası Hacı Ahmed Efendi, annesi Mûhibe Hanım'dır. Küçük yaşta babasının vefatı üzerine Erzurum Ahmediye Medresesi müderrisi ve nakîbüleşrâf⁴ olan amcası Abdürrezzak İlmî Efendi'nin himayesinde yetişti.

Amcasından ve Erzurum Müftüsü Narmanlı Hüseyin Efendi'den yirmi yaşına kadar ders okudu. İki hocasının da vefatı üzerine 1908 yılında İstanbul'a gelerek burada Fatih Dersiâmlarından Tokatlı Şakir Efendinin derslerine devam edip icazet aldı. Aynı yıl açılan Medresetü'l-Kudât'a (Hukûk Fakültesi) girmiş ve burayı birincilikle bitirip, akabinde Ders Vekâleti tarafından açılan imtihanı da kazanarak Dersiâm⁵ oldu.⁶

---

³ Yaran, Rahmi, "Bilmen, Ömer Nasûhi," *DİA*, İstanbul, 1992, VI/162; Bilmen, A. Selim, *Ömer Nasûhi Bilmen'in Hayatı-Eserleri-Anılar*, s.13, Yavuz, Hulusi, *Siyaset ve Kültür Tarihi Açısından Osmanlı Devleti ve İslam*, İz Yayıncılık, 1998, s.208.

Bilmen'in doğum tarihi ve yeri konusunda ihtilaflar olmakla beraber Selahattin Kıyıcı doğum yerinin Salasor ve doğum tarihinin 1883 olduğunu belirtmiştir. Bkz. Kıyıcı, Selahattin, "*Ömer Nasûhi Bilmen'in Bazı Makaleleri*" *YYÜİFD*, 3.sayı, s.2, Van 2000.

⁴ Sözlükte "vekil, bir topluluğun başkanı" anlamındaki nakîb kelimesiyle Hz. Muhammed'in, kızı Fatıma'nın iki oğlundan Hasan'ın soyunu ifade eden eşrâftan (tekili şerîf) oluşan terkip, peygamber soyundan gelenlerle ilgilenmek üzere kurulan teşkilâtın sorumlusu için kullanılmıştır. Bkz. Buzpınar, Şit Tufan, "Nakîbüleşrâf" *DİA*, İstanbul, 2000, XXII/322.

⁵ Medreselerde öğrencilere, camilerde halka açık ders verme yetkisine sahip müderris için kullanılan unvan. Dersiâm olabilmek için medreseden mezun olup icazet aldıktan sonra bir imtihana daha girmek gerekiyordu. Bu şekilde halka açık ders verme yetkisi alan müderrisler halk arasında oldukça etkili oluyorlardı. Bkz. İşpirli, Mehmet "Dersiâm" *DİA*, İstanbul 1994, IX/185.

⁶ Bilmen, Ahmed Selim, *a.g.e.* 15; Yaran, *a.g.m.*, *DİA*, VI/162; Yavuz, *a.g.e.* 209.

1912 yılında Beyazıt dersiâmı olarak memuriyet hayatına başlayan Bilmen, 1913'te Fetvâhâne-i Alî Müsevvid Mülâzımlığı'na, (Fetva makamının stajer kâtipliği) bir yıl sonra başmülazımlığa ve 1915'te Mahkeme-i Temyiz Şer'iyye Dairesi Hey'eti Te'lîfiyye Â'zâlığı'na atandı. 1922 yılında Meclis-i Tedkîkât-ı Şer'iyye Â'zâlığı'na atanan Ömer Nasûhi, aynı yıl dairenin kaldırılması üzerine tekrar derisâmlığa döndü. 1923 yılında Sahn Medresesi Âlî bölümünde kelim müderrisliğine getirildi. Fakat bu medresenin kapanmasının ardından 14 Şubat 1926' da İstanbul Müftülüğü müsevvidliğine (Müftü Muavinliği) 16 Haziran 1943 yılında ise İstanbul Müftülüğüne getirildi.

Uzun yıllar İstanbul Müftülüğü görevine devam eden Bilmen, 1960 yılında Diyanet İşleri Başkanlığına atandı ve 6 Nisan 1961 yılında emekliye ayrıldı.⁷

Arapça ve Farsçayı çok iyi bilen Bilmen, bir ara Fransızca'ya merak sarmış ve tercüme yapabilecek kadar bu dili de öğrenmiştir.

Dersiâmlık diplomasını aldığı 1912 yılından itibaren bir müddet Fatih Camii'nde dersler veren Ömer Nasûhî, Dâru'l-Hılâfe Medresesi'nde ve Medresetu'l Vâizîn'de fıkıh ve fıkıh usûlü dersleri okuttu ayrıca kelâm müderrisliği yaptı.⁸ Bunun yanında Darüşşafaka Lisesi, İstanbul İmam Hatîb Okulu, Yüksek İslam Enstitüsü'nde fıkıh Usûlü ve kelim dersleri verdi. 12 Ekim 1971 yılında vefat eden Ömer Nasûhi Bilmen, Edirnekapı Sakızağacı Şehitliği'ne defnedildi.⁹

Ömrünü ilimle geçirmiş, geride pek çok eser bırakmış olan son devir âlimlerinden Ömer Nasûhi Bilmen, gerek tefsir gerek fıkıh alanında önemli iki eser bırakmıştır. Bunun yanında kelim ve hadise dair eserler yazmıştır. Bilmen'in yayınlanmış romanı ve değişik dergilerde yayınlanmış pek çok yazısı da bulunmaktadır. Bu bölümde Bilmen'in eserleri ve özellikleri tanıtılacaktır.

---

⁷ Bilmen, A. Selim, *a.g.e.* 15-22; Yaran, *a.g.m.*, *DİA*, VI/162; Yavuz, *a.g.e.* 210

⁸ Bilmen, Ömer Nasûhi, *Büyük Tefsir Tarihi*, Bilmen Yayınevi, İstanbul, 1974, II/797

⁹ Bilmen, A. Selim, *a.g.e.* 15; Yaran, *a.g.m.*, *DİA*, VI/162; Yavuz, *a.g.e.* 217

B. ESERLERİ

Tefsir, Hadis, Fıkıh, Kelam, Dil Ve Edebiyat ve Farklı Konulardaki Diğer Eserleri şeklinde tasnif ettiğimiz bu bölümde Bilmen'in eserleri tanıtılacak, yeni baskıları varsa dipnotta belirtilecektir.

1- TEFSİRLE İLGİLİ ESERLERİ

Daha çok fıkıh yönü ön planda tutulan Bilmen'in tefsirle ilgili dört adet eseri bulunmaktadır. Bu eserler sırasıyla şu şekildedir:

a. Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meâl-i Âlisi ve Tefsîri

Tefsir alanında 8 cilt olarak kaleme aldığı eser ilim dünyasında oldukça tanınmıştır. Eserine üç sayfalık bir mukaddime yazarak başlamıştır. Bu mukaddimede Kur'an'ın mahiyetini, tefsirlerin gerekliliğini ve tefsir yazma nedenini açıklamıştır. Tefsirin mukaddimesinde Kur'an'ın evrensel bir kitap olduğunu, lafız ve manalarının vahye dayandığını, hükümlerinin bütün insanlığı kapsadığını belirtmiştir.¹⁰

Tefsir, *"Kabulünü zât-ı ilâhî'den istirham etmekte olduğum bu eserin naçizane tahririne -1 Muharrem 1381- (1961) senesinde başlanılmış ve -27 Zilhicce 1384- (1964) sene-i hicriyesinde nihayete erdirilmiştir"* cümleleriyle tamamlanmaktadır.¹¹ Tefsir resmi Mushaf tertibinde ele alınmıştır. Surenin başında nerede nazil olduğu, varsa sebep-i nüzülü, kaçınıcı sure, kaç ayet olduğu, ismini nereden aldığı, hangi konulardan bahsettiği gibi umumi bilgiler verilmiştir.¹² Konu bütünlüğüne göre ayetlerin önce meali verilmiş daha sonra tefsire geçilmiştir. Ayetlerin sonunda günlük hayatta insanlara fayda sağlayacak nâsihatlere yer verilmiştir. Şiirleri örnek olarak kullanmıştır.¹³ Kur'an'ın Kur'an ile tefsiri önceliklidir.¹⁴ Daha sonra hadisler, sahâbe ve tabiin görüşlerine yer verilmiştir.¹⁵ Hadislerin senet ve metinleri verilmemiş bazen

---

¹⁰ Bilmen, Ömer Nasûhi, *Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meali Âlisi ve Tefsiri*, I-VIII, Bilmen Yayınevi İstanbul, 1963. 1/3.

¹¹ Bilmen, *a.g.e.* VIII/4122

¹² Bilmen, *a.g.e.* 1/6,7

¹³ Bilmen, *a.g.e.* 1/285,334,385

¹⁴ Bilmen, *a.g.e.* 1/190, 225, 292

¹⁵ Bilmen, *a.g.e.* 1/174

râvîsi zikredilmiş bazende kitap ismine atıf yapılmıştır.¹⁶ Bilmen, tefsirinde israiliyat konusunda çok titiz davranmıştır. Dilsel, kevnî, bilimsel atıflar yok denecek kadar azdır. Son olarak eserde genel ve özel pek çok tartışmaları ele almış, ayetle ilgili kavramların izahına genişçe yer vermiş, fikhî olarak uygulamanın nasıl olacağını anlatmış ve geçmiş âlimlerin görüşlerini aktarmıştır.¹⁷

b. Büyük Tefsir Tarihi ve Tabakâtu'l-Müfessirîn

Bilmen bu eserinde, müfessirlerin tefsir sahasındaki mesleklerini ve yaşamış oldukları asırlar itibariyle de tabakalarını tayin etmeye çalışmıştır.¹⁸ 464 kişinin hal tercemeleri kuşatıcı bir şekilde yazılmıştır. Müfessirleri, tabîinden itibaren vefat tarihlerine veya yaşadıkları asırlara göre 14 tabakaya ayırmıştır. Bu on dört tabakanın başında mümtaz tabaka olarak sahâbeden 15 kişiye yer vermiştir.¹⁹

Tefsir usûlü ile alakalı konuların ele alındığı ilk bölüm 1955 yılında, tabakatta ilgili kısım 1960 yılında Ankara'da basılmıştır. Daha sonra 1973 yılında iki cilt halinde Bilmen Yayınevi tarafından neşredilmiştir.²⁰

c. Sûre-i Fetih'in Türkçe Tefsiri, İ'tıla-i İslam ve İstanbul'un Tarihçesi ve Fethi

İstanbul'un Fethi'nin 500. Yıldönümü münasebetiyle yazılan eser üç kısımdan oluşur. İlk kısım Fetih Suresinin tefsirine ayrılmıştır.²¹ Eserin mukaddimesinde Hudeybiye Antlaşması özetlenerek anlatılmış, fetih suresinin sebebi nüzülü belirtildikten sonra surenin tefsiri uzunca yapılmıştır.²² İkinci kısım bir mukaddime yedi bölümden oluşur, dinler tarihiyle alakalıdır.²³ Üçüncü kısım ise İstanbul'un

---

¹⁶ Bilmen, *a.g.e.* 1/167

¹⁷ Bilmen, *a.g.e.* 1/309,

¹⁸ Bilmen, Ömer Nasûhî, *Büyük Tefsir Tarihi Tabakâtu'l- Müfessirîn*, I/183, Bilmen Yayınevi, İstanbul, 1973.

¹⁹ Bilmen, *a.g.e.*, I/187-202.

²⁰ Bilmen, A.Selim, *a.g.e.* 28, Yaran, Rahmi, *a.g.m.*, VI/163

²¹ Bilmen, Ömer Nasûhî, *Sûre-i Fetih'in Türkçe Tefsiri, İ'tıla-i İslam ve İstanbul'un Tarihçesi ve Fethi*, Burhaneddin Erenler Matbası, İstanbul, 1953, s.3-163 arası.

²² Bilmen, *a.g.e.*3-8.

²³ Bilmen, *a.g.e.*, s.163-273.

tarihçesini vermektedir. Fakat ilk baskıda bu tarihçe yoktur.²⁴ İlk defa 1953 yılında neşredilen eser daha sonra değişik yıllarda tab edilmiştir.²⁵

d. Nasâyîhi Kur’aniye, Kur’an-ı Kerim’den Dersler ve Öğütler

Bu eser, Ömer Nasûhi’nin Ramazan ayında vermiş olduğu vaazların özetlerinden meydana gelmiştir. Eserin mukaddimesinde nasihat nedir, vaizler ve mev’izalar nasıl olmalıdır gibi sorular on maddelik bir özetle cevaplanmıştır. Daha sonra otuz derste otuz vaaz işlenmiştir. Dersler, önce konuyla ilgili bir ayet verilip manasının açıklanmasıyla başlanıp daha sonra o ayetin konuyla ilişkisi kurularak anlatılmıştır.²⁶

Önceleri “*Nasâyîhi Kur’aniye*” ismiyle basılan eser daha sonra “*Kur’an-ı Kerim’den Dersler ve Öğütler*” şeklinde basılmaya devam edilmiştir. Eserin üslubu vaaz niteliğindedir.²⁷

2. HADİSLE İLGİLİ ESERLERİ

Ömer Nasûhi Bilmen’in hadisle ilgili doğrudan telif bir eseri bulunmamaktadır. Ancak 500 Hadis-i Şerif isimli eseri hadis derlemesi niteliğindedir. Şimdi bu eseri tanıtacağız.

a. Hikmet Goncaları, 500 Hadis-i Şerif

Bu eser adı üstünde 500 hadis-i şeriften oluşmaktadır. Eser Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvûd başta olmak üzere değişik kitaplardan derlediği hadisleri içerir. Kitap önce hadislerin metninin verilmesi, daha sonra tercümelerinin yapılması ve akabinde şerh mahiyetinde tavsiye ve öğütlerin yapılması şeklinde oluşmuştur. Kitabın önsözü hadis

---

²⁴ Bilmen, a.g.et. s.273.

²⁵ Bilmen, A.Selim, a.g.e. 28, Yaran, Rahmi, a.g.m., VI/163

²⁶ Bilmen, Ömer Nasûhî, *Nasâyîhi Kur’aniyye, Kur’an-ı Kerim’den Dersler ve Öğütler*, Bilmen Yayınevi, İstanbul,1964. s.5-11

²⁷ Bilmen, A.Selim, a.g.e. 29, Yaran, Rahmi, a.g.m., VI/163

usûlüne dair bazı terimlerin izahı ile başlayıp daha sonra Bilmen'in hadisleri aldığı kaynaklara verdiği rumuzların izahına geçilmiştir.

Eser 1963 yılında Bilmen yayınlarınca basılmıştır.²⁸ Günümüzde sadeleştirilerek tekrar basılan eserin öncelikle tahrîc çalışmasının yapılması gerekmektedir.

3. FIKIH VE İSLÂM HUKÛKUyla İLGİLİ ESERLERİ

Fetvâ makamında bulunan ve fıkıhçılığı otoritelerce kabul edilen Bilmen'in *Istılâhâtı Fıhkıyye Kâmusu* ve *Büyük İslam İlmihâli* bulunmaktadır. Şimdi bu eserlerle ilgili bilgiler vereceğiz.

a. Hukûk-ı İslâmiyye ve Istılâhâtı Fıhkıyye Kâmusu

Ömer Nasûhi Bilmen'in belki de en önemli eseri olarak görülen *Kâmûs*, İslam Hukuku'nda mezhepler arası mukayeseli bir çalışmadır. Bu sahada sistematik olarak hazırlanmış eserlerdendir. Konular belirli bir usûl ve metodla ele alınmıştır. Bilmen'in fıkıh alanındaki bu eseri bizim çalışmamızın konusu olması dolayısıyla özel bir başlık altında ikinci bölümün başında tanıtılacaktır.

b. Büyük İslam İlmihali

Bilmen'in, Müslümanların ibadet hayatına fayda sağlaması için yazdığı bu eser, ilk olarak 1947-1948 yılları arasında fasiküller halinde yayınlanmıştır. Daha sonra tek cilt halinde pek çok kez basılmıştır. Eser 10 bölümden oluşmaktadır. Bu bölümler şunlardır: *İtikad*, *Tahâret*, *Namaz*, *Oruç*, *Zekât*, *Hac*, *Kurban* ve *Av*, *Kerahiyet* ve *İstîhsan*, *İslam Ahlâkı*, *Siyer-i Nebi*. İtikad konusunda özet bilgilerle başlayan bu eserde, ibadetlerle ilgili konulara geniş yer verilmiş ve dinî hükümler detaylı ve doyurucu olarak açıklamıştır. Eserin son kısmı islam ahlâkı ile Kur'an'da

---

²⁸ Bilmen, Ömer Nasûhi, *Hikmet Goncaları*, 500 Hadis-i Şerif, Bilmen Yayınları, İstanbul, 1963; Bu eser aynı isimle sadeleştirilip basılmıştır.

ismi geçen peygamberlerin ve Peygamber Efendimizin s.a.v. hayatlarına ayrılmıştır. Sadeleştirilmiş şekilde günümüzde baskıları devam etmektedir.

Eser genel itibariyle Hanefi mezhebinin görüşleri etrafında oluşturulmuş bunun yanı sıra ihtiyaca göre diğer mezheplerin uygulamaları da belirtilmiştir. Bilmen, bu eserindeki hadislerin hiçbirinin kaynağını belirtmemiştir. Bir hadis naklederken “*bir hadisi şerifte buyuruldu ki*” diyerek o hadisi nakletmiştir. Birkaç ravi dışında hadislerin ravilerinin ismini de zikretmemiştir. Aynı şekilde âyetlerin de kaynağı gösterilmeden nakledilmiştir.²⁹

İlk baskısı Bilmen Yayınevi tarafından 1963 yılında yapılmıştır.³⁰

4. KELAM İLMİYLE İLGİLİ ESERLERİ

Ömer Nasûhi Bilmen’in kelâm ilmi ile ilgili iki eserini tespit edebildik. Şimdi bu eserleri tanıtacağız.

a. Muvazzah İlm-i Kelam

Altı bölüm ve sonuçtan oluşan eser, kelam ilminin yeni döneminde yazılmış olması dolayısıyla önemlidir. Başlıca itikadi ve kelami konulara yer verilmiş ve bazı modernist akımlar hakkında tenkitlerde bulunulmuştur.³¹ Harf inkılâbından önce yazılmıştır. Kitabın girişinde kelam ilminin mahiyeti, tedvini, ünlü kelimacılar, icthad gibi konular ele alınmıştır. Daha sonra dinin mahiyeti, tarihçesi İslam dini hakkında bilgiler aktarılmış ve son olarak iman konusu ele alınmıştır.³²

Birinci bölümde ilahiyata taalluk eden meseleler, ikinci bölümde nübüvvet, üçüncü bölüm ilahi kitapları, dördüncü bölüm melekleri, beşinci bölüm kaza ve kaderi son bölüm ise ahiretle ilgili konuları ele almıştır. Sonuç bölümünde sema, semavat,

---

²⁹ Hadislerin tahrîci ve detaylı bilgi için bkz. Aslan, Mehmet Emin, *Ömer Nasuhi Bilmen’in Büyük İslam İlmihali Adlı Eserinde Geçen Hadislerin Tahrîci Ve Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana 2011. 135 s.

³⁰ Bilmen, Ömer Nasûhî, *Büyük İslam İlmihali*, s.8; Bilmen, A.Selim, *a.g.e.* 49

³¹ Yaran, Rahmi, *a.g.m.*, VI/163

³² Bilmen, Ömer Nasûhî, *Muvazzah İlm-i Kelam*, Bilmen Yayınevi, İstanbul, 1972, s.3

Batlamyus ve Kopernik nazariyeleri, deprem, arzın meydana gelişi, arş ve kürsi gibi değişik konulara dair açıklamalar yapmıştır.

b. Mülahas İlm-i Tevhid Akâid-i İslâmiyye

1962 yılında 95 sayfa olarak basılan eser, isminden de anlaşılacağı üzere İslam akaidine ait konuları incelemektedir. Eser Yüksek İslam Enstitüsü müfredatına göre düzenlenmiştir.³³ Eserin konuları “Tevhîdi Bâri, Melâike-i Kirâm, Semâvî Kitaplar, Nübüvvet ve Risâlet, Yevmi'l-Ahret, Kaza ve Kader Hüsün ve Kubuh” olmak üzere altı fasıldan oluşmaktadır.³⁴Günümüzde yeni baskıları mevcuttur.

5. DİL VE EDEBİYATLA İLGİLİ ESERLERİ

Daha çok dînî ve ilmî eserleriyle tanınan Bilmen'in şiir, roman ve lügat yazması onun çok yönlü oluşunun bir göstergesidir. Şimdi bu eserlerin tanıtımını yapacağız.

a. İki Şukûfe-i Taaşuk

Ömer Nasûhi Bilmen'in 1904 yılında yazdığı “*İki Aşk Çiçeği*” anlamına gelen eser, vefatının akabinde oğlu tarafından hayatının anlatıldığı eserin 99-168 sayfaları arasında neşredilmiştir. 1900'lü yılların edebi durumunu, öğretici bir üslupla yaptığı eser, sadeleştirilmeden basılmıştır.³⁵

b. Nüzhetu'l-Ervâh

Gençlik yıllarında Farsça yazıp daha sonra Türkçe'ye çevirdiği bir divançesidir.³⁶ 1968 yılında İstanbul'da neşredilmiştir.

c. Dini ve Felsefi Ahlak Lügatçesi

---

³³ Bilmen, Ömer Nasûhî, *Mülahas İlmî Tevhîd Akâid-i İslamiyye*, Ahmed Said Matbası, İstanbul, 1962. s.1.

³⁴ Bilmen, *a.g.e.*, s.3,53,56,61,74,83.

³⁵ Yaran, Rahmi, *a.g.e.* VI/163; Bilmen, A.Selim, *a.g.e.* 26; Eser 2007 yılında “*İki Aşk Çiçeği*” adıyla tekrar basılmıştır.

³⁶ Yaran, Rahmi, *a.g.m.*, VI/163

Bu eserde müellif günlük hayatta ve edebiyat sahasında kullanılan 770 kelimenin izahını yapmıştır. Bilmen, önce her kelimenin lügat manasını daha sonra terim anlamını vermiştir. Daha sonra terimin insan zihnine yerleşmesi için bir beyit veya kıta örneklemesinde bulunmuştur. Eserin düzeni Osmanlı Türkçesine göredir.³⁷

6. FARKLI KONULARDAKİ ESERLERİ

Bilmen'in değişik konularda yazdığı eserleri de bulunmaktadır. Bu eserler sırasıyla şunlardır:

a. Yüksek İslam Ahlakı

Amelî ve nazarî ahlak dersleridir. Bilmen'in Dârü'şşafaka Lisesi'nde okuttuğu ahlak derslerinden derlenmiştir. İlk önce 1949 yılında basılan eser, daha sonra Bilmen Yayınlarından 1964 yılında ikinci defa çıkmıştır.

Yüksek İslam Ahlakı, onun şahsında temsil ettiği ahlakî değerlerin kaleme dökülmüş bir özeti gibidir. Bir el kitabı niteliğinde olan bu eser, ahlakın kaynağının İslam olduğu, aklın ve vicdanın vahiyden beslenmeden ahlakî değer üretmeyeceği, dinsiz ahlâkın mümkün olmadığı tezi üzerine bina edilir. Batılı ahlakçıların görüşlerine de yer veren Bilmen, ahlâk kavramını nazarî, amelî, ferdî, içtimâî, ailevî bütün yönleriyle ele alır.”³⁸

b. Ashab-ı Kirâm Hakkında Müslümanların Nezih İtikâtları ve Hz. Muâviye Hakkındaki Suallere Cevaplar

1948 yılında yayınlanan eserin amacı o günlerde değişik gazete ve dergilerde sahâbe hakkında yapılan bazı olumsuz görüşlere karşı bir cevap niteliğindedir. Müellif kitabı yazmaktaki amacını belirtirken daha hacimli bir esere ihtiyaç olduğunu ve yazmak istediğini ancak vazifelerinin yoğunluğundan dolayı yazamadığını belirtmiştir. Eser Hz. Peygamber s.a.v. ve âline ta'zim, ehli beyte hürmet ve ashab-ı kirama dair genel bilgilerden oluşan bir bölümle başlamış üç bölümden oluşmuştur.

³⁷ Bilmen, A.Selim, *a.g.e.* 53

³⁸ Bilmen, Ömer Nasûhi, *Yüksek İslam Ahlakı*, Timaş Yayınları. İstanbul 2007.

İlk olarak Hz. Peygamber ve ashabi hakkında bilgiler yaklaşık 60 sayfadır. Daha sonra Muâviye, Ebû Süfyan ve Yezid gibi devrin önemli şahısları ile ilgili 41 soruya cevap verilmiştir. Son olarak Ehl-i Sünnet görüşünü savunanların sahâbe hakkındaki tavrını hadis, fıkıh, kelim, islam tarihi gibi alanlardan örneklerle anlatmıştır.³⁹

c. İslamiyetin Ulvî Mahiyeti, Müslümanların Yüksek İ'tikadları Hakkında Tedkikatta Bulunan Bir Amerikalının Suallerine Cevaplar

Bir Amerikalı'nın Müslümanlıkla ilgili sorduğu 23 soruya verdiği cevaplardır. İlk olarak Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından 1963 yılında 32 sayfa olarak bastırılmıştır. Eserin ana soruları tevhid, nübüvvet ve mead konuları etrafındadır.⁴⁰

d. Sualli-Cevaplı Dini Bilgiler

Bu eser, müftülük, vaizlik, imam-hatiplik, müezzin-kayyım ve kuran kursu öğreticiliği gibi görevler için imtihana gireceklere yardımcı kitap olarak hazırlanmıştır.⁴¹ Eserde tefsir, fıkıh, hadis, kelim, siyer gibi temel İslam ilimlerinden bilgiler vardır.⁴²

Pek çok kitap telif eden Bilmen'in muhtelif dergilerde yayınlanmış ilmî-edebî makale ve yazıları bulunmaktadır. "*Beyânu'l-Hak, Sebîlürreşâd, Sırât-ı Müstakîm İslâmın Nuru*" bu dergilerden bazılarıdır.⁴³

Özellikle fıkıh, kelim ve tefsir ilmine önemli katkıları olan Ömer Nasûhi Bilmen'in eserleri üzerine özellikle akademik sâhada çalışmalar yapılmaktadır. Bu çalışmalar lisans tezi olarak başlayıp doktora seviyesine kadar ulaşmıştır.

---

³⁹ Bilmen, Ömer Nasûhi, *Ashab-ı Kirâm Hakkında Müslümanların Nezih İtikatları ve Hz. Muâviye Hakkındaki Suallere Cevaplar*, Burhaneddin Erenler Matbaası, 1948, s.5

⁴⁰ Bilmen, Ömer Nasûhi, *İslamiyetin Ulvi Mahiyeti, Müslümanların Yüksek İ'tikadları Hakkında Tedkikatta Bulunan Bir Amerikalının Suallerine Cevaplar*, D.İ.B. Yayınları, Ankara 1956.

⁴¹ Yaran, Rahmi, *a.g.m.*, VI/163

⁴² Bilmen, Ömer Nasûhi, *Dini Bilgiler, (Sualli-Cevaplı)* Bilmen Yay. İstanbul, t.y. (Mukaddime) s.3-4

⁴³ Yaran, Rahmi, *a.g.m.*, VI/163

Ömrünü eser telif etmek ve öğrenci yetiştirmekle geçiren Bilmen'in eserlerini tanıttıktan sonra şimdi onun bazı hadis meselelerine bakışını ve hadis usûlüne dair görüşlerini ele alacağız.

C. ÖMER NASUHİ BİLMEN'İN HADİS USÛLÜ VE BAZI HADİS MESELELERİNE DAİR GÖRÜŞLERİ

Fıkıh ve tefsir alanında ciltler halinde eserler veren Ömer Nasûhi Bilmen'in hadis alanında hacimli bilgiler veren bir eseri yoktur. Onun bu sahada yazdığı çalışması “*Hikmet Goncaları, 500 Hadis-i Şerif*” adlı eserdir. Eserlerin tanıtımını yaptığımız bölümde Hikmet Goncaları adlı eserle ilgili genel bilgiler vermiştik. Metodolojik olarak bu eser, hadis derlemesi gibi düşünülebilir. Eser oluşturulurken mutlak anlamda sahih hadisler seçilmemiştir. İncelemelerimiz neticesinde eserin amacı bir hadis kitabı oluşturmaktan çok Müslümanlara bir öğüt ve nâsihat vermeyi amaçlamaktadır.

Ayrıca tahrîc çalışmasını yaptığımız *Hukûk-ı İslâmiyye ve Istilâhâtı Fıhkıyye Kâmusu*'nun 1. cildinde Hadis Usûlü'ne dair kavramlar ve bazı ihtilafli konularda bilgiler vermiştir.

Bilmen'in hadisçiliğinin arka planını oluşturan bilgileri elde ettiğimiz, *Kâmusu*'n ilk cildin ikinci bölümünde Bilmen, “Sünen-i Nebeviyyeye Dair” isimli bir başlık açmış, hadis usûlü ve hadisle ilgili bilgileri bu kısımda vermiştir.⁴⁴ İslam Hukûkuna dair yazılan *Kâmus*'ta hadis ve hadis usûlüne dair bilgilerin verildiği bu bölüm yaklaşık 32 sayfadan ibarettir. Bunun yanında *Kâmus*'un hemen başında Fıkıh Usûlüne dair bazı istilahların anlatıldığı bölümde hadis ve hadis usûlüne dair bilgilerde verilmiştir. Bu bilgilerin kaynağı özellikle Hanefî usul âlimlerinin eserlerinden oluşmaktadır.

---

⁴⁴ bkz. Bilmen, Ömer Nasûhi, *Hukûk-ı İslâmiyye ve Istilâhâtı Fıhkıyye Kâmusu* 1/132-162.

Şimdi bu bilgiler ışığında Bilmen'in hadis ve hadis usûlüne dair görüşleri ele alınacaktır. Cessâs, Serahsî ve Pezdevî başta olmak üzere Hanefî usulcülerin râvî ve rivayetle ilgili görüşleri ile Bilmen'in verdiği bilgilerin ilişkisi değerlendirilecektir.

1. SÜNNETİN TANIMI, MAHİYETİ VE ÖNEMİ HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

Sünnetin mahiyeti ve önemini ele alan Bilmen, öncelikle sünnetin tanımını "Hz. Peygamber'in s.a.v. bütün mübarek sözleri ile bir kısım fiilleri ve bazı hadiselerle karşı sükût buyurmuş olmalarıdır" şeklinde yapmış, kavli sünnetlere ehâdîs-i şerif denildiğini belirtmiştir.⁴⁵ Sünnet ile hadis kavramının aralarındaki farkı ise şu şekilde izah etmektedir:

Muhaddislerin cumhûruna göre Hadis ile Sünnet ta'birleri birbirlerinin müteradifidir, ikiside aynı manada kullanılmaktadır. Ancak bazen hadis ile sadece Hz.Peygamber'in (s.a.v.) sadece söz ile olan beyanı kast olur. Sünnet kavramı ise hem söz ve fiile hem de takriri beyanlara şamildir. Dolayısıyla sünnet tabiri hadis tabirinden daha umumi olmuş olur.⁴⁶

Bilmen, dini hükümlere ait olan bütün sözleri ilahi vahyin neticesi olarak görmüş ve "وما ينطق عن الهوى إن هو إلا وحي يوحى" *O kendi hevasından konuşmuyor. Onun konuştuğu ancak vahyedilen bir vahiydir. (Necm-3,4)* ayetini referans alarak sünnetin vahyi gayri metlûv⁴⁷ olduğunu ve vahyin zahir kısmının bir parçası kabul

⁴⁵ Bilmen, *Kâmûs*, 1/132

⁴⁶ Geniş bilgi için bkz. Bilmen, Ömer Nasûhi, *Sualli-Cevaph Dîni Bilgiler*, İstanbul: D.İ.B.Yayınları, 1959, s. 22.

⁴⁷ Vahiy: Sözlükte "gizlice bildirmek, fısıldamak" manalarına gelen vahiy, islamî terimler arasında kâinatın yaratıcısı Yüce Allah'ın emir ve yasaklarını özel yollarla peygamberlerine bildirmesine denir. Bu tarife göre vahiy, bir anlamda Yaratan'ın peygamberlikle görevlendirdiği kullarıyla konuşması mesabesinde.

İslâm âlimleri vahyi iki kısımda mütalaa etmişlerdir. Birincisi vahy-i metlûv denilen ve Kur'ân-ı Kerim'den ibaret olan vahiydir ki tamamen vahiy eseridir. İkincisi vahy-i gayri metlûv (okunmayan vahiy) dir ki sünnetten ibarettir. Vahyin Hadîs ilmiyle ilgisi zaten bu noktadadır. Sünnet, kısmen vahye dayanır. Buna delâlet eden aklî ve naklî deliller vardır. Bir kere Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Kur'ân-ı Kerim haricinde vahiy alması gerekli, hatta zorunludur. Şu da var ki o ne yapmışsa kendisini peygamberlikle görevlendiren makamın adına yapmıştır. Kendiliğinden dinî bir asıl getirmesi imkân dışıdır. Aynı zamanda bağlı olduğu makamın "gözleri önünde" yani kontrolü altındadır. Allah ona kitaptan başka bir de hikmet indirmiş, bilmediklerini öğretmiştir. Vahyin i'cazı çok kere teferruata yer vermediğinden ilahî emirlerin tatbik şekillerini göstermesi ve insanlar arasında Allah'ın

edildiğini ifade etmiştir. Hz. Peygamber'in bizzat ictihat ve teemmül neticesinde beyan buyurdıklarını ise vahyi gayri metlûvün "batın" kısmında değerlendirmiştir.⁴⁸ Bu değerlendirme genel olarak Hanefî usûlcülerin bakışıdır. Serahsî bu ayeti sünnetin vahyin bir cüzü olduğuna delil olarak sunmuştur.⁴⁹

Sünneti, vahyin gayri metlûv kısmında değerlendirenlerden biri de İmam Şâfiî'dir.⁵⁰ Onun delillerinin başında *حكمة* hikmeti, *sünnet* olarak kabul etmesi gelmektedir.⁵¹ Bu konuda usûlcülerin örnek verdiği *Erike* hadisi olarak meşhur bir rivayet vardır.⁵² Bu rivayetteki "Kur'an-ı Kerim ve onun bir misli daha verilmiştir" ifadesinden misl kelimesi ile kast edilenin sünnet olduğu dolayısıyla sünnetinde vahyin bir parçası olduğu anlaşılmıştır.⁵³

Ömer Nasûhi, sünneti, Hanefî usûlcülerin yaptığı tasnife göre; mütevâtir, meşhur ve âhad kısımlara ayırmıştır.⁵⁴ Mütevâtir haberi, "Mütevâtir sünnetler, yalan üzerine ittifakları âdeta nazaran aklın caiz görmediği bir cemaatin Resulüekrem'den

---

gösterdikleriyle hükmetmesi için de kendisine kitap indirilmiştir. Bütün bunlar Hz. Peygamber'in sünnetin özünü teşkil eden uygulamalarının, uygulama sırasında ve başka maksatlarla söylediği bazı sözlerinin vahiy eseri olduğunu gösteren açık delillerdir, bunun yanısıra bir ayeti kerimde şöyle buyurulmuştur;

وما ينطق عن الهوى إن هو إلا وحي يوحى "O kendi hevasından konuşmuyor. Onun konuştuğu ancak vahyedilen bir vahiydir. (Necm-3,4) Ayetteki "huve" zamirinin Kur'ân-ı Kerim'e raci olduğu söylenmiştir. Ancak başka manaya ihtimalden uzak değildir; zira nutk, mücerred konuşmaya denir. Kur'ân okuyan kimse ise elbette konuşmaktan başka bir işi yapıyordur. Bu karine ile zamirin nutka ait olduğu düşünülürse onun konuştuğu vahye dayanır manasına kolayca varmak mümkündür. Ayrıca sünnetten ibaret tatbikatların, emir ve nehiylerin çok kere konuşarak olduğu da hesaba katılırsa sünnetin yerine göre vahiyden kaynaklandığı sonucuna varılır. Ancak kaydetmek gerekir ki, Hz. Peygamber'in bütün yaptıkları ve söylediklerinin vahiy eseri olduğunu söylemeye imkân yoktur. O hale göre sünnetin bir dinî emir veya nehiy getiren ya da bir hüküm koyan kısmının vahye dayandığını söylemek yerinde olur. Uğur, a.g.e. s.415,416,417, T.D.V. Yayınları, Ankara 1992, Sünnet ve vahiy ilişkisi ile ilgili geniş bilgi için bkz. Genç, Mustafa, *Sünnet Vahiy İlişkisi*, Kitâbî Yayınları, 2009.

⁴⁸ Bilmen, *Kâmûs*, 1/133.

⁴⁹ Serahsî, *el-Usûl*, II/97.

⁵⁰ İmam Şâfiî, *er-Risâle*, 110-112.

⁵¹ Bu ayetler için bkz. Bakara, 2/129, 151, 231; Al-i İmran, 3/48, 81, 164; en-Nisa, 4/54, 113; Maide, 5/110; Nahl, 19/125; el-İsra, 17/39; Lokman, 31/12; el-Ahzab 33-34; Sad, 38/20, ez-Zuhuruf, 43/63; el-Kamer, 54/5; Cum'a 62/2.

⁵² Ebû Dâvûd, Sünnet 6, Hadisin metni عَلَيْنَكُمْ عَلَى أَرْيَكْتِهِ يَقُولُ عَلَيْنَكُمْ وَمَا وَجَدْتُمْ فِيهِ مِنْ حَرَامٍ فَحَرِّمُوهُ بِهَذَا الْقُرْآنِ فَمَا وَجَدْتُمْ فِيهِ مِنْ حَلَالٍ فَأَجْلُوهُ، وَمَا وَجَدْتُمْ فِيهِ مِنْ حَرَامٍ فَحَرِّمُوهُ

"Şunu kat'i olarak biliniz ki, bana Kur'an-ı Kerim ve onun bir misli daha verilmiştir. Yakında bazı kimseler çıkacak karnı tok bir halde, rahat koltuğunda oturarak: Şu Kur'an'a sarılınız, ondan helal olarak ne görürseniz onu helâl kabul ediniz, neyi de haram görürseniz onu haram biliniz diyeceklerdir.

⁵³ Sancaklı, Saffet, "Sünnet Vahiy İlişkisi", Diyanet İlmî Dergi, c.43, Sayı:3, 2007, s.25.

⁵⁴ Bilmen, a.g.e., 1/134.

rivayet ettikleri sünnetlerdir” şeklinde tanımlamıştır. Mütevatir haberin, kat'iyet ifade ettiğini ve itikat, ibadet ve muâmelâta dair konularda delil olduğunu belirtmiştir.⁵⁵ Bu ifadeyi Hanefî usulcüler “mütevâtir olarak sabit olan bilgi, görülerek elde edilen bilgi gibi zaruridir” şeklinde aktarmışlardır.⁵⁶ Ayrıca mütevâtir haberi inkâr edenler, zaruri bilgiyi inkâr ettiklerinden dolayı tekfir olunmuşlardır.⁵⁷

Bilmen, meşhur haberi “*Meşhur sünnetler, bidayeten Resulüekrem Efendimizden bir iki zat rivayet etmiş olduğu hâlde bilâhare ümmeti merhume arasında şöhret bulup ikinci ve üçüncü asırlarda tevatür derecesini bulmuş olan sünnetlerdir*” şeklinde tanımlamıştır. Meşhur haberlerin zan mertebesinde bulunduğunu ve inkâr edenlerin fasık-sapık sayılacağını ifade etmiştir.⁵⁸ Hanefîlerin özel bir terimi olan bu kavram “sahabe tabakasında âhâd olarak rivayet edilip daha sonraki tabakalarda mütevâtir derecesine ulaşan rivayetler için kullanılmıştır.⁵⁹ Onlara göre meşhur haber kesin (zaruri) bilgiyi değil kanaat oluşturan bilgiyi ifade eder. Dolayısıyla meşhur haberi inkâr eden ittifakla tekfir olunmaz. Çünkü mütevâtir oluşu sonraki tabakalardadır ve âdeten yalan olması söz konusudur.⁶⁰

Bilmen’in âhâd sünneti tanımı ise şu şekildedir: “*Haberi âhâd ile sabit sünnetler, bir zatın diğer bir zattan veya bir zatın bir cemaatten veya bir cemaatin bir râvîden rivayet etmiş olduğu sünnetlerdir. Tevatür derecesinde olmayan râvîlerin, meselâ: iki üç zatm rivayet ettikleri bir sünnet de haberi ahad kabilindedir.*” Bilmen âhad haberin gâlibi zan ifade ettiği takdirde ibadet ve muamelatta kabul edileceğini, inkâr edenlerin tekfir edilmemekle birlikte bidat ehli kabul edileceğini söylemiştir.⁶¹

Hanefî usulcülerinin tanımı ise bir, iki veya daha çok râvînin rivayet ettiği, fakat meşhur ve mütevâtir mertebesine ulaşmayan haberlerdir şeklinde olup haber-i vahid ameli gerektirmekle birlikte ilm-i yakîn ifade etmez.⁶² Haber-i vâhidi inkâr eden

---

⁵⁵ Bilmen, *Kâmûs*, 1/135.

⁵⁶ Serahsî, *el-Usûl*, I/282, Pezdevî, *el-Usûl*, II/360-362 (Abdülaziz el-Buhârî, *Keşfü'l-Esrâr* içinde)

⁵⁷ Serahsî, *a.g.e.*, I/292.

⁵⁸ Bilmen, *Kâmûs*, 1/135.

⁵⁹ Serahsî, *a.g.e.*, I/292; Pezdevî, *a.g.e.*, II/368,369

⁶⁰ Serahsî, *a.g.e.*, I/292; Pezdevî, *a.g.e.*, II/370

⁶¹ Bilmen, *Kâmûs*, 1/136.

⁶² Serahsî, *a.g.e.*, I/294. Pezdevî, *a.g.e.*, II/371

kâfir olmaz. Ancak onunla amel gerekli olduğu için reddeden dalalete düşer. Onunla amel eden itaatkâr, tevil etmeden inkâr edense asi olur.⁶³

2. RÂVÎ VE RİVAYET HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

Bilmen, râvîde aranan şartları dört başlık altında toplamıştır.⁶⁴ Bilmen'in verdiği bu bilgiler Hanefî usûl âlimlerinin râvîde aradığı şartlar olup akıl, Müslümanlık, adalet ve zabt'tır.⁶⁵

1- Akıl: Mecnunların, gayrı mümeyyiz çocukların ve matuhların rivayetlerinin makbul olmayacağını belirtmiştir.

2- Müslümanlık: Râvînin Müslüman olması gerektiğini belirtir. Dolayısıyla gayri Müslimlerin rivayetlerinin makbul olmayacağını söylemiştir.

3- Adalet: Râvînin, din ve ahlak bakımından müstakim olup, büyük günahlardan sakınması, küçük günahlarda ısrarlı olmaması ve insan izzetine zarar verecek şeylerden kaçınması gerektiğini belirtmiştir.

4- Zabıt: Râvînin zabıt sahibi olması gerektiğini belirten Bilmen, bunun hadisi doğru bir işleme, hadisin lafzını ezberleme ve bu ezber üzerinde murakabede bulunma ile gerçekleşeceğini söylemiştir. Ayrıca rivayetin manasını iyi anlamalı ve onu rivayet edeceği zamana kadar ezberinde tutmalıdır. Bu konuda râvînin, rivayet ettiği hadisin sadece lafzını değil, taalluk ettiği hükümlerini de bilmesi, zabıtın en üst seviyesine ulaşması anlamına gelmektedir.⁶⁶

Hanefî usûlüne göre kıyâsa aykırı olan haber-i vâhidin kabulü için râvînin fakih olması gerekir.⁶⁷ Özellikle ilk dönem Hanefî fakîhlerinin rivayeti kabul etmede bir tercih olarak gördükleri râvînin fakih olması⁶⁸ konusunu Bilmen'de gerekli görmüş,

---

⁶³ Serahsi, *a.g.e.* I/112

⁶⁴ Bilmen, *a.g.e.* I/136.

⁶⁵ Serahsî, *el-Usûl*, I/345-346

⁶⁶ Bilmen, *Kâmûs*, I/136.

⁶⁷ Cessâs, *el-Fusûl*, III/134,

⁶⁸ Râvînin fakih olması şartı ile ilgili bilgi için bkz. Çilingir Hamdi, "Hanefîlere Göre Haberin Kıyasa Aykırı Olması Durumunda Râvînin Fakih Olma Şartı," SÜİFD Sayı 21, (2010/1) s.69-83.

bu sayede delalet lafızlarını ve hüküm çıkarma metodlarını karşılaştırma imkânının gerçekleşeceğini belirtmiştir. Hanefî usülcülerinden rivayetlerin çelişmesi durumunda belirleyici unsurun râvîlerin fıkıh bilgisi olduğu nakledilmiştir.⁶⁹ Râvînin tek kalması konusunda kıyâsın önemli bir belirleyici olduğuna işaret eden Bilmen, bu konuyu iki hadisin izahı ile anlatmıştır.⁷⁰

Bilmen, râvide bulunması gereken şartları anlattıktan sonra Hz. Peygamber'den s.a.v rivayet edilen bir rivayeti müsned veya mürsel olmak üzere ikiye ayırmıştır.⁷¹

a- Müsned (Muttasıl) Hadis: Bizzat Hz.Peygamber'e ulaşan silsile ile rivayet edilmiş haberlerdir.

b- Mürsel Hadis: (hadisçilere göre mürsel, tâbiunun “kâle rasulullah” lafzı ile sahabeyi atlayarak rivayet ettikleri hadislerdir. Bilmen'in dört kısımda değerlendirdiği mürsel hadis hanefî usulcüler tarafından da dört kısımda değerlendirmiştir.⁷²

1- Sahâbe Mürseli: Sahabî doğrudan Hz.Peygamberden almadığı bir hadisi sanki ondan almış gibi rivayet etmesidir. İbn Abbâs'ın rivayetlerinde oldukça çoktur. Kabul edilmesi konusunda icma vardır.⁷³

2- İki ve üçüncü karnda (yani tâbinin) sahâbeyi atlayıp doğrudan Hz. Peygamberden rivayetine denir ki Hanefî mezhebine göre delil olarak kabul edilmiştir. İmam Mâlik'e göre ve Ahmed b. Hanbel'in bir görüşüne göre huccettir. Zâhirî mezhebince ve ehl-i hadise göre ise asla huccet olmaz. İmam Şâfiî'ye göre böyle bir mürsel; ayete veya meşhûr bir haber ile kıyâsa uygun olmalıdır. Yahut ümmet tarafından telakki bi'l-kabûl

---

⁶⁹ Pezdevî, *el-Usûl*, II/397. (Abdülaziz el-Buhârî, *Keşfü'l-Esrâr* içinde)

⁷⁰ Mâ'kil b. Sinan'ın rivayet ettiği hadiste Hilâl b. Mürrre, duhul gerçekleşmeyen eşi Berdâ'ya herhangi bir mehr belirlemeden vefat etmiş ve Hz. Peygamber bu kadına kabilesinin kadınlarının mehrinden emsal bir mehr verilmesine hükmetmiştir. Bu rivayeti Hz. Ali kabul etmemiş fakat Hanefî mezhebince kıyasa uygun olduğu için amel etmişlerdir. Hadisin kıyasa uygunluğu, ölümün duhül gibi olmasıdır. Tıpkı duhül ile mehr lazım geldiği gibi ölüm ile de mehr lazım gelir. Ancak Şâfiîler bu hadis-i kıyasa uygun görmemiş ve amel etmemişlerdir. Onlara göre mehr ya takdir ile veya iki tarafın rıza göstermeleriyle veya duhül ile vacip olur. Nitekim duhülden önce talâk gerçekleşse mehr lazım gelmez. Ölümde tıpkı bunun gibidir ve kişinin mehr belirlemeden ve duhül gerçekleşmeden öldüğü durumlarda mehr lazım gelmez şeklinde hüküm vermişlerdir. Diğer örnek için bkz. Bilmen, *Kâmûs*, 1/137-138.

⁷¹ Bilmen, *Kâmûs* 1/140-142

⁷² Pezdevî, *el-Usûl*, III/2 (Abdülaziz el-Buhârî; *Keşfü'l-Esrâr* içinde)

⁷³ Bilmen, *Kâmûs*, 1/140

ile karşılanmalıdır. Ya da böyle bir mürsel rivayete şeyhleri farklı iki adl râvî iştirak ederse kabul edilir.⁷⁴

3-Üçüncü karnden sonraki râvîlerin mürselidir. Kabûlü konusunda Hanefîler arasında ihtilaf vardır. Hanefî usûlcülerindne Kerhî'ye göre makbul, İsa b. Ebân gibi âlimlerce huccet değildir.⁷⁵

4- Bir yönü mürsel, diğer bir yönü ise müsned olan rivayettir. Bu rivayet, bazılarınca kabul edilmiş bazılarınca reddedilmiştir. لا نكاح إلا بولي “Nikah ancak velinin izniyledir” hadisi bir senetle müsned, başka bir senetle mürsel olarak gelmiştir. Hanefîye göre bu hadis bu şekliyle haber-i âhad olup makbuldür.⁷⁶ Kabul etmeyenlerin delili, Akıl ve bâliğanın kendini evlendirebileceğine delalet eden “Eğer erkek karısını (üçüncü defa) boşarsa, kadın, onun dışında bir başka kocayla nikahlanmadıkça ona helal olmaz. (Bu koca da) onu boşadığı takdirde onlar (kadın ile ilk kocası) Allah'ın koyduğu ölçüleri gözetebileceklerine inanıyorlarsa tekrar birbirlerine dönüp evlenmelerinde bir günah yoktur. İşte bunlar Allah'ın, anlayan bir toplum için açıkladığı ölçüleridir.” (Bakara 230) ayeti kerimesidir. Bu yönüyle hadis, kendisinden daha kuvvetli bir delile muhalif görüldüğünden kabul edilmemiştir. Mürsel hadisleri delil olarak kabul edenler bu dördüncü kısmı kabul etmemişlerdir. Mürsel hadisi kabul etmeyenler ise bu kısmın kabul edilip edilmeyeceğinde ihtilaf göstermişlerdir. Bir kısmına göre bu dördüncü nevi de makbul değildir. Çünkü bir yönden inkita vardır. Ve bu inkita rivayetin kabul edilmemesini gerektirir. Bir yönden müsned olması onun kabulünü gerektirmez. Çünkü cerh ta'dilden daha evlâdır. Diğer bir kısma göre “mürsel olarak gelen senette rivayetin durumu meskût bırakılmıştır. Müsned olan senette ise rivayetin durumu hakkında bir bilgi vardır. Dolayısıyla hakkında bir hüküm verilmemiş olan mürsel rivayet, hakkında bir bilgi sahibi olduğumuz müsned rivayete muarız olamaz” şeklinde görüş belirtmişlerdir.⁷⁷

---

⁷⁴ Bilmen, a.g.e., 1/141

⁷⁵ Bilmen, a.g.e., 1/142

⁷⁶ Evlilikte velayet konusu için bkz. Danışman, Muhammet Ali, “İslam Hukukuna Göre Evlilikte Velayet ve Kapsamı,” İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, Sayı 8, 2006, s.239-258

⁷⁷ Bilmen, a.g.e., 1/142

Yukarıda aktarılan bilgiler Serahsî başta olmak üzere Hanefî usul kitaplarındaki ortak bilgilerdir. Mürsel hadis hakkında Cessâs'ın "Râvî, âdil olmayan ve güvenilmeyen birinden rivayet eden bir kimse olmadıkça, ilk üç asırdaki mürsel haber hüccettir. Sonrakilerin mürselinde ise ancak âdil ve sika râvîlerden rivâyet almakla meşhur olmuş kimselerin mürseli kabul edilir. Çünkü Hz. Peygamber'in s.a.v ilk üç nesilin hayırlı olduğuna dair hadisi bunu ortaya koymaktadır. Serahsî bu konudaki görüşlerin en uygunu budur diyerek Cessâs'ın görüşünü kabul etmiştir.⁷⁸

Bilmen, Hanefî usûl kitaplarında ifade edilen hadis usûlüne dair kaideleri, bir hadisçi gibi kategorize ederek ele almıştır. Hadisleri birkaç açıdan taksim etmiş özellikle zayıf hadislerle ilgili terimleri izah etmiştir. Bu izahların akabinde tahrîcini de yaptığımız hadislerden örnekler sunmuştur. Hadis Usûlüne dair gelenekte yaşanan tartışmalara atıflarda bulunmuş ve kısa izahlarla konuyu ele almıştır. Kitabın ikinci kısmı hadis usûlünün özeti gibi tasarlanmıştır.⁷⁹ Haberlerin mahiyeti ve mahalleri konusunda özellikle durmuş, haberlerin delaletleriyle ilgili bilgiler vermiştir. Bu bilgilerin konumuzla doğrudan ilgisi bulunmamaktadır. Dolayısıyla biz bu kısımda Bilmen'in hadislerin rivayetiyle ilgili yapılan birtakım itirazlar hakkındaki görüşlerini vereceğiz.

3. HADİS RİVAYETİYLE İLGİLİ YAPILAN İTİRAZLAR HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

Bilmen, merviyün anh⁸⁰ tarafından vuku' bulan ta'n ve itiraz sebeplerini yedi kısımda değerlendirirken; bir hadise, merviyün anhten başkası tarafından vuku' bulacak tan ve itirazı da yedi kısımda değerlendirmiştir. Bu taksimi oluşturan bilgiler, tespit edebildiğimiz kadarıyla Hanefî Mezhebine ait Cessâs'ın *el-Fusûl fi'l-Usûl* isimli kitabı, Serahsî ve Pezdevî'nin *el-Usûl* kitaplarıyla birlikte⁸¹ Molla Fenârî'nin

---

⁷⁸ Serahsî, Usûl, I/363

⁷⁹ Bkz. Bilmen, *Kâmûs*, 1/140-150

⁸⁰ Merviyün anh: Kendisinden rivayette bulunulan kişi manasından da anlaşılacağı gibi tâlib denilen hadis ravisine hadis rivayet eden muhaddise denir. Bir başka deyişle merviy anh, kendisinden hadis rivayet edilen şeyhtir. Uğur, a.g.e., s.219.

⁸¹ Cessâs, *el-Fusûl*, III/ 183-207 Serahsî, *el-Usûl*, II/3-12. Pezdevî, *el-Usûl*, III/92-119 (Keşfü'l Esrâr içinde)

(v.834/1431) *Fusûlü'l-Bedâyi'* isimli kitabından alınmıştır.⁸² Bu eserlere baktığımızda Bilmen'in temel kaynak olarak Pezdevî'nin usule dair yazdığı eserini almıştır. Bunun yanında Molla Fenârî'nin *Fusûlü'l-Bedâyi'* isimli eserinden de faydalanmıştır. Şimdi Bilmen'in hadis rivâyeti ile ilgili itiraz ve ta'n sebeplerinden merviyü'n anhtan vuku' bulanlar maddeler halinde sıralanacaktır.

1- Hadis rivayet eden "Merviyü'n anh", kendisine nisbet edilen rivayeti kabul etmez. Mesela "ben böyle bir hadisi nakletmedim" der. Bu ittifakla rivayetin kabul edilmeme sebebi olup, râvînin bu rivâyeti delil olarak kabul edilemez. Ancak bununla ne merviyü'n anh'ın ne de ondan hadis rivayet eden râvînin adaleti düşmez. Diğer rivayetleri yine kabul edilir. Çünkü adaletleri yakîndir ve şek ile yakîn zâil olmaz.⁸³

2- Râvî, kendisinden rivayet edilen haberi nakletme konusunda tereddütte bulunur. Ebû Hanîfe, Ebû Yusuf, Kerhî, Ahmed b. Hanbel (bir görüşünde) böyle bir rivayetin kabul edilmeyeceğine ittifak etmişlerdir. İmâm-ı Muhammed, Şâfiî, Mâlik b. Enes ise bunun cerh olmadığını ifade etmişlerdir. Gerekçeleri râvînin unutmuş olma ihtimalidir. Ve böyle bir tereddütte sika bir râvînin rivayeti düşmez demişlerdir. Bu konunun en önemli örneği kadınların velilerinin izni olmadan evlenmeleri hakkındadır. Zührî, Urve, Hz. Âişe senediyle gelen rivayette İbn Cüreyc'in Zührî'ye bu hadisi rivayet edip etmediğini sorması üzerine Zührî hatırlamadığını söylemiştir. Bu rivayeti Ebu Hanife kabul etmezken Şâfiî kabul etmiş ve bu hadisle hüküm vermiştir.⁸⁴

3- Râvî, hadisi te'vil eder. Hadisi zahir olmayan manasına haml eder. Mesela râvînin önce âmm lafızla rivayet edip sonra bu âmmı tahsis etmesi gibi. Böyle bir rivayetin kabulü konusunda ihtilaf vardır. Örnek olarak İbn Abbas, "من بدل دينه فاقتلوه" –dinini değiştireni öldürünüz- hadisini rivayet etmiş, sonra mürted olan kadının öldürülmesini kabul etmemiştir. Hâlbuki من بدل âmm bir lafız olup erkegede kadına da şamildir. Bunu erkeklere hasr etmek tahsistir. İmam Şâfiî bununla amel etmemiş, râvînin yapmış

⁸² Molla Fenârî, *Fusûlü'l-Bedâyi' fi Usûli's-Şerâi'*, II/246-281.

⁸³ Bilmen, *Kâmûs*, 1/158; Bu bilgiler Pezdevî'nin eserinde باب ما يلحقه النكير من قيل الراوي başlığı altında verilmiştir. Pezdevî, *a.g.e.*, III/92; Serahsî, فصل في الخبر يلحقه التكريه من جهة الراوي أو من جهة غيره başlığı altında konuyu ele almıştır. Serahsî, *Usûl*, II/3-11; Fenârî ise الفصل السادس في الطعن في isimli bölümde zikretmiştir. Molla Fenârî, *Fusûlü'l-Bedâyi'*, II/276.

⁸⁴ Bilmen, *a.g.e.*, aynı yer. Pezdevî, *a.g.e.* III/96; Molla Fenârî, *a.g.e.*, II/277

olduğu bu tahsisi mürtedde için delil olarak saymamıştır. İhtilaf, manası müşterek bir lafızda gerçekleşir. Bunun örneği hayz ve temizlik manalarına gelen “قروء” kuru’ lafzını zikredip burada kastım temizliktir dediği zaman bu diğer manayı reddetmek değil, râvî tarafından çıkartılmış bir sonucun tercih edilmesidir ki rivayetin kabul edilmesini gerektirir.⁸⁵

4- Râvî, rivayet ettiği haberin aksiyle amel eder. Bu bir cerh⁸⁶ sebebi olup rivayetin ya mensûh olduğunu veya sabit olmadığına delalet eder. Bunun örneği İbn Ömer, Hz. Peygamberin namaza başlarken, rükûa giderken, rükûdan kalkarken ellerini omuzları hizasına kaldırdığını rivayet etmiştir. Hâlbuki Mücahit; “Ben İbn Ömer’in arkasında senelerce namaz kıldım, senelerce ona arkadaşlık ettim, iftitah tekbirinden başka ellerini kaldırdığını görmedim” demiştir. Buradan şu sonuç çıkmaktadır ki İbn Ömer rivayet ettiğinin mensûhiyetine inanmış ve ona muhalif amel etmiştir.⁸⁷

5- Râvî, rivayetinin muhalifiyle; rivayet etmeden önce amel etmiştir. Amel ettiği esnada hadise vakıf olmayıp, daha sonra doğru habere ulaştınca bu ameli terk etmesi durumudur. İçkinin haram kılınması olayı buna örnektir. İçkinin haram kılınması ile ilgili ayete muttali olamayan bazı kimseler onun mübah olduğunu düşünerek içmişler daha sonra bu ayetin nüzulünden haberdar oldukları vakit derhal terk etmişlerdir. Bu durum onların rivayetlerinin terk edilmesi için sebep değildir.⁸⁸

6-Râvî, rivayet ettiği haberle amel etmekten imtina eder. Bu rivayetin terk edilme sebebidir. Çünkü hadis gerçekten sabit ve sahih olsaydı onunla amel etmesi gerekirdi.

7- Râvî, rivayetinin aksine amel ettiği zaman bilinemeyebilir. Yani rivayetinden önce mi yoksa sonra mı amel ettiği konusu şüpheli bir hal almıştır. Burada “şek ile yakîn zâil olmaz” kaidesiyle amel edilir. Bu durum rivayetin terkini gerekli kılmaz.⁸⁹

---

⁸⁵ Bilmen, *Kâmûs*, 1/158; Pezdevî, *a.g.e.* III/97; Molla Fenârî, *a.g.e.*, II/278

⁸⁶ Cerh: Râvînin adalet ve zabt sıfatlarını tam olarak taşımadığının tespit edilip ortaya konması. Bunun sonucunda, duruma göre rivayet ettiği hadis değer kazanır. Kabul ya da red olur. Uğur, *a.g.e.*, s. 75. Bilmen, cerh kavramını bazen râvî bazen rivâyetle ilgili kullanmıştır.

⁸⁷ Bilmen, *Kâmûs*, 1/159; Pezdevî, *a.g.e.* III/97; Molla Fenârî, *a.g.e.*, II/278,279

⁸⁸ Bilmen, *a.g.e.*,1/159; Pezdevî, *a.g.e.* III/99; Molla Fenârî, *a.g.e.*, aynı yer.

⁸⁹ Bilmen, *a.g.e.*,1/159; Pezdevî, *a.g.e.* III/100-102; Molla Fenârî, *a.g.e.*, aynı yer

Bilmen'in merviyü'n anhtan başkası tarafından vuku' bulacak itiraz ve ta'n⁹⁰ sebepleri hakkındaki görüşlerini maddeler halinde şöyle sıralayabiliriz:

1- Hadis hakkındaki ta'n, hadisin kendisine gizli kalma ihtimali bulunmayan bir sahabi tarafından vuku bulmasıdır ki bu ta'n bir cerh sebebidir. Bunun örneği "**Evlenmemiş kimselerin zinadan dolayı cezaları yüzer değnek ve bir sene nefydir**" hadisini Ubâde b. Sâmit rivayet etmiş fakat Hulefâ-i Râşidîn bununla amel etmemiştir. Bu hadis zina edene uygulanacak had cezasıyla ilgilidir. Şayet sabit olsaydı halifenin bunu uygulaması gerekirdi. Ancak halifeler bu haddi sadece yüz değnek vurmaya hasır etmişlerdir.⁹¹

2- Hadis hakkındaki ta'n, hadisi sahabinin işitmemiş olmasından kaynaklanabilir ki bu bir cerh kabul edilmez. Örnek olarak "sizden kim namazda kahkaha ile gülecek olursa abdestini yenilesin" hadisini Ebû Mûsâ ta'n etmiştir. Bu ta'n ediş hadisi işitmemiş olmasından kaynaklanabilir. Dolayısıyla bu hadisle amel edilmiştir.⁹²

3- Hadisi ta'n eden muhaddis olduğu halde, hadis hakkında yaptığı ta'n mücmel veya müphem olabilir. Bu hadis, "mecrûhtur, metrûktur, gayri sabittir" gibi ifadeleri kullanması cerh sayılmaz. Böyle bir hadis kuvvetini kaybederek amelden men edilemez. Kısa kapalı ifadelerle ta'n edilen hadisle amel etmek terk edilemez. Yani ta'n sebebinin mutlak surette söylenmesi gerekmektedir.⁹³

4- Hadisi ta'n eden kimse muhaddis olup, açık bir şekilde ta'n sebebinin belirtmiş olduğu halde yapmış olduğu açıklama ve izah cerh sebebi olarak kabul edilmemiştir. "Bu hadis, ta'n edilmiştir. Bunu rivayet eden adam çarşıda pazarda gezip dolaşan biridir" gibi râvîsinin ismini zikretmeden yapılan ta'n Hanefî mezhebinde cerh için

---

⁹⁰ Ta'n: Sözlükte mızrakla vurmak, yaralamak manalarına gelen ta'n, Hadis Usûlü ilminde râvînin cerhe sebep teşkil eden hallerden birisiyle cerh edilmesine denilmiştir. Ta'na maruz kalan râvî zayıftır, hadisleri hakkında zayıflığına göre hüküm verilir. Uğur, *a.g.e.*, s. 392

⁹¹ Bilmen, *Kâmûs*, 1/159; Pezdevî bu bölümü غير الراوية الحديث من قبل غير الراوية adlı başlığın altında ele almıştır. Pezdevî, *a.g.e.* III/103; Molla Fenârî ise bir önceki bölümüm devamı olarak aktarmıştır. Molla Fenârî, *a.g.e.*, II/279

⁹² Pezdevî, *a.g.e.* III/104; Molla Fenârî, *a.g.e.*, II/280

⁹³ Bilmen, *a.g.e.*, 1/160; Pezdevî, *a.g.e.* III/106; Molla Fenârî, *a.g.e.*, II/280

yeterli değildir. Çünkü râvînin adını zikretmeyişi onun sika olduğuna delalet etmektedir.⁹⁴

5- Hadisi ta'n eden kimse muhaddis olup, açık bir şekilde ta'n sebebini belirtmiş olduğu halde yapmış olduğu açıklama ve izahın doğruluğu konusunda ihtilaf bulunur. Bu da cerh değildir.⁹⁵

6- Hadisi ta'n eden kimse muhaddis olup, açık bir şekilde ta'n sebebini belirtmiştir. Yapmış olduğu açıklama ve izah, cerh sebebi olduğu ittifakla kabul edilecektir. Ancak ta'n eden kimse taassub ve adavetle bilinen bir kimsedir. Bu ta'n da cerh sayılmaz. Mesela Ehl-i Sünnet hakkında mülhid ve zındıkların ta'nda bulunmaları gibi.⁹⁶

7- Yukarıda zikredilen ta'n etme şekillerinin dışında, ta'n eden muhaddisin önyargısız, açık ve izah bir şekilde yaptığı ta'nı ittifakla kabul edilir ve cerh sayılır. Mesela "Falanca râvî şöyle bir yalan ile mâruftur, fîsk ehlidir, büyük günah işleyendir" gibi ifadelerin söylenmesi gibi. Sahih ve mu'teber sayılan ta'n sebeplerini kırka kadar çıkarmak mümkündür.⁹⁷

Bilmen'in hadis rivayeti, cerh ve ta'n sebepleri ile ilgili konularda verdiği bilgiler Hanefî mezhebinin genel görüşleridir. Bu bilgilerin kaynağına baktığımızda yukarıda belirtildiği gibi Hanefî *Usûl* kitaplarıdır." adlı babta yer alan bilgilerin maddeleştirilmiş şeklidir ve mücerret nakillerdir. Cessâs hadiseler etrafında konuyu anlatmıştır. Serahsî ise konuyu râvîden kaynaklanan ve başka bir şekilde kizbin habere dâhili şeklinde iki ana başlıkta incelerken râvîden kaynaklananları dört ana başlıkta değerlendirmiştir. Râvînin dışındakileri ise iki başlık altında ele almıştır. Birinci kısmı sahâbîlerden kaynaklananlar oluştururken diğer kısmı muhaddislerden kaynaklananlar belirlemiştir.⁹⁸ Bilmen'in verdiği bilgilerin kaynağını ise tam anlamıyla Pezdevî ve Molla Fenârî'nin kitapları oluşturmaktadır. Çünkü Pezdevî bu bilgileri yedişer madde halinde vermiş, Molla Fenârî'de bu bilgileri ondan aktarmıştır. Bilmen'in Kâmûs

⁹⁴ Pezdevî, *a.g.e.* III/108-111; Molla Fenârî, *a.g.e.*, II/280

⁹⁵ Bilmen, *a.g.e.* I/161; Pezdevî, *a.g.e.* III/114; Molla Fenârî, *a.g.e.*, II/281

⁹⁶ Bilmen, *Kâmûs*, I/161; Pezdevî, *a.g.e.* III/115; Molla Fenârî, *a.g.e.*, II/281

⁹⁷ Bilmen, *Kâmûs*, I/162; Pezdevî, *a.g.e.* III/116-118; Molla Fenârî, *a.g.e.*, II/281

⁹⁸ Serahsî, *a.g.e.* II/7.

formatında oluşturduğu eserin sistematik bir şekilde düzenlenmesi için bu bilgileri kategorize etmesi özellikle Hanefî Mezhebinin usûl anlayışının ortaya çıkmasına ayrıca katkı sağlamıştır. Bunun yanında Bilmen'in bu bilgileri aktarırken herhangi bir metod veya bakış açısı getirdiğini söylemek mümkün değildir. Birebir mücerret nakillerden oluşan bilgileri “Merviyûn anı tarafından kaynaklanan ta'n ve itirazı” yedi kısma, “bir başkası tarafından vuku bulacak ta'n ve itirazı” ise yine yedi kısma ayırmıştır. Netice olarak Bilmen'in hadis usûlü ile ilişkisinin somut örneklerini sunmaya çalıştığımız bu bölümde onun geçmiş usûl âlimlerinin vermiş olduğu bilgileri nakletmekle yetindiğini müşahade ettik. Bunu yaparken geleneğin getirdiği bilgi birikimine ilave bir yorum eklemek yerine bilgileri sistemleştirme gayretinin bulunduğunu söylemek mümkündür.⁹⁹

Ömer Nasûhi Bilmen'in hadis usûlüne dair vermiş olduğu bilgilerden bazı örnekleri sunduğumuz bu bölümden sonra şimdi Bilmen'in nesh kavramıyla ilgili görüşlerinden bahsedeceğiz.

4. NESH KONUSU İLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ

Lügatte “*ortadan kaldırmak, izale etmek, gidermek, yok etmek, değiştirmek, tebdil, tahvil ve bir yerden diğerine nakletmek ve yazmak*”¹⁰⁰ gibi manalara gelen nesh kavramı ıstilahta genel olarak; “*önceki şer'î bir hükmün o hükmün delilinden sonra gelen bir hükümle yürürlükten kaldırılması, mükelleflerle alakasının kesilmesi*”¹⁰¹ şeklinde tanımlanmıştır.

Bu konuda “Neshe Dair Malumat” adlı başlıkta Bilmen, şu bilgileri vermiştir.

---

⁹⁹ Hanefî Mezhebinin hadis usulü anlayışı hakkında detaylı bilgi için bkz. Abdülmecid et-Türkmânî, *Dirâsâtü fî Usûli'l-Hadîs alâ Menheci'l-Hanefiyye*, Mektebetü's-Sa'âde, Pakistan, 2009; Ünal, İsmail Hakkı, İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı ve Hanefî Mezhebinin Hadis Metodu, D.İ.B. Yay. Ankara 2012; Yiğit Metin, İlk Dönem Hanefî Kaynaklarına göre Ebû Hanîfe'nin Usûl Anlayışında Sünnet, İz Yayıncılık, İstanbul, 2009.

¹⁰⁰ Râğıb, el-İsfahânî, *Müfredat*, s.498; İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, 4/28-29, neshle ilgili detaylı bilgi için bkz. Koçkuzu, Ali Osman, *Hadiste Nâsîh Mensuh Meselesi*, s. 77-85; İFAV Yayınları, İstanbul 1985.

¹⁰¹ Cürçânî, Şerif, *Târîfât*, s.260; Aydınlı, Abdullah, *Hadis Istılahları Sözlüğü*, s.126

1- Nesh aklen ve naklen caizdir ve gerçekleşmiştir. Çünkü Allah c.c. kulları hakkında dilediği gibi tasarruflarda bulunabilir. Bu konudaki en önemli delili önceki peygamberlerin şariatlarının nesh edilmesidir. Örneği ise Hz. Âdem zamanında kız kardeşle evlenmek caiz iken diğer şariatlarda bu hüküm kaldırılmıştır. Bir başka örnek Hz. Yâkup zamanında iki kız kardeşi nikâhlamak caiz iken daha sonra yasaklanmıştır.¹⁰²

2- Hristiyanlar neshi kabul etmektedir. Fakat Yahudîler neshi kabul etmemektedirler.

3- Nesh, zamanla kayıtlanamaz. Yani maziye, hale ve istikbale ait bir haberde nesh gerçekleşemez. Çünkü böyle bir nesh yalan veya cehalete sebep olabilir. Aynı şekilde itikada dair konularda da nesh olmaz. Yine hisse ve akla taalluk eden hükümlerde de nesh olmaz. Ateşin yakıcılığı zamanla değişmez. Dolayısıyla “bir ma'lûl, illetinden önce mevcut olamaz” kaidesince böyle konularda da nesh olmaz. Ayrıca الجهاد ماضى الى القيامة hadisi ile cihadın kıyamete kadar devam edeceği ifade edilmiştir. Artık bu konuda nesh söz konusu değildir.¹⁰³

4- Neshin en önemli şartı nâsihin kitap veya sünnet olması ve nesh eden delilin mensûhun delilinden daha sonra gelmiş olmasıdır. Kıyâs ve İcmâ ile şer'i bir hüküm nesh edilemez. Bunun sebebi neshin ancak Hz. Peygamber s.a.v. döneminde olacağı içindir. Bir başka sebep ise kıyâs zanni bir delildir. Nass ile sabit bir hüküm zanni bir delil ile nesh edilemez. İcmâ ise Hz. Peygamber döneminde yoktu. Problemlerin çözümünde karar mercî bizzat kendisiydi. Ve onun sözüne muhalif bir icmâ da söz konusu olamazdı. Dolayısıyla onun vefatından sonra gerçekleşen icma ile de nesh yapılamaz.¹⁰⁴

5- Neshin gerçekleşmesi ise şu şekillerde olabilir:

a- Kitap, kitapta bulunan başka bir hükmü nesh edebilir.

b- Sünnet, bir başka sünnetin hükmünü nesh edebilir

---

¹⁰² Bilmen, *Kâmûs*, 1/98

¹⁰³ Bilmen, *a.g.e.*, 1/99

¹⁰⁴ Bilmen, *a.g.e.*, 1/100

c- Kitap, sünnette bulunan bir hükmü nesh edebilir.

d- Mütevâtir veya meşhur haber, kitapta bulunan bir hükmü nesh edebilir. Ancak haber-i vahid olan sünnetle ne kitap, ne mütevâtir veya meşhur haber nesh edilemez. Belki kendisi gibi haber-i vâhid olan başka bir sünneti nesh edebilir. Bu görüş Hanefî mezhebine aittir. Şâfiî'ye göre son iki maddedeki nesh kabul edilmemiştir. Sebep olarak sünnetin vahyin bir parçası olmasını göstermektedir.¹⁰⁵

6- Kur'an-ı Kerim'de gerçekleşen nesih üç gruptadır:

a- Hem tilaveti, hem de hükmü mensûh ayetler. Ayetin hem metni hem hükmü kaldırılmıştır.

b- Tilaveti mensûh olmayıp yalnız hükmü mensûh ayetler. Zinâ eden kadınların evlerinde hapis edilmeleriyle ilgili ayetin metni mevcut fakat hükmü mensûhtur.

c- Hükmü baki kalıp yalnız tilaveti nesh edilen ayetler. Tahrîcini de yaptığımız والشیخ و الشیخة إذا زنيا فارجموها نکالا من الله “evli erkek ve evli kadın zinada bulunursa ikisini de Allah c.c. katından bir azap olarak recm ediniz” ayetinin metni mushafta mevcut olmayıp nesh edilmiştir.¹⁰⁶

Bilmen'in hayatı, ilmî kişiliği, eserleri ve hadis ilmi ile ilişkisini anlattığımız birinci bölümden sonra şimdi *Istilahâtı Fıkhiyye Kâmusu'nun* tanıtımını ve hadislerinin tahrîcini yaptığımız ikinci bölüme geçiyoruz.

---

¹⁰⁵ Bilmen, *a.g.e.*, 1/101

¹⁰⁶ Ahmed b. Hanbel ve İbn Mâce, İbn Abbas'ın; Mâlik b. Enes, Said b. Müseyyeb'in, Hz. Ömer'in bu sözü ayet olarak okuduklarını söylediğini sahih olarak rivayet etmişlerdir. (Mâlik b. Enes, *Muvatta*, Hudûd 1; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 5/182; İbn Mâce, Hudûd 9.)

İKİNCİ BÖLÜM

ÖMER NASUHI BİLMEN'İN

ISTILÂHÂT-I FIKHİYYE KÂMÛSU'NDA GEÇEN HADİSLERİN

TAHRÎC VE DEĞERLENDİRİLMESİ

A. HUKÛK-I İSLÂMİYYE VE ISTILAHÂTI FIKHİYYE KÂMÛSU

İslam Hukûkunun tamamını kapsayan ve Türkçe olarak yazılması öngörülen ilk eser, Mustafa Hayri Efendi'nin (v.1320/1902) Şeyhülislamlığı zamanında düşünülmüştü. Bu bağlamda nikâh, talâk, muamelât ve cezâyâ dair özellikle Hanefî mezhebinin görüşlerini içine alan bir eserin yazılması için Meşîhat-ı İslamiyye Dairesi'nde bir heyet kurulmuş ve bu heyet başta nikâh ve talâkla ilgili konular olmak üzere çeşitli meseleleri ihtiva eden Arapça metinleri toplamıştı. Bu metinlerin tercümesi için üyelerden “*Mecelle*” şârihi Ali Haydar Efendi (v.1335/1916)¹⁰⁷ ile fetvahanede telif heyeti azası olan Ömer Nasûhi Bilmen görevlendirilmiş, ancak Hayri Efendi'nin Şeyhülislamlıktan ayrılmasıyla (16 Mayıs 1916) bu heyetin çalışmaları durmuştu. Daha sonra Ömer Nasûhi, bu eseri kendi başına tamamlamayı başarmıştır.¹⁰⁸

---

¹⁰⁷ Küçük Ali Haydar Efendi: Haydar Molla veya çağdaşı fıkıh usulü müellifi Haydar Efendi'den (Büyük) yaşça küçük olduğu için Küçük Haydar Efendi diye de anılmaktadır. Soyadı kanunundan sonra Arsebük soyadını almıştır. (24 Nisan 1853) Batum'da doğdu. 1935 yılında İstanbul'da vefat etti.

Ali Haydar Efendi'nin hâkimlik hayatının yanı sıra uzun bir öğretim hayatı da olmuş, on iki yıl Mülkiye Mektebi'nde, beş yıl Medresetü'l-kudât'ta ve otuz yılda Hukuk Mektebi'nde Mecelle, Ahkâm-ı evkâf ve kavânin dersleri okutmuştur. Bu arada, başta Mecelle şerhi olmak üzere birçok kitap ve makale kaleme alarak verimli bir telif hayatı geçirmiştir.

Eserleri:

1- *Dürrerü'l-Hükkâm Şerhu Mecelleti'l-Ahkâm.*

2- *Mirkâtü'l- Mecelle.*

3- *Şerh-i Cedid li-Kânûni'l Arâzi*

4- *Tertîbü's-Sunûf fi Ahkâmi'l Vukûf*

5- *Tavzihu'l-Müşkilât*

6- *Teshilü'l-Ferâiz*

¹⁰⁸ Bilmen, A.Selim, *a.g.e.*, 36-37, Yaran, Rahmi, *a.g.m.*, VI/163

Yayınlandığı anda büyük yankı uyandıran bu eser, sistematik bir çalışma olup mezhepler arası mukayeseli bir İslam Hukûku kitabıdır. Türkiye’de Latin alfabelerinin kabulünden sonra kaleme alınmış kapsamlı ve muhtevalı bir eserdir.

Müellif, eserin önsözünde fıkıh ilminin ibadetler, vakıf, vasiyet, miras gibi değişik dallarında Türkçe bazı eserler bulunmakla beraber İslam Hukûku’nun bütün konularını içeren kitapların yok denecek ölçüde az olduğunu, Türkçe’ye çevrilen bazı fıkıh kitaplarının da ya çok muhtasar ya da düzensiz şekilde kaleme alındığını söyleyerek bu alanda kapsamlı bir eserin telifine olan ihtiyacı dile getirir.¹⁰⁹

Eserin ibadetlerle ilgili kısmı 1947 yılında “*Büyük İslam İlmihali*” adıyla ayrıca basılmıştır. Eserin hazırlanması akademik çevrelerde geniş yankı uyandırmış ve yayımlanması için özellikle Ebül’ulâ Mardin’in olumlu mütâlâsı, Sıddık Sami Onar, Hüseyin Nail Kubalı ve Hıfzı Veldet Velidedeoğlu'nun bu yöndeki teşvik ve kararları sonucu eser, İstanbul Üniversitesi Hukûk Fakültesi tarafından 1949-1952 yıllarında neşredilmiştir. Adı geçen Hukukçuların da esere yazdıkları takrizlerde işaret ettikleri gibi, İslam Hukûku’nu hakkıyla bilen insanların çok azaldığı bir dönemde yazılan kitap, hem Müslümanların çeşitli dîni ve Hukûki problemlere karşı İslam Hukûkunun çözümlerini öğrenme ihtiyacını gidermiş, hem de Türk Hukûk tarihi ve İslam Hukûkunun klasik doktrinini araştırarak hukûkçular için önemli bir kaynak teşkil etmiştir.¹¹⁰

Konuların tertibinde daha çok Kâsânî'nin (v.730/1330) “*Bedâi'u's-Sanâi*” adlı kitabından faydalanılan eser; otuz ana bölümden meydana gelmiş ve bu bölümler de kendi arasında alt bölümlere ayrılmıştır.

Eserin I. cildi İslam hukûkuna giriş mahiyetinde olup iki bölümden meydana gelmektedir. Fıkıh usûlüne dair olan ilk bölümde bu ilimle alakalı terimler verilmiş, bu ilmin mahiyeti, konusu ve gayesi, tarihçesi anlatılmış, literatürü verilmiş, daha sonra kitap, sünnet, icma ve kıyâs başta olmak üzere çeşitli şer’î deliller sıralanmış,

---

¹⁰⁹ Bilmen, *Kâmûs*, 1/3-4

¹¹⁰ Koca Ferhat, “Hukûk-ı İslamiyye ve Istilâhât-ı Fıkhıyye Kâmusu,” *DİA*, XVIII/319; Takrizler için bkz. Bimen, Ömer Nasûhi, *Hukûk-ı İslâmiyye ve Istilâhâtı Fıkhıyye Kâmusu*, Bilmen Yayınevi, İstanbul 1968, VIII/289-296.

hükümle ilgili konular, ictihad, fetva ve kaza konuları incelenmiştir. Mecelle'de yer alan ilk doksan dokuz madde ve Ebû'l Hasan el-Kerhî'den (v.340/952) rivayet edilen bazı usûl kaideleriyle Necmeddin en-Nesefî'nin (v.537/1142) bu kaideler için verdiği örnekler ve yaptığı açıklamalar da nakledilmiştir.

İkinci bölümde islam hukûk tarihi ele alınmıştır. Burada Fıkıh ilminin tanımı ve faydası, kaynakları, ashap döneminden başlamak üzere çeşitli devirlerde yetişen müctehid ve fakihlerin derece ve tabakaları, ihtilaf sebepleri ve fıkıh mezhepleri anlatılmıştır. Daha sonra ashaptan itibaren müellifin yaşadığı döneme kadar yetişmiş meşhur müctehid ve fakihlerden 405 kişinin biyografisi verilmiştir.

Genel olarak şahıs hukûku ile aile hukûkunun kapsamına giren nikâh, talâk, nesep ve hidâne ile nafaka konuları II. ciltte yer almaktadır. III. cilt, İslam Hukûku'ndaki cezâ, hükümlerle savaş hukûku ve gayri müslimlerle ilgili bir kısım muamelâtı ihtiva eder. IV. ciltte irtidâd ve esirlerle ilgili konular, İslam devletinin gelirleri ve çeşitli şer'î ölçüler, emânetler, hîbe ve vakıflarla ilgili bilgiler verilmiştir. V. ciltte yine vakıflar ve vasiyetler; VI. ciltte alım satım akidleri, şüfa, icâre, kefâlet, havâle ve vekâlet; VII. ciltte rehin, şirketler, mefkûd, lâkit ve lukata, hacr ve ikrâh, gasp ve itlâf; VIII. ciltte ikrâr, davalar, beyyineler (şehâdet ve tahlif), kaza ve iftâ konuları incelenmiştir. VIII. cildin sonunda ayrıca müellifin İslam Hukûku'nda manevi zararların tazminiyle ilgili bir araştırması bulunmaktadır. Bu cildin sonuna bütün ciltlerde geçen konu başlıklarının alfabetik bir fihristi de eklenmiştir.

Istılâhât -1 Fıkhiyye Kâmusu'nda Hanefî mezhebinin görüşleri esas alınmakla beraber Mâliki, Şâfiî, Hanbelî ve Zahirî mezheplerine ait görüşlerde kısaca zikredilerek hukûkçular arasındaki ittifak ve ihtilaf noktaları gösterilmiştir. Kitapta hukûkî hükümlerin dayandığı şer'î deliller, geniş yer tutacağı endişesiyle zikredilmemiş, ancak hükümlerin gerekçesi sayılabilecek, onların teşrî, hikmet ve sebeplerini anlatan ve "ilel-i fıkhiyye" (menât-ı hüküm) adı verilen bazı delil ve yorumlara yer verilmiştir.

Müellif konuları işlerken özellikle klasik fıkıh kitaplarında yer alan ulemanın görüşlerini sâdikane bir şekilde nakletmekle yetinmiştir.

Müctehidde bulunması gereken şartları saydıktan sonra ictihâd etmek için "pek büyük bir kabiliyet ve pek geniş mâlumâtın" gerektiğini, ayrıca "pek büyük bir diyânet ve pek azim bir seciyye-i ahlâkiyye" gerektiğini belirtmiştir. İslam hukûkuyla ilgili kapsamlı bir kâmûs olan eser, birçok kaynaktan faydalanılarak yazılmıştır. Bu kaynaklar bazen paragrafların sonunda belirtilmekle beraber genellikle her bölüm veya ciltten sonra toplu olarak baskı yeri ve tarihi, cilt ve sayfa numaraları verilmeden zikredilmiştir.¹¹¹

İlk defa 1949 yılında İstanbul Üniversitesi Hukûk Fakültesi tarafından basılan eserin, daha sonra farklı yayınevleri tarafından pek çok neşri yapılmıştır. Eserle ilgili sadeleştirme çalışmalarının yapılması gündemdedir. Böyle bir çalışmanın yapılması, alanında çok büyük bir boşluğu dolduran bu eserin, daha çok kitlelere ulaşmasını sağlayacaktır.

Aşağıdaki tablo *İstilahâtı Fıkhiyye Kâmûsu'nda* işlenen konuların başlıklarını içermektedir. Konular cilt ve sayfa numaraları verilerek hazırlanmıştır. Bu konular kitapta kendi içinde maddeler halinde sıralanmış ve her konunun içinde alt başlıklar verilerek sistematik bir formatta olması düşünülmüştür.

---

¹¹¹ Koca, *a.g.m.*, *DİA*, XVIII/319

ISTILAHAT-I FIKHIYYE KAMUSUNDA İŞLENEN KONULAR					
Konu	Cilt	Sayfa	Konu	Cilt	Sayfa
1. Fıkıh Usûlü	I	11-300	16. Şüf'a	VI	131-153
2. Fıkıhın Tarihçesi	I	301-473	17. İcâreler	VI	156-239
3. Münakehât	II	5-173	18. Kefâletler	VI	244-282
4. Talâk ve Fesh	II	174-394	19. Havâleler	VI	288-308
5. Nesep ve Hidâne	II	395-443	20. Vekâletler	VI	311-367
6. Nafakalar	II	444-514	21. Rehinler	VII	5-51
7. Cezâî Ahkâm	III	7-329	22. Şirketler	VII	57-207
8. Harp ve Cihâd	III	332-4/72	23. Mefkûd, Lâkid	VII	208-262
9. Vergi, Araziler	IV	72-144	24. Hacr, İzin, İkrâh	VII	267-323
10. Emanetler Vedia	IV	144-218	25. Gasp ve İtlaf	VII	327-393
11. Hibeler	IV	223-279	26. Sulh ve İbrâ	VIII	5-35
12. Vakıflar	IV	284-5/112	27. İkrâr	VIII	37-79
13. Vasiyetler	V	115-203	28. Davalar	VIII	81-112
14. Verâset	V	207-399	29. Beyyine, Şahit	VIII	118-119
15. Bey-ü Şira	VI	5-129	30. Hüküm ve Fetvâ	VIII	204-267

Istilahâtı Fıkhiyye Kâmûsu hakkında verilen bu bilgilerden sonra giriş kısmında belirtilen metodlar çerçevesinde yapılan tahrîc çalışmasına geçilecektir. Bu bölümde, 8 ciltin tamamında geçen rivayetler ele alınmış, tekrarlar dipnotta gösterilmiştir. Ayrıca bazı hadislerle ilgili yapılmış özel çalışmalara, makale ve tezlerde işaret edilmiştir. Bölüm sonunda genel bir değerlendirme yapılmış, tahrîcin neticeleri üzerinde durulmuştur.

Tirmizî (v.279/893) ve İbn Mâce (v.273/886) قَدْ عَفَوْتُ لَكُمْ عَنِ الْخَيْلِ وَالرَّقِيقِ، فَهَاتُوا lafzıyla Ali b. Ebî Tâlip'ten tahrîc etmişlerdir. Tirmizî rivayetinin sahih olduğunu belirtmiştir.¹²⁰ Tirmizî ve İbn Mâce rivayetine Elbânî sahih hükmü vermiştir.¹²¹

Zehebî (v.748/1347), Ali b. Ebî Tâlip rivayetinde bulunan râvilerden Eyyüb b. Câbir ve Hâris'in hadis naklinde gevşek olduklarını söylemiştir.¹²² Zeylaî (v.762/1360), bu lafızla birden çok senetle nakledildiğini ve rivayetin sahih olduğunu ifade etmiştir.¹²³

Bilmen'in mütevâtir hadise örnek olarak verdiği هَاتُوا رُبْعَ عَشْرٍ أَمْوَالِكُمْ lafzı temel hadis kaynaklarında ve mütevâtir hadisleri derleyen kitaplarda bu ifade ile geçmemektedir. Fakat bu hadisle yakın manada olan هَاتُوا رُبْعَ الْعُسُورِ مِنْ كُلِّ أَرْبَعِينَ دِرْهَمًا lafzıyla Ali b. Ebî Tâlip'ten gelen rivayete Tirmizî başta olmak üzere cerh ve ta'dil âlimleri sahih hükmü vermiştir.

2. HADİS

صَلُّوا كَمَا رَأَيْتُمُونِي أُصَلِّي

Namazı benden gördüğünüz gibi kılınız.¹²⁴

Ahmed b. Hanbel, Dârimî, Buhârî (v.256/870), İbn Huzeyme (v.311/923), İbn Hibbân (v.354/965), Dârekutnî (v.385/995); Mâlik b. Huveyrîs'ten tahrîc etmişlerdir.¹²⁵ Zehebî, İbn Mülakkin (v.804/1401), İbn Hacer (v-852/1448) ve Elbânî; senedin sahih olduğunu söylemişlerdir.¹²⁶

¹²⁰ Tirmizî, Zekât 4; İbn Mâce, Zekât 4.

¹²¹ Elbânî. *Sahîhu Süneni 't-Tirmizî*, I/341, H.No:620; *Sahîhu Süneni İbn Mâce*, II/97, H.No: 1817

¹²² Zehebî, *Tenkîhu 't-Tahkîk*, I/340

¹²³ Zeylaî, *Nasbu 'r-Râye*, II/366

¹²⁴ Bilmen, *a. g. e.*, I/48-76-96

¹²⁵ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, V/53; Dârimî, Mukaddime 27; Buhârî, Ezân 18; Edeb 27; İbn Huzeyme, *Sahîhu İbn Huzeyme*, I/206, H.No:397; İbn Hibbân, *es-Sahîh*, Kitabu's-Salât, V/541, H.No:1658; Dârekutnî, *es-Sünen*, I/704.

¹²⁶ Zehebî, *Tenkîhu 't-Tahkîk*, I/164; İbn Mülakkin, *el-Bedrü'l-Münîr*, III/307; İbn Hacer el-Askalânî, *et-Telhîsu'l-Habîr*, I/348. Elbânî, *Sahîhü'l Câmî*, I/216, H.No:893; *Sahîhu'l Edebi'l-Müfred*, s.81, H.No:213.

Şuayb el-Arnâvut, Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre sahihtir hükmü vermiştir.¹²⁷

3. HADİS

أُدْوَاعِن كُلِّ حَرٍّ وَعَبْدٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ

Fıtır sadakasını hür ve köle her Müslüman için yerine getiriniz.¹²⁸

Bilmen, mutlak emrin mukayyed oluşuna örnek olarak vermiştir. أُدْوَاعِن كُلِّ حَرٍّ من ادو عن كل حر وعمد من المسلمين ve من المسلمين lafzının mutlak olarak geldiğini ve من المسلمين kaydı ile mutlak lafzın mukayyed olduğu örnek olarak gösterilmiştir. Bu lafızla ve hadis olarak verilen ifade temel hadis kitaplarında geçmemektedir. Bu konuda gelen hadis metinlerine baktığımızda manayı doğrulayacak şekilde şu rivayetler bulunmaktadır.

أُدْوَا صَدَقَةَ الْفِطْرِ صَاعًا مِنْ تَمْرٍ أَوْ صَاعًا مِنْ شَعِيرٍ أَوْ نِصْفَ صَاعٍ مِنْ بُرٍّ - أَوْ قَالَ قَمْحٍ - عَنِ كُلِّ إِنْسَانٍ صَغِيرٍ أَوْ كَبِيرٍ , ذَكَرٍ أَوْ أَنْثَى , حُرٍّ أَوْ عَبْدٍ , غَنِيٍّ أَوْ فَقِيرٍ

Tahâvî, Sa'leb b. Ebû Suayr'ın babasından bu lafızla merfû olarak tahrîc etmiştir. Ayrıca Eş'âs'ın Hz. Osman'ın hutbede bu sözleri söylediğini de mevkuf olarak tahrîc etmiştir.¹²⁹

Mâlik b. Enes, Ahmed b. Hanbel, Buhârî, Müslim(v.261/875), İbn Mâce, Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî; İbn Ömer'den فَرَضَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ زَكَاةَ الْفِطْرِ مِنْ رَمَضَانَ عَلَى النَّاسِ صَاعًا مِنْ تَمْرٍ أَوْ صَاعًا مِنْ شَعِيرٍ عَلَى كُلِّ حُرٍّ أَوْ عَبْدٍ ذَكَرٍ أَوْ أَنْثَى مِنَ الْمُسْلِمِينَ "Rasûlullah s.a.v. fıtır zekâtını Ramazan ayında müslümânlardan köle, hürr, erkek, kadın, küçük, büyük üzerine hurmadan bir sâ' yâhud arpadan bir sâ' olarak farz kıldı" lafzıyla rivayet etmişlerdir.¹³⁰ Hadis müttefakun aleyhtir.

¹²⁷ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, XXXIV/158, H.No:20530.

¹²⁸ Bilmen, *a.g.e.*, I/69.

¹²⁹ Tahâvî, Şerhu Müşkili'l-Âsar, IX/29. H.No:3410, IX/40, H.No:3421

¹³⁰ Mâlik b. Enes, *Muvatta*, Sadaka 51; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, II/137; Buhârî, Fıtır Sadakası 2; Müslim, Zekât 12; İbn Mâce, Zekât 21; Ebû Dâvûd, Zekât 20; Tirmizî; Zekât 36; Nesâî, Zekât 33

Abdürrezzak b. Hemmâm (v.211/826), Ahmed b. Hanbel ve Dârekutnî, Abdullah b. Sa'lebe'den aynı manaya gelen

خَطَبَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ النَّاسَ قَبْلَ الْفِطْرِ يَبْوُمِينَ فَقَالَ أَدُوا صَاعًا مِنْ بُرٍّ أَوْ فَمَحٍ بَيْنَ اثْنَيْنِ أَوْ صَاعًا مِنْ تَمْرٍ أَوْ صَاعًا مِنْ شَعِيرٍ عَلَى كُلِّ حُرٍّ وَعَبْدٍ وَصَغِيرٍ وَكَبِيرٍ

ifadesiyle rivayet etmişlerdir.¹³¹ Şuayb el-Arnaut bu rivayetin merfû olarak zayıf olduğunu belirtmiştir.¹³²

4. HADİS

الْأَيْمَةُ مِنْ قُرَيْشٍ

İmamlar Kureyş'tendir.¹³³

Değişik lafızlarla fakat genelde aynı manalara gelen hadisi, Buhârî, İn هذا الأمر لا يزال , في قریش "Hilâfet işi Kureyş'te bulunacaktır" şeklinde ve Müslim'le birlikte , "İnsanlardan iki kişi kaldığı müddetçe bu iş Kureyş'de devam edecektir" lafızlarıyla Abdullah b. Ömer'den tahrîc etmişlerdir.¹³⁴ Hadis müttefakun aleyhtir.

Ebû Dâvûd et-Tayâlisî (v.204/819), Ahmed b. Hanbel, Nesâî (v.303/917), Ebû Ya'lâ el-Mevsilî (v.307/919), Taberânî ve Beyhakî, Enes b. Mâlik'ten الْأَيْمَةُ مِنْ قُرَيْشٍ lafzıyla tahrîc etmişlerdir.¹³⁵ Şuayb el-Arnaut sahih hükmü vermiştir.¹³⁶ Kettânî mütevatir hadis olarak değerlendirmiştir.¹³⁷

¹³¹ Abdürrezzak b. Hemmâm, *Musannef*, III/318; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned* V/432; Dârekutnî, *Sünen*, II/147-148

¹³² Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, XXXIX/67, H.No:23663.

¹³³ Bilmen, *a.g.e.*, I/70, 187

¹³⁴ Buhârî, *Ahkâm* 2; Müslim, *İmâre* 5

¹³⁵ Ebû Dâvûd et-Tayâlisî, *el-Müsned*, II/240; Ahmed, b. Hanbel, *el-Müsned*, III/129; Nesâî, *es-Sünenü'l- Kubrâ*, III/467, H. No.5942, Ebû Ya'la el-Mevsilî, *el-Müsned* VI/321; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, I/252; Beyhakî, *es-Sünenü's-Suğrâ*, VII/170.

Bu konuda detaylı bilgi için bkz. "Hatipoğlu, Mehmed Said, *Hilafetin Kureyşliliği*, Otto Yay. 1.Baskı Ankara 2012"; Bakkal, Ali *Ebübekir'in Halife Seçilmesinde "İmamlar Kureyş'tendir" Hadisinin Rolü üzerine*" İstem Dergisi Yıl:3, Sayı:6, s.87-104.

¹³⁶ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, XIX/318, H.No:12307.

¹³⁷ Kettânî, *Nazmü'l-Mütenâsir*, s.159, H.No:175

Şuayb el-Arnâvut sahih hükmü vermiştir.¹⁴³

Bu hadisin “نحن معاشر الأنبياء” “biz peygamberler topluluğu” ifadesinin bulunmadığı لَا نُورُثُ مَا تَرَكْنَا صَدَقَةً lafzıyla gelen rivayetini Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd ve Tirmizî; Hz. Ebû Bekir’den tahrîc etmişlerdir.¹⁴⁴ Hadis müttefakun aleyhtir.

Hz. Peygamber’in miras bırakması konusunda olan bu hadisin farklı rivayetleri bulunmaktadır. Rivayetlerle ilgili değerlendirmelerin geneline baktığımızda hadisin sahih olduğu anlaşılmaktadır.

6. HADİS

استنزهوا من البول

İdrardan sakınınız.¹⁴⁵

Hadisin tam metni استنزهوا من البول فإنَّ عامَّةَ عَذَابِ الْقَبْرِ مِنْهُ şeklinde olup Dârekutnî, Abdalbâki b. Kâni' > Abdullah b. Muhammed b. Sâlih es-Semerkindî > Muhammed b. Sabbâh > Ezher b. Sa'd es-Semân > İbn Avn > İbn Sîrîn > Ebû Hureyre senediyle rivayet etmiştir.¹⁴⁶

Zeylaî, Ebû Hureyre'den, Enes b. Malik ve İbn Abbas'tan geldiğini, Ebû Hureyre senedinin sahih olduğunu belirtmiştir. Enes b Malik rivayetinin Dârekutni tarafından rivayet edildiğini ancak mürsel olduğunu bildirmiştir.¹⁴⁷

İbn Mülakkin (v.804/1401) ve İbn Hacer; Ebû Hureyre'den tahrîc edildiğini söylemişlerdir.¹⁴⁸ Ayrıca Elbânî, râvîlerinin Muhammed b. Sabbâh dışında güvenilir

¹⁴³ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, XVI/347, H.No:9972.

¹⁴⁴ Buhârî, Cihad 5, Meğazi 14, Feraiz 12; Müslim, Cihad 51; Ebû Dâvûd, Harâc 19; Tirmizî, Siyer 41.

¹⁴⁵ Bilmen, *a.g.e.*, I/72

¹⁴⁶ Dârekutnî, *Sünen*, I/128

¹⁴⁷ Zeylaî, *Nasbu'r-Râye*, I/106

¹⁴⁸ İbn Mülakkin, *el-Bedrü'l Müînîr*, II/323; İbn Hacer, *et-Telhîsu'l-Habîr*, I/311; *ed-Dirâye*, I/92-93; H.No:85,86.

olduğunu, Zehebî'nin bu râvî hakkında tanınır olmadığını ve haberinin münker olduğunu söylediğini bildirmiştir.¹⁴⁹

İbn Abbas rivayeti عامة عذاب القبر من البول فتنزهوا من البول “*kabir azabının çoğu idrardandır. Dolayısıyla idrardan sakının*” şeklinde olup, Bezzâr, Taberânî, Dârekutnî ve Hâkim en-Nîsâbûrî, ve rivayet etmişlerdir.¹⁵⁰ Heysemî sahih hükmü vermiştir.¹⁵¹

Bilmen'in البول استنزهو عن البول lafzıyla verdiği metin Kütüb-i Tis'a dışında temel hadis kaynaklarında bulunmaktadır. Hadisin birden çok sahabîden farklı lafızlarla rivayet edildiği ve sahih olduğu anlaşılmaktadır.

7. HADİS

نهى النبي عليه السلام عن البيع الغرر

Hz.Peygamber s.a.v. beyü'l garar (meçhulün satışı) yasakladı.¹⁵²

Mâlik b. Enes, Said b. Müseyyeb'ten, Ahmed b. Hanbel, Dârimî, Müslim, İbn Mâce, Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî; Ebû Hureyre'den tahrîc etmişlerdir.¹⁵³ Elbânî sahih hükmü vermiştir.¹⁵⁴ Şuayb el-Arnâvut, sahih hükmü vermiştir.¹⁵⁵ Hüseyin Selim Esed sahih hükmü vermiştir.¹⁵⁶ Kettânî mütevatir hadis olarak değerlendirmiştir.¹⁵⁷

8. HADİS

الجهاد ماضٍ الى يوم القيامة

¹⁴⁹ Elbânî, *İrvâu'l-Ğalil*, I/311

¹⁵⁰ Bezzâr, *el-Müsned*, VII/138; Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, XI/79, H.No:11120; Dârekutnî, *Sünen*, I/128; Hâkim en-Nîsâbûrî, *el-Müstedrek ale's-Sahîhayn*, I/183-184;

¹⁵¹ Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid*, I/207

¹⁵² Bilmen, *a.g.e.*, I/73

¹⁵³ Mâlik b. Enes, *Muvatta*, Büyü' 34; Dârimî, Büyü' 20, Tahâret 30; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, II/376,436,439; Müslim, Büyü 4; İbn Mâce, Ticârât 23; Ebu Dâvûd, Büyü 25; Tirmizî, Büyü 17; Nesâî, Büyü 27.

¹⁵⁴ Elbânî. *Sahîhu Süneni't-Tirmizî*, II/16, H.No:1230.

¹⁵⁵ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, XII/373, H.No:7411.

¹⁵⁶ Dârimî, *a.g.e.*, III/1663

¹⁵⁷ Kettânî, *Nazmü'l-Mütenâsir*, s.156-157, H.No:171

Cihad, kıyamete kadar devam edecektir.¹⁵⁸

Bu lafızla hadis olarak bulunmayan bu metin yakın lafızlarla ancak buna uygun manalarda rivayet edilmiştir. Özellikle nesh konusunun işlendiği yerlerde cihadın kıyamete kadar devam edeceğini dolayısıyla bu konuda nesh olamayacağına delil olarak getirilmektedir. Bilmen’inde *nesh ve liaynihi muhkem* konularını anlatırken örnek olarak getirdiği bu metnin temel hadis kitaplarındaki karşılığı şu hadilerdir:

وَالْجِهَادُ مَاضٍ مُنْذُ بَعَثَنِي اللَّهُ إِلَى أَنْ يُقَاتِلَ آخِرُ أُمَّتِي şeklinde gelen rivayeti Ebû Dâvûd, Enes b. Mâlik’ten tahrîc etmiştir.¹⁵⁹ Ebû Nuaym (v.430/1038); بِنَبِيِّ الْإِسْلَامِ عَلَى ثَلَاثَةِ أَعْمَالٍ: الْجِهَادُ; Ebû Nuaym (v.430/1038); مَاضٍ مُنْذُ يَوْمِ بَعَثَ اللَّهُ رَسُولَهُ إِلَى الْقِيَامَةِ şeklinde rivayet etmiştir. Heysemî (v.807/1404); Sevrî, Evzâî ve İbn Cüreyc’ten sadece İsmail b. Yahya et-Temîmî’nin rivayet ettiğini söylemiştir.¹⁶⁰ Zeylâî, Ebû Dâvûd rivayetinde bulunan Yezîd b. Ebû Nüşbe’nin meçhul bir râvî olduğunu Münzirî’den nakille söylemiştir.¹⁶¹ Elbânî zayıf hükmü vermiştir.¹⁶²

Bunun yanında Buhârî ve Müslim’in İbn Abbas’tan tahrîc ettikleri لَا هِجْرَةَ بَعْدَ الْهَجْرَةِ hadisi bu hadisin manasını desteklemekte ve Mekke’nin fethinden sonra hicretin bittiğini ancak cihadın devam edeceğini ifade etmektedir.¹⁶³

9. HADİS

لَا نِكَاحَ إِلَّا بِوَلِيِّ

Velisiz nikâh caiz olmaz.¹⁶⁴

Ebû Dâvûd et-Tayâlisî, Ahmed b. Hanbel, Dârimî, İbn Mâce, Tirmizî (v.307/919), Bezzâr, Ebû Ya’lâ el-Mevsîlî ve İbn Hıbban; Ebû Musa el-Eş’arî’den

¹⁵⁸ Bilmen, *a.g.e.*, I/76-99

¹⁵⁹ Ebû Dâvûd, Cihad 35, H.No:2532

¹⁶⁰ Ebû Nuaym, *Hilyetü’l Evliyâ*, III/352; Heysemî, *Mecmaü’z-Zevâid*, I/111

¹⁶¹ Zeylâî, *Nasbu’r-Râye*, III/377.

¹⁶² Elbânî, *Daifu Sünen-i Ebî Dâvud*, I/195, H.No:2532

¹⁶³ Buhârî, Cihâd 1; Müslim, İmâre 86.

¹⁶⁴ Bilmen, *a.g.e.*, I/77

tahrîc etmişlerdir.¹⁶⁵ Hüseyin Selim Esed, sahih hükmü vermiştir.¹⁶⁶ Şuayb el-Arnaut sahih hükmü vermiştir.¹⁶⁷ Muhammed b. Hasan et-Türkî sahih hükmü vermiştir.¹⁶⁸ Said b. Mansûr (ö. 227 /842),> Ebû Avâne> Ebû İshak> Ebû Bürde> Babası senediyle tahrîc etmiştir.¹⁶⁹

10. HADİS

التَّمْرُ بِالتَّمْرِ وَالْحِنْطَةُ بِالْحِنْطَةِ وَالشَّعِيرُ بِالشَّعِيرِ وَالْمِلْحُ بِالْمِلْحِ يَدَا بِيَدٍ فَمَنْ زَادَ أَوْ أَزْدَادَ فَقَدْ أَرَبَى إِلَّا مَا اخْتَلَفَتْ أَلْوَانُهُ

Hurma karşılığında hurma, buğday karşılığında buğday, arpa karşılığında arpa ve tuz karşılığında tuz; misli misline peşin satılır. Her kim ziyade verir veya alırsa, muhakkak ribâ yapmıştır. Ancak cinsleri değişirse o başka! ¹⁷⁰

Ahmed b. Hanbel, Müslim, İbn Mâce, Tirmizî, Nesâî; Ebû Hureyre'den tahrîc etmişlerdir.¹⁷¹

Ahmed b. Hanbel rivayetine Şuayb el-Arnaut sahih hükmü vermiştir.¹⁷² Elbânî, İbn Mâce ve Nesâî rivayetlerine sahih hükmü vermiştir.¹⁷³

11. HADİS

تَقْدُ إِحْدِيهِنَّ فِي قَعْرِ بَيْتِهَا شَطْرَ دَهْرِهَا لَا تَصُومُ وَلَا تُصَلِّي

¹⁶⁵ Ebû Dâvûd et-Tayâlisî, *el-Müsned*, I/422; Ahmed b Hanbel, *el-Müsned*, IV/413,418; Dârimî, Nikâh 11, H.No:2228, 2229; İbn Mâce, Nikâh 15, H.No:1881; Tirmizî, Nikâh 14, H.No:1101; Bezzâr, *el-Müsned*, VIII/108; Ebû Ya'lâ el-Mevsilî, *el-Müsned*, XIII/ 195, H.No: 7227; İbn Hibbân, *es-Sahih*, IX/388, H.No:4077.

Bu konuda detaylı bilgi için bkz. Yıldız Aysu Sena, "İslam Hukuku açısından nikâhta velayet" Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Diyarbakır 2012.

¹⁶⁶ Dârimî, *a.g.e.*, III/1396

¹⁶⁷ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, XXXII/280, H.No:19518

¹⁶⁸ Ebû Dâvûd et-Tayâlisî, *Müsnedü Ebû Dâvûd et-Tayâlisî*, I/422.

¹⁶⁹ Said b. Mansûr, *Kitâbü's-Sünen*, I/174, H.No: 527

¹⁷⁰ Bilmen, *a.g.e.*, I/79

¹⁷¹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, II/232; Müslim, Müsâkât 82; İbn Mâce, Ticarât 48; Tirmizî, Büyu' 23; Nesâî, Büyu' 42.

¹⁷² Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, XII/92, H.No:7171.

¹⁷³ Elbânî, *Sahîhu İbn Mâce*, II/235, H.No:2283; *Sahîhu Nesâî*, III/225, 4574.

Onlar ömürlerinin yarısını evlerinin köşesinde namaz kılmadan, oruç tutmadan, oturarak geçirirler.¹⁷⁴

Bu ifade ile fıkıh kitaplarında bulunan metin¹⁷⁵ hadis kitaplarında bulunamamıştır. Bilmen'in hadis olarak verdiği ve özellikle Şâfiî'lerin "kadınların hayız konusunda temizlik süresinin en azını hesaplarken (15 gün) ve hayzın en üst sınırını hesaplarken "en azı 1, en çoğu 15 gündür" delil olarak kullandıkları bir hadistir.

Hadis olarak verilen metin hakkında yapılan değerlendirmeler şu şekildedir: Beyhakî, bu lafzın senedine ulaşmak için çok araştırmalar yaptığını fakat hadis kitaplarında bulamadığını belirtmiştir.¹⁷⁶ Şâfiî fikhının önemli kaynaklarından Râfi'î'nin Şerhu'l-Kebîr isimli eserinin tahrîcinde İbn Mülakkin; تمكث إحدان شطر دهرها; Râfi'î'nin Şerhu'l-Kebîr isimli eserinin tahrîcinde İbn Mülakkin; لا تصلي lafzıyla ilgili İbn Mende'den nakille Hz.Peygambere isnat edildiğini fakat bunun doğru olmadığını böyle bir rivayetin bulunmadığını bildirmiştir.¹⁷⁷

İbn Kesîr, ne Kütüb-i Sitte ne de başka bir kaynaktan bu rivayetle ilgili bir şey bulamadığını ifade etmiştir.¹⁷⁸ İbn Hacer bu lafızla aslının olmadığını belirtmiştir.¹⁷⁹

12. HADİS

أَقَلُّ الْحَيْضِ ثَلَاثَةُ أَيَّامٍ وَلِيَالِهَا وَأَكْثَرُهُ عَشْرَةُ أَيَّامٍ

Hayzın en az müddeti üç gün üç gece en çoğu ise on gündür.¹⁸⁰

Taberânî, Ahmed > Muhriz b. Avn & Fazl b. Ğâim > Hassân b. İbrahim > Abdülmelik > 'Alâ b. Kesîr > Mekhûl > Ebû Umâme senediyle ve أَقَلُّ الْحَيْضِ ثَلَاثٌ، وَأَكْثَرُهُ عَشْرٌ lafzıyla tahrîc etmiştir.¹⁸¹

¹⁷⁴ Bilmen, *a.g.e.*, I/88

¹⁷⁵ bkz. Gazâlî, *Mustasfâ*, I/263

¹⁷⁶ Beyhakî, *Ma'rifetü's-Sünen*, II/145

¹⁷⁷ İbn Mülakkin, *el-Bedru'l-Münîr*, III/55

¹⁷⁸ İbn Kesîr, *Tuhfetü't-Tâlib*, I/361

¹⁷⁹ İbn Hacer el-Askalânî, *et-Telhîsu'l-Habîr*, I/423.

¹⁸⁰ Bilmen, *a.g.e.*, I/88

¹⁸¹ Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Evsat*, I/189-190

Heysemî zayıf olduğunu belirtmiştir.¹⁸²

Dârekutnî, Muhammed b. Ahmed b. Enes > Hammâd b. Menhel > Muhammed b. Raşid > Me'kûl > Vâsile b. el-Eska'dan rivayet etmiş, senesinde Muhammed b. Enes'in zayıf olduğunu, Hammad b. Menhel'in meçhul olduğunu belirtmiştir.¹⁸³ Aynı râvîden gelen rivayet hakkında Nevevî (v.676/1277), Zehebî ve İbn Hacer el-Askalânî, zayıf olduğuna hükmetmişlerdir.¹⁸⁴

13. HADİS

لَا قَطْعَ فِيمَا دُونَ عَشْرَةِ دَرَاهِمٍ

On dirhemden az miktardan dolayı el kesilmez.¹⁸⁵

Ahmed b. Hanbel, Amr b. Şuayb'ın¹⁸⁶ dedesinden bu lafızla rivayet etmiştir.¹⁸⁷ Şuayb el-Arnâvut zayıf hükmü vermiştir.¹⁸⁸ Taberânî, Muhammed b. Nûh b. Harb > Halid b. Mihrân > Ebû Mutî' el-Bahlî > Ebû Hânîfe > Kasım b. Abdurrahman > Abdurrahman (babası) > Abdullah İbn Mes'ud senediyle ve bu lafızla rivayet etmiş ve bu rivayeti Ebû Hanîfe'den sadece Ebû Mutî' Hakem b. Abdullah el-Bahilî'nin rivayet ettiğini belirtmiştir.¹⁸⁹ Heysemî zayıf olduğunu ifade etmiştir.¹⁹⁰

¹⁸² Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid*, I/280

¹⁸³ Dârekutnî; *Sünen*, I/218

¹⁸⁴ Nevevî, *el-Mecmu'*, II/410; Zehebî, *Tenkîhu't Tahkîk*, I/90; İbn Hacer el-Askalânî, *ed-Dirâye*, I/84, H.No: 68

¹⁸⁵ Bilmen *a.g.e.*, I/96

¹⁸⁶ Hadis Usûlü'nde "Amr b. Şuayb > babası > dedesi (Muhammed b. Abdullah b. Amr)" arasındaki ittisal tartışmalıdır. Zira hadis rivayetlerinde geçen Amr b. Şuayb'ın rivayetlerinde "an ceddihî" ibaresiyle Amr'ın mı yoksa babası Şuayb'ın mı kastedildiği belli değildir. Eğer bununla Amr'ın dedesi Muhammed b. Abdullah b. Amr kastediliyorsa sened mürsel olur. Çünkü Muhammed b. Abdullah'ın Hz. Peygamber'le sohbeti olmamıştır. "Ceddihî" ibaresi ile Şuayb'ın dedesi Abdullah b. Amr kastediliyorsa, isnâd daha da tartışmalı hale gelmektedir. Zira Şuayb'ın, dedesi Abdullah b. Amr'a mülâki olup olmadığı ve ondan hadis işitip işitmediği hadis âlimleri arasında ihtilâflı bir konudur. Buhârî ve Yahya b. Maîn, bir habere dayanarak Amr b. Şuayb'ın dedesi Abdullah b. Amr'dan hadis işittiğini söylerken, İbn Ebî Hâtim hadis işitmediği kanaatindedir. Bu konuda detaylı bilgi için bkz. İbn Hacer el-Askalânî, *Tehzîbü't-Tehzîb*, VII/49-54; Zehebî, *Mizânü'l-İ'tidâl*, III/ 264- 268; Koçyiğit, Talat, *Hadis Tarihi*, 2. Baskı, TDV Yayınları, Ankara, 1998, s.46-48 .

¹⁸⁷ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, II/204

¹⁸⁸ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, XI/502, H.No:6900.

¹⁸⁹ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsât*, VII/155.

¹⁹⁰ Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid*, VI/422.

Dârekutnî, Ebû Mâlik el-Cünbî & Züfer b. el-Hüzeyl > Haccâc > Amr b. Şuayb > Babası > Dedesi senediyle ve bu lafızla rivayet etmiştir.¹⁹¹

Ebû Dâvûd; İbn Abbas'tan merfû olarak *قطع يد رجل في مجن قيمته دينار أو عشرة دراهم* “*Rasûlullah (s.a.v.) kıymeti bir dinar (altın) veya on dirhem (gümüş) olan bir kalkan (çalan) adamın elini kesti*” şeklindedir.¹⁹²

Tirmizî, Abdullah b. Mesud'tan bu manaya gelen *لا يقطع إلا في دينار أو عشرة دراهم* lafızıyla mevkûf olarak tahrîc etmiş ve rivayetin mürsel olduğunu belirtmiştir.¹⁹³

Nesâî ve İbn Mâce'nin Ümmü Eymen'den gelen rivayeti *يقطع السارق في ثمن* “*Hırsızın eli bir kalkan değerine ulaşan miktarlarda kesilir. Rasûlullah (s.a.v.) zamanında bir kalkan bedeli bir dinar veya on dirhem idi*” şeklinde olup mevkûftur.¹⁹⁴

Tahâvî'nin Ümmü Eymen'den merfû rivayeti aynı manaya gelen *لا يقطع يد السارق إلا في جحفة وقومت يومئذ على عهد رسول الله صلى الله عليه و سلم دينارا أو عشرة دراهم* lafızıdır.¹⁹⁵

Bilmen'in beyanın çeşitlerini açıklarken *Beyan-ı Tefsir* konusunda mücmelin beyanına örnek olarak *وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوا أَيْدِيَهُمَا جَزَاءً بِمَا كَسَبَا نَكَالاً مِّنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ* (Maide 38) ayetinde hırsızlık ne kadar olacak ve hırsızın eli neresinden kesilecektir gibi akla gelen soruları yani ayetteki mücmelliği Hz. Peygamber'in s.a.v. “*On dirhemden az miktardan dolayı el kesilmez.*” Hadisini örnek getirerek açıkladığı bu hadis, birden çok senetle ve farklı sahâbîlerden tahrîc edilmiştir.

Hadislerin bir kısmı mevkuf olarak rivayet edilmiştir. Rivayetlerle ilgili verilen hükümlerin geneli hadisin zayıf olduğu yönündedir.

¹⁹¹ Dârekutnî; *Sünen*, III/192-193.

¹⁹² Ebû Dâvûd, *Hudud* 12.

¹⁹³ Tirmizî, *Hudûd*, 16.

¹⁹⁴ İbn Mâce, *Hudud* 22; Nesâî, *Kat'u's-Sârik* 10.

¹⁹⁵ Tahâvî, *Şerhu Meâni'l-Âsar*, III/163

14. HADİS

أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَهُ لَمَّا أَمَرَ بِقَطْعِ الَّذِي سَرَقَ رِدَاءَهُ , فَشَفَعَ فِيهِ : هَلَا كَانَ ذَلِكَ قَبْلَ أَنْ تَأْتِيَنِي بِهِ

Hz. Peygamber s.a.v. onun (Safvan'ın) elbisesini çalan kişinin elini kesilmesini emretti. Safvân hırsız için şefaet edip (davadan vaz geçince) Peygamberimiz “Bunu adamı getirmeden önce yapmalıydın” dedi.¹⁹⁶

Ahmed b. Hanbel, İbn Mâce, Ebû Dâvûd, Nesâî ve Hâkim en-Nîsâbûrî, Safvân b. Ümeyye'den tahrîc etmişlerdir.¹⁹⁷ Şuayb el-Arnâvut sahih hükmü vermiştir.¹⁹⁸

Bir önceki hadisle ilişkisi de bulunan bu hadis, ilgili ayetin beyanı noktasında hırsızın elini bileğinden kesilmesini beyan (tefsir) etmiştir. Hadis Kütüb-i Tis'a'da geçen sahih hadislerdendir.

15. HADİS

كُنْتُ نَهَيْتُكُمْ عَنْ زِيَارَةِ الْقُبُورِ إِلَّا فَرَّوْهَا

Size kabir ziyaretini yasaklamıştım, artık onları ziyaret edebilirsiniz.¹⁹⁹

Büreyde b. el-Hasîb'ten كُنْتُ نَهَيْتُكُمْ عَنْ زِيَارَةِ الْقُبُورِ فَرَّوْهَا şeklinde gelen rivayeti Ahmed b. Hanbel, Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî, İbn Hibbân, tahrîc etmişlerdir.²⁰⁰

Ebû Dâvûd ve Dârekutnî Abdullah İbn Mes'ud'dan bu lafızla rivayet etmiştir.²⁰¹ Hâkim en-Neysâbûri (v.405/1014) rivayet etmiştir.²⁰²

¹⁹⁶ Bilmen *a.g.e.*, I/96

¹⁹⁷ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, III/401; İbn Mâce, *Hudûd* 28; Ebû Dâvûd, *Hudûd* 28; Nesâî, *Kat'us-sarîk* 4; Hâkim en-Nîsâbûrî, *el-Müstedrek ale's-Sahîhayn*, IV/422.

¹⁹⁸ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, XXIV/18, H.No:15305.

¹⁹⁹ Bilmen, *a.g.e.*, I/100, 103

²⁰⁰ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, I/ 452, III/38, 250, V/ 355, 357; Müslim, *Cenâiz* 106; İbn Mâce, *Cenâiz* 47; Ebû Dâvûd, *Cenâiz* 77, Eşribe 7; Tirmizî, *Cenâiz* 7; Nesâî, *Cenâiz* 100.

²⁰¹ Ebû Dâvûd, *Cenâiz* 47; Dârekutnî, *Sünen*, IV/259.

²⁰² İbn Hibbân, *es-Sahih*, XII/213; Hâkim en-Nîsâbûrî, *el-Müstedrek ale's-Sahîhayn*, I/532.

Bilmen'in sünnetin sünneti nesh edebileceğine örnek olarak verdiği bu hadis Kütüb-i Tis'a hadislerindedir.

16. HADİS

أَفْطَرَ الْحَاجِمُ وَالْمَحْجُومُ

Kan alanın da, kan aldıranın da orucu bozulur.²⁰³

Şeddâd b. Evs'ten gelen rivayeti Ahmed b. Hanbel, İbn Mâce, Ebû Dâvûd ve İbn Hıbbân tahrîc etmiştir.²⁰⁴ İbn Mâce rivayetine Elbânî, Ahmed b. Hanbel rivayetine Şuayb el-Arnâvut sahih hükmü vermişlerdir.²⁰⁵

17. HADİS

أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اخْتَجَمَ وَهُوَ مُحْرِمٌ وَهُوَ صَائِمٌ

Hz. Peygamber s.a.v. ihramlıyken kan aldırdı. Oruçluymken de kan aldırdı.²⁰⁶

Buhârî, Müslim, İbn Mâce ve Beyhakî; İbn Abbâs'tan rivayet etmiştir.²⁰⁷ Müslim hadisin **اخْتَجَمَ وَهُوَ مُحْرِمٌ** kısmını tahrîc etmiştir. Bu kısım müttefakun aleyhtir.

Şeddâd'ın rivayetine göre hacamat yapan ve yaptıranın orucu bozulmuştur. İbn Abbas rivayetine göre ise Hz. Peygamber oruçluymken hacamat yaptırmıştır. Şeddâd'ın rivayeti Mekke'nin fetih yılında varid olmuştur. İbn Abbâs'ın şahit olduğu fiili sünnet ise Vedâ haccı senesinde gerçekleşmiştir. Dolayısıyla sonraki bir fiili sünnet önceden var olan bir hadisi nesh etmiştir.

²⁰³ Bilmen *a.g.e.*, I/103

²⁰⁴ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned* IV/122; İbn Mâce, Sıyâm 18; Ebû Dâvûd, Sıyâm 28; İbn Hıbbân *es-Sünen*, VIII/301.

²⁰⁵ Elbânî, Sahîhu İbn Mâce, II/68, H.No:1804; Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, H.No:17112.

²⁰⁶ Bilmen *a.g.e.*, I/103

²⁰⁷ Buhârî, Sıyam 61; Müslim, Hac 11; İbn Mâce, Sıyam 18; Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, II/2235

Burada da önceki Şeddâd rivayeti İbn Abbâs hadisi ile nesh edilmiştir.²⁰⁸

18. HADİS

مَا قَبِضَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى أَبَاحَ اللَّهُ لَهُ مِنَ النِّسَاءِ مَا شَاءَ

Rasûlullah (s.a.v)’e dilediği kadar kadınla evlenmek helâl kılındıktan sonra ruhunu teslim etmiştir.²⁰⁹

“*Rasûlullah (s.a.v)’e dilediği kadar kadınla evlenmek helâl kılındıktan sonra ruhunu teslim etmiştir.*” şeklinde Dârimî, Tirmizî, Bezzâr (v.292/906), Nesâî, Taberî (v.310/923) ve İbn Hıbbân (v.354/965), Hz. Âişe’den ve Ümmü Seleme’den tahrîc etmişlerdir.²¹⁰ Zeylâî, sahih hükmü vermiştir.²¹¹ Hüseyin Selim Esed ve Şuayb el-Arnâvut sahih hükmü vermiştir.²¹²

Bilmen’in sahih bir hadisin Kur’an-ı Kerim ayetlerini لَا يَحِلُّ لَكَ النِّسَاءُ مِنْ بَعْدُ (Bundan başka kadınlar sana halâl olmaz. Ahzab 52) nesh edebileceğine örnek olarak verdiği hadis, temel hadis kitaplarında bulunmakla birlikte cerh ve ta’dil âlimleri hadisle ilgili sahih hükmü vermişlerdir.

19. HADİS

وَالشَّيْخُ وَالشَّيْخَةُ إِذَا زَنِيَا فَارْجُمُوهُمَا الْبَيْتَةَ

Evli erkek ve kadın zinada bulunurlarsa ikisini de azab olarak recm ediniz.²¹³

²⁰⁸ Bilmen, a.g.e., I/103 Bu konuda gelen rivayetler ve geniş bilgi için bkz. Rifat Oral, *Bulûğü’l-Meram Şerhi*, II/120-122, Esra Yayınları Konya 2012.

²⁰⁹ Bilmen, a.g.e., I/100

²¹⁰ Taberî, *Tefsiri Taberî*, XIV/154; Dârimî, Nikâh 44; Tirmizî, Kur’an Tefsiri 34; Bezzar, *el-Müsneid*, XVIII/300; Nesâî, Nikâh 2; İbn Hıbbân, *es-Sahih*, XIV/281.

²¹¹ Zeylâî, *Tahrîcü Ehâdîsi’l-Keşşâf*, III/123

²¹² Dârimî, a.g.e., III/1439

²¹³ Bilmen, a.g.e., I/101

Bu ifade ayet olarak nazil olmuş daha sonra tilaveti nesh olmuştur.

Ahmed b. Hanbel, İbn Mâce ve Mâlik b. Enes, Zeyd b. Sâbit'ten nakille İbn Abbâs'ın, Hz. Ömer'in "Ömer Kitabullah'a (onda olmayan şeyi) ilavede bulundu demiyecek olsalar, (Kur'ân'ın sonuna) şu âyeti elimle yazardım dediğini rivayet etmişlerdir. Bu ayet *الشَّيْخُ وَالشَّيْخَةُ إِذَا زَنَيْتَا فَارْجُمُوهُمَا الْبَيْتَةَ* "Evli erkek ve evli kadın zinâ edecek olurlarsa onları bir azab olarak recmedin" sözüdür.²¹⁴ Şuayb el-Arnâvut sahih hükmü vermiştir.²¹⁵

Dârimî, Zeyd b. Sâbit'in Hz. Peygamberden "evli erkek ve evli kadın zinada bulunurlarsa ikisini de azab olarak recm ediniz" sözünü dinlediğime şahitlik ederim ifadesini rivayet etmiştir.²¹⁶ H.Selim Esed sahih hükmü vermiştir.²¹⁷

İbn Hıbban, Übey b. Ka'b'ın Ahzab suresinin Bakara suresiyle eşit olduğunu hatta "evli erkek ve kadın zinada bulunurlarsa ikisini de recm ediniz" ayetinin bulunduğunu rivayet etmiştir. Şuayb el-Arnâvut sahih hükmü vermiştir.²¹⁸

20. HADİS

أَفْضَلُ الْأَعْمَالِ أَحْمَرُهَا

Amellerin en faziletlisi en kuvvetli ve güçlü olanıdır.²¹⁹

İmam Muhammed, Kitâbü'l-Kesb isimli eserinde *أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمَّا سُئِلَ عَنْ أَفْضَلِ الْأَعْمَالِ قَالَ أَحْمَرُهَا أَيَّ أَشَقَّهَا عَلَى الْبَدَنِ* şeklinde hadis olarak rivayet etmiştir. Eseri yayına hazırlayan Abdülfettah Gudde bu rivayetin İbn Abbas'ın sözü olduğunu hadis olmadığını belirtmiştir.²²⁰ İmam Muhammed'in bu rivayeti daha sonraki Hanefî usulcülerde kitaplarında zikretmişlerdir.²²¹

²¹⁴ Mâlik b. Enes, *Muvatta'*, Hudud 1; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, V/182; İbn Mâce, Hudud 9.

²¹⁵ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, XXXV/473, H.No:21596.

²¹⁶ Dârimî, *Hudûd*, 16

²¹⁷ Dârimî, *a.g.e.*, III/1497

²¹⁸ İbn Hıbbân, *es-Sahih*, X/173

²¹⁹ Bilmen, *a.g.e.*, I/103

²²⁰ Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî, *Kitâbü'l-Kesb*, s.103-104

²²¹ Abdülaziz el-Buhârî, *Keşfü'l-Esrâr*, III/188.

Ayrıca Hanefî fıkıh kitaplarında nafile ibadetlerin anlatıldığı kısımlarda hadis olarak ifade edilmiştir.²²²

Aynî, bu lafzı sabah namazını cemaâtle kılmanın faziletiyle ilgili kısımda وقد علم أفضل الأعمال أحمرها

şeklindeki rivayetin mevzû olduğunu Aliyyü'l Kârî (v.1014/1605), ve Zürkânî (v.1122/1710), söylemiştir.²²⁴

Bilmen'in nesh konusunda nâsihin mensûhtan daha güçlü olması gerektiğini savunan Şâfîlilere cevap olarak bir şeyin hayırlı olmasının başka güçlü olmasının başka olduğunu söylerken örnek olarak getirdiği bu rivayet temel hadis kaynaklarında tahrîc edilmemiştir. Bunun yanında ulaşılabilen en eski kaynak İmam Muhammed'in eseridir. Hanefî fıkıh geleneğinde hadis olarak kabul edilen bu rivayete daha sonraki âlimler mevzû hükmü vermişlerdir.

21. HADİS

كان الماء من الماء رُخْصَةً في أول الإسلام ثم أمر بالعَسَل

Nutfenin gelmesinden dolayı yıkanmak Müslümanlığın başlangıcında bir ruhsattı. Daha sonra yıkanılması emredildi.²²⁵

انما الماء من الماء ve الماء من الماء şeklinde gelen rivayeti Ahmed b. Hanbel, Dârimî; Müslim, İbn Mâce, Ebû Dâvûd, Tirmizî; Ebû Sa'îd el-Hudrî ve Ubey b. Ka'b'tan tahrîc etmişlerdir.²²⁶ İbn Hacer senedinin sahih olduğunu söylemiştir.²²⁷ Şuayb el-

²²² Kâsânî, *Bedâiu's-Sanâ'i*, I/294.

²²³ Aynî, *Umdetü'l-Kârî*, V/169

²²⁴ Aliyyü'l Kârî *el-Esrârü'l Merfûa*, s.123, H.No:50; Zürkânî, *Muhtasaru'l Makâsıd*, s.70. H.No:124

²²⁵ Bilmen, *a.g.e.*, I/103

²²⁶ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, V/115-116; Dârimî, Taharet 74; Müslim, Hayz 21; İbn Mâce, Taharet 111; Ebû Dâvud, Taharet 83; Tirmizî, Tahâret 81.

²²⁷ İbn Hacer el-Askalânî, *et-Telhîsu'l-Habîr*, I/203.

Hadislerde Neshle ilgili detaylı bilgi için bkz. Koçkuzu, Ali Osman, *a.g.e.*, 77-85; İFAV Yay, İstanbul 1985.

Arnavut,²²⁸ Hüseyin Selim Esed sahih hükmü vermiştir.²²⁹ Elbânî; İbn Mâce rivayetine sahih hükmü vermiştir.²³⁰

Bu hadisin daha sonra *إذا التقى الختان الختان وجب الغسل أنزل أو لم ينزل* “iki sünnet yeri karşılaştığında ister meni gelsin ister gelmesin gusletmek gerekir” şeklinde gelen rivayetle nesh olduğu konusunda sahabîlerin çoğunun görüş birliği bulunmaktadır. Bunun yanında İbn Abbâs ise hadisin mensûh olmadığını belirtmiştir.²³¹

22. HADİS

1- فَلْيُكْفِّرْ عَنْ يَمِينِهِ ثُمَّ لِيَأْتِ

2- فليأتِ الذي هو خيرٌ ثم ليكفِّرْ

1- Yemin ettiği için kefarete versin ve sonra yemin ettiği şeyi yapsın.²³²

2- Önce hayırlı ise yeminini bozsun sonra keffaretini versin.²³³

Bilmen’in atıf harflerinin işlevsel yönlerini anlattığı bölümde *ثم* kelimesinin bazen *و* manasına haml edildiğine örnek olarak verdiği rivayetlerdir.

Ebû Hureyre’den Mâlik b. Enes, Müslim ve İbn Mâce’nin rivayeti: *من حلف على* “Kim bir şey hususunda yemin eder, sonra da hilafını daha hayırlı görürse, derhal kefarete vererek yemininden vazgeçsin ve yemin ettiği husustan daha hayırlı olanı yapsın.” şeklindedir.²³⁴ Buhârî, Müslim, İbn Mâce ve Nesâî, Ebû Mûsa el-Eş’arî’den; *إِلا كَفَرْتُ عَنْ يَمِينِي وَأَتَيْتُ الَّذِي هُوَ خَيْرٌ*; “yeminimin kefareti verir ve hayırlı gördüğüm şeyi yaparım” lafzıyla tahrîc etmişlerdir.²³⁵ Hadis müttefakun aleyhtir.

²²⁸ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, XVII/343, H.No:11243

²²⁹ Dârimî, *a.g.e.*, I/588.

²³⁰ Elbânî, *Sahîhi Sünenü İbn Mâce*, I/187, H.No: 614.

²³¹ Nevevî, *Şerhu Sahîhi Müslim*, IV/36-37

²³² Bilmen, *a.g.e.*, I/111

²³³ Bilmen, *a.g.e.*, I/112.

²³⁴ Malik b. Enes, *Muvatta*, Eymân 11; Müslim, Eymân 12; Tirmizî, Eymân 6; İbn Mâce, Keffâret 7,

²³⁵ Buhârî, Eymân 1; Müslim, Eymân 10; İbn Mâce, Keffâret 7, H.No:2111; Nesâî, Eymân 1,

H.No:3810.

Ahmed b.Hanbel, Abdullah b. Amr'dan “فَلْيَأْتِ الَّذِي هُوَ خَيْرٌ، وَلْيَكْفُرْ عَنْ يَمِينِهِ” lafzıyla; İbn Mâce, Amr b. Şuayb'dan (Abdullah b. Amr) مَنْ خَلَفَ عَلَى يَمِينٍ فَرَأَى غَيْرَهَا تahrîc etmiştir.²³⁶ Tirmizî, Abdurrahman b. Semüre'den tahrîc etmiş ve sahih hükmü vermiştir.²³⁷ Elbânî ve Şuayb el-Arnaut sahih hükmü vermişlerdir.²³⁸

23. HADİS

أَعَدَدْتُ لِعِبَادِي الصَّالِحِينَ مَا لَاعَيْنَ رَأَتْ وَلَا أَدْنَى سَمِعَتْ وَلَا خَطَرَ عَلَى قَلْبِ بَشَرٍ دُخْرًا بَلْهَ مَا أُطْلِعْتُمْ عَلَيْهِ

Salih kullarım için gözlerin görmediği kulakların işitmediği, insanların hatırıma gelmeyen şeyleri hazırladım ki bunlar sizin muttali olduklarınızdan başkadır.²³⁹

Ahmed b. Hanbel, Dârimî, Buhârî, Müslim, İbn Mâce, Tirmizî, İbn Hibbân, Ebû Hureyre'den tahrîc etmişlerdir.²⁴⁰ Ahmed b. Hanbel ve İbn Hibbân rivayetine Şuayb el-Arnaut,²⁴¹ Dârimî rivayetine Hüseyin Selim Esed,²⁴² İbn Mâce rivayetine Elbânî sahih hükmü vermişlerdir.²⁴³ Hadis müttefakun aleyhtir.

Bilmen'in İstisna edatlarından بَلْهَ ‘yi tanıtırken örnek olarak verdiği bu hadis Müttefakun Aleyh²⁴⁴ hadislerden olup sahihtir.

²³⁶ Ahmed b.Hanbel, *el-Müsned*, II/204,211,212;

²³⁷ Tirmizî, Nüzûr 5, H.No: 1529

²³⁸ Elbânî, Sahîhu Süneni İbn Mâce, II/197, H.No: 2137; Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, XI/348,349,350, H.No:6736

²³⁹ Bilmen, *a.g.e.*, I/125

²⁴⁰ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, II/212-407; Dârimî, Rikâk, 98; Buhârî, Tevhîd 35; Müslim, İmân 312; İbn Mâce, Zühd 39; Tirmizî, Cennet 15; İbn Hibbân, *es-Sahih*, II/91 H.No: 369.

²⁴¹ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, XII/489, H.No:8143.

²⁴² Dârimî, *a.g.e.*, III/1860

²⁴³ Elbânî, Sahîhu Süneni İbn Mâce, III/408, H.No: 4404.

²⁴⁴ Muttefakun Aleyh: “Sözlük bakımından “üzerine birleşilmiş olan şey” manasına bir tabirdir. Buhârî ile Müslim'in her ikisinin ittifakla sahih kabul ederek sahihlerine aldıkları hadîslere denir. Buhârî ile Müslim'in sahihleri, İslâm âlimlerinin tamamına yakın büyük çoğunluğu tarafından Kur'ân-ı Kerim'den sonra en sahih kitap olarak kabul edilmiştir. Bu bakımdan her ikisinde birden yeralan hadîsler sahihin en yüksek derecesini teşkil ederler. Bununla birlikte muttefakun aleyh tabiri, az da olsa, hadîs âlimlerinin sıhhati üzerinde ittifak ettikleri hadîs manasına da kullanılmıştır. Nitekim İbnu's-Salâh'a göre sahih hadîsler muttefakun aleyh ve muhtefakun fihi olarak iki kısma ayrılır. İlki sıhhatinde görüş birliğine varılan; ikincisi ise ihtilaf edilen hadîslerdir. Ancak, kaydetmek gerekir ki, bir hadîs hakkında muttefakun aleyh denildiğinde ilk manasına alınır ve Buhârî ile Müslim'in kitaplarında ittifakla

24. HADİS

من كَذَّبَ عَلَيَّ مُتَعَمِّدًا فَلْيَتَّبِعُوا مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ

Kim bilerek bana yalan isnad ederse ateşteki yerine hazırlansın.²⁴⁵

Ahmed b. Hanbel, Dârimî, Buhârî, Müslim, İbn Mâce, Ebû Dâvûd, Tirmizî;²⁴⁶ Abdullah b. Zübeyr, Enes b. Mâlik, Câbir b. Abdullah, Ebû Hureyre, Ali b. Ebî Tâlib ve Abdullah b. Mesud'dan tahrîc etmişlerdir.²⁴⁷ Hadis lafzen ve manen mütevatire örnek olup müttefakaun aleyhtir.

25. HADİS

إنما الأعمال بالنيات

Ameller niyetlere göredir.²⁴⁸

Ahmed b. Hanbel, Buhârî, Müslim, İbn Mâce, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî; Ömer b.Hattâb'tan tahrîc etmişlerdir.²⁴⁹ Hadis müttefakun aleyhtir.

Bilmen'in meşhur sünnetlere örnek olarak verdiği ve Müttefakun Aleyh olan hadisi, başlangıçta sadece Hz. Ömer rivayet etmiştir. Ancak bu hadis sonraki dönemlerde meşhur olmuştur. Buhârî, kitabının başına bu hadisi alarak hadise farklı bir anlam yüklemiştir.

---

naklettikleri sahihin ilk mertebesindeki hadisler kastedilmiş olur. İbnu'l-Cevzi'nin kaydettiğine göre muttefekun aleyh hadisler 2317 tanedir. Bunları bir araya toplayan iki kıymetli eser vardır. Bunlardan birincisi, Muhammed Habibullah eş-Şinkitî'nin Zâ'du'l-Muslim fime'ttefeka Aleyhi'l-Buhârî ve Muslimi: diğeri, Muhammed Fuad Abdalbâki'nin el-Lu'lu'u ve'l-Mercân fi me'ttefeka Aleyhi's-Şeyhân isimli eseridir. Sonuncusu Türkçeye de çevrilmiştir. Uğur, a.g.e., s. 296

²⁴⁵ Bilmen, a.g.e.,I/135

²⁴⁶ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, IV/47,100; Dârimî, Mukaddime 25; Buhârî, İlim 38, Cenâiz 33, Edeb 109; Müslim, Mukaddime 3,4, Zühd, 72; İbn Mâce, Mukaddime 4; Ebû Dâvûd, İlim 4; Tirmizî, Fiten 70, İlim 8.

²⁴⁷ Bu hadisin râvilerini topluca görebilmek için bkz. İbnu'l Cevzî, *el-Mevzuât*, thk. Dr. Nureddin Boyacılar: I/50-127: 41 ile 207. hadisler. Ayrıca; bkz. "Kuzudişli Bekir "Men Kezebe Aleyye..." *Hadisi Ve Lafzen Mütevâtir Meselesi*", Marife Dergisi, cilt.7, ss.137-166, 2007."

²⁴⁸ Bilmen, a.g.e.,I/135

²⁴⁹ Ahmed b.Hanbel, *el-Müsned*, I/25-43; Buhârî, Bedü'l-Vahy 1, İman 41, Nikâh 5, Talâk 11; Müslim, İmâre 155; İbn Mâce, Zühd 26; Ebû Dâvûd, Talâk 11; Tirmizî, Cihad 16; Nesâî, Tahâret 59.

27. HADİS

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ فِي رَجُلٍ تَزَوَّجَ امْرَأَةً، فَمَاتَ عَنْهَا وَلَمْ يَدْخُلْ بِهَا، وَلَمْ يَفْرِضْ لَهَا، قَالَ: «لَهَا الصَّدَاقُ، وَعَلَيْهَا الْعِدَّةُ، وَلَهَا الْمِيرَاثُ فَقَالَ مَعْقَلُ بْنُ سِنَانَ: شَهِدْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَضَى بِهِ فِي بَرُوعِ بِنْتِ وَاشِقِ

Hiçbir mehir ta'yîn etmeden evlenen ve evlendiği ile zifafa girmeden ölen bir adam hakkında Abdullah b. Mesud şöyle demiştir: O kadının tam bir mehir alma hakkı vardır, iddet beklemesi gerekir. Mîras alma hakkı vardır. Ma'kıl b. Sinan dedi ki: "Ben Resûlullah'ı (s.a.v.) Berva' bint Vâşık hakkında böyle hüküm verirken işittim.²⁵⁴

Ahmed b. Hanbel, Dârimî, İbn Mâce, Tirmizî ve Nesâî; Abdullah b. Mes'ud'dan tahrîc etmişlerdir.²⁵⁵ Ahmed b. Hanbel rivayetine Şuayb el-Arnâvut, sahih hükmü vermiştir.²⁵⁶

28. HADİS

قَالَتْ فَاطِمَةُ بِنْتُ قَيْسٍ طَلَّقْتَنِي زَوْجِي عَلِيَّ عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثَلَاثًا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا سَكْنَى لَكَ وَلَا نَفَقَةٌ.

Fâtıma bint Kays; Eşim beni Hz. Peygamber zamanında üç talâk ile boşadı ve Rasulullah s.a.v.:"senin ne oturma hakkın ne de nafaka hakkın vardır" dedi.²⁵⁷

İbn Ebî Şeybe, Ahmed b. Hanbel, Müslim, İbn Mâce, Nesâî, Tirmizî, Beyhakî ve İbn Hibbân; Fâtıma b. Kays'tan tahrîc etmişlerdir.²⁵⁸ Ahmed b. Hanbel rivayetine Şuayb el-Arnâvut, sahih hükmü vermiştir.²⁵⁹

²⁵⁴ Bilmen, *a.g.e.*, I/137

²⁵⁵ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, I/430,431; Darîmî, Nikâh 47; İbn Mâce, Nikâh 18; Tirmizî, Nikâh, 44; Nesâî, Nikâh 68.

²⁵⁶ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.* XXX/410, H.No:18464.

²⁵⁷ Bilmen, *a.g.e.*, I/138

²⁵⁸ İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, X/82; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, VI/411; Müslim, Talâk 51; İbn Mâce, Talâk 9; Tirmizî, Talâk 5, H.No:1180; Nesâî, Talâk 54; Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, VII/329; İbn Hibbân, *es-Sahih*, X/64.

²⁵⁹ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, XXXV/306, H.No:27322

29. HADİS

أَلَا كُتُّكُمْ رَاعٍ، وَكُلُّكُمْ مَسْنُونٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ، فَالْأَمِيرُ الَّذِي عَلَى النَّاسِ رَاعٍ، وَهُوَ مَسْنُونٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ، وَالرَّجُلُ رَاعٍ عَلَى أَهْلِ بَيْتِهِ، وَهُوَ مَسْنُونٌ عَنْهُمْ، وَالْمَرْأَةُ رَاعِيَةٌ عَلَى بَيْتِ بَعْلِهَا وَوَالِدِهِ، وَهِيَ مَسْنُونَةٌ عَنْهُمْ، وَالْعَبْدُ رَاعٍ عَلَى مَالِ سَيِّدِهِ وَهُوَ مَسْنُونٌ عَنْهُ، أَلَا فَكُلُّكُمْ رَاعٍ، وَكُلُّكُمْ مَسْنُونٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ

Hepiniz çobansınız ve hepiniz sürünüzden mesulsünüz. İnsanlara hükmeden emîr bir çobandır; o sürüsünden mes'üldür. Kişi aile fertlerinin çobanıdır. O da onlardan mes'üldür. Kadın kocasının evine ve çocuklarına çobandır; o da onlardan mes'üldür. Köle, efendisinin malına çobandır; o da ondan mes'üldür. Dikkat edin! Hepiniz çobansınız ve hepiniz sürünüzden mesulsünüz.²⁶⁰

Ahmed b. Hanbel, Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd ve Tirmizî; Abdullah b. Ömer'den tahrîc etmişlerdir.²⁶¹ Müttefakun Aleyh olan hadisin lafzı Müslim'e aittir.

30. HADİS

الْبَيِّنَةُ لِلْمُدَّعِيِ وَالْيَمِينِ عَلَى مَنْ أَنْكَرَ

Şahit(delil) davacıya yemin ise inkâr edene(davalıya) aittir.²⁶²

Bilmen'in hadis olarak verdiği bu metin Mecelle'nin 76. Maddesi olarak düzenlenmiş bir külli katedir. Kaideye dayanak teşkil eden hadis ise Beyhakî > Ebû'l-Hasen Ali b. Ahmed b. Abdân > Ahmed b. Ubeyd > Ca'fer b. Muhammed el-Firyâbî > Hasan b. Sehl > Abdullah b. İdris > Osman b. Esved > İbn Ebî Müleyke > İbn Abbas senediyle ve *لو يعطى الناس بدعواهم لادعى رجال أموال قوم ودماءهم لكن البينة على المدعي واليمين على من أنكر* "İnsanlara (mücerred) dâvaları sebebi ile (İstedikleri) verilse, bir takım insanlar bazı adamların kanlarını ve mallarını iddia ederlerdi. Lâkin şahit(delil) davacıya yemin ise inkâr edene(davalıya) aittir" lafzıyla tahrîc etmiştir.²⁶³ Yine

²⁶⁰ Bilmen, a.g.e. I/138

²⁶¹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, II/5-54,55; Buhârî, Cum'a 11; Müslim, İmâre 20; Ebû Dâvûd, İmâre 1; Tirmizî, Cihad 27

²⁶² Bilmen, a.g.e.,I/139

²⁶³ Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, X/426

Beyhakî'nin, İbn Müleyke > İbn Abbas senediyle *البينة على المدعي واليمين على المدعى عليه* ve *البينة على الطالب واليمين على المطلوب* şeklinde rivayetleri vardır.²⁶⁴

İmam Şâfiî (v.204/819), *الْبَيِّنَةُ عَلَى مَنْ ادَّعَى، وَالْيَمِينُ عَلَى مَنْ أَنْكَرَ* lafzıyla ve merfû olarak sabit olduğunu belirterek Abdullah b. Abbâs'tan rivayet etmiştir.²⁶⁵ Tirmizî >Ali b. Hucr > Ali b. Müshir > Muhammed b. Ubeydullah > Amr b. Şuayb > Babası > Dedesi senediyle ve *الْبَيِّنَةُ عَلَى الْمُدَّعِي، وَالْيَمِينُ عَلَى الْمُدَّعَى عَلَيْهِ* lafzıyla tahrîc etmiş ve râvilerden Muhammed b. Ubeydullah'ın hıfzından dolayı zayıf kabul edildiğini belirtmiştir.²⁶⁶

Nevevî, İbn Abbas'tan gelen bu rivayeti “el-Erbaûn” isimli eserinde 33. Hadis olarak zikretmiş ve hasen olduğunu belirterek Beyhakî'nin rivayet ettiğini ifade etmiştir.²⁶⁷

Dârekutnî > Yahya b. Muhammed b. Sâ'id > Ebûbekir en-Nisâbûrî & İsmâil b. Muhammed es-Saffâr > Abbas b. Muhammed > Osman b. Muhammed b. Rebîa b. Ebû Abdurrahman > Müslim b. Halid > İbn Cüreyc > Ata' > Ebû Hureyre senediyle ve *الْبَيِّنَةُ عَلَى مَنْ ادَّعَى، وَالْيَمِينُ عَلَى مَنْ أَنْكَرَ إِلَّا فِي الْقَسَامَةِ* lafzıyla rivayet etmiştir.²⁶⁸

Buhârî, Müslim, İbn Mâce ve Beyhakî (İbn Abbâs'tan) sonunda *لَوْ يُعْطَى النَّاسُ* şekliyle rivayet etmişlerdir.²⁶⁹ İbn Hacer²⁷⁰ ve İbn Mülakkin bu rivayetin sahih olduğunu belirtmişlerdir.²⁷¹ Elbânî sahih hükmü vermiştir.²⁷² Hadis müttefakun aleyhtir.

²⁶⁴ Beyhakî, *a.g.e.* X/427

²⁶⁵ İmam Şâfiî, *el-Ümm*, V/138, H.No:1739; VII/208, H.No: 491, 2911,3081, 3100

²⁶⁶ Tirmizî, *Ahkâm* 12

²⁶⁷ Nevevî, *el-Erbaûn*, H.No:33

²⁶⁸ Dârekutnî, *Sünen*, IV/114.

²⁶⁹ Buhârî, *Rehin* 6; Müslim *Akziye* 1; İbn Mâce, *Ahkâm* 7; Beyhakî, *es-Sünen*, V/541

²⁷⁰ İbn Hacer el-Askalânî, *Tahrîcü Mişkâti'l Mesâbih*, III/490, H.No: 3684

²⁷¹ İbn Mülakkin, *el-Bedru'l Munîr*, IX/450

²⁷² Elbânî, *İrvâu'l-Galîl*, VIII/278, H.No:266

Bu rivayetin senet tahlili için bkz. Kahraman Hüseyin, Ayşenur Soylu, “*Fıkîhî Hadislerin Rivayet Değeri Bağlamında “Beyyine ve Yemin Hadisi”nin Tahrîc ve Tenkidi*”, UÜİFD, Cilt: 17, Sayı: 2, 2008 s. 709-727.

31. HADİS

عن نعيم المجر قال : صليت وراء أبي هريرة فقرأ بسم الله الرحمن الرحيم ثم قرأ بأم القرآن حتى إذا بلغ {غير المغضوب عليهم ولا الضالين} فقال آمين فقال الناس آمين ويقول كلما سجد الله أكبر وإذا قام من الجلوس في الاثنتين قال الله أكبر وإذا سلم قال والذي نفسي بيده إنني لأشبهكم صلاة برسول الله صلى الله عليه و سلم

Nuaym el Mücemmîr'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Ebû Hüreyre'nin arkasında namaz kıldım, okumaya Besmele ile başladı sonra Fatiha sûresini okudu. Fatihayı bitirince Âmin dedi. Cemaatte: “Âmin” dediler. Her secdeye varınca “Allahü ekber” diyordu. Selâm verince şöyle dedi: Benliğim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki: Namazı Rasûlullah'ın s.a.v namazına en çok benzeyeniniz benim.²⁷³

Nesâî, Nuaym b. Mücmir'in anlattığı bu olayı Ebû Hureyre'den rivayet etmiştir.²⁷⁴ İbn Huzeyme aynı lafızla ve senetle rivayet etmiş, Mustafa el-A'zamî, Ebû Hilal'in dışındaki raviler için sahih hükmü vermiştir.²⁷⁵ Dârekutnî ve Beyhakî, Ebû Hureyre'den tahrîc etmişlerdir.²⁷⁶

Besmelenin açıktan okunmasıyla ilgili gelen bu rivayeti sadece Ebû Hureyre'nin rivayet etmiş olması hadisin şaz olmasını veya bir inkıtanın bulunmasını gerekli kılar. Çünkü bismelenin açıktan okunması konusunda sahâbîlerin bunu duymamış olmaları düşünülemez. Dolayısıyla bu hadisle amel edilmesi konusunda ihtiyatlı davranılmıştır.

32. HADİS

إِبْتَغُوا فِي أَمْوَالِ الْيَتَامَىٰ خَيْرًا كَيْلًا تَأْكُلُهَا الصَّدَقَةُ

²⁷³ Bilmen, a.g.e., I/140.

²⁷⁴ Nesâî, Sıfatu's-Salat 21

²⁷⁵ İbn Huzeyme, *Sahîhu İbn Huzeyme*, I-251

²⁷⁶ Dârekutnî, *Sünen* I/305; Beyhakî, *Ma'rifetü's-Sünen*, II/364

Yetimlerin mallarını korumak için hayırlı bir kazandırma yolu arayınız, ta ki o malları sadaka (zekât) tüketmesin.²⁷⁷

İmam Şâfiî, Yusuf b. Mâhik el-Mekkî'den rivayet edildiğini, munkatı (mürsel) olduğunu, Beyhakî ise aynı râvîden mürsel olduğunu; İbn Ömer'den merfû olduğunu söylemiştir.

İbn Hacer, mürsel olduğunu zikredip daha sonra bu rivayeti Şâfiî'nin sahih olarak değerlendirdiğini belirtmiştir.²⁷⁸

اتَّجَرُوا فِي أَمْوَالِ الْيَتَامَى لَا تَأْكُلْهَا الزَّكَاةُ

şeklinde Enes b. Mâlik'ten gelen rivayeti Taberânî (v.360/971) sahih kabul etmiştir.²⁷⁹ Suyûtî sahih derken Elbânî bu rivayete zayıf demiştir.²⁸⁰

Bilmen'in buluş çağına gelmemiş kimselerden zekat alınması konusunda örnek olarak verdiği bu hadis batınen, manen munkatı bir hadis olarak değerlendirildiği için onların malından zekat alınmaz diyen Hanefî mezhebi ve alınır diyen Şâfiî mezhebi bu rivayetle amel etmeyip kendi içtihatlarıyla hüküm vermişlerdir.

33. HADİS

لِكُلِّ أُمَّةٍ أَمِينٌ وَأَمِينُ هَذِهِ الْأُمَّةِ أَبُو عُبَيْدَةَ

Her ümmetin bir emini vardır bu ümmetin emini Ebû Ubayde'dir.²⁸¹

Hadis olarak verilen metni Ahmed b. Hanbel, Buhârî, Nesâî ve İbn Hibbân; Enes b. Mâlik'ten bu lafızla tahrîc etmişlerdir.²⁸²

²⁷⁷ Bilmen, *a.g.e.* I/140

²⁷⁸ İmam Şâfiî, *el-Ümm*, III/73, H.No:789,794; Beyhakî, *es-Sünen*, II/6; İbn Hacer el-Askalânî, *et-Telhisu'l Habîr*, II/308

²⁷⁹ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsât*, IV/264, H.No: 4152.

²⁸⁰ Suyûtî, *el-Câmiu's-Sağîr*, s.13, H.No:96; Elbânî, *Zaî'fu'l-Câmi*, s.15, H.No:87; *İrvâu'l-Ğalîl*, III/259

²⁸¹ Bilmen, *a.g.e.*, I/144

²⁸² Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, I/75; Buhârî, Meğâzi 68; Nesâî, Kıyâmu'l-Leyl 21; İbn Hibbân, *es-Sahih*, XV/462, Nesâî, Kıyâmu'l-Leyl 21.

Tirmizî, aynı râvîden tahrîc etmiş ve hasen-garip²⁸³ hükmü vermiştir.²⁸⁴ Zehebî bu senetle pek çok rivayetin mevcut olduğunu söylemiştir.²⁸⁵

34. HADİS

اللَّهُ أَحَقُّ أَنْ يُسْتَحْيَا مِنْهُ مِنَ النَّاسِ

Allah, kendisinden hayâ edilmeye insanlardan daha layıktır.²⁸⁶

Buhârî > Behz b. Hâkim, > Hâkim (Babası) > Mu'aviye b. Hayde(dedesi) senediyle rivayet etmiştir.

Buhârî'nin ta'liklerinden olan bu hadisi Bilmen, muallak hadise örnek olarak vermiştir.

Ebû Dâvûd > Abdullah b. Mesleme > Babası > Behz b. Hakîm senediyle ve İbn Beşşâr > Yahya > Behz b. Hakîm senediyle ve bu lafızla rivayet etmiştir.²⁸⁷ Tirmizî, Behz b. Hakîm'den hasen olarak rivayet etmiştir.²⁸⁸ İbn Mâce Behz b. Hakîm'den rivayet etmiştir.²⁸⁹

35. HADİS

لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ بَخِيلٌ وَلَا خَائِنٌ وَلَا سَيِّئُ الْمَلَكَةِ

Cennete cimri, hilekâr, hain ve eli altındakilere kötü muamelede bulunan kimse giremeyecektir.²⁹⁰

---

²⁸³ Hasen-Garib: Tek isnadla rivayet edilmiş ve hasen seviyesine ulaşmış hadis demektir. Buna göre söz konusu hadis hasen li-zâtihi'dir; onun hasen olabilmesi için başka tariklerden rivayetine ihtiyaç kalmamıştır.

²⁸⁴ Tirmizî, Menakıb 35

²⁸⁵ Zehebî, *Siyeru Alâmi'n-Nubelâ*, I/9

²⁸⁶ Bilmen, a.g.e., I/145

²⁸⁷ Ebû Dâvûd, Hammâm 2

²⁸⁸ Tirmizî, Âdab 39

²⁸⁹ İbn Mâce, Nikâh 28

²⁹⁰ Bilmen, a.g.e., I/148

Ahmed b. Hanbel; Ebû Sa'îd (Benî Haşim'in azatlısı) > Sadaka b. Musa > Ferkad es-Sebehî > Murre b. Şerâhîl > Hz.Ebûbekir senediyle rivayet etmiştir.²⁹¹ Şuayb el-Arnâvut zayıf hükmü vermiştir.²⁹²

Tirmizî, Ahmed b. Menî' > Yezîd b. Harun > Sadaka b. Musa > Ferkad es-Sebehî > Murre b. Şerâhîl > Hz.Ebûbekir senediyle ve لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ حَبٌّ وَلَا مَنَّاَنٌ وَلَا بَخِيلٌ وَلَا يَنْخُلُ الْجَنَّةَ حَبٌّ وَلَا مَنَّاَنٌ وَلَا بَخِيلٌ ve “*Hilekâr, cimri ve yaptığı iyilikleri başa kakan kimse Cennete giremez*” lafzıyla rivayet etmiş ve hasen-garip hükmü vermiştir.²⁹³

İbnu'l-Kayserânî (v.507/1113), iki senedinin bulunduğunu ve senetlerin zayıf olduğunu söylemiştir.²⁹⁴ Zehebî, râvîlerinden Firkat es-Sebhî'nin mecruh olduğunu, İbn Musa'nın ise zayıf olduğunu belirtmiştir.²⁹⁵ İbn Hacer ve Aclûnî (v.1162/1749), senedin zayıf olduğunu söylemişlerdir.²⁹⁶

36. HADİS

الْبَيْعَانُ بِالْخِيَارِ مَا لَمْ يَتَفَرَّقَا

Alan satan birbirinden ayrılmadıkları sürece muhayyerlerdir.²⁹⁷

Ahmed b. Hanbel, İbn Ömer'den; Mâlik b. Enes, Dârimî, Buhârî, Müslim, İbn Mâce, Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî; Hakîm b. Hızâm'dan, tahrîc etmişlerdir.²⁹⁸ Hadis müttefakun aleyhtir.

37. HADİS

يَوْمُ عَرَفَةَ وَأَيَّامُ التَّشْرِيقِ عِيدُنَا أَهْلَ الْإِسْلَامِ وَهِيَ أَيَّامٌ أَكَلٍ وَشُرْبٍ

²⁹¹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, I/IV

²⁹² Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, I/191, H.No.13

²⁹³ Tirmizî, *Birr* 41

²⁹⁴ İbnu'l-Kayserânî, *Zahiratu'l Huffâz*, V/2710; H.No:6322

²⁹⁵ Zehebî, *Mizânü'l İ'tidâl*, III/346

²⁹⁶ İbn Hacer el-Askalânî, *Buluğu'l Meram*, s.611, H.No,1536; Aclûnî, *Keşfu'l Hafâ*, II/372, H.No:3115

²⁹⁷ Bilmen, *a.g.e.*, I/148

²⁹⁸ Mâlik b. Enes, *Muvatta*, Büyü' H.No:79; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, II/9; Dârimî, Büyü' 15; Buhârî, Büyü' 19,22,42,44,46; Müslim, Büyü' 43,46,47; İbn Mâce, *Ticârât* 17; Ebû Dâvûd, Büyü' 51; Tirmizî, Büyü' 26; Nesâî, Büyü' 4,8.

“Arefe günü, kurban günü ve teşrik günleri, biz Müslümanların bayramıdır. Bu günler yeme içme günleridir.”²⁹⁹

Ahmed b. Hanbel, Ukbe b. Amir'den; bu lafızla tahrîc etmiştir.³⁰⁰ Şuayb el-Arnaut sahîh hükmü vermiştir.³⁰¹

Dârimî, Müslim, Nesâî ve İbn Huzeyme; Ukbe b. Amir'den tahrîc etmişlerdir.³⁰² İbn Hacer ve Hüseyin Selim Esed sahîh olarak değerlendirmişlerdir.³⁰³

38. HADİS

مَنْ أَقَامَ الصَّلَاةَ، وَآتَى الزَّكَاةَ، وَحَجَّ الْبَيْتَ، وَصَامَ رَمَضَانَ، وَقَرَى الصَّيْفَ، دَخَلَ الْجَنَّةَ

Kim namazını kılar, zekatını verir, hacc eder, orucunu tutar ve misafirine ikram ederse cennete girer.³⁰⁴

Taberânî, Ubeyd b. Gannâm ve Muhammed b. Abdullah el-Hadramî > Ebûbekir b. Ebî Şeybe & Muhammed b. Osman b. Ebî Şeybe > Hubeyb b. Habîb > Ebî İshak > Gayzâr b. Hureys > İbn Abbâs senedi ve bu lafızla rivayet etmiştir.³⁰⁵

Beyhakî, İbn Abbâs'tan mevkûf ve Hubeyb b. Habîb > Ebî İshak > Gayzâr b. Hureys > İbn Abbâs senedi ve bu lafızla merfû olarak rivayet etmiştir.³⁰⁶

İbn ‘Adî, (v.365/976) İbnu’l-Kayserânî ve Heysemî; Abdullah b. Abbâs'tan rivayet edildiğini ve Habîb b. Ebî Habîb'in zayıf olduğunu belirtmişlerdir.³⁰⁷

²⁹⁹ Bilmen, *a.g.e.*, I/148

³⁰⁰ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, III/460

³⁰¹ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, XXVIII/605, H.No:17379.

³⁰² Dârimî, Savm 47; Müslim, Sıyam 144,145; Nesâî, İmân 7; İbn Huzeyme, *Sahîhu İbn Huzeyme*, III/292

³⁰³ İbn Hacer el-Askalânî, *Tağlîku't-Ta'lik*, II/385; Dârimî, *a.g.e.*, II/1106.

³⁰⁴ Bilmen, *a.g.e.* I/150

³⁰⁵ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, XII/136

³⁰⁶ Beyhakî, *Şuabu'l-İmân*, XII/124

³⁰⁷ İbn ‘Adî, *el-Kâmil fi'z-Zu'afâ*, III/330; İbnu’l-Kayserânî, *Zahîratu'l Huffaz*, IV/2221, H.No:5156; Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid*, I/50

Dimyâtî (v.705/1306), aynı râvîden gelen rivayetin senedinde problem olduğunu belirtmiş, İbn Hacer el-Askalânî, Ebû Hatim'in münker dediğini söylemiş ve münker hadisi anlatırken örnek olarak vermiştir.³⁰⁸

39. HADİS

أَسِغُوا الْوُضُوءَ وَيِّنًا لِلْأَعْقَابِ مِنَ النَّارِ

اسِغُوا الْوُضُوءَ فَإِنَّ أَبَا الْقَاسِمِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: وَيِّنًا لِلْأَعْقَابِ مِنَ النَّارِ

Abdesti eksiksiz alınız çünkü Hz. Peygamber: yazık cehennemde yanacak ökçelere buyurdu.³⁰⁹

Bilmen'in müdrec hadise³¹⁰ örnek olarak verdiği hadisin merfû kısmı وَيِّنًا لِلْأَعْقَابِ مِنَ النَّارِ “ yazık cehennemde yanacak ökçelere ” ifadesidir. Bu lafzıla hadisi, Ahmed b. Hanbel, Dârimî, Buhârî, Müslim, İbn Mâce, Ebû Dâvûd, Nesâî; Ebû Hureyre'den; Mâlik b. Enes, Hz. Âişe'den tahrîc etmişlerdir.³¹¹ Hadis müttefakun aleyhtir.

40. HADİS

رَجُلٌ تَصَدَّقَ بِصَدَقَةٍ أَحْفَاهَا لَا تَعْلَمُ يَمِينُهُ مَا تُنْفِقُ شِمَالُهُ

Bir adam tasaddukta bulunur ve onu gizleyerek sağ elinin verdiği sol eli bilmez.³¹²

Mâlik b. Enes, Ahmed b. Hanbel, Buhârî, Müslim, Tirmizî; Ebû Hureyre'den tahrîc etmişlerdir.³¹³ Hadis müttefakun aleyhtir.

³⁰⁸ İbn Hacer el-Askalânî, *Nüzhetü'n-Nazar*, 1/83, Dimyâtî, *el-Mütcerü'r-Râbih*, s.263, H.No:526

³⁰⁹ Bilmen, *a.g.e.* I/149

³¹⁰ Müdrec hadisi: Râvisi tarafından senede veya metine hadisin aslından olmayan bazı sözler sokulmuş olan hadise denir. Aydın, *a.g.e.*, s.64

³¹¹ Mâlik b. Enes, *Muvatta'* Taharet 5; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, II/193,201; Dârimî, Taharet 34-35; Buhârî, Vudû'29; Müslim, Taharet 29; İbn Mâce, Taharet 44; Ebû Dâvûd, Taharet 46; Nesâî, Taharet 55.

³¹² Bilmen, *a.g.e.*, I/150

³¹³ Mâlik b. Enes, *Muvatta'*, Şîar 14; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, V/261; Buhârî, Ezan 25, Zekât 16; Müslim, Zekât 91; Tirmizî, Zühd 53

41. HADİS

تختموا بالعقيق

Akikten yüzük ediniz.³¹⁴

Ukaylî (v.322/934) hadis olarak sabit olmadığını belirtmiştir.³¹⁵ İbn Adî “Hz. Âişe’den *تختموا بالعقيق فإنه مبارك* şeklinde gelen rivayetin senedinde bulunan Yakub b. Velid’i, Ahmed b. Hanbel kizb ile itham etmiştir” şeklinde bilgi vermiştir.³¹⁶ İbn Hıbbân, Hatîb el-Bağdâdî ve İbnu'l Cevzî, (v.597/1201) mevzû olduğunu söylemişlerdir.³¹⁷ Sehâvî (v.902/1496) el-Ecvibe’de beş farklı senetle bu ifadenin rivayet edildiğini ve hepsinin mevzû olduğunu söylemiştir.³¹⁸

Bilmen’in musahhaf hadise³¹⁹ örnek verdiği bu lafız *تختموا* ve *تخيموا* şeklinde kullanımları söz konusu olmakla beraber mevzû olarak değerlendirilmiştir.

42. HADİS

رُمِيَ أَبِي يَوْمَ الْأَحْزَابِ عَلَى أَعْلَاهِ

Ubeyy b. Ka’b, Ahzab muharebesinde omuzundan vuruldu.³²⁰

Bilmen’in hadis rivayetinde yapılan harf hatalarına örnek olarak verdiği hadisi Ahmed b. Hanbel, Müslim, Tirmizî ve İbn Hıbbân, Câbir b. Abdullah’tan tahrîc etmişlerdir.³²¹ Şuayb el-Arnâvut sahih hükmü vermiştir.³²² Lafız Müslim’e aittir. İbn

³¹⁴ Bilmen, *a.g.e.*, 1/151

³¹⁵ Sehâvî, *el-Mekasıdu'l Hasene*, s.167, H.No:321; Ukaylî, *ez-Zuafâu'l Kebîr*, 4-449

³¹⁶ İbn Adî, *el-Kâmil fi'z-Zuafâ*, 7/2605

³¹⁷ İbn Hıbbân, *es-Sikât*, 7-540; Hatip el-Bağdâdî, *Târihu Bağdad*, XI/251; İbnu'l Cevzî, *el-Mevzûat*, 3/234, H.No1462

³¹⁸ Sehâvî, *el-Ecvibetü'l Merziyye*, 1-109, H.No:32; Akik, yakut vb. şeylerden yüzük edinme ile ilgili hadisler ve Hz. Peygamber’in yüzüğü ile ilgili rivayetlerle ilgili bilgi için bkz. en-Nâcî, Burhaneddin İbrahim b. Muhammed b. Mahmûd, *et-Tağlîku'r-Raşîk fi't-Tahattumi bi'l-Akîk*, Dâru't-Tevhîd, Riyad 2008.

³¹⁹ Musahhaf Hadis: “haber” kelimesini “hayır” okumak gibi kelimeyi teşkil eden harflerde nokta değişikliği ile rivayet edilen hadise denir. Uğur, *a.g.e.*, 275

³²⁰ Bilmen, *a.g.e.*, 1/151

³²¹ Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, Müslim, Selam 74; Tirmizî, Siyer 29, H.No:1582; İbn Hıbbân, *es-Sahih*, XIII/447, H.No:6083

³²² Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, XXII/155, H.No:14253.

Mâce, Ebû Ya'la el-Mevsilî ve Beyhakî; Câbir b. Abdullah'tan مَرَضَ أَبِي بَن كَعْبٍ مَرَضًا، فَأَرْسَلَ إِلَيْهِ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، طَبِيبًا، فَكَوَّاهُ عَلَى أُكْحَلِهِ. Bunun Üzerine Peygamber s.a.v. ona bir tabib gönderdi. Tabib ekhal (denilen kol damarı) nı dağladı''lafzıyla tahrîc etmişlerdir.³²³ Hüseyin Selim Esed sahih hükmü vermiştir.³²⁴

Bilmen'in muharref³²⁵ hadise örnek olarak verdiği hadis temel hadis kaynaklarında değişik lafızlarda fakat aynı manada geçmekte olup sahihtir.

43. HADİS

لَا سَبَقَ إِلَّا فِي خُفٍّ أَوْ حَافِرٍ أَوْ نَصْلِ أَوْ جَنَاحٍ

Ok, deve, at ve kuş hariç yarış müsabakaları caiz değildir.³²⁶

Bu rivayet جناح أو حافر أو نصل lafzı hariç bu ifade ile sahihtir. Çünkü Ahmed b. Hanbel, Ebû Dâvûd, İbn Mâce, Tirmizî, Nesâî, Ebû Hureyre'den tahrîc etmişlerdir.³²⁷ Şuayb el-Arnâvut sahih hükmü vermiştir.³²⁸

Beğavî (v.516/1122), Ebû Hureyre'den hasen olarak rivayet etmiştir.³²⁹ İbn Hacer, Ebû Hureyre rivayetini sahih olarak değerlendirmiştir.³³⁰

Ancak Bilmen bu rivayeti mevzû hadisle ilgili örnek olarak getiriyor ki İbn Cevzî'nin Hatîb el-Bağdâdî'den nakille anlattığına göre Gıyâs b. İbrâhim, Halife Mehdî'nin huzurunda iken halifenin yanında duran bir güvercini varmış. Gıyâsa hitaben: bize hadis oku deyince bu rivayeti okumuş ve ardından halifeyi hoşnut etmek- ulufe almak- için أو جناح yani kuş ifadesini de eklemiştir. Halife ona yüklü bir ulufe

³²³ İbn Mâce, Tıp 24.

³²⁴ Ebû Ya'lâ el-Mevsilî, *el-Müsned*, IV/191; Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, IX/575.

³²⁵ Muharref Hadis: tahrif edilmiş, manası ile ilgili olarak hadis ilminde umumiyetle ibareleri değiştirilerek rivayet edilmiş hadislere denir. Uğur, a.g.e., 315.

³²⁶ Bilmen, *a.g.e.*, I/152

³²⁷ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, II/256; Ebû Dâvûd, Cihad 60; İbn Mâce, Cihad 44; Tirmizî, Cihad 22; Nesâî, Hiyel 14

³²⁸ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, XII/453, H.No: 7482.

³²⁹ Beğavî, *Şerhu's-Sünne*, V/535, H.No:2647

³³⁰ İbn Hacer el-Askalânî, *et-Telhîsu'l-Habîr*, IV/161.

vermiş ancak olayın aslını öğrenince kuşun boğazlanmasını emretmiştir.³³¹ Burada şunu ifade edelim ki Bilmen bu bilgiyi aktarmış ancak hüküm verirken " Yani yarış müsabakaları caiz değildir. Ancak ok, deve, at, kuş müsabakaları müstesna" demiştir. Kuş ifadesinin müdrec olup mevzû olduğunu kendisi de ifade ettikten sonra hükümde kuş kelimesini de eklemesi sehven bir hata olsa gerek.

44. HADİS

إِنَّ الصَّحَابَةَ اخْتَلَفُوا فِي فَتْحِ مَكَّةَ أَكَانَ صُلْحًا أَوْ عَنُوةً فَسَأَلُوا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: كَانَ عَنُوةً

Sahâbe-i Kiram, Mekke-i Mükerrreme'nin fethi konusunda ihtilafa düşmüş ve fethin sulh ile mi yoksa savaş ile mi gerçekleştiğini peygambere sormuşlar. Hz. Peygamber savaş ile fethedildiğini söylemiştir.³³²

Hatîb el-Bağdâdî, Ebû Ali Muhammed b. Ahmed b. Es-Savvâf > Abdullah b. Ahmed b. Hanbel > Ahmed b. Hanbel > Abdurrezzak > Malik > Ebû Ma'mer > Abdülvahid > Zührî > Enes b. Malik senediyle ve bu lafızla rivayet edildiğini ancak bu olayı anlatan Abdulaziz b. Hâris'in bu hadisi hasmına karşı zafer kazanmak için uydurduğunu o mecliste bulunan Ömer b. Müslim'e bizzat kendisinin söylediği bilgisini vermiştir.³³³

Enes b. Mâlik'ten rivayet edildiği bilgisini veren Sehâvî mevzû olduğunu söylemektedir.³³⁴ Zehebî ise aynı râvîden rivayet edildiğini, râvîlerinden Abdulaziz b. Hâris'in Ahmed b. Hanbel'in Müsned'ine bir veya iki tane mevzû hadis eklediğini belirtmiştir.³³⁵

Bilmen'in mevzû hadis uydurma sebepleri içinde kişilerin iddialarını ispat etmek için hadis uydurduklarını saymış ve bu rivayeti örnek olarak vermiştir.

³³¹ İbnu'l-Cevzî, *el-Mevzûat*, III/269

³³² Bilmen, *a.g.e.*, I/152.

³³³ Hatip el-Bağdâdî, *Târihu Bağdâd*, X/461.

³³⁴ Sehâvî; *Fethu'l-Muğis*, I/331

³³⁵ Zehebî, *Mizânü'l-İ'tidâl*, II/625

Bilmen'in anlattığı olayın senediyle birlikte geçtiği yer sadece Hatip el-Bağdâdî'nin Târihi' olup o da mevzû olduğunu belirtmiştir.

45. HADİS

لا ضرر ولا ضرارَ في الإسلام

İslam'da zarar vermek ve zarara karşılık zarar vermek yoktur.³³⁶

Mâlik b. Enes, Ahmed b. Hanbel ve İbn Mâce; Ubâde b. Sâmit'ten tahrîc etmişlerdir.³³⁷ Câbir b. Abdullah'tan gelen rivayet hakkında İbn Recep (v.795/1393), rivayetlerin bazıını bazıını kuvvetlendirdiğini ve sahih olduğunu ayrıca mürsel bir rivayetinin daha olup sahih olduğunu söylemiştir.³³⁸ Şuayb el-Arnâvut sahih hükmü vermiştir.³³⁹

Heysemî, râvîlerinden Muhammed b. İshak'ın güvenilir ancak müdellis bir râvî olduğunu belirtmiştir.³⁴⁰ Ubâde b. Sâmit'ten merfu olarak rivayet eden Beyhakî, Yahya el-Müzenî'den gelen rivayetinin ise mürsel olduğunu belirtmiştir.³⁴¹ Nevevî, el-Erbaûn'da Ebû Said el-Hudrî'den gelen rivayeti 32. Hadis olarak zikretmiş ve hasen hükmü vermiştir.³⁴² İbn Hacer, İbn Mâce'nin Ubâde b. Sâmit'ten yaptığı rivayete munkatı demiş, İbn Abbâs'tan gelen rivayetinin daha kuvvetli olduğunu belirtmiştir.³⁴³

Suyûtî, Abdullah b. Abbâs ve Ubâde b. Sâmit rivayetlerine hasen demiştir.³⁴⁴ Elbânî, bu rivayetinin Ebû Said, İbn Abbâs, Ubâde, Âişe, Ebû Hureyre, Câbir b. Abdullah ve Sa'lebe b. Mâlik'ten geldiğini birden çok yolla kuvvetlendiğini zikrederek sahih hükmünü vermiştir.³⁴⁵

³³⁶ Bilmen, *a.g.e.*, I/154-261

³³⁷ Mâlik b. Enes, *Muvatta*, Akziye 31; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, V/327. İbn Mâce, *Ahkâm* 17

³³⁸ İbn Recep, *Câmiu'l-Ulûm ve'l-Hikem*, II/207-209-211

³³⁹ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, XXXVII/436, H.No: 22778.

³⁴⁰ Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid*, IV/113

³⁴¹ Beyhakî, *es-Sünen*, VI/157

³⁴² Nevevî, *el-Erbaûn*, H.No:32

³⁴³ İbn Hacer el-Askalânî, *ed-Dirâye*, II/282, H.No:1041

³⁴⁴ Suyûtî, *el-Câmiu's-Sağîr*, s.585, H.No: 9899

³⁴⁵ Elbânî, *İrvâul Galîl*, III/409

46. HADİS

أَيُّمَا امْرَأَةً نَكَحْتَ نَفْسَهَا بِغَيْرِ إِذْنٍ وَلَيْيَها فَنِكَاحُها باطل

Herhangi bir kadın velisinin izni olmadan kendini nikâhlaşsa bu nikâh batıldır.³⁴⁶

9. hadisle aynı manada olan hadisi, İmam Şâfiî, Ahmed b. Hanbel, Dârimî, Ebû Dâvûd ve İbn Asâkir; Hz. Âişe'den tahrîc etmişlerdir.³⁴⁷ Tirmizî aynı râvîden hasen olarak rivayet etmiştir.³⁴⁸ Şuayb el-Arnâvut sahih hükmü vermiştir.³⁴⁹

47. HADİS

أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَرْفَعُ يَدَيْهِ حَذْوَ مَنْكِبَيْهِ إِذَا افْتَتَحَ الصَّلَاةَ وَإِذَا كَبَّرَ لِلرُّكُوعِ وَإِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الرُّكُوعِ رَفَعَهُمَا كَذَلِكَ أَيْضًا وَقَالَ سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمَدَهُ رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ وَكَانَ لَا يَفْعَلُ ذَلِكَ فِي السُّجُودِ

“Peygamber (s.a.v.) namaza kalktığı zaman ellerini omuz seviyesini buluncaya kadar kaldırdıktan sonra tekbîr getirirdi. Rükû'a eğilmek istediğinde yine ellerini aynı şekilde kaldırır ve rükû'dan başını kaldırdığı zaman yine ellerini aynı şekilde kaldırır ve semi'allahu limen hamidehü Rebbenâ leke'I-hamd derdi. Ellerini kaldırmayı secdeye giderken yapmazdı.³⁵⁰

Ahmed b. Hanbel, Buhârî, Müslim ve Beyhakî, Abdullah b. Ömer'den tahrîc etmişlerdir.³⁵¹ Şuayb el-Arnâvut sahih hükmü vermiştir.³⁵² Hadis müttefakun aleyhtir.

48. HADİS

من بدّل دينه فافتأوه

³⁴⁶ Bilmen, *a.g.e.* I/158

³⁴⁷ İmam Şâfiî, *el-Ümm*, VI/33, H.No:2203- VIII/611, H.No:3751; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, VI/166; Dârimî, *Nikâh* 11; Ebû Dâvud, *Nikâh* 19; İbn Asâkir, *el-Mu'cemü's-Şüyüh*, I/204

³⁴⁸ Tirmizî, *Nikâh* 14.

³⁴⁹ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, XXXX/435, H.No:24372.

³⁵⁰ Bilmen, *a.g.e.*, 159

³⁵¹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, II/134; Buhârî, *Sıfatu's-Salat* 2; Müslim, *Salat* 2; Beyhakî; *Ma'rifetü's-Sünen*, II/338

³⁵² Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, VII/301, H.No: 4674.

Dinini deęiřtirenini öldürünüz.³⁵³

Ahmed b. Hanbel, Buhârî, İbn Mâce, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve İbn Hibbân; Abdullah b. Abbâs'tan tahrîc etmişlerdir.³⁵⁴ Mâlik b. Enes'in Zeyd b. Eslem'den tahrîc ettiği rivayet ise "Dinini değiştirenin boynunu vurunuz" şeklindedir.³⁵⁵

İslam Hukukçuları bu hadisi mürted³⁵⁶ yani dinden çıkan kimseye verilecek cezanın belirlenmesinde esas almışlar ve hadisi belirleyici bir unsur olarak görenler mürtedin öldürülmesi gerektiğinde ittifak etmişlerdir. Ancak mürtedin öldürülmeden önce tövbeye davet edilme şartı bulunmaktadır. Birde kadınlardan mürted olanların öldürülmesi konusu vardır ki Hanefî Mezhebi dışındaki üç mezhebe göre burada emir umum ifade ettiği için mürted kadınlarda öldürülür şeklindedir. Hanefîler ise Ebû Dâvûd ve İbn Mâce'nin rivayet ettiği *عن رِبَاحِ بْنِ رَيْبِعٍ، قَالَ: كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي عَزْوَةٍ فَرَأَى النَّاسَ مُجْتَمِعِينَ عَلَى شَيْءٍ فَبَعَثَ رَجُلًا، فَقَالَ: «انظُرْ عَلَامَ اجْتِمَاعِ هَؤُلَاءِ؟» فَجَاءَ فَقَالَ: عَلَى امْرَأَةٍ قَتِيلَةٍ. فَقَالَ: «مَا كَانَتْ هَذِهِ لِتُقَاتِلَ» قَالَ: وَعَلَى الْمُقَدَّمَةِ خَالِدِ بْنِ الْوَلِيدِ فَبَعَثَ رَجُلًا. فَقَالَ: «قُلْ لِحَالِدِ بْنِ الْوَلِيدِ لَا يُقَاتِلَنَّ امْرَأَةً وَلَا عَسِيفًا»* "Rebâh b. Rabi'dan rivayet edilmiştir:" Biz Rasulü Allah ile bir gazvede beraberdik. Rasulullah bir gurup insanın bir şey etrafında toplandığını gördü. Bir adam gönderdi, bak onlar niçin toplanmışlar dedi. Gidip baktıktan sonra gelerek oradakiler öldürülmüş bir kadına bakıyorlar dedi. Hz. Peygamber, "bu kadın savaşmıyordu" dedi. Daha sonra. Hz. Peygamber, orada bulunanlardan birine, Halit b. Velid'e git ve ona kadınların ve hizmetçilerin keskinlikle öldürülmemesini söyle dedi" lafzıyla gelen rivayeti delil olarak almışlar ve mürted kadının ancak savaşırsa öldürülebileceğine cevaz vermişlerdir.³⁵⁷

³⁵³ Bilmen, *a.g.e.* I/158

³⁵⁴ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, I/282,323; Buhârî, Cihâd 149; İbn Mâce, Hudûd 2; Ebû Dâvûd, Hudûd 1; Tirmizî, Hudûd 25; Nesâî, Tahrîm 14; İbn Hibbân, *es-Sahih*, X/327.

³⁵⁵ Mâlik b. Enes, Muvatta', Akziye 15

³⁵⁶ Mürted: Buluę çağına gelmiş bir kişinin, maddi ve/veya manevi baskıya maruz kalmadan ve aklı başundayken bilinçli bir şekilde İslam'ı terk etmesi demektir.

³⁵⁷ Ebû Dâvûd, Cihâd 111; İbn Mâce, Cihâd 30; Hattâbî, Meâlimu's-Sünen II/280.

Mürtedle ilgili ayet ve hadislerin değerlendirilmesi için bkz. Toksarı Ali "Din ve Vicdan Özgürlüę Bağlamında Kitap ve Sünnete Göre Mürtedde Yapılması Gereken Muamele" *Bilimnâme* XIX, 2010/2, s. 47-74.

49. HADİS

البِكْرُ بالبِكْرِ جلد مائة وتغريب عام

Evlenmemiş kimselerin zinadan dolayı cezaları yüzer değnek ve bir sene sürgündür.³⁵⁸

Müslim, İbn Mâce, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Bezzâr ve Tahavî; Ubâde b. Sâmit'ten tahrîc etmişlerdir.³⁵⁹

50. HADİS

من ضحك منكم قهقهة فليعد الوضوء والصلاة

Sizden kim namaz içinde kahkaha ile gülecek olursa namazını da abdestini de iade etsin.³⁶⁰

Taberânî, Ebû Musa el-Eş'arî'den *“kim namazda gülerse abdestini ve namazını iade eder”* lafzıyla rivayet etmiştir.³⁶¹ Dârekutnî, Ebû Hureyre'den *“namazda kahkaha ile güldüğün zaman abdest ve namazı iade et”* lafzıyla rivayet etmiş, senedinde metrûk ve zayıf râvîlerin olduğunu belirtmiştir.³⁶²

Beyhakî, Abdullah b. Ömer rivayetinin delil olamayacağını ve Hz.Âişe rivayetinde Yezid b. Sinân'ın hadisiyle delil getirilemeyeceğini belirtmiştir.³⁶³ İbn Ömer rivayetini İbnu'l Cevzi sahih görmemekte ve bu rivayetin yedi farklı şeklini zikretmektedir.³⁶⁴

³⁵⁸ Bilmen, *a.g.e.*, I/159

³⁵⁹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, III/476; Dârimî, *Hudûd*, 19; Müslim, *Hudûd*, 12-14; İbn Mâce, *Hudûd* 7; Ebû Dâvud, *Hudûd* 23; Tirmizî, *Hudûd* 8; Bezzâr, *el-Müsned*, VII/134 H.No:2686; Tahavî, *Şerhu Meâni'l-Âsâr*, III/138

³⁶⁰ Bilmen, *a.g.e.*, I/160

³⁶¹ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, II/72

³⁶² Dârekutnî, *Sünen*, I/302

³⁶³ Beyhakî, *el-Hilâfiyyât*, I/324,334,

³⁶⁴ İbnu'l Cevzî, *el-İlelu'l Mütênâhiye*, I/368-373

İbn Hacer, Câbir b. Abdullah rivayetinin zayıf olduğunu belirtmiştir.³⁶⁵ Zehebî bu rivayete Yezid b. Sinan'ın cerh edilmesini gerekçe göstermiş ve zayıf demiştir. Ömer b. Hattab rivayetinde bulunan Amr isimli râvî hakkında eleştiriler bulunduğu belirtilmiştir.³⁶⁶ İbn Adî, Bakiyye > O, babasından > Amr b. Kays > Atâ' > Abdullah b. Ömer senediyle ve bu lafızla rivayet etmiştir.³⁶⁷ Suyûtî ve Elbânî Ebû Hureyre'den gelen rivayetin zayıf olduğunu belirtmişlerdir.³⁶⁸

51. HADİS

لا تَجْتَمِعُ أُمَّتِي عَلَى الضَّلَالَةِ

إِنَّ أُمَّتِي لَنْ تَجْتَمِعَ عَلَى ضَلَالَةٍ

Ümmetim kesinlikle dalalet üzerine toplanmaz.³⁶⁹

Dârimi; Amr b. Kays'tan; İbn Mâce ve Tirmizî, Enes b. Mâlik'ten, ولا يجمعهم على الضلالة “onlar dalâlet üzerine toplanmaz” şeklinde, Ahmed b. Hanbel, Ebu Zerr'den عليكم بالجماعة فإن الله عز وجل لن يجمع امتي إلا على هدى “cemaate tabi olun çünkü Allah ümmetimi ancak doğru yol üzerinde birlikte kılar” şeklinde tahrîc etmiştir.³⁷⁰ Şuayb el-Arnâvut zayıf hükmü vermiştir.³⁷¹ İbn Asâkir, Hişâm b. Ammâr > Buhturî b. Ubeyd > Buhturî > Ebû Hureyre senediyle tahrîc etmiştir.³⁷²

Fıkıh Usûlü âlimlerinin icmâ'nın kaynağı olarak gördükleri bu hadis hakkında tarih boyu pek çok tartışmalar olmuştur. İbn Hacer hemen hemen aynı manaya gelen farklı rivayetleri zikrettikten sonra bu rivayetlerle ilgili tartışmaları vermiş ve nihayetinde rivayetlerin birbirini desteklediğini ifade etmiştir.³⁷³

³⁶⁵ İbn Hacer, *ed-Dirâye*, I/34, H.No:27

³⁶⁶ Zehebî, *Mizânu 'l-i'tidâl*, VII/247; *Tenkîhu 't-Tahkîk*, I/67

³⁶⁷ İbn Adî, *el-Kâmil fi'z-Zuafâ*, III/167

³⁶⁸ Suyûtî, *el-Câmiu 's-Sağîr*, s. 533, H.No:8827; Elbânî, *Za'ifu 'l-Câmi*, s.819, H.No:5680

³⁶⁹ Bilmen, *a.g.e.*, I/164-167-169

³⁷⁰ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, VI/396;V/145; Dârimî, Mukaddime 8; İbn Mâce, Fiten 8; Tirmizî, Fiten 7

³⁷¹ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, XXXV/219, H.No:21293

³⁷² İbn Asâkir, *Târîh-u Dımeşk*, XI/19.

³⁷³ İbn Hacer el-Askalânî, *et-Telhîsu 'l-Habîr*, III/299

Abdulfettah Ebû Gudde, bu rivayeti değerlendirirken yukarıda zikrettiğimiz farklı metinleri ele alıp daha sonra Ahmed b. Hanbel rivayetini değerlendirip nihayetinde bu rivayetin metni meşhur, birden çok senedi olan, merfû ve maktu muhtelif şahitleri bulunan bir rivayet olduğunu ifade eder.³⁷⁴

Mütevâtir hadisleri topladığı eserinde Kettânî *لن تجتمع أمتي على ضلالة* “*ümmetim dalalet üzere toplanmaz*” hadisinin manen mütevâtir olduğunu söylemiştir.³⁷⁵

52. HADİS

عَلَيْكُمْ بِالسَّوَادِ الْأَعْظَمِ

En büyük cemaate tabi olunuz.³⁷⁶

Bir önceki Enes b. Mâlik rivayetinin devamı olan rivayetin bu kısmını *إن أمتي لن تجتمع على ضلالة فإذا رأيتم الاختلاف فعليكم بالسواد الأعظم* *lafzıyla İbn Mâce tahrîc etmiştir.*³⁷⁷ Suyûtî sahih, Elbânî zayıf hükmünü vermiştir.³⁷⁸ Ahmed b. Hanbel, Ebu Zerr'den *عليكم بالجماعة* şeklinde merfû olarak, tahrîc etmiştir.³⁷⁹ Şuayb el-Arnâvut zayıf hükmü vermiştir.³⁸⁰

Ayrıca Ahmed b. Hanbel, Ebû Ümâme'den mevkûf olarak tahrîc etmiştir.³⁸¹ Heysemî Ebû Ümâme rivayetinin ravilerinin sika olduğunu belirtmiştir.³⁸²

53. HADİS

السَّائِكُ عَنِ الْحَقِّ شَيْطَانٌ أُخْرَسَ

³⁷⁴ Tâhir el-Cezâirî, *Tevcihü'n-Nazar* (hızr. Abdulfettah Ebû Gudde) s.311-313(Ümmetim dalalet üzere toplanmaz” hadisi ile ilgili dipnot)

³⁷⁵ Kettânî, *Nazmu'l-Mütenâsir*, I/20

³⁷⁶ Bilmen, *a.g.e.*, I/164

³⁷⁷ İbn Mâce, Fiten 8.

³⁷⁸ Suyûtî, *el-Câmiu's-Sağîr*, 4626; Elbânî, *Za'ifu'l-Câmî*, s.261, H.No:1815

³⁷⁹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, V/145; Dârimî, Mukaddime 8; İbn Mâce, Fiten 8, Tirmizî, Fiten 7.

³⁸⁰ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, XXXV/219, H.No:21293

³⁸¹ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.* IV/278.

³⁸² Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid*, V/218.

Haksızlık konusunda susan; -yani batılı gördüğü halde hakkı söylemeyen- dilsiz şeytandır.³⁸³

Nevevî bu sözle ilgili Kuşeyrî'den naklen “bu sözü Ebû Ali ed-Dakkâk’ın söylediğini belirtmiştir. Ayrıca من سكت عن الحقّ فهو شيطان أخرس şeklinde gelen rivayeti Abdulhay b. Muhammed el-Hanbelî (İbnu'l-I'mâd) bu ifadenin Hasan b. Ali en-Nîsâbûrî'ye (Ebû Ali ed-Dakkâk) ait bir söz olduğunu söylemiştir.³⁸⁴

54. HADİS

ما رآه المسلمون حسنا فهو عند الله حسن

Müslümanların güzel gördüğü şey, Allah c.c. katında da güzeldir.³⁸⁵

Ahmed b. Hanbel, Ebûbekir b.Ayyâş > Asım > Zirr b. Hubeyş >Abdullah b.Mesud senediyle mevkûf olarak rivayet etmiştir. ³⁸⁶ Şuayb el-Arnâvut hasen hükmü vermiştir.³⁸⁷ Bezzâr, Abdulvahid b. Gıyâs > Ebûbekir b.Ayyas > Asım > Zirr b. Hubeyş >Abdullah b.Mesud senediyle mevkûf olarak rivayet etmiştir.³⁸⁸

Taberânî, Ömer b. Hafs es-Sedûsî > Asım b. Ali > el-Mesûdî > Asım > Ebû Vâil > Abdullah b. Mes'ud senediyle mevkûf olarak rivayet etmiştir.³⁸⁹ Heysemî senedinin sahih olduğunu belirtmiştir.³⁹⁰

Abdullah b. Mes'ud rivayetini sahih senetle merfû³⁹¹ ve mevkûf³⁹² olarak rivayet edildiğini Aliyyü'l Kârî söylemiştir.³⁹³ Zeylaî, İbn Hacer, Sehâvî ve Zürkânî mevkûf olarak yine İbn Mesud rivayetini zikredip mevkûf senedin hasen olduğunu

³⁸³ Bilmen, *a.g.e.* I/166

³⁸⁴ Nevevî, *Şerhu Müslim*, II/20; Abdulhay b. Muhammed el-Hanbelî (İbnu'l-I'mâd), *Şezerâtü 'z-zeheb fî Ahbâri mine'z-Zeheb*, V/40

³⁸⁵ Bilmen, *a.g.e.* I/167.

³⁸⁶ Ahmed b.Hanbel, *el-Müsned*, I/379.

³⁸⁷ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, XI/84, H.No:3600.

³⁸⁸ Bezzâr, *el-Müsned*, V/212.

³⁸⁹ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, IX/112.

³⁹⁰ Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid*, I/177-178.

³⁹¹ Merfû: Hz. Peygambere nisbet edilen söz, fiil ve takrirlerle –bazı âlimlere göre – sıfatlara denir. Uğur, *a.g.e.*, 217.

³⁹² Mevkûf: Sahabilerden rivayet edilen söz ve fiillere denir. Uğur, *a.g.e.*, 225.

³⁹³ Aliyyü'l Kârî, *el-Esrâru 'l-Merfûa*, s.128-129, H.No:55.

kabul etmişlerdir.³⁹⁴ İbn Teymiyye (v.728/1328) ve Heysemî, Zer b. Hubeyş rivayetinin sahih olduğunu kabul etmişlerdir.³⁹⁵

55. HADİS

سَأَلْتُ رَبِّي أَنْ لَا يَجْتَمِعَ أُمَّتِي عَلَى الضَّلَالَةِ فَأَعْطَانِيهِ

Rabbimden ümmetimin delalet üzere toplanmamasını istedim, onu bana ihsan buyurdu.³⁹⁶

Ahmed b. Hanbel, Muhammed el-Müeddeb > İbn Sa'd Leys > Ebû Hânî el-Havlânî > Meçhûl olarak zikredilen (Vehb olarak ifade edilen kişi) > Ebû Basra el-Ğıfâri'den rivayet etmiştir.³⁹⁷ Şuayb el-Arnaut meçhul râvîden dolayı sahih li-gayrihi demiştir.³⁹⁸ Taberânî, bu rivayeti Muttalib b. Şuayb el-Ezdî > Abdullah b. Salih > İbn Sa'd Leys > Ebû Hânî el-Havlânî > Meçhûl olarak zikredilen (Vehb olarak ifade edilen kişi) > Ebû Basra el-Ğıfâri'den rivayet etmiştir.³⁹⁹ İbn Abdilber (v.463/1071) aynı senetle rivayet etmiştir.⁴⁰⁰ Heysemî, râvîlerinden birinin isminin bilinmediğini belirtmiştir.⁴⁰¹

56. HADİS

مَنْ شَهِدَ لَهُ خُزَيْمَةَ فَحَسْبُهُ

Huzeyme kime şahadet ederse şahit olarak ona yeter.⁴⁰²

³⁹⁴ İbn Hacer, *ed-Dirâye*, II/187, H.No: 763; Zeylaî, *Nasbu'r-râye*, IV/133; Sehâvî, *el-Makasidu'l Hasene*, s.368, H.No:368; Zürkânî, *Muhtasaru'l Makâsid*, s.197, H.No:889.

³⁹⁵ İbn Teymiyye, *Minhâcü's-Sünne*, II/77-78; Heysemî, *Mecmau'z-zevâid*, I/182.

³⁹⁶ Bilmen, *a.g.e.*, I/169.

³⁹⁷ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, VI/396.

³⁹⁸ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, XXXXV/200, H.No:27224.

³⁹⁹ Taberânî, *el-Mucemu'l-Kebîr*, II/280, H.No: 2171.

⁴⁰⁰ İbn Abdilber, *Câmiu Beyâni'l İlm*, I/756.

⁴⁰¹ Heysemî, *Mecma'u-z-Zevâid*, VII/224.

⁴⁰² Bilmen *a.g.e.*, I/173.

İbn Ebî Şeybe (v.235/849), Zeyd b. Hubâb > Muhammed b. Zürâre > Umâre b. Huzeyme > Huzeyme b. Sâbit'ten şu şekilde rivayet etmiştir.⁴⁰³

أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اشْتَرَى فَرَسًا مِنْ سَوَاءِ بْنِ قَيْسِ الْمُحَارِبِيِّ فَجَدَدَهُ فَشَهِدَ لَهُ خُزَيْمَةُ بْنُ ثَابِتٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا حَمَلَكَ عَلَى الشَّهَادَةِ وَلَمْ تَكُنْ مَعَنَا حَاضِرًا؟ قَالَ: صَدَّقْتُكَ لِمَا جِئْتَ بِهِ، وَعَلِمْتُ أَنَّكَ لَا تَقُولُ إِلَّا حَقًّا، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ شَهِدَ لَهُ خُزَيْمَةُ، أَوْ شَهِدَ عَلَيْهِ خُزَيْمَةُ فَحَسْبُهُ

Hz.Peygamber Sevâ b. Kays el-Muhâribî'den bir at satın almıştı. Sevâ bunu inkâr etti. Huzeyme bu inkârdan sonra Hz.Peygamber'in o atı satın aldığına dair şahitlik yapmak istedi. Peygamberimiz, Hz. Huzeyme'ye döndü ve "Yâ Huzeyme, sen neye dayanarak şahitlik ediyorsun? Hâlbuki sen, pazarlık esnasında hazır değildin." dedi,

Huzeyme şöyle cevap verdi: "Yâ Resûlallah, ben seni, getirmiş olduğun hakikatlerden dolayı tasdik ediyorum. Çünkü kesin olarak biliyorum ki, sen, haktan başka bir şey söylemezsin." Huzeyme'nin bu sözünden dolayı Peygamberimiz, şöyle buyurdu: "Huzeyme kimin için şahitlik yaparsa onun şehadeti iki kişi yerine geçer."

Taberânî, Ubeyd b. Gannam > İbn Şeybe... senediyle, aynı lafızla rivayet etmiştir.⁴⁰⁴ Hâkim en-Nîsâbûrî ve Beyhakî Ebû Velid > İbrahim b. Ebî Talib > Muhammed b. İshak > Abde b. Abdullah el-Huzâfî > Zeyd b. el-Hubâb > Muhammed b. Zürâre > Umâre b. Huzeyme > Huzeyme b. Sâbit senediyle benzer lafızla rivayet etmişlerdir.⁴⁰⁵ Heysemî ve İbn Hacer, Huzeyme b. Sabit'ten rivayet edildiğini ve sahih olduğunu belirtmişlerdir.⁴⁰⁶

57. HADİS

دُمْ عَلَى صَوْمِكَ إِنَّمَا أَطْعَمَكَ اللَّهُ وَسَقَاكَ

⁴⁰³ İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, I/36-37, H.No:19.

⁴⁰⁴ Taberânî, *el-Mucemu'l-Kebîr*, IV/87, H.No: 3730, Beyhakî, *es-Sünen*, 10/286, H.No: 20516

⁴⁰⁵ Hâkim en-Nîsâbûrî, *el-Müstedrek ale's-Sahihayn*, II/22

⁴⁰⁶ İbn Hacer, *el-İsâbe*, II/111, H.No:2247; *Fethu'l-Bârî*, VIII/519; Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid*, IX/323

Orucuna devam et sana ancak Allah c.c yedirip içirdi.⁴⁰⁷

Bir kimsenin Hz. Peygamber'e "Ya rasulallah ben oruçlu olduğum halde unutarak yedim içtim demesi üzerine Hz. Peygamber'in verdiği cevaptır.

Hadisi Ebû Hureyre'den Ahmed b. Hanbel, Dârimî, Buhârî, Müslim ve İbn Mâce tahrîc etmişlerdir.⁴⁰⁸ İbn Kayyim (v.751/1350), Hüseyin Selim Esed sahih hükmü vermişlerdir.⁴⁰⁹ Hadis müttafakun aleyhtir.

58. HADİS

الْهَرَّةُ لَيْسَتْ بِنَجَسَةٍ لِأَنَّهَا مِنَ الطَّوَّافِينَ عَلَيْكُمْ

Kedi murdar-necis değildir, çünkü o ev içinde dolaşıp duranlardandır.⁴¹⁰

Mâlik b. Enes, Ahmed b. Hanbel, Dârimî, İbn Mâce, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî; İshak b. Abdullah > Hamide bint Ubeyd b. Rifâ' > Kebşe bint Ka'b > Ebû Katâde senediyle benzer lafızlarla tahrîc etmişlerdir. Tirmizî hasen-sahih hükmü vermiştir.⁴¹¹ Hüseyin Selim Esed sahih hükmü vermiştir.⁴¹² Şuayb el-Arnâvut sahih hükmü vermiştir.⁴¹³

59. HADİS

لَمْ يَزَلْ أَمْرُ بَنِي إِسْرَائِيلَ مُسْتَقِيمًا حَتَّى كَثُرَتْ فِيهِمْ أَوْلَادُ السَّبَايَا فَفَاسُوا مَا لَمْ يَكُنْ بِمَا قَدْ كَانَ فَضَلُّوا وَأَضَلُّوا

⁴⁰⁷ Bilmen *a.g.e.*, I/173

⁴⁰⁸ Ahmed b.Hanbel, *el-Müsned*, II/425; Dârimî, Savm 23; Buhârî, Sıyam 27, Müslim, Sıyam 171; İbn Mâce, Sıyam, 15.

⁴⁰⁹ İbn Kayyim, *İ'lâmu'l Muvakkîn*, I /207; Dârimî, *a.g.e.*, II/1077.

⁴¹⁰ Bilmen *a.g.e.*, I/176

⁴¹¹ Mâlik b. Enes, *Muvatta*, Taharet 13; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, II/296; Dârimî, Taharet 58; İbn Mâce, Taharet 32; Ebû Dâvûd, Taharet 37; Tirmizî, Taharet 69; Nesâî, Taharet 53.

⁴¹² Dârimî, *a.g.e.*, I/571

⁴¹³ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, XXXVII/211, H.No:22528

İsrailoğullarının işleri dosdoğru devam ediyordu, ta ki aralarında esir çocukları çoğaldı, olmayan şeyleri olan şeylere kıyâs ettiler de hem kendileri sapıttılar hem de başkalarını sapturdılar.⁴¹⁴

Bilmen'in kıyası kabul etmeyenlerin delili olarak verdiği hadis kaynaklarda aynı manada fakat şu lafızlarla geçmektedir: لم يزل أمر بني اسرائيل معتدلاً حتى نشأ فيهم المولدون ابناء سبايا الأمم فقالوا بارأي فضلوا وأصلوا mutedil olmaya (normal seyrine) devam etti. Nihayet içlerinde, (muhtelif) milletlerin esirlerinin çocukları yani İsrailoğullarının başkalarından esir aldığı kadınların çocukları olan melezler büyüdü ve onların içinde, (kendi) görüşleriyle hüküm verdiler. Böylece hem kendileri dalalete düştüler hemde İsrailoğullarını dalalete düşürdüler” lafzıyla İbn Mâce, İbn Ebî Şeybe, Beyhakî, Abdullah b. Amr'dan; Dârimî Urve b.Zübeyr'den mevkûf olarak rivayet etmiştir. Elbânî zayıf hükmü vermiştir.⁴¹⁵ Hüseyin Seim Esed sahih hükmü vermiştir.⁴¹⁶

Bezzâr'ın Abdullah b. Amr'dan rivayetinin lafzı aynı olup son kısmı بالرأي فافتوا “kendi görüşleriyle fetva verdiler” şeklindedir.⁴¹⁷ Dârekutnî, Ebû Hureyre'den merfû olarak aynı manaya gelen إنما هلكت بنو إسرائيل حين حدث فيهم المولدون أبناء سبايا الأمم فوضعوا الرأي lafzıyla rivayet etmiştir.⁴¹⁸ İbn Hacer el-Askalânî, İsmail b. Hâlid el-Mahzûmî ile ilgili bilgi verirken Hz. Âişe'den merfû olarak rivayet ettiği bu hadisi örnek olarak getirmiş ve İsmail b. Halid'in zayıf bir ravi olduğunu belirtmiştir.⁴¹⁹

60. HADİS

Bilmen'in şer'î delillerden kıyâsı anlattığı bölümde, kıyasın caiz oluşuna hadisten örnek olarak şu ifadeleri getirmiştir: “*Has'amiyye isimli bir kadın sahabiyenin Hz. Peygambere: Ey Allah'ın resulü! Babam hac yapmadan öldü. Ben onun yerine hac etsem ona faydası olur mu? diye sormuş, Hz. Peygamber: Söyle*

⁴¹⁴ Bilmen a.g.e., I/181

⁴¹⁵ İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, XXI/264; Dârimî, *Mukaddime* 17; İbn Mâce, *Mukaddime* 7; Beyhakî, *Şuabu'l-İmân*, XV/177

⁴¹⁶ Dârimî, a.g.e., I/241.

⁴¹⁷ Bezzâr, *el-Müsne'd*, VI/402.

⁴¹⁸ Dârekutnî, *Sünen*, IV/164.

⁴¹⁹ İbn Hacer el-Askalânî, *Lisânu'l-Mizân*, I/402.

bakalım babanın üzerinde bir borç bulunsa ve sen onu ödese babanın borcu ödenmiş olur mu? diye sordu. Has'amiyyenin evet demesi üzerine Hz. Peygamber: Öyleyse Allah'a c.c. ait borç eda olunmaya daha layıktır şeklinde cevap vermiştir” Bilmen’in Türkçe anlattığı hadisin metni aşağıdaki gibi olup, bulduğumuz hadis Has’amiyye’den değil Cüheyne kabilesinden bir kadının başından geçmiş ve kadının babasının değil annesinin öldüğü ifade edilmektedir.

أَنَّ امْرَأَةً مِنْ جُهَيْنَةَ جَاءَتْ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَتْ إِنَّ أُمَّي نَذَرْتُ أَنْ تَحُجَّ فَلَمْ تَحُجَّ حَتَّى مَاتَتْ أَفَأَحُجُّ عَنْهَا قَالَ نَعَمْ حُجِّي عَنْهَا أَرَأَيْتِ لَوْ كَانَ عَلَى أُمِّكَ دَيْنٌ أَكُنْتَ قَاضِيَةً أَقْضُوا اللَّهَ فَإِنَّ اللَّهَ أَحَقُّ بِالْوَفَاءِ

Cüheyne kabilesinden bir kadın Resulullah’a gelerek şöyle dedi:

- Annem hac yapmayı adanmıştı fakat hac yapamadan öldü. Onun yerine ben hac yapayım mı? Resülullah (s.a.v.) şöyle cevap verdi.

- Evet, onun yerine hac yap. Annenin borcu olsaydı onu ödemez miydin? Allah'a olan borçlarınızı da ödeyin. Çünkü Allah kendisine olan borçlar konusunda vefalı olmaya daha layıktır.⁴²⁰

Buhârî, bu hadisi İbn Abbâs’tan tahrîc etmiştir. Yine İbn Abbâs’tan, bir adamın kız kardeşinin hac yapmayı adadıktan sonra yapamadan ölmesi ve Hz. Peygamber’den s.a.v. fetva istemesi üzerine Hz. Peygamberin aynı fetvayı verdiği şu hadisi tahrîc etmiştir.⁴²¹ أَتَى رَجُلٌ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ لَهُ: إِنَّ أُخْتِي قَدَ نَذَرْتُ أَنْ تَحُجَّ، وَإِنَّهَا مَاتَتْ، فَقَالَ النَّبِيُّ⁴²¹ أَفَأَحُجُّ عَنْهَا قَالَ نَعَمْ. قَالَ: «لَوْ كَانَ عَلَيْهَا دَيْنٌ أَكُنْتُ قَاضِيَةً» قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: «فَأَقْضِ اللَّهَ، فَهُوَ أَحَقُّ بِالْوَفَاءِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَوْ كَانَ عَلَيْهَا دَيْنٌ أَكُنْتُ قَاضِيَةً» قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: «فَأَقْضِ اللَّهَ، فَهُوَ أَحَقُّ بِالْوَفَاءِ

Taberânî, Ali b. Abdülaziz > Ârim Ebû’n-Nu’mân > Ebû Avâne > Ebû Bişr > Saîd b. Cübeyr > İbn Abbâs senediyle ve , أَتَى رَجُلٌ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ , فَقَالَتْ: إِنَّ أُمَّي نَذَرْتُ أَنْ تَحُجَّ، وَلَمْ تَحُجَّ حَتَّى مَاتَتْ، أَفَأَحُجُّ عَنْهَا؟ قَالَ: «أَرَأَيْتِ لَوْ كَانَ عَلَى أُمِّكَ دَيْنٌ كُنْتُ قَاضِيَةً؟» قَالَ: نَعَمْ. قَالَ: «فَحُجِّي عَنْهَا وَأَقْضِي الَّذِي عَلَيْهَا، فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ أَحَقُّ بِالْوَفَاءِ»⁴²² tahrîc etmiştir.⁴²²

⁴²⁰ Bilmen a.g.e., I/184

⁴²¹ Buhârî, Cezâu’s-Sayd 22; Eymân ve’n-Nüzûr 30

⁴²² Taberânî, el-Mu’cemü’l-Kebîr, XII/50.

b. Hanbel, İbn Huzeyme); Sa'd b. Ubâde "annesinin nezri (zekat konusunda) için" (Buhârî, Müslim, İbn Mâce, Tirmizî ve Nesâî) ve Has'amiyye kabilesinden bir kadındır. "Babasının yaşlı olmasından dolayı haccı eda edememesi dolayısıyla istediği fetva." (Buhârî, Müslim) Rivayetlerin tamamı Kütüb-i Tis'a'da bulunmaktadır.

61. HADİS

فَإِذَا قَالُوا عَصَمُوا مِنِّي دِمَائِهِمْ وَأَمْوَالَهُمْ

Onlara bir kavim kelime-i şehadeti söylediği vakit canı ve kanı masum olur.⁴²⁸

İtikâda ait hükümlerin hikmet ve maslahatının anlatıldığı bölümde örnek olarak verilen bu metin uzun bir hadisin parçasıdır. Hadisin tamamı şu şekildedir: أَمَرْتُ أَنْ أُقَاتِلَ النَّاسَ حَتَّى يَقُولُوا لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ فَإِذَا قَالُوا عَصَمُوا مِنِّي دِمَائِهِمْ وَأَمْوَالَهُمْ إِلَّا بِحَقِّهَا وَحِسَابُهُمْ عَلَى اللَّهِ تَعَالَى "İnsanlar: Allah'tan başka ilâh yoktur deyinceye kadar (onlarla) çarpışmaya emrolundum; Şimdi her kim Allah'tan başka ilâh yoktur derse malını ve canını benden korumuş olur. Ancak kul hakları olursa müstesna! Onun da hesabı Allah'a kalmıştır."

Ahmed b. Hanbel, Müslim, İbn Mâce, Tirmizî ve Nesâî Ebu Hureyre'den; Buhârî, Abdullah b. Ömer'den tahrîc etmişlerdir.⁴²⁹ Hadis müttefakun aleyhtir.

62. HADİS

عَنْ النَّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "إِذَا حَسَفَتِ الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ، فَصَلُّوا كَأَخْدَثِ صَلَاةٍ صَلَّيْتُمُوهَا مِنَ الْمَكْتُوبَةِ

Numan b. Beşir'den rivâyete göre, Hz.Peygamber (s.a.v) güneş tutulduğu zaman rükû' ve secde ederek bizim namaz kıldığımız gibi namaz kılardı.⁴³⁰

⁴²⁸ Bilmen a.g.e., I/204

⁴²⁹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, I/11,19; Buhârî, İman 17, İ'tisam 28; Müslim, İman 32; İbn Mâce, Fiten 1; Tirmizî, İman 1; Nesâî, Cihad 1.

⁴³⁰ Bilmen, a.g.e., I/194.

Nesâî, Beyhakî ve Hâkim en-Nisâbûrî, Nu'man b. Beşîr'den tahrîc etmişlerdir.⁴³¹ Zehebî sahih hükmü vermiştir.⁴³²

63. HADİS

أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَهَرَ فِي صَلَاةِ الْكُسُوفِ بِقِرَاءَتِهِ، فَصَلَّى أَرْبَعَ رَكَعَاتٍ فِي رَكْعَتَيْنِ وَأَرْبَعَ سَجَدَاتٍ

Hiz. Peygamber s.a.v. kûsuf namazındaki kıraati açıkladı. İki rekatta dört kere rûkûa ve dört kerede secdeye gitti.⁴³³

Buhârî ve Müslim, Hiz. Âişe'den tahrîc etmişlerdir. Lafız Müslim'e aittir. Hadis müttefakün aleyhtir.⁴³⁴

64. HADİS

اللَّهُمَّ عَجِّلْ لِمَنْفِقٍ خَلْفًا وَلِلْمُمْسِكِ تَلْفًا

Allahım infak edene halef vermede acele et. Elini sıkı tutan cimriye telef vermede acele et.⁴³⁵

Hadisi bu lafızla Ebû Dâvûd et-Tayâlisî, Kudâî, Taberânî, Ebû Derdâ'dan tahrîc etmişlerdir.⁴³⁶ Bunun yanında aynı manaya gelen fakat lafızlarda farklılıkların olduğu diğeri rivayet ise Buhârî ve Müslim'in, Ebû Hureyre'den مَا مِنْ يَوْمٍ يُصْبِحُ الْعِبَادُ فِيهِ إِلَّا مَلَكَانِ يَنْزِلَانِ فَيَقُولُ أَحَدُهُمَا لِلَّهِمَّ أَعْطِ مُنْفِقًا خَلْفًا وَيَقُولُ الْآخَرُ لِلَّهِمَّ أَعْطِ مُمْسِكًا تَلْفًا *“Kulların kendisinde sabaha erdiği her bir günde muhakkak iki melek iner. Bu iki melekten biri: Yâ Allah! İnfâk ediciye bir bedel ver, der. Diğeri de: Yâ Allah! (Malı) tutucu olana telef ver, diye dua eder”* şeklinde rivayet ettikleri hadistir.⁴³⁷ Hadis müttefakün aleyhtir.

⁴³¹ Nesâî, Kûsûf 16; Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, III/332

⁴³² Hâkim en-Nisâbûrî, *el-Müstedrek ale's-Sahihayn*, I/481

⁴³³ Bilmen, *a.g.e.*, 194

⁴³⁴ Buhârî, Kûsûf 19; Müslim, Kûsûf 5.

⁴³⁵ Bilmen, *a.g.e.*, I/205

⁴³⁶ Ebû Dâvûd et-Tayâlisî, *el-Müsned*, II/323; Kudâî, *Müsned-ü Şihâb*, II/25; Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsât*, VII/236

⁴³⁷ Buhârî, Zekât 27; Müslim, Zekât 57

65. HADİS

موتوا قبل أن تموتوا

Ölmeden önce ölünüz.⁴³⁸

İbn hacer el-Askalânî, غير ثابت -tesbit edilmemiştir- ifadesine yer vererek kendisinden sonra gelenlere kaynaklık etmiştir.⁴³⁹ Sehâvî, İbn Hacer'in görüşünü nakletmekle yetinmiştir.⁴⁴⁰ Aliyyü'l Kârî, İbn Hacer'in sözünü zikredip bu sözün sûfiler tarafından söylendiğini ve "meceburen öleceğiniz eceliniz gelmeden kendi isteğinizle ölünüz" yani ölümden kastın şehvîyyatı ve boş şeyleri terk etmek, gafletten uzaklaşmak olarak yorumlandığını söylemiştir.⁴⁴¹ Zürkânî, hadis olarak "mevcut değildir" demiştir.⁴⁴²

Kaynakların verdiği bilgiler etrafında bu metnin Hz. Peygamber'den rivayet edilen bir hadis olmadığı, kelâm-ı kibar kabilinden söylendiği kanaati oluşmuştur.

66. HADİS

لا ترضعوا أولادكم بلبن الحمقاء اللبّن يؤثر

Çocuklarımızı ahmakların sütleriyle emzirmeyiniz çünkü süt tesir eder.⁴⁴³

Hadis olarak verilen metin aynı manaya gelen لا ترضع لكم الحمقاء فإن اللبن يعدي şeklinde söylenmiş olup kaynaklarda şöyle değerlendirilmiştir:

Taberânî > Ahmed b.Amr el-Basrî > Zekeriyâ b. Yahyâ > el-Asmaî >Urve >Ebû Ümeyye b. Ya'lâ es-Sakafî >Hişam b. Urve senediyle Hz. Âişe'den rivayet etmiştir.⁴⁴⁴

⁴³⁸ Bilmen, *a.g.e.*, I/205

⁴³⁹ İbn hacer el-Askalânî, *el-İmta'*, s.98

⁴⁴⁰ Sehâvî, *el-Makâsıdu'l-Hasene*, 498, H.No: 2159

⁴⁴¹ Aliyyü'l Kârî *el-Esrârü'l-Merfûa'*, s.352, H.No: 539

⁴⁴² Zürkânî, *Muhtasaru'l-Makâsıd*, s.230, H.No:1110

⁴⁴³ Bilmen, *a.g.e.* I/208

⁴⁴⁴ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Sağîr*, I/52

Heysemî, Taberânî'nin لا تسترضعوا الحمقاء فإن اللبن يورث şeklinde gelen Hz. Âişe rivayetinin zayıf olduğunu belirtmiştir.⁴⁴⁵

Ebû Dâvûd, Hasan b. es-Sabbâh > İshak b. bint Dâvûd b. Ebû Hind > Hişam b. İsmail el-Mekkî > Ziyâd es-Sehmî senediyle aynı manaya gelen نهى رسول الله صلى الله عليه وسلم أن تُسْتَرْضَعَ الْحَمَقَاءَ فَإِنَّ اللَّبْنَ يُشْبِه rivayetini tahrîc etmiştir.⁴⁴⁶

Enes b. Mâlik'ten rivayet edildiğini söyleyen İbnu'l-Kayserânî ve İbn 'Adî, zayıf olduğunu söylemiştir.⁴⁴⁷ Beyhakî, Ziyad b. İsmail es-Sehmî'den mürsel olarak rivayet edildiğini söylemiştir.⁴⁴⁸

Bilmen şer'î hükümlerin hikmetini anlatırken avlanmanın meşruiyetinin hikmeti ve avlanılması yasak olanların avlanılmamasının bir gerekçesi olarak onlara zulm edileceğini belirtmiştir. Bunun manevî bir pislik olduğunu bu tür yenilmesi haram olan hayvanların etlerinin yenilmesi durumunda insana tesir edeceğini belirttikten sonra bu hadisi örnek olarak vermiştir. Rivayetlerin geneline baktığımızda Taberânî zayıf senetle merfû olarak tahrîc ederken, Ebû Dâvûd ve Beyhakî'nin mürsel olarak tahrîc ettiğini söyleyebiliriz.

67. HADİS

تَهَادُوا فَإِنَّ الْهَدِيَّةَ تُذْهِبُ بِالضَّغَائِنِ

Hediyeleşin, çünkü hediye buğz ve adaveti giderir.⁴⁴⁹

Kudâî, bu lafızla Hz.Âişe'den merfû olarak rivayet etmiştir.⁴⁵⁰ Saydâvî (v.402/1012) > Muhammed b. Ahmed el-Hakîmî > Muhammed b. Abdunnûr > Ebû

⁴⁴⁵ Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid*, IV/265

⁴⁴⁶ Ebû Dâvûd, *Merâsil*, I/181, H.No:207

⁴⁴⁷ İbn 'Adî, *el-Kâmil fi'z-Zua'fâ*, VI/263; İbnu'l-Kayserânî, *Zahîratu'l-Huffâz*, V/2612, H.No:6071

⁴⁴⁸ Beyhakî, *es-Sünenü'l Kübrâ*, VII/464

Bu konuda detaylı bilgi için bkz: "Esra PAÇACI, *Sünnette Süt Akrahlığı Ve İlgili Rivayetlerin İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2008"

⁴⁴⁹ Bilmen, *a.g.e.* I/211

⁴⁵⁰ Kudâî, *Müsnedü Şihâb*, I/383

Yusuf el-‘Aşî > Hişam b. Urve > Hişam > Hz. Âişe senediyle bu lafızla rivayet etmiştir.⁴⁵¹

Ahmed b. Hanbel, Tirmizî, *تهادوا فإن الهدية تذهب وحر الصدر* “*hediyeleşin çükü hediyе kalpteki kini giderir*” şeklinde Ebû Hureyre’den rivayet etmişlerdir. Tirmizî garib derken Şuayb el-Arnaut hadisin hasen ancak senedinin zayıf olduğunu belirtmiştir.⁴⁵² İbn Hıbbân; Enes b. Mâlik’ten zayıf olarak tahrîc etmiştir.⁴⁵³

İbn Mülakkin, Hz. Âişe’den birden çok senetle geldiğini ve hepsinin zayıf olduğunu belirtmiştir.⁴⁵⁴ Ebû Hureyre senedine, İbn Hacer zayıf demiştir.⁴⁵⁵

68. HADİS

أَحْكَمْ عَلَىٰ أَنْكَ إِنْ أَصَبْتَ فَكَ عَشْرَ حَسَنَاتٍ وَإِنْ أَخْطَأْتَ فَكَ حَسَنَةٌ

Hüküm ver, şöyle ki: isabet edersen senin için on sevap, şayet hata edersen bir sevap vardır.⁴⁵⁶

Ahmed b. Hanbel, Ebû’n-Nadr > Ferec (İbn Fudâle) > Muhammed b. Abdulâlî > Abdulâlî > Abdullah b. Amr > Amr b. el-As senediyle ve عَنْ عَمْرٍو بْنِ الْعَاصِ، قَالَ: جَاءَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَصْمَانِ يَخْتَصِمَانِ، فَقَالَ لِعَمْرٍو: " أَفْضَلُ بَيْنَهُمَا يَا عَمْرُؤُ؟ "، فَقَالَ: أَنْتَ أَوْلَىٰ بِذَلِكَ مِنِّي يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَالَ: " وَإِنْ كَانَ؟ " قَالَ: " فَإِذَا قَضَيْتَ بَيْنَهُمَا فَمَا لِي؟ " قَالَ: " إِنْ أَنْتَ قَضَيْتَ بَيْنَهُمَا فَأَصَبْتَ الْقَضَاءَ، فَكَ عَشْرُ حَسَنَاتٍ، وَإِنْ أَنْتَ اجْتَهَدْتَ وَأَخْطَأْتَ، فَكَ حَسَنَةٌ " *Amr İbnu'l-Âs (r.a) anlatıyor: Hz.Peygamber’e s.a.v. davalı iki adam geldi. O da Amr’a: Ya Amr! Aralarında hüküm ver deyince Amr: Ey Allah’ın Resulü! Sen bu işe benden daha layıksın. Hz.Peygamber s.a.v buyurdu ki: Böyle olsa bile sen hüküm ver. Amr, Eğer hükmedersem bana ne var? diye sorunca Hz.Peygamber: Eğer hükmedip, hükmünde isabet edersen sana on sevap*

⁴⁵¹ Saydâvî, *Kitâbu Mu’cemu’s-Şuyûh*, s.78, R.No:20.

⁴⁵² Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, II/405; Tirmizî, Velâ 6

⁴⁵³ İbn Hıbbân, *el-Mecrûhîn*, II/187

⁴⁵⁴ İbn Mülakkin, *el-Bedru’l-Munîr*, VII/113

⁴⁵⁵ İbn Hacer, *et-Telhîsu’l-Habîr*, III/152

⁴⁵⁶ Bilmen, *a.g.e.*, I/244

var. *Eğer sen icthad edip bunda hata edersen sana bir sevap var*” lafızıyla rivayet etmiştir.⁴⁵⁷ Şuayb el-Arnâvut zayıf hükmü vermiştir.⁴⁵⁸

Taberânî, Ahmed b. İsa > Ömer b. Muhammed b. Hasan el-Esedî > Ömer b. Muhamed > Ebû Ömer Hafs b. Süleyman > Kesir b. Şinzîr > Ebu Aliye er-Riyâhî > Ukbe b. Amir el-Cühenî senediyle rivayet etmiş ve ravilerinden Muhammed b. Hasan’ın infirad ederek tek kaldığını belirtmiştir.⁴⁵⁹ Ukbe rivayeti hakkında İbn Kayserânî ve Heysemî, râvîlerden Hafs b. Süleyman’ın hadisinin metruk olduğu bilgisini vermiştir.⁴⁶⁰ Amr b. el-As rivayetine İbn Hacer, Şevkânî (v.1250/1834), zayıf hükmünü vermiştir.⁴⁶¹

Hâkim en-Nîsâbûrî, Abdullah b. Amr’dan farklı lafız ancak bu manaya gelen bir hadis rivayet etmiş ve senedinin sahih olduğunu belirtmiştir. Zehebî, Ferec b. Fudâle’nin zayıf kabul edildiği bilgisini vermiştir.⁴⁶²

69. HADİS

أَجْرُكُمْ عَلَى الْفُتْيَا أَجْرُكُمْ عَلَى النَّارِ

Sizin ateşe atılmaya en cüretkârınız, fetva vermeye en cüretli bulunanızdır.⁴⁶³

Dârimî, İbrahim b. Musa > İbn Mübarek > Saîd b. Ebî Eyyub > Abdullah b. Ebî Cafer el-Mısırî’den bu lafızla rivayet etmiştir.⁴⁶⁴ Hüseyin Selim Esed mu’dal⁴⁶⁵ hükmü vermiştir.⁴⁶⁶

⁴⁵⁷ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, III/115

⁴⁵⁸ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, XXIX/357, H.No: 17824

⁴⁵⁹ Taberânî, *el-Mu’cemu’l-Evsâd*, II/162-163

⁴⁶⁰ İbnu’l-Kayserânî, *Zahiretu’l-Huffâz*, IV/1911, H.No:4386; Heysemî, *Mecmau’z-Zevâid*, IV/198

⁴⁶¹ İbn Hacer, *el-Metâlibu’l Aliye*, II/219, H.No:2073; Şevkânî, *Neylü’l evtâr*, X/517, H.No:5867

⁴⁶² Hâkim en-Nîsâbûrî, *el-Müstedrek ales’s-Sahihayn*, IV/99

⁴⁶³ Bilmen, *a.g.e.*, I/250

⁴⁶⁴ Dârimî, Mukaddime 20

⁴⁶⁵ Mu’dâl: Hadis Usûlü imamları “bir ravinin rivayette birden fazla râviyi atlaması şeklinde anlamışlardır. Yani bir senette iki veya daha fazla râvînin düşmesidir. Uğur, *a.g.e.*, s.147.

⁴⁶⁶ Dârimî, *a.g.e.*, I/259.

Acluni; İbn Adî'nin Abdullah b. Ebî Cafer'den mürsel olarak rivayet ettiği bilgisini vermiştir.⁴⁶⁷ Elbânî zayıf hükmü vermiştir.⁴⁶⁸

Yapılan değerlendirmeler sonucunda hadis olarak verilen bu metnin mürsel olarak senedinin zayıf olduğu kanaati oluşmuştur.

70. HADİS

أَيَّ سَمَاءٍ تَظَلَّنِي وَأَيَّ أَرْضٍ تَقَلَّنِي إِذَا قَلَّتْ فِي كِتَابِ اللَّهِ تَعَالَى مَا لَا عِلْمَ لِي بِهِ

Allah'ın c.c. kitabı hakkında bilmediğim bir şeyi söylersem beni hangi gök gölgelendirir ve hangi yer üstünde taşır.⁴⁶⁹

Hiz. Ebubekir'e أَبَا kelimesinden sorulduğunda cevap olarak verdiği bu söz tefsir kitaplarında geçmektedir. Abese suresinin tefsirinde ele alınan rivayeti Taberi, Ebû Said Sellem b. Cündade > Hafis b. Gıyâs > Hasan b. Ubeydullah > İbrahim > Ebû Ma'mer > Hiz. Ebûbekir senediyle rivayet etmiştir.⁴⁷⁰

İbn Abdilber, Abdullah b. Muhammed & Muhammed b. Muhammed > Muhammed b. Ahmed b. Yahya > Ebû Said b. el-Arâbî > Musa b. Harun el-Hammal > Himmânî > Halid > Ata' > Zazân & Ebû'l-Buhtürî > Ali b. Ebî Talip'ten senedi zayıf olarak rivayet etmiştir.

Ayrıca Muhammed b. İbrahim > Muhammed b. Ahmed b. Yahya > Ahmed b. Muhammed b. Ziyad > Musa b. Harun > Yahya el-Himmani > Hafis > Hasan b. Ubeydullah, İbrahim en-Nehâî > Ebû Ma'mer > Hiz. Ebûbekir senediyle hasen olarak rivayet etmiştir.⁴⁷¹ Zeylaî, İbn Hacer, İbrahim et-Temimi rivayetiyle munkatı olduğunu beyan etmiştir.⁴⁷²

⁴⁶⁷ Acluni, *Keşful-Hafa*, I/50, H.No:113

⁴⁶⁸ Elbânî, *es-Silsiletü 'z-Za'îfe*, IV/294, H.No:1814, *Zaifu'l-Câmî*, s.23, H.No:147

⁴⁶⁹ Bilmen, *a.g.e.*, I/250

⁴⁷⁰ Taberi, *Tefsiru Taberi*, I/72.

⁴⁷¹ İbn Abdilber, *Câmiu Beyâni'l-İlm*, II/ 834, H.No: 1561-1562.

⁴⁷² İbn Hacer, *el-Kâfi 'ş-Şâf*, 4/157, 158, Zeylaî, *Tahrîcü Ehâdisi'l-Keşşâf*, 4/158.

71. HADİS

أَنَّ النَّاسَ سَأَلُوا نَبِيَّ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى أَحْفَوْهُ بِالسَّأَلَةِ . فَخَرَجَ ذَاتَ يَوْمٍ فَصَعِدَ الْمَنْبَرَ فَقَالَ سَلُونِي لَا تَسْأَلُونِي عَنْ شَيْءٍ إِلَّا بَيَّنَّتهُ لَكُمْ فَلَمَّا سَمِعَ ذَلِكَ الْقَوْمُ أَرْمَوْا وَرَهَبُوا أَنْ يَكُونَ بَيْنَ يَدِي أَمْرٍ قَدْ حَضَرَ قَالَ أَنَسٌ : فَجَعَلْتُ أَلْتَفْتُ يَمِينًا وَشِمَالًا فَإِذَا كُلُّ رَجُلٍ لَانَتْ رَأْسَهُ فِي ثَوْبِهِ يَبْكِي . فَأَنْشَأَ رَجُلٌ مِنَ الْمَسْجِدِ كَانَ يُلَاحِى فَيُدْعَى لِغَيْرِ أَبِيهِ . فَقَالَ : يَا نَبِيَّ اللَّهِ ! مَنْ أَبِي ؟ قَالَ " أَبُوكَ خُذَافَةُ " ثُمَّ أَنْشَأَ عَمْرُ بْنُ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَقَالَ : رَضِينَا بِاللَّهِ رَبًّا وَبِالْإِسْلَامِ دِينًا وَبِمُحَمَّدٍ رَسُولًا عَانِدًا بِاللَّهِ مِنْ سُوءِ الْفِتَنِ

Bir gün bazıları Hz.Peygamber'in etrafını alarak lüzumlu lüzumsuz bir takım sorular sormaya başlamışlardı. Bunu hoş görmeyen Hz.Peygamber minbere çıkmış ve: istediğinizi sorun, bugün bana ne sorarsanız cevabını alacaksınız buyurdular. Bunu duyan oradaki topluluk başlarına bir şey gelmesinden korktular yakalarını içeri çekerek ağlamaya başladılar. Cemaat arasından nesebine ta'n edilen bir kimse: benim babam kimdir diye sorunca, Hz.Peygamber: baban Huzeyfe'dir buyurdular. Bunun üzerine Hz. Ömer: Rab olarak Allah'tan din olarak İslamdan ve rasul olarak Hz. Muhammed'den razı olduklarını ve fitnelerin kötülüğünden Allah'a sığındıklarını beyan etmiştir.⁴⁷³

Ahmed b.Hanbel, Dârimi, Buhâri, Müslim, İbn Mâce, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Bezzâr, Nesâî, İbn Hıbbân; Enes b. Mâlik'ten, tahrîc etmişlerdir.⁴⁷⁴ Hadis müttefakun aleyhtir.

72. HADİS

إِنَّ الدِّينَ يُسْرٌ خَيْرٌ دِينِكُمْ أَيْسَرَهُ

Şüphe yok ki din kolaylıktır, dindeki işlerin en hayırlısı en kolay olanıdır.⁴⁷⁵

⁴⁷³ Bilmen, *a.g.e.*, I/252.

⁴⁷⁴ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, I/208; Buhâri, İlim 29, Mevâkîf 11; Müslim, İman 56; İbn Mâce, Ezan 4; Ebû Dâvûd, Salât 36, Tirmizî, Salât 42; Nesâî, Ezan 38; Bezzar, *el-Müsned*, XIV/57, H.No:7504; İbn Hıbban, *es-Sahih*, XIV/337, H.No:6491.

⁴⁷⁵ Bilmen, *a.g.e.*, I/254.

Hadis olarak verilen metin kaynaklarda iki bölümde değerlendirilmiştir. إن الدين يسهل “din kolaylıktır” kısmı Buhârî, Nesâî, İbn Hıbbân, Ebû Hureyre’den tahrîc etmişlerdir.⁴⁷⁶ خير دينكم أيسره “dindeki işlerin en hayırlı olanı kolay olanıdır” kısmını Ahmed b. Hanbel, Buhârî ve Taberânî, Mihcân b. el-Erda’ senediyle tahrîc etmişlerdir.⁴⁷⁷

73. HADİS

بُعِثْتُ بِالْحَنِيفِيَّةِ السَّمْحَةِ

Kolay ve adaletli bir şeriat olan Haniflikle⁴⁷⁸ gönderildim.⁴⁷⁹

يَوْمَئِذٍ لَتَعْلَمَ يَهُودُ أَنَّ فِي دِينِنَا فَسْحَةً ، إِنِّي أُرْسِلْتُ بِحَنِيفِيَّةٍ سَمْحَةٍ “Yahudiler bizim dinimizin çok rahat ve geniş bir din olduğunu bilecekler. Ben Hanîf ve müsamahakâr bir din ile gönderildim” şeklinde Ahmed b. Hanbel, Hz. Âişe ve Ebû Ümâme el-Bâhilî’den rivayet etmiştir.⁴⁸⁰ Şuayb el-Arnâvud, râvîlerinden Abdurrahman b. Zinad dışındakilerinin sika olduğunu ve bu rivayetin şahitlerinin bulunduğunu söylemiş ve hasen hükmü vermiştir.⁴⁸¹

Taberânî Hz. Âişe'den rivayet etmiş ve Heysemî zayıf hükmünü vermiştir.⁴⁸² Hatîb el-Bağdâdî, Câbir b. Abdullah’tan zayıf olarak rivayet etmiştir.⁴⁸³ İbn Recep, Irâkî (v.806/1403), Heysemî, Elbânî, Ebû Ümâme el-Bâhilî’den, Suyûtî, Câbir b. Abdullah’tan zayıf olarak rivayet edildiğini bildirmişlerdir.⁴⁸⁴ Hz. Âişe rivayeti ile gelen senede Sehâvî, Aclûnî, hasen hükmünü vermiştir.⁴⁸⁵

⁴⁷⁶ Buhârî, Sahih, İman 29; Nesâî, Sünen, İman 28; İbn Hıbban, *es-Sahih*, II/63, 351

⁴⁷⁷ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, V/32; Buhârî, *el-Edebü'l-Müfred*, s.120, H.No:341; Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, XX/296, H.No:704.

⁴⁷⁸ İslam öncesi dönemde Hz. İbrahim'in tebliğ ettiği dine tabi olanlara verilen ad. Detaylı bilgi için bkz. “Kuzgun Şaban, “Hanif Maddesi” DİA, İstanbul, 1997, XVI/33-38”

⁴⁷⁹ Bilmen, *a.g.e.* 1/254.

⁴⁸⁰ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, V/266.

⁴⁸¹ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, XXXXI/346, H.No:24855

⁴⁸² Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, VII/ 200; Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid*, IV/302

⁴⁸³ Hatip el-Bağdadi, *Târîh-u Bağdad*, VII/209

⁴⁸⁴ İbn Recep, *Fethu'l Bârî*, I/149; Irâkî, *Tahrîcu'l İhyâ*, V/2206, H.No:3486; Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid*, V/282; Elbânî, *Zaifu'l Câmi*, s.345, H.No:2336; Suyûtî, *el-Câmiu's-Sağîr*, s.189, H.No: 3150

⁴⁸⁵ Sehâvî, *el-Makâsıdu'l Hasene*, s.126 H.No:214-217; Aclûnî, *Keşfu'l Hafâ*, I/287, H.No:913

74. HADİS

جناية العجماء جبار

Behimenin itlafı (hayvanların telef ettikleri şeyler)hederdir.⁴⁸⁶

Hadis olarak verilen metni Mâlik b. Enes, Ahmed b. Hanbel, Dârimî, Buhâri, Müslim, İbn Mâce, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî, İbn Hıbbân, العجماء جرحها جبار “Hayvanların yaptığı zararın diyeti hederdir” şeklinde Ebû Hureyre’den tahrîc etmişlerdir.⁴⁸⁷ Hadis müttefakun aleyhtir.

75. HADİS

قال رسول الله صلى الله عليه وسلم يد الله مع الجماعة

H.z.Peygamber s.a.v. şöyle buyurdu: Allah’ın eli cemaatle beraberdir.⁴⁸⁸

Tirmizî, Abdullah b. Abbâs’tan tahrîc etmiş ve hasen-garib hükmü vermiştir.⁴⁸⁹ Elbânî sahih hükmü vermiştir.⁴⁹⁰

İbn Hıbbân, Arface b. Şurayh el-Eşcaî’den bu lafızla uzun bir hadisin parçası olarak tahrîc etmiş ve Şuayb el-Arnâvut sahih hükmü vermiştir.⁴⁹¹ Taberânî, Ömer b. Hattab’tan rivayet etmiş ve ravilerinden Amr b. Hâlid’in rivayetinde tek kaldığını belirtmiştir. Bir başka rivayeti ise Arface b. Şurayh’tan olup bu rivayet hakkında Heysemî sahih hükmü vermiştir.⁴⁹²

Beyhakî, Arface b. Şurayh’tan tahrîc etmiştir.⁴⁹³

⁴⁸⁶ Bilmen, *a.g.e.* I/288, III/134

⁴⁸⁷ Mâlik b.Enes, *Muvatta*, Ukûl 12; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, II/228; Dârimî, Zekât 30; Buhâri, Diyet 28-29, Zekât 66, Müsakat 3; Müslim, Hudud 45-47; İbn Mâce, Diyat 27; Ebû Dâvud, Diyat, 27; Tirmizî, Zekât, 16; Nesâî, Zekât 28; İbn Hıbbân, *es-Sahih*, Kitabu’l-Cinayat, XIII/354, H.No: 6006

⁴⁸⁸ Bilmen, *a.g.e.*, I/318.

⁴⁸⁹ Tirmizî, Fiten 7

⁴⁹⁰ Elbânî, *Sahîhü Süneni Tirmizî*, II/458, H.No: 2166.

⁴⁹¹ İbn Hıbbân, *es-Sahih*, X/437

⁴⁹² Taberânî, *el-Mu’cemu’l-Evsat*, VI/277; Heysemî, *Mecmau’z-Zevâid*, V/400

⁴⁹³ Beyhakî, *Şuabu’l-İman*, X/18

76. HADİS

اختلاف أمتي رحمة

Ümmetimin ihtilafı rAhmedtir.⁴⁹⁴

İslam Tarihi boyunca üzerinde çok tartışmaların yapıldığı bu hadis kaynaklarda şu şekilde geçmektedir.

Beyhakî, Ebû Abdullah el-Hafız > Ebubekir Ahmed b. Hasan > Ebu Abbas Muhammed b. Yakub > Bekr b. Süheyl ed-Dimyati > Amr b. Haşim el-Beyruti > Süleyman b. Ebî Kerîme > Cüveybir > Dahhâk b. Mezâhim > İbn Abbâs senediyle ve "اختلاف أصحابي لكم رحمة" *Ashabın ihtilâfı sizin için rahmettir*” lafzıyla tahrîc etmiştir.⁴⁹⁵

Bu rivayetle ilgili Nevevî'nin naklettiği Hattâbî'nin şu ifadeleri oldukça önemlidir: Bu rivayetin hadis olmadığını iki kişi iddia etmiştir. Birisi deli diğeri de dinine karşı kördür. Delilikle itham olunan İshak b. İbrahim el-Mûslî, diğeri de Amr b. Bahr el-Câhız'dır. Onlar “eğer ihtilaf rahmet olsaydı ittifak azab olurdu diyorlar.”⁴⁹⁶

Hatîb el-Bağdâdî, Deylemî (v.509/1115) ve İbn Asâkir; İbn Abbâs senediyle tahrîc etmişlerdir.⁴⁹⁷ İbn Asâkir, ravilerden Süleyman b. Ebî Kerîme'den dolayı illetli bir hadis olduğunu söylemiştir.⁴⁹⁸ İbn Ebî Hatim zayıf hükmü vermiştir.⁴⁹⁹

İbn Mülakkin çok araştırmama rağmen merfû olarak kimin tahrîc ettiğini bulamadım derken Suyûtî ve Irâkî, Beyhakî'nin İbn Abbas'tan rivayetini haber vermişler “Umulur ki hadis hafızlarının kitaplarında muttasıl olarak vardır” demişlerdir.⁵⁰⁰

⁴⁹⁴ Bilmen, *a.g.e.*, I/318

⁴⁹⁵ Beyhakî, *el-Medhal ile 's-Süneni 'l-Kübrâ*, s.114, H.No:113

⁴⁹⁶ Nevevî, *Şerhu Müslim*, XI/91

⁴⁹⁷ Hatip el-Bağdâdî, *el-Kifâye*, 95; İbn Asâkir, *Târîhu Medîneti Dimeşk*, VI/285; Deylemî, *Firdevs*, II/72.

⁴⁹⁸ İbn Asâkir, aynı yer.

⁴⁹⁹ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve 't-Ta'dil*, III/268.

⁵⁰⁰ Irâkî, *Tahrîcu İhya*, I/23; Suyûtî, *el-Câmiu 's-Sağîr*, I/21; İbn Mülakkin, *Tezkiratü 'l-Muhtâc*, I/71

Aliyyü'l-Kârî mevzû derken ⁵⁰¹ Elbânî; “aslî yok, muhaddisler bu lafzın senedine ulaşmak için çok çalıştılar ama muvaffak olamadılar” hükmü vermiştir.⁵⁰²

77. HADİS

اللَّهُمَّ عَلِّمْنَا الْحِكْمَةَ

اللَّهُمَّ فَكِّهْهُ فِي الدِّينِ وَ عَلِّمْنَا التَّوْبِيلَ

Ya rabbi! Ona hikmeti öğret! (Abdullah b. Abbas)

Ya rabbi! Onu dinde fakih kıl ve ona te‘vîli öğret!⁵⁰³

Buhârî, İbn Mâce, Tirmizî ve İbn Hıbbân, اللهم علمه الحكمة “Ya rabbi! Ona hikmeti öğret” şeklinde Abdullah b. Abbâs’tan tahrîc etmişlerdir.⁵⁰⁴

Ahmed b. Hanbel, Buhârî, Müslim, İbn Hıbbân, اللهم فقهه في الدين و علمه التَّوْبِيلَ “Ya rabbi! Onu dinde fakih kıl ve ona te‘vîli öğret” şeklinde Abdullah b. Abbâs’tan tahrîc etmişlerdir.⁵⁰⁵ Hadis müttefakun aleyhtir.

78. HADİS

عَنْ مَسْرُوقٍ قَالَ ذَكَرَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْعُودٍ عِنْدَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو فَقَالَ ذَاكَ رَجُلٌ لَا أَرَأَى أَنْ أُحِبَّهُ سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ خُذُوا الْقُرْآنَ مِنْ أَرْبَعَةِ مَنَ مَنَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْعُودٍ فَبَدَأَ بِهِ وَسَالِمٍ مَوْلَى أَبِي خَدِيفَةَ وَمُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ وَأَبِي بِنِ كَعْبٍ

Mesrûk şöyle demiştir: Bir defasında Abdullah b. Amr’ın yanında Abdullah b. Mes’ûd anıldı. Bunun üzerine Abdullah b. Amr şöyle dedi: İşte bu o kimsedir ki, ben Hz. Peygamber’in s.a.v: "Kur’ân okumayı dört kişiden isteyiniz: Abdullah b. Mes’ûd’dan -Rasûlullah isim saymaya Abdullah ile başladı- Ebû

⁵⁰¹ Elbânî, *es-Silsiletü’s-Sahîha*, I/141, H.No: 57

⁵⁰² Aliyyü'l-Kârî, *el-Esrâru'l-Merfûa*, 506

⁵⁰³ Bilmen, *a.g.e.*, I/327

⁵⁰⁴ Buhârî, *Fazailu’s-Sahabe* 24; İbn Mâce, *Mukaddime* 11; Tirmizî, *Menakıb* 42; İbn Hıbbân, *es-Sahîh*, XV/530, H.No:7054

⁵⁰⁵ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, I/266, Buhârî, *Vudu’* 10; Müslim, *Fazailü’s-Sahabe* 138; İbn Hıbbân, *es-Sahîh*, XV/531, H.No:7055

Huzeyfe'nin âzâdlısı Salim'den, Ubeyy ibn Ka'b'dan ve Muâz ibn Cebel'den" buyururken işittiğimden sonra, artık onu sevmeye devam edeceğim.⁵⁰⁶

İbn Ebî Şeybe, Ahmed b. Hanbel, Buhârî, Müslim, Tirmizî, Bezzâr, Nesâî, Tahâvî; Abdullah b. Amr'dan tahrîc etmişlerdir.⁵⁰⁷ Hadis müttefakun aleyhtir.

79. HADİS

إِنَّ الْجَسَدَ عَلَيْكَ حَقًّا وَإِنَّ لَزَوْجِكَ عَلَيْكَ حَقًّا وَإِنَّ لِعَيْنِكَ عَلَيْكَ حَقًّا

Şüphe yok ki senin üzerinde bedeninin hakkı vardır, refikanın üzerinde hakkı vardır, iki gözünün üzerinde hakkı vardır.⁵⁰⁸

Ahmed b. Hanbel, Buhârî, Müslim, Nesâî, İbn Hıbbân, Abdullah b. Amr'dan tahrîc etmişlerdir.⁵⁰⁹ Hadis müttefakun aleyhtir.

80. HADİS

عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَوْفٍ أَمِينٌ فِي السَّمَاءِ، أَمِينٌ فِي الْأَرْضِ

Abdurrahman b. Avf yerde ve gökte emindir.⁵¹⁰

Bezzâr, Hasan b. Eyyüb > Yezid b. Harun > Ebu'l-Mualla el-Cezerî > Meymûn b. Mihrân > İbn Ömer senediyle Ali b. Ebû Tâlib'in Hz. Peygamber'in Abdurrahman b. Avf için فِي السَّمَاءِ أَمِينٌ فِي الْأَرْضِ "sen gökte de eminsin yerde de eminsin-buyurduğunu işittim" dediğini rivayet etmiştir.⁵¹¹

Hâkim en-Nîsâbûrî, Ebû Nuaym, İbn Asâkir, İbn Sa'd, İbn Abdilberr, Ali b. Ebû Tâlip'ten ، قَالَ لِأَصْحَابِ الشُّورَى : هَلْ لَكُمْ أَنْ أختَارَ لَكُمْ وَأَنْقُضِي مِنْهَا ،

⁵⁰⁶ Bilmen, *a.g.e.*, 328.

⁵⁰⁷ İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, X/518; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*; Buhârî, Sahabenin Fazileti 28; Müslim, Sahabenin Fazileti 116; Tirmizî, Menâkıb 38; Bezzâr, *el-Müsned*, IV/332; Nesâî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, V/67; Tahavî, *Şerhu Müşkilü'l-Âsâr*, XIV/219

⁵⁰⁸ Bilmen, *a.g.e.*, I/329

⁵⁰⁹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, II/198, Buhârî, Sahih, Nikâh 88; Müslim, Sıyam 182; Nesâî, Sünen, Sıyam 46; İbn Hıbban, *es-Sahih*, VII/337, H.No: 3571

⁵¹⁰ Bilmen, *a.g.e.*, 331.

⁵¹¹ Bezzâr, *el-Müsned*, II/113.

فَقَالَ عَلِيٌّ : أَنَا أَوَّلُ مَنْ رَضِيَ ، فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ ، يَقُولُ لَكَ : " أَنْتَ أَمِينٌ فِي أَهْلِ الْأَرْضِ إِذَا جَلَسَ إِلَيْكَ الْخَصْمَانِ فَلَا تَقْضِ بَيْنَهُمَا حَتَّى تَسْمَعَ مِنَ الْآخِرِ كَمَا سَمِعْتَ مِنَ الْأَوَّلِ ، فَإِنَّكَ إِذَا فَعَلْتَ ذَلِكَ تَبَيَّنَ لَكَ الْقَضَاءُ قَالَ : فَمَا اخْتَلَفَ عَلِيٌّ قَضَاءَ بَعْدُ ، أَوْ مَا أَشْكَلَ عَلِيٌّ قَضَاءَ بَعْدُ

81. HADİS

بعثني رسول الله صلى الله عليه وسلم إلى اليمن قال : فقلت يا رسول الله تبعثني إلى قوم أسن مني ، وأنا حديث لا أبصر القضاء ؟ قال : فوضع يده على صدري وقال : اللهم ثبت لسانه ، واهد قلبه ، يا علي ، إذا جلس إليك الخصمان فلا تقض بينهما حتى تسمع من الآخر كما سمعت من الأول ، فإتاك إذا فعلت ذلك تبين لك القضاء قال : فما اختلف علي قضاء بعد ، أو ما أشكل علي قضاء بعد

Hz. Ali r.a. anlatıyor: Rasulullah s.a.v. beni Yemen'e göndermişti. Ben Ey Allah'ın Rasulü beni Yemen'e kadı tayin ediyorsun fakat orada benden yaşlı kimseler var. Benim kaza işlerine vukufiyetim de tam değildir dediğim zaman, elini göğsüme koydu ve: İlahi! Lisanımı sabit kıl ve kalbini de hidayete ulaştır diye dua buyurmuştu. Daha sonra, Ey Ali huzuruna iki hasım gelip oturduğu zaman birincisinin sözlerini dinlediğin gibi ikincisinin de sözlerini dinlemeden aralarında hüküm verme. Şayet böyle yaparsan hüküm sana belirginleşir, doğru karar verirsin. Hz. Ali: Artık bundan sonra bana hiçbir meselede hüküm verme konusunda problem çıkmadı.⁵¹³

Ahmed b. Hanbel, İbn Mâce ve Hâkim en-Nîsâbûrî; Ali b. Ebî Tâlip'ten tahrîc etmişlerdir.⁵¹⁴ Zehebî bu rivayeti sahih olarak değerlendirmiştir. Şuayb el-Arnâvut hasen hükmü vermiştir.⁵¹⁵

82. HADİS

خِيَارِكُمْ أَطْوَلُكُمْ أَعْمَارًا وَأَحْسَنُكُمْ أَعْمَالًا

⁵¹² Hâkim en-Neysâbûrî, *el-Müstedrek ales 's-Sahihayn*, III/307; Ebû Nuaym, *Hilyetü 'l-Evliya*, 302; İbn Sa'd, *Tabakât*, III/71; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, II/388; İbn Asâkir, *Tarihu Medîneti Dimeşk*, XXXV/290

⁵¹³ Bilmen, *a.g.e.* I/335

⁵¹⁴ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, I/111, İbn Mâce, Ahkâm 1; Hâkim en-Nîsâbûrî, *el-Müstedrek ale 's-Sahihayn*, III/145

⁵¹⁵ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, II/225, H.No: 882

Sizin hayırlılarınız, ömürleri daha uzun, amelleri daha güzel olanlardır.⁵¹⁶

İbn Ebî Şeybe, Ahmed b. Hanbel, Bezzâr, İbn Hıbbân, Ebû Hureyre'den tahrîc etmişlerdir.⁵¹⁷ Zehebî, Elbânî, Şuayb el-Arnaut sahih hükmü vermiştir.⁵¹⁸ Beyhakî Ebû Hureyre'den **أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِخَيْرِكُمْ قَالُوا : بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ : أَطَوْلُكُمْ أَعْمَارًا وَأَحْسَنُكُمْ أَعْمَالًا** Hz. Peygamber, size en hayırlılarınızı haber vereyim mi diye sordu. Sahabîler evet ey Allah'ın Rasûlü deyince Hz. Peygamber: ömrü uzun olanlar ve amelleri güzel olanlardır" lafzıyla tahrîc etmiştir.⁵¹⁹

83. HADİS

أَنْتَ عَتِيقُ اللَّهِ مِنَ النَّارِ

Sen Allah'ın c.c. ateşinden azatlısın.⁵²⁰

Hz. Peygamber'in Hz. Ebûbekir için söylemiş olduğu bu sözü Tirmizî, Hz. Âişe'den garip olarak tahrîc etmiştir.⁵²¹ Elbânî sahih hükmü vermiştir.⁵²² Hâkim en-Nîsâbûrî ve İbn Asâkir, bu lafızla Hz. Âişe'den tahrîc etmişlerdir.⁵²³ Bezzar ve İbn Hıbbân, Abdullah b.Zübeyr'den tahrîc etmiş, Şuayb el-Arnaut sahih hükmü vermiştir.⁵²⁴

84. HADİS

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ مِنْ أَمَنِ النَّاسِ عَلَيَّ فِي صُحْبَتِهِ وَمَالِهِ أَبَا بَكْرٍ وَلَوْ كُنْتُ مُتَّخِذًا خَلِيلًا غَيْرَ رَبِّي لَاتَّخَذْتُ أَبَا بَكْرٍ وَلَكِنْ أَخُوَّةَ الْإِسْلَامِ وَمَوَدَّتَهُ لَا يَبْقَيْنَ فِي الْمَسْجِدِ بَابٌ إِلَّا سُدَّ إِلَّا بَابَ أَبِي بَكْرٍ

⁵¹⁶ Bilmen, *a.g.e.*, I/343

⁵¹⁷ İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, XIII/354; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, II/235; Bezzar, *el-Müsned*, XV/184; H.No: 8559; İbn Hibban, *es-Sahih*, VII/247, H.No: 2981.

⁵¹⁸ Zehebî, *el-Mühezzeb*, III/1301, H.No:5799; Elbânî, *Sahihu'l-Câmî*, I/619, H.No:3262; Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, XII/146, H.No: 7212.

⁵¹⁹ Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, III/371

⁵²⁰ Bilmen, *a.g.e.* I/350

⁵²¹ Tirmizî, Menakıb 16.

⁵²² Elbânî, *Sahihu Süneni Tirmizî*, III/508, H. No: 3679.

⁵²³ Hâkim en-Nîsâbûrî, *el-Müstedrek ale's-Sahihayn*, II/145; İbn Asâkir, *Târihu Medîneti Dimeşk*, XXV/83.

⁵²⁴ İbn Hıbbân, *es-Sahih*, XV/280; H.No:6864, Bezzar, *el-Müsned*, VI/170

Hz.Peygamber s.a.v "Sohbetiyle olsun malıyla olsun bana en ziyade ikramda bulunan –fedakârlık yapan- Ebu Bekr'dir. Eğer, ben Rabbimden başkasını halil (dost) tutacak olsaydım, mutlaka Ebu Bekr'i halil edinirdim. Ancak (aramızda) İslam kardeşliği ve İslam muhabbeti var (bu) efdaldir). Mescide açılan (hususî) hiçbir kapı bırakılmayıp, hepsi kapatılacak, sadece Ebu Bekr'in kapısı açık bırakılacak” buyurdu.⁵²⁵

Buhârî, Müslim ve Tirmizî; Ebû Said el-Hudrî'den tahrîc etmişlerdir. Tirmizî sahih hükmü vermiştir.⁵²⁶ Hadis müttefakun aleyhtir.

85. HADİS

سفيان بن أبي زهير أنه قال: سمعت رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يقول: "تُفْتَحُ الْيَمَنُ، فَيَأْتِي قَوْمٌ يَبْسُونَ، فَيَتَحْمَلُونَ بِأَهْلِيهِمْ وَمَنْ أَطَاعَهُمْ، وَالْمَدِينَةُ خَيْرٌ لَهُمْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ، وَتُفْتَحُ الشَّامُ، فَيَأْتِي قَوْمٌ يَبْسُونَ، فَيَتَحْمَلُونَ بِأَهْلِيهِمْ وَمَنْ أَطَاعَهُمْ، وَالْمَدِينَةُ خَيْرٌ لَهُمْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ، وَتُفْتَحُ الْعِرَاقُ فَيَأْتِي قَوْمٌ يَبْسُونَ، فَيَتَحْمَلُونَ بِأَهْلِيهِمْ وَمَنْ أَطَاعَهُمْ، وَالْمَدِينَةُ خَيْرٌ لَهُمْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ".

Sufyân b. Ebî Zuheyr şöyle demiştir: Ben Rasûlullah(s.a.v.)'tan işittim, şöyle buyuruyordu: "Yemen fethedilecek; Yemen fâtiplerinden bir topluluk gelecek, hayvanlarını Medine'ye sevk edecek; ailelerini ve kendilerine uyanları yükleyecekler (Yemen'e) taşıyacaklardır. Hâlbuki bunlar bilselerdi Medîne kendileri için hayırlıdır. Şâm da fethedilecek; oranın fâtiplerinden de bir topluluk gelecek, hayvanlarını Medine'ye sevk edecekler; ailelerini ve bunlara uyan kimseleri yükleyecek, Şam'a göç edeceklerdir. Hâlbuki Medîne bunlar için daha hayırlıdır, eğer bilir olsalardı. Irak da fethedilecektir, Irak fâtiplerinden bir topluluk da gelecek, hayvanlarını sürüp gelecekler; ailelerini ve bunlara uyanları yükleyip Irak'a gideceklerdir. Hâlbuki Medîne kendileri için hayırlıdır, bunlar bilir olsalardı (Medine'den ayrılmazlardı)⁵²⁷

⁵²⁵ Bilmen, *a.g.e.*, I/351.

⁵²⁶ Buhârî, Fezailu'l-Ashab 3, Menakıbu'l-Ensar 45, Mesacid 80; Müslim, Fezailu's-Sahabe, 2, Tirmizî, Menâkıb 15.

⁵²⁷ Bilmen, *a.g.e.*, I/294.

Malik b. Enes, Buhârî, Müslim, İbn Hıbbân, Tahavî ve Taberânî, Abdürrezk b. Hemmâm; Süfyan b. Ebû Züheyr'den tahrîc etmişlerdir.⁵²⁸ Hadis müttefakun aleyhtir.

86. HADİS

سَعِيدُ بْنُ يَسَارٍ يَقُولُ سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَمَرْتُ بِقَرْيَةٍ تَأْكُلُ الْقُرَى يَقُولُونَ يَثْرِبُ وَهِيَ الْمَدِينَةُ تُنْفِي النَّاسَ كَمَا يَنْفِي الْكَبِيرُ حَبَثَ الْحَدِيدِ

Said b. Yesar; Ben Ebû Hureyre'den Hz.Peygamber'in s.a.v. şöyle buyurduğunu işittim. "Ben bir beldeye (hicret edip konaklamakla) emr olundum ki, o belde, diğer beldeleri yer (yâni onun ahâlisi diğer beldelerin halkını yener). O beldeye Yesrib diyorlar. Hâlbuki o el-Medîne'dir (tam ve kâmil bir medeniyet merkezidir). O, şerli insanları, demirci körüğünün demirin kirini giderdiği gibi, sürüp dışarıya atar.⁵²⁹

Ahmed b. Hanbel, Buhârî, Müslim, İbn Mâce, Bezzâr, Nesâî, İbn Hıbbân, Ebû Avâne, Ebû Ya'lâ, Tahavî; Said b. Yesâr senediyle Ebû Hureyre'den bu lafızla rivayet etmişlerdir.⁵³⁰ Hadis müttefakun aleyhtir.

87. HADİS

مِنْ حُسْنِ الْإِسْلَامِ الْمَرْءُ تَرَكَهُ مَا لَا يَعْنِيهِ

Kişinin kendisine fayda vermeyecek şeyleri terk etmesi, islamiyetin güzelliklerindedir.⁵³¹

⁵²⁸ Malik b. Enes, *Muvatta*, Câmi' 41; Buhârî, *Fadailu Medine* 8; Müslim, *Hac* 496; İbn Hıbbân, *es-Sahih*, XV/63; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, VII/72; Tahavî, *Şerhu Müşkilü'l-Âsâr*, III/146-147, Abdürrezzak b. Hemmam, *Musannef*, IX/265.

⁵²⁹ Bilmen, *a.g.e.*, I/294

⁵³⁰ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsne'd*, I/301; Buhârî, *Fadâilu'l-Medîne* 2; Müslim, *Hac* 487; İbn Mâce, *Hac* 2; Nesâî, *Menâsiku'l-Hac* 5; ; Bezzâr, *el-Müsne'd*, II/418; İbn Hıbbân, *es-Sahih* VI/9; Ebû Avâne, *el-Müsne'd*, II/439; Ebû Ya'lâ, *el-Müsne'd*, XI/261 Tahavî, *Şerhu Müşkilü'l-Âsâr*, V/81.

⁵³¹ Bilmen, *a.g.e.*, I/354

Mâlik b. Enes, İbn Mâce, Tirmizî ve İbn Hıbbân, Ebû Hureyre'den, Ahmed b. Hanbel, Hüseyin b. Ali'den, tahrîc etmişlerdir.⁵³² Şuayb el-Arnâvut hasen hükmü vermiştir.⁵³³

88. HADİS

لا يكون المؤمن مؤمنا حتى يرضى لأخيه ما يرضى لنفسه

Bir mümin kendi nefsi için isteyip hoşlandığı şeyi kardeşi için de isteyip hoşnut olmadıkça hakkıyla mümin olamaz.⁵³⁴

Bilmen, Ebû Dâvûd es-Sicistânî'yi tanıtırken onun “*es-Sünen*” isimli eseri ile ilgili söylemiş olduğu “*ben bu kitabımda 4800 hadis-i şerif topladım, insanın dini için bunlardan şu dört hadis yeter*” ifadesine yer vermiş ve üçüncü sırada bu hadisi zikretmiştir.⁵³⁵ Ancak şu bir gerçek ki Ebû Dâvûd bu hadisle ilgili herhangi bir senet zikretmemiş ve râvî ismi vermemiştir. Bu ifadeyi talebesi Ebûbekir b. Dâse nakletmiş ve pek çok kitapta onun sözü olarak geçmiştir.⁵³⁶ Bu hadisle aynı manada olan لا يؤمن لا يؤمن لا يؤمن şeklinde Ahmed b. Hanbel, Dârimî, Buhârî, Müslim, İbn Mâce, Tirmizî ve Nesâî; Enes b. Mâlik'ten tahrîc etmişlerdir.⁵³⁷ Hadis müttefakun aleyhtir.

89. HADİS

الحلال بين والحرام بين وبين ذلك أمور مشتهيات

⁵³² Mâlik b. Enes, *Muvatta*, Hüsnu'l-Hulk 3; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, I/201; İbn Mâce, Fiten 12; Tirmizî, Zühd 11; İbn Hibban, *es-Sahih*, I/465, H.No:229

⁵³³ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, III/256, H.No: 1732

⁵³⁴ Bilmen, *a.g.e.*, I/354

⁵³⁵ Ebû Dâvûd, Mukaddime 1

⁵³⁶ Ebûbekir Muhammed b. Bekir b. Muhammed b. Abdürrezzak b. Dâse; Ebû Dâvûd'un “Sünen”inin râvisidir. Hattâbî, İbn Abdilberr gibi âlimler kendinden hadis rivayet etmiştir. Hicrî 346 senesinde vefat etmiştir. Detaylı bilgi için bkz. Zehebî, *Siyeru Âlâmi'n-Nübelâ*, XIII/209

⁵³⁷ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, III/177; Dârimî, İsti'zân 5 Buhârî, İman 7, Müslim, İman, 71,72; İbn Mâce, Mukaddime 66; Tirmizî, Sıfatü'l Kıyâme 59, H.No: 2515; Nesâî, İman 19; H.No: 5016;

Helal de haram da bellidir. Bunların arasında birtakım şüpheli işler vardır.⁵³⁸

Ahmed b. Hanbel, Dârimî, İbn Mâce, Ebû Dâvûd, Timizî, Nesâî ve İbn Hibbân, Numan b. Beşir'den tahrîc etmişlerdir.⁵³⁹ Hüseyin Selim Esed sahih hükmü vermiştir.⁵⁴⁰ Şuayb el-Arnâvut sahih hükmü vermiştir.⁵⁴¹

90. HADİS

ثَلَاثٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ وَجَدَ حَلَاوَةَ الْإِيمَانِ : أَنْ يَكُونَ اللَّهُ وَرَسُولَهُ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِمَّا سِوَاهُمَا، وَأَنْ يُحِبَّ الْمَرْءَ لَا يُحِبُّهُ إِلَّا لِلَّهِ، وَأَنْ يَكْرَهُ أَنْ يَعُودَ فِي الْكُفْرِ كَمَا يَكْرَهُ أَنْ يُقَدَّفَ فِي النَّارِ

Üç haslet vardır ki onlar kimde tamamıyla bulunursa imanın halvetini bulmuş olur: Allah c.c. ve Rasulü kendilerine her şeyden daha sevimli, bir kimseyi ancak Allah c.c. için sevmeli ve ateşe atılmasını çirkin gördüğü gibi tekrar küfre dönmeyi aynı şekilde çirkin görmelidir.⁵⁴²

Ahmed b.Hanbel, Buhârî, Müslim, Tirmizî ve İbn Hibbân, Enes b. Mâlik'ten tahrîc etmişlerdir.⁵⁴³ Hadis müttefakun aleyhtir.

91. HADİS

اللَّهُمَّ اِيْدِهِ بَرُوحِ الْقُدُسِ

Ya rabbi! Onu (Hassan b. Sâbit) Cibril ile teyid buyur.⁵⁴⁴

⁵³⁸ Bilmen, a.g.e. I/354

⁵³⁹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 4/269-270; Dârimî, Mukaddime 20; İbn Mâce, Fiten 14; Timizî, Büyü'1; Ebû Dâvud, Büyü' 3; Nesâî, Büyü' 2; İbn Hibban, *es-Sahih*, 2/497, H.No:721

⁵⁴⁰ Dârimî, a.g.e., III/1647.

⁵⁴¹ Ahmed b. Hanbel, a.g.e., XXX/320, H.No: 18368

⁵⁴² Bilmen, a.g.e., 355

⁵⁴³ Ahmed b.Hanbel, *el-Müsned*, III/103, 174; Buhârî, İman, 9; Müslim, İman,66; Tirmizî, İman, 10; İbn Hibbân, *es-Sahih*, I/474, H.No:238

⁵⁴⁴ Bilmen, a.g.e., I/364

Buhârî, Hassan b. Sâbit'ten; Müslim, Nesâî ve İbn Hibbân, Ebû Hureyre'den; tahrîc etmiştir.⁵⁴⁵ Hadis müttefakun aleyhtir.

92. HADİS

لا تسبوا قريشا فإن عالمها يملأ الأرض علما

"Kureyşe sövmeyiniz çünkü Kureyş'in âlimi yeryüzünü ilimle dolduracaktır."⁵⁴⁶

Ebû Dâvûd et-Tayâlisî, Beyhakî, Hatîb el-Bağdâdî, İbn Asâkir; Ebû Nuaym; Abdullah b. Mes'ud'tan rivayet etmişlerdir.⁵⁴⁷ İbn Ebî Hâtim, râvîlerinden Ebu'l-Cârûd Nadr b. Hamîd'i metruk olarak görmüştür. Zehebî bu bilgiye Buhârî'nin Nadr hakkında hadisi münkerdir dediğini belirtmiştir.⁵⁴⁸ Aclûnî ve Sehâvî râvîlerinden Cârûd'un meçhul olduğunu belirtmişlerdir.⁵⁴⁹

93. HADİS

عقول ازلها باريها

Allah c.c. nice akılları izale etmiştir."⁵⁵⁰

Hadis olarak verilen bu metin kaynaklarda Amr b. el-As'a ait bir söz olduğu ve şu şekilde geçtiği tespit edilmiştir. Amirî; el-Ceddü'l-Hasîs isimli eserinde şu bilgileri vermiştir: Hattâbî, Kisâi'den nakille bir adam Amr b. el-As'a: bu kadar belağat, fasahat ve değerli görüşlere sahip olan insan nasıl olurda taşta tapardı? Amr b. el-As: Allah'a c.c. yemin olsun ki, akılları çok büyük dağlar ile tartılacak insanlarla oturuyordum. (onlarda puta tapıyordu) ama akıllarını yaratan

⁵⁴⁵ Ahmed b.Hanbel, *el-Müsned*, V/222; Buhârî, Salât 68; Müslim, Fazailü's-Sahabe 151; Nesâî, Mesâcid 24; İbn Hibbân, *es-Sahih*, XVI/98, H.No:7148

⁵⁴⁶ Bilmen, *a.g.e.*, 388.

⁵⁴⁷ Ebû Dâvûd et-Tayâlisî, *el-Müsned*, II/199, Beyhakî, *Ma'rifetü's-Sünen*, I/108; Hatip el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdad*, II/60-61; İbn Asâkir, *Târîhu Medîneti Dimesşk* XIV/409; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, VI/295

⁵⁴⁸ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dil*, VIII/476; Zehebî, *Lisânü'l-Mîzan* IV/256

⁵⁴⁹ Aclûnî, *Keşfu'l-Hafâ*, II/53; Sehâvî, *el-Makâsıdu'l-Hasene*, s.452

⁵⁵⁰ Bilmen, *a.g.e.*, I/407

onlar için delaleti murad etmişse ne denilebilir?⁵⁵¹ İbn Manzûr bu sözü hadis olarak kad fiilin anlatırken kullanmıştır.⁵⁵²

Yapılan değerlendirmeler sonucunda hadis olmadığı ve Amr b. As'a ait söz olduğu kanaati oluşmuştur.

94. HADİS

الْخَيْرُ عَادَةٌ وَالشَّرُّ لُجَاجَةٌ وَمَنْ يَرِدَ اللَّهُ بِهِ خَيْرًا يَفْقَهُهُ فِي الدِّينِ

Hayır, bir âdettir, şer ise inatçılıktır, Allah c.c. her kim için hayır dilerse onu dinde fakih kılar.⁵⁵³

Mâlik b.Enes, Ahmed b. Hanbel, Dârimî, Buhârî, Müslim ve Tirmizî, من يرد الله به خيرا يفقهه في الدين kısmını tahrîc ederlerken; tamamını İbn Mâce, Muâviye b. Ebû Sufyan'dan tahrîc etmiştir.⁵⁵⁴ İkinci kısım müttefakun aleyhtir.

95. HADİS

اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ هَادِيًا مَهْدِيًا

Allahım, onu (Muâviye b. Ebî Süfyan) hidayet edici ve hidayeti bulmus kıl ve onunla (insanlara) hidayet ver.⁵⁵⁵

Ahmed b. Hanbel, Ali b. Bahr > Velid b. Müslim > Saîd b. Abdülaziz > Rabîa b. Yezîd > Abdurrahman b. Ebû Amîre senediyle rivayet etmiştir. Şuayb el-Arnâvut Said b. Abdülaziz dışındaki râvîlerin sika olduğunu söylemiştir.⁵⁵⁶

⁵⁵¹ Amirî, *el-Ceddü'l Hasîs fî Beyânü mâ Leyse Hadîs*, I/146. H.No:288

⁵⁵² İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, III/383

⁵⁵³ Bilmen, *a.g.e.*, I/414

⁵⁵⁴ Mâlik b.Enes, *Muvatta*, Kader 8; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, I/306; Dârimî, Mukaddime 24; Buhârî, İlim 10; Müslim, Zekât 98,100; İbn Mâce, Mukaddime 17; Tirmizî, İlim 4.

⁵⁵⁵ Bilmen, *a.g.e.*, I/429

⁵⁵⁶ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, IV/216

Tirmizî, Abdurrahman b. Ebû Amîre'den hasen-garip olarak rivayet etmiştir.⁵⁵⁷ Ebû Nuaym, aynı lafızla Abdurrahman b. Ebû Amîre'den rivayet etmiştir.⁵⁵⁸ Elbânî sahih hükmü vermiştir.⁵⁵⁹ Taberânî bu rivayeti sadece Bişr'den sadece Nasr'ın rivayet ederek infirad⁵⁶⁰ ettiğini belirtmiştir.⁵⁶¹ İbn Asâkir (v.571/1176), Abdurrahman b. Ebî Amîre'den birkaç farklı senetle rivayet etmiştir.⁵⁶² Zehebî, munkatı, İbn Hacer zayıf, hükmü vermiştir.⁵⁶³

96. HADİS

اللهم اعز الإسلام بعمر بن الخطاب

Ya rabbi! İslamı Hattab'ın oğlu Ömer ile kuvvetlendir.⁵⁶⁴

Ahmed b. Hanbel, İbn Mâce, İbn Hıbbân, Beyhakî ve Hâkim en-Nîsâbûrî Hz. Âişe'den; Tirmizî Abdullah b. Ömer'den, tahrîc etmişlerdir.⁵⁶⁵ Şuayb el-Arnâvut bu hadisle ilgili olan اللَّهُمَّ اعِزَّ الْإِسْلَامَ بِأَحَبِّ هَدْيَيْنِ الرَّجُلَيْنِ إِلَيْكَ يَا أَبِي جَهْلٍ أَوْ بِعُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ، فَكَانَ أَحَدُهُمَا "Allah'ım, şu iki adamdan -Ebû Cehil ve Ömer b. Hattâb'tan sana en sevimli olanı ile İslam'ı güçlendir." Rasûlullah (s.a.v.) sözünü şöyle sürdürdü: "O iki kişiden Allah'a sevimli olanı Ömer'di" hadis-i şerifin tahrîcinde yukarıdaki metnin sahih olduğu hükmünü vermiştir.⁵⁶⁶

Taberânî, Hz.Ebûbekir'den yaptığı rivayetinde Zübeyr b. Abbâd'ın infirad ettiğini belirtmiştir.⁵⁶⁷

⁵⁵⁷ Tirmizî, Menâkıb 47, H.No:3842

⁵⁵⁸ Ebû Nuaym, *Hilyetü'l- Evliyâ*, VIII/358

⁵⁵⁹ Elbânî, *Sahîhi Sünenü Tirmizî*, III/561, H.No:3842

⁵⁶⁰ İnfirad: Teferrüdle eş anlamlı olarak kullanılan terim, bir ravinin rivayetinde tek kalması yani bir şeyten ondan başka rivayet eden kimsenin olmamasına denir. Uğur, *a.g.e.*, 399

⁵⁶¹ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsât*, I/205, H.No: 656

⁵⁶² İbn Asâkir, *Târîhu Medîneti Dimeşk*, LIX/80-85

⁵⁶³ İbn Hacer, *Tahrîcu Mişkâti Mesâbih*, V/486, H.No:6196; Zehebî, *Siyer-u Alâmu'n-Nübelâ*, VIII/38

⁵⁶⁴ Bilmen, *a.g.e.* 442

⁵⁶⁵ Ahmed b.Hanbel, *el-Müsned*, I/456, 2/95; İbn Mâce, Mukaddime 11; Tirmizî, Menâkıb 17; İbn Hıbbân, *es-Sahih*, XV/305, H.No: 6882, Hâkim en-Nîsâbûrî, *el-Müstedrek*, III/83, Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, VI/370

⁵⁶⁶ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, IX/506, H.No: 5696

⁵⁶⁷ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsât*, VI/294, H.No:6453

Sehâvî, Abdullah b.Abbâs'tan rivayet edildiğini ve şahitleri bulunduğunu zikretmiştir. Elbânî sahih hükmü vermiştir.⁵⁶⁸

97. HADİS

إِهْتَزَّ عَرْشُ الرَّحْمَنِ لِمَوْتِ سَعْدِ بْنِ مَعَاذٍ

Muaz oğlu Sa'd'ın ölümünden dolayı Rahman'ın arşı titredi.⁵⁶⁹

Ahmed b. Hanbel, Buhârî, Müslim, İbn Mâce ve Tirmizî, Câbir b.Abdullah'tan tahrîc etmişlerdir.⁵⁷⁰ Hadis müttefakun aleyhtir.

98. HADİS

يَا سَعْدُ إِرْمِ، فِدَاكَ أَبِي وَ أُمِّي

At, Ey Sa'd! (Sa'd b. Ebî Vakkâs) Anam babam sana feda olsun.⁵⁷¹

İyi ok atmasından dolayı Hz. Peygamber'in övgüsüne mazhar olmuş sahabîlerden biri olan Sa'd b. Ebî Vakkâs'la ilgili söylenmiştir.

Hadisi Ahmed b. Hanbel, Buhârî, Müslim, İbn Mâce ve Tirmizî, Ali b. Ebî Tâlip'ten tahrîc etmişlerdir.⁵⁷² Hadis müttefakun aleyhtir.

99. HADİS

أَقْرَأُ أُمَّتِي أَبِي بِنِ كَعْبٍ

Ümmetimin en güzel kuran okuyucusu Ka'b oğlu Übey'dir.⁵⁷³

⁵⁶⁸ Sehâvî, *el-Makâsıdu'l-Hasene*, s.107, H.No:168

⁵⁶⁹ Bilmen, *a.g.e.* I/447

⁵⁷⁰ Buhârî, Menakıbu'l-Ensar 12, Müslim, Fazailü's-Sahabe123-125; İbn Mâce, Mukaddime 11; Tirmizî, Menâkıb 50; Ahmed b. Hanbel; *el-Müsned*, III/296, 4/352

⁵⁷¹ Bilmen, *a.g.e.* I/447

⁵⁷² Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, I/92; Buhârî, Cihad 80; Müslim, Fazailü's-Sahabe 41-42; İbn Mâce, Mukaddime 11;Tirmizî, Menakıb 26.

⁵⁷³ Bilmen, *a.g.e.* I/463.

İbn Mâce ve Tirmizî; Enes b. Mâlik'ten aynı manada أَقْرَبُهُمْ أَبِي بَنِ كَعْبٍ şeklinde tahrîc etmişlerdir.⁵⁷⁴

Zehebî, Übeyb b. Ka'b'ın hal tercemesini anlattığı bölümde Enes b. Mâlik'ten tahrîc edildiğini belirtmiştir.⁵⁷⁵

100. HADİS

أُمُّ أَيْمَنَ أُمِّي بَعْدَ أُمِّي

Ümmü Eymen annemden sonra annemdir.⁵⁷⁶

İbn Asâkir, Süleyman b. Ebî's-Şeyh'ten Mu'dal olarak rivayet etmiştir.⁵⁷⁷ İbn Hacer el-Askalânî, İbn Ebî Hayseme'nin Süleyman b. Ebi's-Şeyh'ten rivayet ettiğini belirtmiştir.⁵⁷⁸ Suyûtî⁵⁷⁹ ve Elbânî zayıf hükmü vermiştir.⁵⁸⁰

101. HADİS

أَفْرَضْتُكُمْ زَيْدٌ

Sizin miras Hukûkunu en iyi bileniniz Zeyd'dir (Zeyd b.Sâbit)⁵⁸¹

Bir önceki hadisin devamı olan hadisi, أَفْرَضْتُ أُمَّتِي زَيْدٌ şeklinde Ahmed b. Hanbel, İbn Mâce, Tirmizî, Nesâî, İbn Hibbân ve Hâkim en-Nîsâbûrî; Halid el-Huzaî > Ebû Kılâbe > Enes b. Mâlik senediyle rivayet etmişlerdir. Zehebî sahih hükmü vermiştir.⁵⁸²

İbn Mülakkin, Enes b. Mâlik, Ebû Said el-Hudrî ve İbn Ömer'den aynı manaya gelen أَعْلَمُهَا بِالْفَرَائِضِ زَيْدٌ şeklinde tahrîc edildiğini, Enes rivayetine Tirmizî'nin hasen-

⁵⁷⁴ Tirmizî, Sünen, Menakıb 33; İbn Mâce, Mukaddime 11.

⁵⁷⁵ Zehebî, *Siyerü A'lami'n-Nübelâ*, 1/389, *Hilyetü'l Evliya* I/250.

⁵⁷⁶ Bilmen, *a.g.e.*, 463.

⁵⁷⁷ İbn Asâkir, *Târîhu Medîneti Dimeşk*, VIII/51

⁵⁷⁸ İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*, VIII/169

⁵⁷⁹ Suyûtî, *el-Câmiu's-Sağîr*, I/133

⁵⁸⁰ Elbânî, *Zaifu'l-Câmi*, VIII/148

⁵⁸¹ Bilmen, *a.g.e.* I/467

⁵⁸² Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, III/281; Tirmizî, Menakıb 33; İbn Mâce, Mukaddime 11, Nesâî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, Menâkıb, H.No:7242, İbn Hibban, *es-Sahih*, H.No.2218, Hâkim en-Nîsâbûrî, *el-Müstedrek ale's-Sahihayn*, III/422

sahih hükmü verdiğini belirtmiştir.⁵⁸³ İbn Hacer, Enes b. Mâlik'ten rivayet edildiğini ve hasen olduğunu ve hadisi destekleyen şahitlerin bulunduğunu söylemiştir.⁵⁸⁴ Aclûnî sahih hükmü vermiştir.⁵⁸⁵

102. HADİS

لا تذكروا موتاكم إلا بخير

Ölülerinizi hayırdan başka bir şeyle yâd etmeyiniz.⁵⁸⁶

Ebû Dâvûd et-Tayâlisî, İyas b. Ebî Temime > Ata' > Hz. Âişe senediyle rivayet etmiştir.⁵⁸⁷ Nesâî, İbrahim b. Yakub > Ahmed b. İshak > Vüheyb > Mansur b. Abdurrahman > Ummü Abdurrahman > Hz. Âişe senediyle aynı manada لا تذكروا هلكاكم لا تذكروا موتاكم إلا بخير şeklinde rivayet etmiştir. Taberânî, لا تقولوا لموتاكم إلا خيراً şeklinde Hz. Âişe'den rivayet etmiş ve Muâviye b. Fûrât'tan sadece Fûrât b. Ebî Fûrât'ın rivayet ettiğini belirtmiştir.⁵⁸⁸

103. HADİS

بشروا قاتل الزبير بالنار

Zübeyr'in (Zübeyr b. Avvâm) katilini cehennem ile müjdeleyiniz.⁵⁸⁹

Ebû Dâvûd et-Tayâlisî > Şeybân > Asım > Zirr > Ali b. Ebî Tâlip'ten mevkûf olarak *وَاللَّهِ لَيَدْخُلَنَّ قَاتِلُ ابْنِ صَفِيَّةَ النَّارَ* “Allah'a c.c. yemin olsun ki İbn Safiyye'nin katili cehenneme girecektir” fadesiyle rivayet etmiştir.⁵⁹⁰

Ahmed b. Hanbel başka bir senetle yine Hz. Ali'den nakille aynı manada *لَيَدْخُلَنَّ قَاتِلُ الزُّبَيْرِ النَّارَ* şeklinde mevkûf olarak rivayet etmiştir.⁵⁹¹ Şuayb el-Arnâvut sahih

⁵⁸³ İbn Mülakkin, *el-Bedru'l-Münîr*, VII/189-190

⁵⁸⁴ İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, XII/20

⁵⁸⁵ Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, I/179, H.No: 445

⁵⁸⁶ Bilmen, *a.g.e.*, I/468

⁵⁸⁷ Ebû Dâvûd et-Tayâlisî, *el-Müsned*, III/95

⁵⁸⁸ Nesâî, Cenaiz 51; Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsât*, III/154; H.No:2770

⁵⁸⁹ Bilmen, *a.g.e.*, I/472

⁵⁹⁰ Ebû Dâvûd et-Tayâlisî, *el-Müsned*, I/137

⁵⁹¹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned* II/94

hükmü vermiştir.⁵⁹² Taberânî, Ali b. Ebî Talip'ten mevkûf olarak rivayet edildiğini râvîlerinden Hüseyin b. Vâkîd'dan sadece Temliye rivayet ederek infirad ettiğini haber vermiştir.

Ebû Nu'aym *ابن صفية النار* şeklinde gelen rivayetin mevkûf olarak sahih olduğunu zikretmiştir.⁵⁹³

Hâkim en-Nîsâbûrî, Ebûbekir b. Dârim > Ebû Cafer el-Hadramî > Hamza b. Avn > Muhammed b. Kasım el-Esedî > Süfyân es-Sevrî & Şerîk > Âsım b. Ebu'n-Nücûd > Zerr b. Hubeyş senediyle ve *قال : كنت جالسا عند علي فأتي برأس الزبير و معه قاتله فقال علي للأذن : بشر قاتل ابن صفية بالنار سمعت رسول الله صلى الله عليه و سلم يقول : لكل نبي حوارى و إن حوارى الزبير "Zerr b. Hubeyş "biz Hz. Ali'nin yanında otururken Zübeyr'in başını onu öldüren kimse Hz. Ali'ye bahşış almak için getirmişti. Hz. Ali: Zübeyr'in katilini cehennem ile müjdeleyin. Çünkü ben Peygamberin -Her peygamberin bir yardımcısı-havarisi- vardır. Benim yardımcım- havarim- Zübeyr'dir- dediğini işittim"* lafzıyla rivayet etmiştir. Zehebî sahih hükmü vermiştir.⁵⁹⁴

İbn Hacer, Abdullah b. Abbâs'tan gelen rivayeti mevkûf ve sahih bir rivayet olarak kabul etmiştir.⁵⁹⁵

104. HADİS

لكل نبي حوارى و حوارى الزبير

Her peygamberin bir yardımcısı-havarisi- vardır. Benim yardımcım-havarim- Zübeyr'dir.⁵⁹⁶ (Zübeyr b. Avvâm)

⁵⁹² Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, II/98, H.No: 679

⁵⁹³ Ebû Nuaym, *Hilyetu'l Evliyâ*, IV/186

⁵⁹⁴ Hâkim en-Nîsâbûrî, *el-Müstedrek ale's-Sahîhayn*, III/414

⁵⁹⁵ İbn Hacer, *el-İsâbe*, II/459

Hz. Zübeyr (ra), hicretin 36. yılı Receb ayında, Cemel vakâsında, savaşmayı bırakıp dönerken, Amr b. Cürmuz et-Temimî tarafından öldürüldü. Onu öldüren bu kişi, Hz. Ali'den -iyi bir şey almak niyetiyle- gelip kendisine bunu söyleyince, Hz. Ali kendisini cehennemle müjdeledi. (bk. İbn Hacer el-Askalânî, *Fethu'l-Bârî*, 7/82)

⁵⁹⁶ Bilmen, *a.g.e.*, I/472

Ahmed b. Hanbel, Ali b. Ebî Tâlip'ten; Buhârî, Müslim ve İbn Mâce, Câbir b. Abdullah'tan, tahrîc etmişlerdir.⁵⁹⁷ Şuayb el-Arnâvut hasen hükmü vermiştir.⁵⁹⁸ Hadis müttefakun aleyhtir.

105. HADİS

أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَرَّ بِرَجُلٍ مِنَ الْأَنْصَارِ وَهُوَ يَعْظُمُ أَخَاهُ مِنَ الْحِيَاءِ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَعِهِ فَإِنَّ الْحِيَاءَ مِنَ الْإِيمَانِ

Rasulullah s.a.v kardeşine hayâ hakkında öğüt veren bir zâta rast gelmiş ve şöyle buyurmuştur: onu bulunduğu hâl üzere bırak çünkü hayâ imandandır.⁵⁹⁹

Ahmed b. Hanbel, Buhârî, Müslim, İbn Mâce, Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî, Abdullah b. Ömer'den tahrîc etmiştir.⁶⁰⁰ Hadis müttefakun aleyhtir.

106. HADİS

أَنَّ رَجُلًا أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ عَلَّمَنِي كَلِمَاتٍ أَعِيشُ بِهِنَّ وَلَا تُكْثِرُ عَلَيَّ فَأَنْسَى، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : لَا تَغْضَبْ

Bir kimse Hz. Peygamber'e s.a.v gelip, Ey Allah'ın c.c. rasûlü bana birkaç kelime öğret ki onunla yaşayayım, fakat çok olmasın ki unutabilirim dediği vakit Hz.Peygamber: öfkelenme buyurdular.⁶⁰¹

Mâlik b. Enes, Buhârî ve Tirmizî, Ebû Hureyre'den; Ahmed b. Hanbel ve Beyhakî; İbn Kudâme es-Sa'dî'nin cariyesinden tahrîc etmiştir.⁶⁰²

⁵⁹⁷ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, I/89; Buhârî, Cihad 40, 41; Megazi 29; Müslim, Fazailü's-Sahabe,13; İbn Mâce, Mukaddime 11.

⁵⁹⁸ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, II/98,99, H.No: 681,682.

⁵⁹⁹ Bilmen, *a.g.e.*, I/473

⁶⁰⁰ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, II/56,147; Buhârî, İman 3,16; Edeb, 77; Müslim, İman 57-59; İbn Mâce, Mukaddime 9; Ebû Dâvûd, Edeb 6; Tirmizî, Birr 64; Nesâî, İman 27

⁶⁰¹ Bilmen, *a.g.e.* I/ 473

⁶⁰² Buhârî, Edeb 76; Tirmizî, Birr 73; Mâlik b. Enes, *Muvatta*, Hüsnü'l Hulk 11; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, II/466; Beyhakî, *Şuabu'l-îmân*, X/520, H.No:7924, 7925

Şuayb el-Arnâvut sahih hükmü vermiştir.⁶⁰³

İbn Abdilberr, Humeyd b. Abdurrahman b. Avf'dan rivayet edildiğini, mürsel olduğunu ancak Mâlik ve İbn Şihab tarafından tahrîc edildiğini belirtmiştir.⁶⁰⁴

107. HADİS

لا تَبَاغُضُوا وَلَا تَحَاسَدُوا وَلَا تَدَابَرُوا وَكُونُوا عِبَادَ اللَّهِ إِخْوَانًا وَلَا يَجِلْ لِمُسْلِمٍ أَنْ يَهَاجِرَ إِخَاهُ فَوْقَ ثَلَاثِ لَيَالٍ

Birbirinize buğz etmeyiniz. Birbirinize haset etmeyiniz, birbirinize yüz çevirmeyiniz. Ey Allah'ın Kulları! Kardeş olunuz. Bir Müslümanın Müslüman kardeşine üç gece dargın kalması helal olmaz.⁶⁰⁵

Mâlik b. Enes, Ahmed b. Hanbel, Buhârî, Müslim, İbn Mâce, Ebû Dâvûd ve Tirmizî, Enes b. Mâlik'ten tahrîc etmişlerdir.⁶⁰⁶ Hadis müttefakun aleyhtir.

---

⁶⁰³ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, XXV/330, H.No:15964

⁶⁰⁴ İbn Abdilberr, *et-Temhîd*, VII/245

⁶⁰⁵ Bilmen, *a.g.e.*, I/474

⁶⁰⁶ Mâlik b. Enes, *Muvatta*, Hüsnü'l-Halk 14,15; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, II/277, 288; Müslim, *Birr* 24,28; Buhârî, *Edeb* 57; İbn Mâce, *Dua* 5; Ebû Dâvud, *Edeb* 47; Tirmizî, *Birr* 24.

2. İKİNCİ CİLTTE BULUNAN HADİSLERİN TAHRİCİ

108. HADİS

حدثنا تميم بن المنتصر قال، أخبرنا إسحاق الأزرق، عن شريك، عن أشعث بن سوار، عن الحسن، عن جابر بن عبد الله قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: نتزوج نساء أهل الكتاب ولا يتزوجون نساءنا

Câbir b. Abdullah'dan rivayete göre Rasulullah: Biz ehl-i kitabın kadınları ile evlenebiliriz. Onlar ise müslümanların hanımları ile evlenemezler, buyurdu.⁶⁰⁷

Taberî, Bakara Suresi 221. ayetin tefsirinde; Temîm b. el-Muntasır > İshak b. el-Ezrâk > Şerîk > Eş'as b. Sivâr > Hasan el-Basrî > Câbir b. Abdullah senediyle ve bu lafızla merfû olarak rivayet etmiştir.⁶⁰⁸ Taberî'nin hadislerini tahrîc eden Ahmed Muhammed Şâkir bu hadisle ilgili hadis kitaplarında bir bilgiye ulaşamadığını ifade etmiştir.⁶⁰⁹ Bunun yanında Hasan el-Basrî'nin Câbir b. Abdullah'la mülâkî olması konusu tartışmalı olduğu söylene bile Zehebî, Hasan el-Basrî'nin Câbir b. Abdullah'tan rivayette bulunduğunu belirtmiştir.⁶¹⁰ Bu rivayeti İmam Şâfiî ve Beyhakî Câbir b. Abdullah'tan mevkûf olarak rivayet etmişlerdir.⁶¹¹ İbn Kesîr, tefsirinde Taberî'den nakletmiş ve ümmetin bu hükümde icma ettiğini ifade etmiştir.⁶¹²

109. HADİS

تَنَاحُوا تَكَثَرُوا فَبَانِي أَبِيكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

Evleniniz, çoğalınız, çünkü ben kıyamet günü sizin çokluğunuzla iftiharda bulunurum.⁶¹³

⁶⁰⁷ Bilmen, *a.g.e.*, II/26

⁶⁰⁸ Taberî, *Tefsîru Taberî*, IV/367, H.No:4224

⁶⁰⁹ Taberî, aynı yer.

⁶¹⁰ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, IV/565.

⁶¹¹ İmam Şâfiî, *el-Ümm*, V/6; Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, VII/172

⁶¹² İbn Kesîr, *Tefsîr*, I/583

⁶¹³ Bilmen, *a.g.e.*, II/45

Abdürrezzak b. Hemmâm (v.211/826) > İbn Cüreyc > Hişam b. Sa'd > Sa'd b. Ebî Hilâl senediyle mürsel olarak rivayet etmiştir.⁶¹⁴ Beyhakî, Ma'rifetü's-Sünen eserinde İmam Şâfî'nin bize تَنَّاكُحُوا تَكْثُرُوا فَإِنِّي أَبَاهِي بِكُمْ الْأُمَّمَ حَتَّى بِالسَّقَطِ şeklinde Hz. Peygamber'den ulaştı dediğini ifade etmiştir.⁶¹⁵ Suyûtî ve Aclûnî, Sa'd b. Ebî Hilâl rivayetine mürsel demişlerdir.⁶¹⁶ Abdullah b. Ömer rivayetini Irâkî, İbn Hacer, Şevkânî, zayıf şeklinde değerlendirmişlerdir.⁶¹⁷ Elbânî, zayıf hükmünü vermiştir.⁶¹⁸

110. HADİS

لَا يُزَوِّجُ النِّسَاءَ إِلَّا الْأَوْلِيَاءَ وَلَا يُزَوِّجُهُنَّ إِلَّا الْأَكْفَاءَ

Kadınları ancak velileri evlendirebilir, onlar da ancak denk olanları ile evlendirebilir.⁶¹⁹

Taberânî, Ahmed b. Abdülvehhab > Ebû'l-Muğîre > Mübeşşir b. Ubeyd > Haccac b. Ertâte > Amr b. Dînâr > Câbir b. Abdullah senediyle ve aynı manaya gelen لَا تُنْكَحُوا النِّسَاءَ إِلَّا الْأَكْفَاءَ، وَلَا يُزَوِّجُهُنَّ إِلَّا الْأَوْلِيَاءَ، وَلَا مَهْرَ دُونَ عَشْرَةِ دَرَاهِمَ lafzıyla tahrîc etmiştir. Rivayette teferrüd bulunduğunu belirtmiştir.⁶²⁰

Dârekutnî, Mübeşşir b. Ubeyd > Haccac b. Ertâte > Ata' & Amr b. Dînâr > Câbir b. Abdullah senediyle ve لَا تُنْكَحُوا النِّسَاءَ إِلَّا الْأَكْفَاءَ، وَلَا يُزَوِّجُهُنَّ إِلَّا الْأَوْلِيَاءَ، وَلَا مَهْرَ دُونَ عَشْرَةِ دَرَاهِمَ "Kadınları denkleriyle evlendirin, onları velileri evlendirsin. On dirhemden az mehir yoktur" lafzıyla rivayet etmiş, senedine bulunan Mübeşşir b. Ubeyd'in metruk olduğunu ve onun rivayet ettiği hadislerin i'tibar çalışmasında mütâbi' olamayacağını belirtmiştir.⁶²¹

⁶¹⁴ Abdürrezzak b. Hemmam, *Musanef*, VI/173, H.No:10391

⁶¹⁵ Beyhakî, *Ma'rifetü's-Sünen*, X/16

⁶¹⁶ Suyûtî, *el-Câmiu's-Sağîr*, s. 202, H.No:3366; Aclûnî, *Keşfu'l Hafâ*, I/322, H.No:1021

⁶¹⁷ Irâkî, *Tahrîcü İhyâ*, II/939, H.No:1274; İbn Hacer, *et-Telhisu'l-Habîr*, III/247; Şevkânî, *Neylû'l-Evtâr*, VII/520, H.No:2616

⁶¹⁸ Elbânî, *Zaifu'l Câmî*, s.365, H.No:2484

⁶¹⁹ Bilmen, *a.g.e.*, II/73

⁶²⁰ Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Evsât*, I/6.

⁶²¹ Dârekutnî, *Sünen*, IV/358

Beyhakî, bu rivayetin zayıf olduğunu delil olarak kuvvetlendirebilen bir hadisin olmadığını beyan etmiştir.⁶²²

İbn Hümam (v.861/1457), Câbir b. Abdullah'tan zayıf olarak rivayet edildiğini ancak hadisi destekleyen şahitler bulunduğunu zikretmiştir.⁶²³

İbnu'l-Kayserânî, Zeylaî, Zehebî ve İbn Hacer, bu rivayeti zayıf olarak değerlendirmişlerdir.⁶²⁴

111. HADİS

فَرِيشٌ بَعْضُهُمْ أَكْفَاءٌ بَعْضٌ، بَطْنٌ بِيَطْنٍ، وَالْعَرَبُ بَعْضُهُمْ أَكْفَاءٌ لِبَعْضٍ، قَبِيلَةٌ بِقَبِيلَةٍ، وَالْمَوَالِي بَعْضُهُمْ أَكْفَاءٌ لِبَعْضٍ، رَجُلٌ بِرَجُلٍ

Kureyş bazısı bazısının dengidir. Diğer Araplarda kabile kabile birbirlerine denktir. Mevâlide diğerine denktir.⁶²⁵

Beyhakî; Ebû Abdullah > Ebu'l-Abbâs Muhammed b. Ya'kub > Muhammed b. İshak es-Sağânî > Şuca' b. Velîd > bazı Müslümanlar > İbn Cüreyc > Abdullah b. Ebû Müleyke > Abdullah b. Ömer senediyle ve bu lafızla sonunda إِلا حَائِكٌ أَوْ حَجَّامٌ ifadesinin ziyadesiyle rivayet etmiştir.⁶²⁶

İbnu'l-Cevzî, Nâfi>İbn Ömer senediyle ve bu lafızla üç farklı rivayeti senetlerini Dârekutnî kanalıyla nakletmiş ve râvîler hakkındaki değerlendirmeleri neticesinde zayıf olduğunu belirtmiştir.⁶²⁷

Zeylaî, birden çok senetle rivayet edildiğini zayıf olduğunu söylemiştir.⁶²⁸ İbn Hacer, Abdullah b.Ömer'den merfu olarak Kureyş lafzının olmadığı şekliyle rivayet edildiğini söylemiştir. Ancak sonunda إِلا حَائِكٌ أَوْ حَجَّامٌ şeklindeki ziyadenin kim

⁶²² Beyhakî, *es-Sünenü'l Kübrâ*, VII/133

⁶²³ İbn Hümâm, *Fethu'l-Kadir*, III/291

⁶²⁴ İbnu'l-Kayserânî, *Zahîratü'l-Huffâz*, V/2643; İbn Hacer el-Askalânî, *ed-Dirâye*, II/62; *İthâfu'l-Mehere* III/2262; Zeylaî, *Nasbu'r-Râye*, III/196; Zehebî, *Tenkîhu't-Tahkîk*, II/196

⁶²⁵ Bilmen, *a.g.e.*, II/73

⁶²⁶ Beyhakî, *es-Sünenü'l Kübrâ*, VII/217; *es-Sünenü's-Suğrâ*, III/31

⁶²⁷ İbnu'l-Cevzî, *el-İlelu'l-Mütenâhiye*, II/128-129

⁶²⁸ Zeylaî, *Nasbu'r-Râye*, III/197

tarafından söylendiğinin bilinmediğini, zayıf olduğunu belirtmiştir.⁶²⁹ Zehebî bâtl hükmü vermiştir.⁶³⁰

112. HADİS

النَّاسُ سِوَاءَ كَأْسِنَانَ الْمَشْطِ

İnsanlar tarak dişleri gibi eşittir.⁶³¹

Sehl b. Sa'd es-Sâ'dî rivayetini İbn Hıbbân nakletmiş ve Bekkâr b. Şuayb'ın hadisi ile delil getirilemeyeceğini ifade etmiştir.⁶³²

Ebü'ş-Şeyh el-İsfahânî (v.369/979), Ca'fer b. Ahmed b. Fâris > Hüseyin b. Nasr el-Kasbânî > Ebû Dâvûd Süleyman b. Amr en-Neha'î > Şerîk b. Ebû Nemr > Ebû Seleme > Abdurrahman b. Avf senediyle bu lafızla tahrîc etmiştir. Yine Sehl b. Sa'd es-Sâ'dî'den إنما الناس سواء كأسنان المشط lafzıyla tahrîc etmiştir.⁶³³

Ebû Dâvûd Süleyman b. Amr en-Neha'î > İshak b. Abdullah > Enes b. Mâlik'ten gelen rivayete İbn 'Adî, İbnu'l-Kayserânî, İbnu'l Cevzi, Sağânî (v.650/1252) ve Zehebî mevzû hükmü vermişlerdir.⁶³⁴

Mevzû hadis olarak zikredilen bu ifadenin Sehl b. Sa'd ve Abdurrahman b. Avf senediyle tahrîc edildiği bilgisine ulaşabildik. Sehl b. Sa'd rivayetine İbn Hıbbân zayıf hükmü vermiştir. *Kitâbü'l-Emsâl* yazarı Ebü'ş-Şeyh herhangi bir hüküm vermeden tahrîc etmiş kitabı tahkik eden Abdülali Abdülhamid\ İbn Hıbbân'ın görüşünü aktarmakla yetinmiştir. Ancak Abdurrahman b. Avf'tan gelen ve senedini zikrettiğimiz rivayete ilgili herhangi bir hüküm verilmemiştir. Sonraki dönem cerh ve ta'dil âlimleri Enes b. Mâlik'ten gelen rivayete mevzû hükmü vermişlerdir. Bu

⁶²⁹ İbn Hacer, *ed-Dirâye*, II/63, H.No:548

⁶³⁰ Zehebî, *Tenkîhu't-Tahkîk*, I/181

⁶³¹ Bilmen, *a.g.e.*, II/73

⁶³² İbn Hıbbân, *el-Mecrûhîn*, I/226

⁶³³ Ebü'ş Şeyh el-İsfahânî, *Kitâbü'l-Emsâl*, s.120, H.No:167,168.

⁶³⁴ İbn 'Adî, *el-Kâmil fi'z-Zuafâ*, IV/225; İbnu'l-Kayserânî, *Zahîratu'l-Huffâz*, V/2538, H.No:5903; İbnu'l Cevzi, *el-Mevzûât*, III/273, H.No:1508; Zehebî, *Telhîsu Kitabi'l Mevzuât*, s.277, H.No:743; Sağânî, *ed-Dürrü'l Mültakî*, 21

rivayette bulunan Ebû Dâvûd Süleyman b. Abdullah'ın yalan uyduran biri olduğunu İbn 'Adî başta olmak üzere diğerleri de ifade etmişlerdir. Aynı kişi Abdurrahman b. Avf rivayetinin senedinde de bulunmaktadır. Nureddin Boyacılar üç farklı senetle ilgili bilgileri bir araya getirdikten sonra bu hadisin çok zayıf olduğu hükmünü vermiştir. Üç farklı sahâbîden nakledilen bu rivayetin sadece Sehl b. Sa'd'dan gelen rivayetine zayıf denebilir.

113. HADİS

المسلمون أخوة لا فضل لأحد على أحد إلا بالتقوى

Müslümanlar kardeşdir. Bir kimsenin diğer bir kimse üzerine takvadan başka bir üstünlüğü yoktur.⁶³⁵

Taberânî, Ebû Ubeyde Abdülvâris b. İbrahim > Abdurrahman b. Amr b. Ceble > Ubeyd b. Huneyn et-Tâî > Muhammed b. Habib b. Hurrâş el-Asrî > Muhammed b. Habib'ten merfu olarak rivayet etmiştir.⁶³⁶ Habîb b.Hurrâs el-Asrî'nin babasından gelen rivayet hakkında Heysemî, râvîlerinden Abdurrahman b. Amr'ın metruk olduğunu söylemiştir.⁶³⁷ Suyûtî hasen hükmü vermiştir.⁶³⁸ Elbânî, Amr b. Cebele hakkında Zehebî'nin, Ebû Hatim'in ve Darekutnî'nin "hadis uydurmuştur" hükümlerine dayanarak mevzû hükmünü vermiştir.⁶³⁹

114. HADİS

خطب بلال رضي الله عنه إلى قوم من العرب فقال له رسول الله صلى الله عليه وسلم : قل لهم إن رسول الله صلى الله عليه وسلم يأمركم أن تزوجوني

⁶³⁵ Bilmen, *a.g.e.*, II/73

⁶³⁶ Taberani, *el-Mu'cemu'l-Kebir*, X/207

⁶³⁷ Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid*, VII/87

⁶³⁸ Suyûtî, *el-Câmiu's-Sağîr*, s.551, H.No: 9211.

⁶³⁹ Elbânî, *es-Silsiletü'z-Zaîfe*, X/207, H.No:4677; *Zaîfü'l-Câmi*; s.855, H.No:5934

Bilâl b.Rebâh r.a. arap kavimlerinden birinin kızını istemiş, bu istek geri çevrilmişti. Hz. Peygamber, Bilâl'e: 'Git, onlara şöyle söyle; Allah'ın Rasulü size, beni evlendirmenizi emrediyor.'⁶⁴⁰

Serahsî (v.483/1090) Mepsût'ta geçen bu ibareyi hadis olarak vermiş olmasına rağmen Mepsût'u tahkik eden kişi bu ibaredeki muhatabın Bilal b. Rebah değil Rebîa b. Ka'b olduğunu belirtmiştir.⁶⁴¹ Ancak hadis olarak verilen bu ibareye hadis kitaplarında ulaşamadık. Ali el-Muttakî, İbn Kesir; Rebîa b. Ka'b'dan buna benzer bir hadisin rivayet edildiği bilgisini vermişlerdir.⁶⁴²

Ahmed b. Hanbel, İbn Asâkir, Hâkim en-Nîsâbûrî'nin⁶⁴³ Rebîa b. Ka'b'dan gelen rivayetin ilgili kısmı şu şekildedir:

قال فقال لي "يا ربيعة ألا تزوج؟" فقلت يا رسول الله ومن يزوجني؟ ما عندي ما أعطي المرأة. فقال لي انطلق إلى بني فلان فقل لهم إن رسول الله يأمركم أن تزوجوني فتاتكم فلانة، قال: فأتيتهم، فقلت إن رسول الله أرسلني إليكم لتزوجوني فتاتكم فلانة...

Bilal b.Rebâh'a izafe edilen bu olay Mepsût'ta evlilikte kefâet konusunda geçmekte olup daha sonra yapılan alıntılarda kaynak olarak bu kitap verilmiştir. Hadis kitaplarında bu konu ile ilgili olay ise Rebîa b. Ka'b ile ilgili olup temel hadis kitaplarında geçmektedir. Sonuç olarak Rebîa hadisi sahihtir. Ancak Bilal b. Rebah'la ilgili rivayete hadis kaynaklarında ulaşamadık.

115. HADİS

لا يحرم الحرام الحلال

Haram, helali haram kılmaz.⁶⁴⁴

⁶⁴⁰ Bilmen, *a.g.e.*,II/74

⁶⁴¹ Serahsî, *Mepsut*, V/23

⁶⁴² İbn Kesir, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, V/356; Ali el-Muttakî, *Kenzü'l-Ummâl*, XIII/390-391

⁶⁴³ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, IV/178 Hâkim en-Nîsâbûrî, *el-Müstedrek*, II/188; İbn Asâkir, *Tarihu Medîneti Dimeşk*, IV/320, XXX/112-113.

⁶⁴⁴ Bilmen, *a.g.e.*,II/96

İbn Mâce, İbn Ömer'den tahrîc etmiştir.⁶⁴⁵ Elbânî zayıf hükmü vermiştir.⁶⁴⁶ Dârekutnî ve Beyhakî, Hz. Âişe ve İbn Ömer'den tahrîc etmişlerdir.⁶⁴⁷

116. HADİS

حَدَّثَنَا جَرِيرُ بْنُ عَبْدِ الْحَمِيدِ , عَنْ حَجَّاجٍ , عَنْ أَبِي هَانِيَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : مَنْ نَظَرَ إِلَى فَرْجِ امْرَأَةٍ لَمْ تَحِلَّ لَهُ أُمُّهَا وَلَا ابْنَتُهَا

“Kim bir kadının tenasül uzvuna bakarsa o kadının anası ve kızı bakana haram olur.”⁶⁴⁸

İbn Ebî Şeybe, Cerîr b. Abdülhamid >Haccâc > Ebû Hânî'den merfû olarak rivayet etmiştir.⁶⁴⁹ İbn Hacer zayıf hükmü vermiştir.⁶⁵⁰ İbn Kudâme, Abdulah b. Mes'ud'tan merfû olarak rivayet edildiği bilgisini vermiştir.⁶⁵¹

İbn Hazm, Ebû Hânî'den rivayet edildiğini ancak Ebû Hânî'nin meçhul olduğunu söylemiştir.⁶⁵² Elbânî, Ebû Hânî'den gelen rivayet hakkında münker hükmü vermiştir.⁶⁵³

117. HADİS

أَنَّ غَيْلَانَ بْنَ سَلْمَةَ الثَّقَفِيَّ أَسْلَمَ وَعِنْدَهُ عَشْرُ نِسْوَةٍ ، فَأَمَرَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يَأْخُذَ مِنْهُنَّ أَرْبَعًا

Gaylan b. Seleme Müslüman olduğu zaman on tane eşi vardı. Hz. Peygamber dört tanesini seçip diğerlerini boşamasını emretti.”⁶⁵⁴

⁶⁴⁵ İbn Mâce, Nikah 63

⁶⁴⁶ Daîfü İbn Mâce, s.153, H.No:2047.

⁶⁴⁷ Dârekutnî, *Sünen*, III/268; Beyhakî *es-Sünenü'l-Kübrâ*, VII/169

⁶⁴⁸ Bilmen, *a.g.e.*,II/97

⁶⁴⁹ İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, VI/165

⁶⁵⁰ İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, 9/156

⁶⁵¹ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, VII/487

⁶⁵² İbn Hazm, *el-Muhallâ*, IX/533

⁶⁵³ Elbânî, *es-Silsiletü'z-Zaîfe*, 6110

⁶⁵⁴ Bilmen, *a.g.e.*,II/113

Ahmed b. Hanbel, Tirmizî, Dârekutnî, İbn Hıbbân, Hâkim en-Nisâbûrî ve Beyhakî, Abdullah b. Ömer'den tahrîc etmişlerdir. Tirmizî sahih hükmü vermiştir.⁶⁵⁵ Elbânî ve Şuayb el-Arnâvut sahih hükmü vermiştir⁶⁵⁶

118. HADİS

لعن الله المحلل والمحلل له

Allah c.c. hulle⁶⁵⁷ yapana da yaptırana da lanet etsin.⁶⁵⁸

İbn Ebi Şeybe, Dârimî, Tirmizî, Nesai ve Beyhakî, Abdullah b. Mes'ud'dan tahrîc etmişlerdir.⁶⁵⁹ Ahmed b. Hanbel'in lafzı **لُعِنَ الْمُحَلِّلُ وَالْمُحَلَّلُ لَهُ** şeklindedir.⁶⁶⁰ Şuayb el-Arnâvut sahih-ligayrihi hükmü vermiştir.⁶⁶¹ Rivayetlerde لعن رسول الله şekliyle de geçmektedir.

119. HADİS

لَا تُغَالُوا بِصَدَاقِ النِّسَاءِ فَإِنَّهَا لَوْ كَانَتْ مَكْرَمَةً فِي الدُّنْيَا أَوْ تَقْوَى عِنْدَ اللَّهِ كَانَ إِلَىٰ بِهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

Kadınların mehirlerinde haddi aşmayınız. Eğer o dünyada bir şeref ve Allah c.c. katında bir takva olsaydı Hz. Peygamber s.a.v. buna herkesten daha çok layık olurdu.⁶⁶²

⁶⁵⁵ Ahmed b. Hanbel; *el-Müsned*, II/83; Tirmizî, Nikâh 32; Dârekutnî, *Sünen* III/271; İbn Hıbbân, *es-Sahih*, IX/463; Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, VII/149; Hâkim en-Nisâbûrî, *el-Müstedrek ale's-Sahihayn*, II/192

⁶⁵⁶ Elbânî, *Sahihu Süneni't-Tirmizî*, I/574, H.No:1128; Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, Şuayb el-Arnâvut Tahkiki, VIII/220, H.No:4609

⁶⁵⁷ Hülle: Üç talâkla boşanmış bir kadının ayrıldığı kocasına tekrar dönebilmesi amacıyla bir başka erkekle evlenmesi.

⁶⁵⁸ Bilmen, *a.g.e.* II/113

⁶⁵⁹ İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, VII/292; Dârimî, Nikâh 53; Nesâî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, III/325; Tirmizî, Nikâh 28; H.No:2304; Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, VII/339

⁶⁶⁰ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, I/450,451

⁶⁶¹ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, VII/334, H.No: 4308.

⁶⁶² Bilmen, *a.g.e.*, II/113

Ebû Dâvûd et-Tayâlisî, Ebu'l Acfâ es-Selmî'nin Hz. Ömer'in şöyle söylediğini haber vermiştir.⁶⁶³

خَطَبَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، فَقَالَ " : أَلَا لَا تُعْلُوا صُدُقَ النِّسَاءِ ، فَإِنَّهَا لَوْ كَانَتْ مَكْرُمَةً فِي الدُّنْيَا وَتَقْوَى عِنْدَ اللَّهِ ، كَانَ أَوْلَاكُمْ بِهَا مُحَمَّدٌ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

Bu lafızla Ahmed b. Hanbel > İsmail > Selem b. Alkame > Muhammed b. Sîrin > Ebu'l-Acfâ es-Sülemî > Ömer b. Hattâb'tan mevkuf olarak tahrîc etmiştir.⁶⁶⁴ Şuayb el-Arnâvut sahih hükmü vermiştir.⁶⁶⁵ Nesâî, Ömer b. Hattab'tan mevkuf olarak tahrîc etmiştir.⁶⁶⁶ Hadis mevkûf olup sahihtir.

120. HADİS

طَلَّقَ رُكَّانَةَ امْرَأَتَهُ ثَلَاثًا فِي مَجْلِسٍ وَاحِدٍ فَحَزِنَ عَلَيْهَا حُزْنًا شَدِيدًا فَسَأَلَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- كَيْفَ طَلَّقْتَهَا؟ قَالَ : طَلَّقْتُهَا ثَلَاثًا فَقَالَ : فِي مَجْلِسٍ وَاحِدٍ. قَالَ : نَعَمْ قَالَ : فَإِنَّهَا تِلْكَ وَاحِدَةٌ فَأَرْجِعْهَا إِنْ شِئْتَ

Rukane b. Abdulaziz eşini bir mecliste üç talâk ile boşadı ve daha sonra bundan pişman olup Hz. Peygamber'e durumu sormuş: Peygamberimiz ona nasıl boşadın diye sorunca: üç talâkla cevabını vermiştir. Bunun üzerine Hz. Peygamber: bir mecliste mi diye sormuş, Rukane evet deyince Hz. Peygamber: o bir talâktır dersen eşine tekrar dönebilirsin şeklinde cevap vermiştir.⁶⁶⁷

Ahmed b. Hanbel, Sa'd b. İbrahim > İbrahim (Babası) > Muhammed b. İshak > Dâvûd b. el-Husayn > İkrime(İbn Abbas'ın Mevlâsı) > İbn Abbâs senediyle bu lafızla rivayet etmiştir.⁶⁶⁸ Şuayb el-Arnâvut "İbn İshak" dolayısıyla zayıf hükmü vermiştir.⁶⁶⁹

⁶⁶³ Ebû Dâvûd et-Tayâlisî, *el-Müsned*, H.No:63

⁶⁶⁴ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, I/40-41.

⁶⁶⁵ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, I/382, H.No:205.

⁶⁶⁶ Nesâî, Nikah 77.

⁶⁶⁷ Bilmen, *a.g.e.*, II/206

⁶⁶⁸ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, I/265

⁶⁶⁹ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, IV/215, H.No:2387

Beyhakî, Abdullah b. Sa'd b. İbrahim > Amcası Ya'kub > Muhammed b. İshak... senedi ve bu lafızla Abdullah b. Abbâs'tan rivayet etmiştir.⁶⁷⁰

Ebu Dâvûd, Abdullah b. Abbâs'tan طَلَّقَ أَبُو رُكَّانَةَ أُمَّ رُكَّانَةَ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَاجِعِ أَمْرَ أُمَّكَ فَقَالَ: إِنِّي طَلَّقْتُهَا ثَلَاثًا قَالَ قَدْ عَلِمْتُ رَاجِعَهَا “Ebû Rukâne, (karısı Ümmü Rükâne’yi boşadı. Hz. Peygamber ona “karına dön” dedi. Ebû Rukâne: “Ben onu üç talâkla boşadım” deyince Hz. Peygamber: “Anladım, sen ona dön” lafzıyla rivayet etmiştir. Hattâbî senedinde meçhullük vardır diyerek zayıf olduğunu belirtmiştir.⁶⁷¹

Ebû Dâvûd’un bir başka rivayeti ise Rukâne’nin ehli beytinden olan torunu Nâfi’den, طَلَّقَ امْرَأَتَهُ الْبَيْتَةَ فَأَتَى رَسُولَ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- فَقَالَ مَا أَرَدْتُ قَالَ وَاحِدَةً قَالَ اللَّهُ قَالَ رُكَّانَةَ “Rukâne karısı Süheyme’yi kesin “elbette talâkı” ile boşadı. Bunu peygambere haber verip bu talâkla tek talâk kastettiğine dair yemin etti. Hz. Peygamber sen bu elbette sözünle biri kastettin değil mi diye sordu. O yine yemin ederek bir kast ettim deyince Hz. Peygamber hanımının ona dönmesine müsaade etti” şeklinde gelen lafzıdır. Ebû Dâvûd bu rivayetin daha sahih olduğunu söylemiştir.⁶⁷²

İslamda üç talâk meselesi tartışılmalı bir konudur. Bu konuda gelen rivayetlerden olan Rukâne hadisini Ahmed b. Hanbel ve Ebû Dâvûd tahrîc etmişlerdir. Rivayetlerin tamamında bir zayıflık söz konusu olmakla beraber Rukâne’nin torunu Nâfi’den gelen rivayetin daha sahih olduğu görülmektedir. Kinevî bir lafız olan elbette lafzıyla gerçekleşen bir boşama neticesinde Hz. Peygamber’in Rukâne’ye neyi kastettiğini sorması ve bir talâk(ric’î) kastettim demesi ile eşine geri dönmesine müsaade ettiği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla bir mecliste üç talağın birden verilmesini geçerli sayan dört mezhebe karşı bu hadisi delil olarak kullanan İbn Teymiyye’nin görüşü bu hadis etrafında değerlendirilmelidir.

⁶⁷⁰ Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, VII/337

⁶⁷¹ Ebu Dâvûd; Talâk 9-10; Hattâbî, *Meâlimü's-Sünen*, III/120-121

⁶⁷² Ebû Dâvûd, Talâ 14.

Bu konuda daha geniş bilgi için bkz. Rıfat Oral, *a.g.e.*, III/36-45.

121. HADİS

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ، قَالَ : كَانَ الطَّلَاقُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - وَأَبِي بَكْرٍ وَسُنَّتَيْنِ مِنْ خِلاَفَةِ عُمَرَ طَلَاقُ الثَّلَاثِ وَاحِدَةً ، فَقَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ : إِنَّ النَّاسَ قَدْ اسْتَعْجَلُوا فِي أَمْرِ كَانَتْ لَهُمْ فِيهِ أَنَاةٌ ، فَلَوْ أَمْضَيْنَاهُ عَلَيْهِمْ فَأَمْضَاهُ عَلَيْهِمْ

İbn Abbas'tan rivayetle "Hz.Peygamber, Ebûbekir ve Ömer'in hilafetinin ilk iki yılında üç talâ bir sayılıyordu. Sonra Ömer b. Hattâb; "İnsanlar biraz düşünerek hareket etmeleri gereken yerde acele ediyorlar, bunu geçerli kılsak dedi ve geçerli kıldı.⁶⁷³

Ahmed b. Hanbel, Müslim, Dârekutnî, Beyhakî, Taberânî, Ebû Avâne ve Hâkim en-Nîsâbûrî, Abdullah b. Abbas'tan tahrîc etmişlerdir.⁶⁷⁴

122. HADİS

إِذَا طَلَّقَ الرَّجُلُ امْرَأَتَهُ ثَلَاثًا عِنْدَ الْأَقْرَاءِ أَوْ طَلَّقَهَا ثَلَاثًا مُبَهَمَةً لَمْ تَحِلَّ لَهُ حَتَّى تَنْحَى زَوْجًا غَيْرَهُ

Bir kimse hanımını üç talâk ile farklı veya birden boşaması durumunda şerî tahlil gerçekleşmeden eşine dönemez.⁶⁷⁵

Taberânî, Ali b. Saîd er-Râzî > Muhammed b. Humejd er-Râzî > Seleme b. Fazl > Amr b. Ebî Kays > İbrahim b. Abd el-Âlâ > Süveyd b. Gafele > Hasan b. Ali b. Ebî Tâlip'ten bu lafızla rivayet etmiştir.⁶⁷⁶ Hasan b. Ali b. Ebî Tâlip'ten gelen rivayet hakkında Heysemî ve Elbânî zayıf olduğunu belirtmişlerdir.⁶⁷⁷

123. HADİS

أَبْغَضَ الْحَالَالِ إِلَى اللَّهِ الطَّلَاقُ

⁶⁷³ Bilmen, a.g.e.,II/206

⁶⁷⁴ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, V/61; Müslim, Talâk 15; Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, XI/23; Ebû Avâne, *el-Müsned*, III/152; Dârekutnî, *Sünen*, IV/46; Hâkim en-Nîsâbûrî, *el-Müstedrek ale's-Sahihayn*, II/196; Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, VII/336.

⁶⁷⁵ Bilmen, a.g.e, II/207

⁶⁷⁶ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, III/91

⁶⁷⁷ Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâid*, IV/342, Elbânî, *es-Silsiletü'z'Zaife*, III/253, H.No:1210

Allah katında en sevilmeyen helal talâktır. ⁶⁷⁸

Hız. Peygamber bir adamın iki ya da üç kere evlenip boşandığını duyunca söylediği⁶⁷⁹ bu hadisi İbn Mâce, Ebû Dâvûd ve Hâkim en-Nîsâbûrî; Kesîr b. Ubeyd > Muhammed b. Halid > Muarrif b. Vasıl > Muharim b. Disâr > Abdullah b. Ömer senediyle tahrîc etmiştir.⁶⁸⁰ Suyûtî bu rivayete sahih hükmünü vermiştir.⁶⁸¹ İbn Hibbân, İbnu'l-Kayserânî ve İbn 'Adî, bu rivayetin râvîlerinden Ubeydullah b. Velid'in hadisinin münker olduğunu söylemiştir.⁶⁸² Elbânî, Muarrif b. Vasıl'dan dolayı zayıf hükmü vermiştir.⁶⁸³ Bu rivayet hakkında Muhammed b. es-Sıddîk el-Gumârî rivayetin şahitlerini de getirip Muarrif b. Vasıl'ın zayıf olmakla birlikte rivayetin tek olmadığını belirtmiştir.⁶⁸⁴

124. HADİS

تَزَوُّجُوا وَلَا تَطْلُقُوا فَإِنَّ اللَّهَ لَا يَحِبُّ الذَّوَّاقِينَ وَلَا الذَّوَّاقَاتِ

Evleniniz, boşanmayın, çünkü Allah zevkleri için boşanan kadın ve erkekleri sevmez.⁶⁸⁵

Taberânî, Mahmud b. Muhammed el-Vâsıtî > Vehb b. Bakıyye > Muhammed b. Abdulmelik > Amr b. Kays > Abdullah b. İsa > Umare b. Râşid > Ubâde b. Nesiy > Ebû Mûsa el-Eş'arî senediyle rivayet etmiş ve râvîleri arasında teferrüd olduğunu belirtmiştir.⁶⁸⁶ Heysemî hasen,⁶⁸⁷ İbn Kattân, Suyûtî ve Elbânî, zayıf hükmü vermişlerdir.⁶⁸⁸

⁶⁷⁸ Bilmen, *a.g.e.*, 2/215

⁶⁷⁹ Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, VII/322

⁶⁸⁰ İbn Mâce, Talâk 1; Ebû Dâvûd, Talâk 3; Hâkim en-Nîsâbûrî; *el-Müstedrek ale's-Sahihayn*, II/196

⁶⁸¹ Suyûtî, *el-Câmiu's-Sağîr*, s.10, H.No:53

⁶⁸² İbn Hibbân, *el-Mecrûhîn*, II/30 İbn 'Adî, *el-Kâmil fi'z-Zu'afâ*, VII/222, İbnu'l-Kayserânî, *Zahîretü'l Huffâz*, I/518, H.No:799

⁶⁸³ Elbânî, *Za'ifu'l-Câmi*, s.8, H.No:44

⁶⁸⁴ Muhammed Sıddîk el-Gumârî, *el-Müdâvî*, I/78, H.No:41

⁶⁸⁵ Bilmen, *a.g.e.*, II/215

⁶⁸⁶ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsât*, VIII/24, H.No:7848

⁶⁸⁷ Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid*, IV/616-617

⁶⁸⁸ Suyûtî, *el-Câmiu's-Sağîr*, s.580, H.No:9826, Elbânî, *Za'ifu'l-Câmi*, s.901, H.No:6244, İbn Kattân, *el-Vehm ve'l-İhâm*, II/547, H.No:547

125. HADİS

أَيُّمَا امْرَأَةٍ سَأَلَتْ زَوْجَهَا الطَّلَاقَ مِنْ غَيْرِ بَأْسٍ فَحَرَامٌ عَلَيْهَا رَائِحَةُ الْجَنَّةِ

Bir zaruret dışında kocasından boşanmak isteyen kadına cennet kokusu haramdır.⁶⁸⁹

Ahmed b. Hanbel, Dârimî, İbn Mâce, Tirmizî, Ebû Dâvûd ve İbn Hıbbân, Sevban'dan (Hz.Peygamber'in azatlısı) tahrîc etmişlerdir.⁶⁹⁰ Hüseyin Selim Esed sahih hükmü vermiştir.⁶⁹¹ Şuayb el-Arnâvut sahih hükmü vermiştir.⁶⁹²

126. HADİS

مَنْ فَسَدَ امْرَأَةً عَلَى زَوْجِهَا فَلَيْسَ مِنَّا

Bir kadını kocasına karşı ifsad eden bizden değildir.⁶⁹³

Ahmed b. Hanbel, Buhârî, Nesâî, Ebû Dâvûd ve İbn Hıbbân, Ebû Hureyre'den bu lafızla tahrîc etmişlerdir.⁶⁹⁴ Beyhakî Ebû Hureyre'den rivayet edip bu rivayetin mütâbi'leri bulunduğunu zikretmiştir.⁶⁹⁵ Heytemî el-Mekkî (v.974/1567), sahih olduğunu söylemiştir.⁶⁹⁶ Şuayb el-Arnâvut sahih hükmü vermiştir.⁶⁹⁷

127. HADİS

مَنْ خَلَفَ ثُمَّ قَالَ: إِنْ شَاءَ اللَّهُ فَقَدْ أُسْتُنْتِنِي

⁶⁸⁹ Bilmen, *a.g.e.*, II/215

⁶⁹⁰ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, V/277; Dârimî, Talâk 6, H.No:2316; İbn Mâce, Talâk 21, H.No:2055; Tirmizî, Talâk 11, H.No:1187; Ebû Dâvûd, Talâk 17, H.No: 2226; İbn Hıbbân, *es-Sahih*, 9/490, H.No: 4184

⁶⁹¹ Dârimî, *a.g.e.*, III/1457,1458.

⁶⁹² Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, XXXVII/62, H.No:22379

⁶⁹³ Bilmen, *a.g.e.*,II/215

⁶⁹⁴ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, I/78; Buhârî, *et-Târihu 'l-Kebîr*, I/396; Nesâî, *es-Sünenü 'l-Kübrâ*, V/385, Ebû Dâvûd, Talâk 1; İbn Hıbbân, *es-Sahih*, XII/370, H.No: 5560

⁶⁹⁵ Beyhakî, *es-Sünenü 'l-Kübrâ*, VIII/13; *Şuabu 'l-İmân* XIII/448

⁶⁹⁶ Heytemî el-Mekkî, *ez-Zevâcir*, II/43

⁶⁹⁷ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, XV/80, H.No:9157

Bir kimse yemin eder sonra İnşallah derse yemin ettiği şeyi yerine getiremezse yeminini bozmuş sayılmaz.⁶⁹⁸

Abdullah b.Ömer'den Ahmed b. Hanbel, Dârimî, Buhârî, İbn Mâce, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve İbn Hıbbân; tahrîc etmişlerdir. ⁶⁹⁹

Hüseyin Selim Esed sahih hükmü vermiştir.⁷⁰⁰ Şuayb el-Arnâvut sahih hükmü vermiştir.⁷⁰¹

128. HADİS

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- يَقُولُ حِينَ نَزَلَتْ آيَةُ الْمُتْلَاعَيْنِ « أَيُّمَا امْرَأَةٍ أَدْخَلَتْ عَلَى قَوْمٍ مِنْ لَيْسَ مِنْهُمْ فَلَيْسَتْ مِنَ اللَّهِ فِي شَيْءٍ وَلَنْ يُدْخِلَهَا اللَّهُ جَنَّتَهُ وَأَيُّمَا رَجُلٍ جَدَّ وَلَدَهُ وَهُوَ يَنْظُرُ إِلَيْهِ اخْتَجَبَ اللَّهُ مِنْهُ وَفَضَحَهُ عَلَى رُءُوسِ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ

Ebû Hureyre'den rivayet olduğuna göre, kendisi Rasûlullah (s.a.)'i liân yapan eşlerle ilgili âyet(ler) indiği zaman (şöyle) buyururken işitmiş: "Bir kavme o kavimden olmayan bir çocuğu dahil eden bir kadının Allah katında hiçbir kıymeti yoktur ve Allah onu cennetine koymayacaktır. Bile bile çocuğunu kabul etmeyen bir erkeği de Allah kendisinden uzaklaştıracak (kıyamet gününde) Önceki ve sonraki (ümme)tlerin gözü önünde rezil edecektir.⁷⁰²

İmam Şâfiî, Dârimî, İbn Mâce, Ebû Dâvûd, Nesâî, İbn Hıbbân ve Beyhakî; Ebû Hureyre'den tahrîc etmişlerdir.⁷⁰³ Hüseyin Selim Esed sahih hükmü vermiştir.⁷⁰⁴

129. HADİS

فَرَّ مِنَ الْمَجْدُومِ فِرَارِكَ مِنَ الْأَسَدِ

⁶⁹⁸ Bilmen, *a.g.e.*, II/252

⁶⁹⁹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, II/10; Dârimî, Nüzûr 7; Buhârî, Keffaret 9; İbn Mâce, Keffaret 6; Ebû Dâvûd, İman 9; Tirmizî, Nüzûr 7; Nesâî, Eyman 18; İbn Hıbbân, *Sahih*, X/182

⁷⁰⁰ Dârimî, *a.g.e.*, III/1511

⁷⁰¹ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, VIII/187, H.No:4581

⁷⁰² Bilmen, *a.g.e.*, II/343

⁷⁰³ İmam Şâfiî, *el-Ümm*, V/180; Dârimî, Nikâh 42; İbn Mâce, Ferâiz 13; Ebû Dâvûd, Talâk, 29; Nesâî, Talâk 47; İbn Hıbbân, *es-Sahih*, IX/418; Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, VII/403

⁷⁰⁴ Dârimî, *a.g.e.*, III/1437

Arslandan kaçtığın gibi cüzamlıdan da kaç.⁷⁰⁵

Ahmed b. Hanbel, Buhârî, Beğavî, Beyhakî, Ebû Hureyre'den tahrîc etmiştir.⁷⁰⁶

130. HADİS

لا عَدْوَى وَلَا طَيْرَةٌ وَلَا هَامَةٌ وَلَا صَفْرٌ

Adva (hastalık bulaşması), uğursuzluk, safer (aç yılan saldırması), Hame (uğursuz kuş veya intikamını almamış ruhun kötülük yapması) diye bir şey yoktur.⁷⁰⁷

Ahmed b. Hanbel, Dârimî, Buhârî, Müslim ve Tirmizî, Ebu Hureyre'den tahrîc etmişlerdir.⁷⁰⁸ Hadis müttefakun aleyhtir.

131. HADİS

أَتْرَكُوهُمْ كَمَا يَدِينُونَ

Onları kendi itikadları üzerine bırakınız.⁷⁰⁹

Bilmen'in iddet bekleme konusunda gayri Müslimlerin durumunu anlattığı kısımda verdiği bu hadisin doğrusu اتركوهم وما يدينون şeklinde fıkıh kitaplarının gasp bölümünde geçmektedir.

Hidaye ve şerhlerine baktığımızda hadisin metninin senetsiz olarak verildiğini görmekteyiz.⁷¹⁰ Ancak Zeylaî hadis olarak verilen metnin tahrîcini yapmamıştır.⁷¹¹

⁷⁰⁵ Bilmen, *a.g.e.*, II/362

⁷⁰⁶ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, II/443; Buhârî, *Kitabu't-Tıp*, 19; Beyhakî, *es-Sünenü's-Suğrâ*, III/65, Beğavî, *Şerhu's-sünne*, VI/264, H.No:3140

⁷⁰⁷ Bilmen, *a.g.e.*, II/362.

⁷⁰⁸ Buhârî, *Edeb* 27; Müslim, *Müsâkât* 10,12; Tirmizî, *Ahkâm* 40.

⁷⁰⁹ Bilmen, *a.g.e.*, II/384.

⁷¹⁰ Merginânî, *el-Hidâye*, VI/518; Aynî, *el-Binâye*, XI/253

⁷¹¹ Zeylaî, *Nasbu'r-Râye*, IV/167-172

Yapılan değerlendirme neticesinde hadis olarak verilen metin Hanefî fıkıh kitaplarında geçmekte olup temel hadis kaynaklarında bulunamamıştır.

132. HADİS

مَا مِنْ مُسْلِمٍ يَغْرِسُ عَرْسًا أَوْ يَزْرَعُ زَرْعًا فَيَأْكُلُ مِنْهُ طَيْرٌ أَوْ إِنْسَانٌ إِلَّا كَانَ لَهُ صَدَقَةٌ

Bir Müslüman bir ağaç diker veya bir ekin eker de ondan bir kuş veya bir insan yiyecek olsa bu, o Müslüman için bir sadaka olur.⁷¹²

Ahmed b. Hanbel, Dârimî, Buhârî, Müslim, Tirmizî ve Bezzâr, Enes b. Mâlik'ten tahrîc etmiştir.⁷¹³ Hadis müttefakun aleyhtir.

133. HADİS

مَنْ بَنَى بُنْيَانًا مِنْ غَيْرِ ظَلَمٍ، وَلَا اِعْتِدَاءٍ، أَوْ عَرَسَ عَرْسًا فِي غَيْرِ ظَلَمٍ، وَلَا اِعْتِدَاءٍ، كَانَ لَهُ أَجْرٌ جَارٍ مَا انْتَفَعَ بِهِ مِنْ خَلْقِ اللَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى

Bir kimse zulüm ve haddi aşmaksızın bir bina yapsa veya yine zulüm ve haddi aşmaksızın bir ağaç dikse Allah'ın c.c. yarattığı mahlûkat ondan faydalandığı sürece kendisi için devamlı bir ecir olur.⁷¹⁴

Ahmed b. Hanbel, Hasan > İbn Lehîa > Zebbân > Sehl b. Muâz > Muaz b. Enes el-Cühenî sendediyle ve bu lafızla rivayet etmiştir.⁷¹⁵ Şuayb elArnavud zayıf hükmü vermiştir.⁷¹⁶ Taberânî, Mikdam b. Dâvûd > Esed b. Musa > İbn Lehîa > Zebbân > Sehl b. Muâz > Muaz b. Enes el-Cühenî sendediyle ve bu lafızla rivayet etmiştir.⁷¹⁷

İbn Recep, Muaz b. Enes el-Cühenî'den zayıf olarak rivayet edildiğini bildirmiştir.⁷¹⁸

⁷¹² Bilmen, *a.g.e.*, II/515.

⁷¹³ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, III/147, 192, 229,243; XIII/435; Dârimî, Büyü' 67; Buhârî, Edeb 27; Müslim, Müsâkât 10,12; Tirmizî, Ahkâm 40.

⁷¹⁴ Bilmen, *a.g.e.*, II/516.

⁷¹⁵ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, IV/61.

⁷¹⁶ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, XXIV/382, H.No:15616

⁷¹⁷ Taberânî, *el-Mû'cemu'l-Kebîr*, VII/187.

⁷¹⁸ İbn Recep, *Câmi'ul-Ulum ve'l-Hikem*, II/65.

Dimyâtî senedinin hasen olduğunu söylemiştir.⁷¹⁹ Heysemî, bu rivayetle ilgili tenkitler bulunduğunu belirtmiştir.⁷²⁰ Elbâni zayıf hükmü vermiştir.⁷²¹

134. HADİS

الْخَيْلُ مَعْقُودٌ فِي نَوَاصِيهَا الْخَيْرُ وَاهْلُهَا مُعَانُونَ عَلَيْهَا وَالْمُنْفِقُ عَلَيْهَا كَالْبَاسِطِ يَدَهُ بِالصَّدَقَةِ

Atların alınlarında hayır bağlıdır. At sahipleri de atları beslemeleri yüzünden Allah'ın yardımına nail olurlar. Atlara yardım eden kimse ise sadaka vermek için ellerini açmış bir kimse gibidir.⁷²²

Ebû Avâne ve İbn Hıbbân, > Harmele > İbn Vehb > Muaviye b. Salih > Nuaym b. Ziyad > Ebû Kebşe el-Enmârî'den tahrîc etmiştir.⁷²³ Şuayb el-Arnâvut isnadının sahih olduğunu belirtmiştir.⁷²⁴

Taberânî, Yahya b. Osman b. Salih > Esbağ b. el-Ferec > İbn Vehb > Muaviye b. Salih > Nuaym b. Ziyad > Ebû Kebşe senediyle rivayet etmiştir.⁷²⁵ Heysemî sahih hükmü vermiştir.⁷²⁶ Elbânî Ebû Kebşe rivayetine sahih hükmü vermiştir.⁷²⁷

Bu rivayetle ilgili Bilmen, Buhârî'nin rivayet ettiği bilgisini vermiştir. Ancak yaptığımız araştırma sonucu Buhârî'de geçen ifade Abdullah b. Ömer'den *الْخَيْلُ مَعْقُودٌ فِي نَوَاصِيهَا الْخَيْرُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ* "Atlar alınlarına dökülen saçlarında kıyamet gününe kadar hayır bulunan hayvanlardır" şeklindedir.⁷²⁸

135. HADİS

عَذَّبَتْ امْرَأَةً فِي هِرَّةٍ سَجَنَتْهَا حَتَّى مَاتَتْ ، فَدَخَلَتْ فِيهَا النَّارُ

⁷¹⁹ Dimyâtî, *el-Mütrecü'r-Rabih*, s.312, H.No:632.

⁷²⁰ Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid*, II/137, IV/70

⁷²¹ Elbânî, *es-Silsiletü'z-Za'ife*, I/326, H.No:177.

⁷²² Bilmen, *a.g.e.*, II/516.

⁷²³ Ebû Avâne, *Müsned*, Hudud, 58, H.No: 7294.

⁷²⁴ İbn Hıbbân, *es-Sahih*, X/530.

⁷²⁵ Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, XXII/849.

⁷²⁶ Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid*, V/259.

⁷²⁷ Elbânî, *Sahihu't-Terğîp*, II/37, H.No: 1245.

⁷²⁸ Buhârî, *Cihad* 44.

Bir kadın bir kedi yüzünden azaba uğramıştır. Kadın kediyi açlıktan ölünceye kadar hapsedmiş bu sebeple ateşe girmiştir.⁷²⁹

Ahmed b. Hanbel ve Bezzâr, Ebû Hureyre'den; Buhârî, Müslim, İbn Mâce ve İbn Hibbân, Abdullah b. Ömer'den; tahrîc etmişlerdir.⁷³⁰ Hadis müttefakun aleyhtir.

136. HADİS

عُفِّرَ لامرأةٍ مومِسَةٍ ، مرَّتْ بِكَلْبٍ على رأسِ رِكْبِي يُلْهَثُ ، كاد يقتُلُهُ العطشُ ، فنزَعَتْ حُفَّهَا فأوثقتَهُ بخمارها
فنزَعَتْ لَهُ الماءَ ، فَعُفِّرَ لها بذلك

Bir günahkâr kadın kuyu başında susuzluktan dolayı kendini öldürecek derecede dilini çıkarmış soluyan bir köpeğe rastlamış, ayağından pabucunu çıkarmış onunla kuyudan su çekip köpeği sulamış böylece mağfirete ulaşmıştır.⁷³¹

Ahmed b. Hanbel, Buhârî, Bezzâr ve Beğavî, Ebû Hureyre'den tahrîc etmişlerdir.⁷³²

137. HADİS

لا تَتَّخِذُوا شَيْئًا فِيهِ الرُّوحُ عَرَضًا

Kendisinde hayat bulunan şeyi nişangâh edinmeyiniz.⁷³³

Ahmed b. Hanbel, Müslim, İbn Mâce, Tirmizî, Nesâî, Abdullah b. Abbâs'tan bu manadaki hadisi tahrîc etmiştir.⁷³⁴

⁷²⁹ Bilmen, *a.g.e.*, II/516.

⁷³⁰ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, II/424; Buhârî, Ezan 90, Müsakat 9; Müslim, Birr 133; İbn Mâce, İkame 152; Bezzâr, *el-Müsned*, XIV/349, H.No:8045; İbn Hibbân, *es-Sahih*, II/305,306, H.No:546-547.

⁷³¹ Bilmen, *a.g.e.*, II/516.

⁷³² Ahmed b.Hanbel, *el-Müsned*, II/510; Buhârî, Bedu'l-Halk 17; Bezzâr, *el-Müsned*, XV/257, H.No:8725

⁷³³ Bilmen, *a.g.e.*, II/516.

⁷³⁴ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, I/216,273; Müslim, Sayd 60,58; İbn Mâce, Zebâih 10; Tirmizî, Sayd 9; Nesâî, Duhayâ 41.

138. HADİS

مَنْ رَحِمَ وَلَوْ دَبِيحَةَ عُصْفُورٍ رَحِمَهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

Her kim, velev bir serçe kuşun boğazlanmasında bile olsa merhametli davranırsa kıyamet günü Allah c.c. kendisine merhamette bulunur.⁷³⁵

Buhârî ve Beyhakî, Ebû Ümâme'den tahrîc etmişlerdir.⁷³⁶ Taberânî, Muhammed b. Câbân el-Cündîsâbûrî > Mahmud b. Gaylân > Yezîd b. Hârûn > Velîd b. Cemîl > Kâsım > Ebû Ümâme senediyle rivayet etmiş, Heysemî sahih hükmü vermiştir.⁷³⁷

139. HADİS

لَتُؤَدَّنَ الْحَقُوقُ إِلَى أَهْلِهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، حَتَّى يُقَادَ لِلشَّاةِ الْجُلْحَاءِ مِنَ الشَّاةِ الْقَرْنََاءِ ، تَنْطَحُهَا

Kıyamet günü bütün hakları sahiplerine ödemeye elbette mecbur olacaksınız. Hatta boynuzsuz koyun için ona boynuzla vuran koyun için ondan intikam alınacak, onun hakkında kısas yapılmış olacaktır.⁷³⁸

Buhârî, Müslim, Tirmizî ve İbn Hıbbân, Ebû Hureyre'den tahrîc etmişlerdir.⁷³⁹ Hadis müttefakun aleyhtir.

140. HADİS

ارْحَمْ مَنْ فِي الْأَرْضِ يَرْحَمَكَ مَنْ فِي السَّمَاءِ

Sen yerde bulunanlara merhamet et ki gökde bulunanlar da sana merhamet etsin.⁷⁴⁰

⁷³⁵ Bilmen, *a.g.e.*, II/517.

⁷³⁶ Buhârî, *el-Edebü'l-Müfred*, s.134 H.No:371; Beyhakî, *Şuabu'l-Îmân*, XIII/415.

⁷³⁷ Taberânî, *el-Mu'cemu'l Kebîr*, VIII/235; H.No:7915, Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid*, IV/33

⁷³⁸ Bilmen, *a.g.e.*, II/517.

⁷³⁹ Buhârî, *el-Edebü'l-Müfred*, s.72 H.No:183, Müslim, *Birr*, 61; İbn Hıbbân, *es-Sahih*, 16/364, H.No:7363; Tirmizî, *Kıyamet*, 2.

⁷⁴⁰ Bilmen, *a.g.e.*, II/516.

Ebû Dâvûd et-Tayâlisî, Sellâm >Kays > Ebû İshak > Ebû Ubeyde > Abdullah b. Mes'ud senediyle rivayet etmiştir.⁷⁴¹ İbn Ebî Şeybe, Muaviye > Ameş >Ebû İshak > Ebû Ubâde > Abdullah Mes'ud senediyle rivayet etmiştir.⁷⁴²Hâkim en-Nîsâbûrî, Abdullah b. Mesud'dan tahrîc etmiştir. Zehebî sahih hükmü vermiştir.⁷⁴³

Taberânî, Muaz b. el-Müsennâ > Müsedded > Ebû'l-Ahvas > Ebû İshak > Cerîr senediyle rivayet etmiştir.⁷⁴⁴ İbn Hacer, Suyûtî, Heysemî, Elbânî, sahih hükmünü vermiştir.⁷⁴⁵

Ebû Ya'lâ el-Mevsîlî, Abdullah b. Ömer b. Ebân > Ebu'l-Ahvas > Ebû İshak > Ebû Ubeyde > Abdullah b. Mesud senediyle ve bu lafızla rivayet etmiş, Hüseyin Selim Esed zayıf hükmü vermiştir.⁷⁴⁶ Taberânî, Ebû Umâme,⁷⁴⁷ İbn Ebî Şeybe, Beyhakî ve Kudâî, Ebû Ubeyde senedi ve bu lafızla rivayet etmişlerdir.⁷⁴⁸ Heysemî sahih hükmü vermiştir.⁷⁴⁹

---

⁷⁴¹ Ebû Dâvûd et-Tayâlisî, *el-Müsned* I/412.

⁷⁴² İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, V/214.

⁷⁴³ Hâkim en-Nîsâbûrî, *el-Müstedrek ale's-Sahihayn*, IV/248.

⁷⁴⁴ Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, II/356

⁷⁴⁵ İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, X/440, Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâid*, VII/190, Elbânî, Suyûtî, *el-Câmiu's-Sağîr*, s.64, H.No:941; Elbânî, *Sahîhu'l-Câmi*, s.216, H.No:896

⁷⁴⁶ Ebû Ya'lâ el-Mevsîlî, *el-Müsned*, VIII/474

⁷⁴⁷ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsât*, II/100

⁷⁴⁸ Beyhakî, *Şuabu'l-İman*, VII/340; İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, VIII/341; Kudâî, *Müsnedü Şihâb*, I/375

⁷⁴⁹ Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid*, VII/341

3. ÜÇÜNCÜ CİLTTE BULUNAN HADİSLERİN TAHRİCİ

141. HADİS

عَنِ الْمُغِيرَةَ بْنِ شُعْبَةَ أَنَّ امْرَأَتَيْنِ كَانَتَا تَحْتَ رَجُلٍ مِنْ هُدَيْلٍ فَضَرَبَتْ إِحْدَاهُمَا الْأُخْرَى بِعَمُودٍ فَقَتَلَتْهَا وَجَنِبَتْهَا فَاحْتَصَمُوا إِلَى النَّبِيِّ -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- فَقَالَ أَحَدُ الرَّجُلَيْنِ كَيْفَ نَدَى مَنْ لَا صَاحَ وَلَا أَكَلَ وَلَا شَرِبَ وَلَا اسْتَهَلَ. فَقَالَ أَسْجَعُ كَسَجِ الْأَعْرَابِ. وَقَضَى فِيهِ بِغَرَّةٍ وَجَعَلَهُ عَلَى عَاقِلَةِ الْمَرْأَةِ

Muğire b. Şû'be: Hüzeyl kabilesinden bir adamın nikâhı altında iki kadın vardı. Bunlardan birisi öbürüne bir direk (kalın bir sopa) ile vurdu ve onu öldürdü. Taraflar mes'eleyi Rasûlullah'a getirdiler. Adamlardan birisi: "Bağırmayan, yemeyen, içmeyen ve ağlamayan bir kimse (cenin) için nasıl olur da diyet öderiz?" dedi.

Rasûlullah (s.a.v): "Bedevilerin secîli konuşmaları gibi mi konuşuyorsun?!" buyurup Gurreye hükmetti ve onu kadının âkilesine yükledi.⁷⁵⁰

Müslim, İbn Mâce, Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî, Muğire b. Şu'be'den tahrîc etmişlerdir.⁷⁵¹

142. HADİS

أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَبَسَ رَجُلًا فِي تَهْمَةٍ ثُمَّ خَلَّى عَنْهُ

Hz. Peygamber s.a.v. töhmetten dolayı bir adamı hapsedmişti. Sonra onu serbest bıraktı.⁷⁵²

⁷⁵⁰ Bilmen, *a.g.e.*, III/38

⁷⁵¹ Müslim, Kasâme 37, 38; İbn Mâce, Diyât 11; Ebû Dâvûd, Diyet 21; Tirmizî, Diyât 15; Nesâî, Kasâme 40, 41.

⁷⁵² Bilmen, *a.g.e.*, III/33

Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî, Hâkim en-Nisâbûrî, Beyhakî; Muaviye b. Hayde'nin babasından tahrîc etmişlerdir.⁷⁵³

143. HADİS

أَلَا أَدُلُّكَ عَلَىٰ أَكْرَمِ أَخْلَاقِ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ أَنْ تَصِلَ مِنْ قِطْعِكَ وَتُعْطِيَنِي حَرَمَكَ وَأَنْ تَعْفُوَ عَمَّنْ ظَلَمَكَ

Dünya ve ahret ahlakının en yücesi için sana rehberlik edeyim mi? Bu ahlak, seninle olan alakayı keseni, seni arayıp sormayanı senin arayıp sormandır. Senden esirgeyene senin lütuf ve ihsanda bulunmandır. Ve sana zulm edene senin onu affetmendir.⁷⁵⁴

Taberânî, Muhammed b. Abdullah el-Hadramî > Nuaym b. Ya'kub b. Ebû'l-Mütteidi > Ya'kub b. Ebu'l Mütteidi > Ebû İshak > Hâris > Ali b. Ebû Tâlip senediyle ve bu lafızla rivayet etmiş, râvîlerinden Nuaym b. Ya'kub b. Ebû'l-Mütteidi'nin babası Ya'kub b. Ebu'l Mütteidi'den teferrüd ettiğini bildirmiştir.⁷⁵⁵

Beyhakî, Ebû Zekerîyya b. Ebî İshak el-Müzekkâ > Ebûbekr b. Ebî Dârim > İbrahim b. Abdullah b. Eyyub > Saîd b. Muhammed el-Cermiy > Nuaym b. Ya'kub b. Ebû'l-Mütteidi > Ya'kub b. Ebu'l Mütteidi > Ebû İshak > Hâris > Ali b. Ebû Tâlip senediyle ve bu lafızla rivayet etmiştir.⁷⁵⁶ Münzirî (v.656/1258), Heytemî el-Mekkî, Zehebî ve Heysemî, zayıf olduğunu belirtmişlerdir.⁷⁵⁷ Elbânî zayıf hükmü vermiştir.⁷⁵⁸

144. HADİS

لَا مِيرَاثَ لِقَاتِلٍ

Katil için miras yoktur.⁷⁵⁹

⁷⁵³ Tirmizî, Diyet 20; Nesâî, Katu's-Sarîk 2; Hâkim en-Nisâbûrî, *el-Müstedrek ale's-Sahihayn*; I/125; Beyhaki, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, VI/53

⁷⁵⁴ Bilmen, *a.g.e.*, III/35

⁷⁵⁵ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsât*, V/364, H.No:556

⁷⁵⁶ Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ* X/395

⁷⁵⁷ Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid*, VIII/191; Zehebî, *el-Mühezzeb*, VIII/4253, H.No: 16277; Münzirî, *et-Terğîb ve't-Terhîb*, s.531, H.No:3749,3844; Heytemî el-Mekkî, *ez-Zevâcir*, I/133

⁷⁵⁸ Elbânî, *es-Silsiletü'z-Zaîfe*, XIV/379, H.No:6660

⁷⁵⁹ Bilmen, *a.g.e.*, III/38

İbn Ebî Şeybe, aynı manaya gelen لا يرث القتال lafzıyla Ali b. Ebî Tâlip, Ömer b. Hattab ve Said b. Müseyyib'ten mevkûf senetle tahrîc etmişlerdir.⁷⁶⁰ Dârimî, Ebû Nuaym > Süfyân > Leys > Mücâhit > İbn Abbâs senedi ve aynı manada لا يرث القتال lafzıyla rivayet etmiştir.⁷⁶¹ Hüseyin Selim Esed zayıf hükmünü vermiştir.⁷⁶² İbn Mâce ve Tirmizî Ebû Hureyre'den لا يرث القتال lafzıyla rivayet etmiştir. Elbâni sahih hükmü vermiştir.⁷⁶³ Ebû Dâvûd, Amr b. Şuayb'ın dedesinden rivayet etmiştir. Şuayb el-Arnaut senedinin zayıf olduğunu belirtmiştir.⁷⁶⁴

145. HADİS

قَتْلُ الْمُؤْمِنِ أَكْبَرُ عِنْدَ اللَّهِ مِنْ زَوَالِ الدُّنْيَا

Bir mümini haksız yere öldürmek, Allah c.c. nezdinde bütün dünyanın zeval bulmasından daha büyüktür.⁷⁶⁵

Nesâî, Abdullah b. Amr'dan tahrîc etmiştir.⁷⁶⁶ Taberânî, Ali b. Abdülaziz > Abdulgaffar b. el-Mevsilî > Muâfâ b. Imrân > Süfyan(İbn Sa'd es-Sevrî) > Hasan b. Imâre > Ya'lâ b. Atâ > Ya'lâ > Abdullah b. Amr senediyle قَتْلُ الْمُؤْمِنِ أَكْبَرُ عِنْدَ اللَّهِ مِنْ زَوَالِ الدُّنْيَا şekliyle tahrîc etmiştir.⁷⁶⁷ Beyhakî, Hatim b. İsmail'den Nesâî'nin senediyle tahrîc etmiştir.⁷⁶⁸ Büreyde'nin babasından yapmış olduğu rivayete İbn Mülakkin sahih hükmü vermiştir.⁷⁶⁹

146. HADİS

لَوْ أَنَّ أَهْلَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ اشْتَرَكُوا فِي دَمِ مُؤْمِنٍ لَأَكْبَهُمُ اللَّهُ تَعَالَى فِي النَّارِ

⁷⁶⁰ İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, Kitabu'l-Ferâiz, X/543-544, H.No:31924; 6/280, H.No:31400, 31390

⁷⁶¹ Dârimî, *Kitabü'l-Ferâiz* 41

⁷⁶² Dârimî, *a.g.e.*, IV/1989.

⁷⁶³ Tirmizî, *Ferâiz* 17; İbn Mâce, *Diyet* 14

⁷⁶⁴ Ebû Dâvûd, *Diyet* 19

⁷⁶⁵ Bilmen, *a.g.e.*, III/42

⁷⁶⁶ Nesâî, *Tahrîmu'd-Dem* 1; *es-Sünenü'l Kübrâ*, Muhârebe 2

⁷⁶⁷ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, XIII/495, H.No:14369

⁷⁶⁸ Beyhakî, *Şuabu'l-İman*, IV/345, H.No:5342

⁷⁶⁹ İbn Mülakkin, *el-Bedru'l Münîr*, VIII/346

Eğer gök ve yer ehli toplanıp bir müminin kanında (katledilmesinde) ortak olsalar, elbette Allah c.c. hepsini yüzleri üstü cehenneme atar.⁷⁷⁰

Tirmizî, Hüseyin b. Hureys > Fazl b. Musa > Hüseyin b. Vakid > Yezid er-Rakkâşî > Ebu'l-Hakem el-Becelî > Ebû Said el-Hudrî ve Ebû Hureyre'den hasen-garib olarak rivayet etmiştir.⁷⁷¹ Elbânî sahih hükmü vermiştir.⁷⁷²

Taberânî ve Beyhakî, Mukaddem b. Muhammed > Kasım b. Yahya > Ebû Hamza el-Aver > Ebû'l-Hâkim el-Becelî > Ebû Hureyre senediyle لو اجتمع أهل السماء على قتل رجل مسلم، لكبهم الله في النار lafzıyla rivayet etmişlerdir.⁷⁷³ Münzirî senedinin hasen derecesinde veya sahih olduğunu belirtmiştir. İbn Kesir, râvîlerin bazıları hakkında her ne kadar tenkid olsada rivayetler birbirini destekliyor şeklinde hüküm vermiştir. İbn Hacer, garib, Suyûtî, hasen hükmü vermiştir.⁷⁷⁴

147. HADİS

مَنْ قَتَلَ مُعَاهِدًا لَمْ يَرِحْ رَائِحَةَ الْجَنَّةِ وَإِنَّ رِيحَهَا يُوجَدُ مِنْ مَسِيرَةِ أَرْبَعِينَ عَامًا

Kim bir anlaşmalıyı öldürürse cennetin kokusunu bile alamaz. Oysa onun kokusu kırk senelik mesafeden hissedilir.⁷⁷⁵

Ahmed b. Hanbel, Buhârî, İbn Mâce, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî, Abdullah b. Amr'dan tahrîc etmişlerdir. Dârimî, Nesâî ve İbn Hibbân, Ebû Bekre'den tahrîc etmişlerdir.⁷⁷⁶ Dârimî'nin rivayeti مَنْ قَتَلَ مُعَاهِدًا فِي كُنْهِهِ حَرَمَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ şeklinde dir.

“Kim zimmîlerden birini öldürürse, Cennetin kokusunu duymaz, halbuki Cennetin kokusu kırk yıllık

⁷⁷⁰ Bilmen, *a.g.e.*, III/42.

⁷⁷¹ Tirmizî, Diyet 8, H.No:1398.

⁷⁷² Sahîhu Süneni't-Tirmizî, II/103, H.No:1398

⁷⁷³ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsat*, II/248-249, H.No:1443; Beyhakî, *Şuabu'l-İman*, I/347-348, H.No: 5352.

⁷⁷⁴ İbn Kesir, *İrşadü'l-Fakîh*, II/258; Münzirî, *et-Terğîb ve't-Terhîb*, s.526, H.No:3713; İbn Hacer el-Askalanî, *Tahrîcû Mişkâti'l-Mesabih*, III/377, H.No: 3396; Suyûtî, *el-Camiu's-Sağîr*, s.454, H.No:7407

⁷⁷⁵ Bilmen, *a.g.e.*, III/42.

⁷⁷⁶ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, V/36; Dârimî, Siyer 61; Buhârî, Cizye 5; Ebû Dâvûd, Cihad 153; Tirmizî, Diyet 11; Nesâî, Kasâme, 15; İbn Mâce, Diyet 32; İbn Hibbân, *es-Sahih*, Kitabu Menakıbı's-Sünne, XVI/392, H.No:7383.

mesafeden alınır” şekliyle gelen rivayeti, İbn Mâce, Nesâî ve Tirmizî; Abdullah b. Amr’dan tahrîc etmişlerdir.⁷⁷⁷ Elbânî, sahih hükmü vermiştir.⁷⁷⁸

148. HADİS

إذا التقى المسلمان بسيفيهما فقتل أحدهما صاحبه ، فالقاتل والمقتول في النار قيل : يا رسول الله هذا القاتل فما بال المقتول؟ قال: إنه كان حريصًا على قتل صاحبه

İki Müslüman kılıçlarıyla birbirini karşılayıp da biri diğerini öldürecek olsa öldüren de ölen de cehennemliktir. Biri katil diğeri maktul olduğu halde niçin maktülde cehennemliktir diye sorulunca: Hz. Peygamber; şüphesiz o da arkadaşımı öldürmeye kast etmiştir buyurdular.⁷⁷⁹

Nef’î b.Hâris Ebû Bekre’den Buhârî, Müslim, İbn Mâce ve Nesâî; tahrîc etmiştir.⁷⁸⁰ Suyûtî ve Elbânî sahih hükmü vermiştir.⁷⁸¹ Hadis müttefakun aleyhtir.

149. HADİS

الصَّبْرُ نِصْفُ الْإِيمَانِ

Sabır imanın yarısıdır.⁷⁸²

Beyhakî, Abdullah b. Mes’ud ve Alkame b. Kays’tan merfû ve mevkûf olarak rivayet etmiştir.⁷⁸³ Hâkim en-Nîsâbûrî, Abdullah b.Mesud'tan tahrîc etmiş Zehebî’de aynı hükmü vermiştir.⁷⁸⁴ Alkame b. Kays’tan gelen rivayete Heysemî ve Aynî sahih hükmünü vermiştir.⁷⁸⁵

⁷⁷⁷ İbn Mâce, Diyet 33; Tirmizî, Diyet 11; Nesâî, Siyer, H.No: 8421.

⁷⁷⁸ Elbânî, *Sahihu’t-Terğîb*, II/318, H.No: 2452.

⁷⁷⁹ Bilmen, *a.g.e.*, III/43.

⁷⁸⁰ Buhârî, İman 21; Müslim, Kasame 33; Nesâî, Tahrim 29; İbn Mâce, Fiten 11.

⁷⁸¹ Suyûtî, *el-Câmiu’s-Sağir*, s.36, H.No: 485, Elbânî, *Sahihu’l-Câmi*, s.130,H.No:387.

⁷⁸² Bilmen, *a.g.e.*, III/44.

⁷⁸³ Beyhakî, *Şuabu’l-îmân*, I/151, H.No: 47

⁷⁸⁴ Hâkim en-Nîsâbûrî, *el-Müstedrek ale’s-Sahihayn*, II/484, H.No:3666

⁷⁸⁵ Heysemî, *Mecma’u’z-Zevâid*, I/62, Aynî, *‘Umdetü’l-Kârî*, I/115.

150. HADİS

إنه لا يدخل الجنة إلا نفس مسلمة ، وإن الله ليؤيّد هذا الدين بالرجل الفاجر

Şüphe yokki Cennete Müslüman olandan başkası gireyemeyecektir. Ve şüphe yok ki Allah c.c. bu dini fâcir bir kişi ile de mutlaka teyid eder.⁷⁸⁶

Ahmed b. Hanbel, Buhâri, Müslim, Ebû Hureyre'den; Dârimî, Abdullah b. Amr'dan tahrîc etmişlerdir.⁷⁸⁷ Hadis müttefakun aleyhtir.

151. HADİS

أول ما يفضى بين الناس يوم القيامة في الدماء

Kıyamet günü insanlar arasında hüküm verilecek ilk şey kanlar hakkındadır.⁷⁸⁸

İbn Ebî Şeybe, Ahmed b. Hanbel, Buhârî, Müslim, İbn Mâce, Tirmizî, Nesâî, Kudâî ve Ebû Ya'la el-Mevsilî, Abdullah b. Mes'ud'dan, Hatîb el-Bağdâdî, Ebû Hureyre'den garîp; Abdullah b. Mes'ud'dan tahrîc etmişlerdir.⁷⁸⁹ Hadis müttefakun aleyhtir.

152. HADİS

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ شَهِدْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ لِرَجُلٍ مِمَّنْ يَدْعِي الْإِسْلَامَ هَذَا مِنْ أَهْلِ النَّارِ فَلَمَّا حَضَرَ الْقِتَالُ قَاتَلَ الرَّجُلُ قِتَالًا شَدِيدًا فَأَصَابَتْهُ جِرَاحَةٌ فَقِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ الَّذِي قُلْتَ لَهُ إِنَّهُ مِنْ أَهْلِ النَّارِ فَإِنَّهُ قَدْ قَاتَلَ الْيَوْمَ قِتَالًا شَدِيدًا وَقَدْ مَاتَ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى النَّارِ قَالَ فَكَادَ بَعْضُ النَّاسِ أَنْ يَرْتَابَ فَبَيَّنَّمَا هُمْ عَلَى ذَلِكَ إِذْ قِيلَ إِنَّهُ لَمْ يَمُتْ وَلَكِنَّ بِهِ جِرَاحًا شَدِيدًا فَلَمَّا كَانَ مِنَ اللَّيْلِ لَمْ يَصْبِرْ عَلَى الْجِرَاحِ

⁷⁸⁶ Bilmen, *a.g.e.*, III/44.

⁷⁸⁷ Buhârî, Cihad 182, Kader 5, Megazî 38; Müslim, İman 178; Dârimî, Siyer 73; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, II/309.

⁷⁸⁸ Bilmen, *a.g.e.*, III/46.

⁷⁸⁹ İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, IX/426; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, I/288,441,442; Buhârî, Diyet 1, Rikak 48; Müslim, Kasame 28; İbn Mâce, Diyet 1; Tirmizî, Diyet 8; Nesâî, Tahrîm 2; Hatîb el-Bağdâdî, *Târihu Bağdâd*, IV/118; Kudâî, *Müsnedü Şihâb*, I/153; Ebû Ya'la el-Mevsilî, *el-Müsned*, IX/138

فَقَتَلَ نَفْسَهُ فَأُخْبِرَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِذَلِكَ فَقَالَ اللَّهُ أَكْبَرُ أَشْهَدُ أَنِّي عَبْدُ اللَّهِ وَرَسُولُهُ ثُمَّ أَمَرَ بِلَالًا فَنَادَى
بِالنَّاسِ إِنَّهُ لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ إِلَّا نَفْسٌ مُسْلِمَةٌ وَإِنَّ اللَّهَ لَيُؤَيِّدُ هَذَا الدِّينَ بِالرَّجُلِ الْفَاجِرِ

Ebû Hureyre şöyle demiştir: Bizler (Hayber'de) Hz.Peygamber'in beraberinde hazır bulunduk. Hz.Peygamber, İslâm'ı iddia etmekte olanlardan bir kimse için: "Bu adam ateş ehliendir" buyurdu. Muharebe başlayınca bu adam şiddetli bir muharebe ve çarpışma yaptı ve kendisine büyük bir yara isabet etti. Bunun üzerine (bir sahâbî tarafından):

"Yâ Rasûlallah! "O, ateş ehliendir" buyurduğun şu kimse, bu gün muhakkak çok çetin bir muharebe yapmış ve ölmüştür, denildi. Hz.Peygamber s.a.v. bu söze karşılık: "O, ateşe gitmiştir" buyurdu. Râvî dedi ki: İnsanların bâzısı o adam hakkındaki bu Peygamber sözünün doğruluğundan şüphe etmeye yaklaştı. Onlar bu şaşkınlık hâli üzerinde buldukları sırada birdenbire: O adam ölmemiştir, lâkin onda şiddetli bir yara vardır, denildi.

Geceden bir vakit olunca o yaralı adam, yaranın acısına sabredemedi de kendisini öldürdü. Akabinde bu Peygamber'e haber verildi. Peygamber: "Allâhu Ekber (Allah en büyüktür). Ben kendimin Allah'ın kulu ve Rasûlü olduğuma şehâdet ederim" buyurdu. Sonra Bilâl'e emretti de Bilâl insanlar içinde:"Şu muhakkak ki cennete ancak müslümân nefis girer. Ve muhakkak ki Allah bu İslâm Dîni'ni (dilerse) elbette fâcir kişi ile de te'yîd edip kuvvetlendirir" sözlerini bağırıp i'lân etti.⁷⁹⁰

Ahmed b. Hanbel, Buhârî, Müslim, Beyhakî, Ebû Avâne ve Abdürrezzak b. Hemmâm, Ebû Hureyre'den tahrîc etmişlerdir.⁷⁹¹ Hadis müttefakun aleyhtir.

⁷⁹⁰ Bilmen, *a.g.e.*, III/44.

⁷⁹¹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XII/453 Buhârî, Cihâd 181, Müslim, İman, 178; Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, VII/197; Ebû Avâne, *el-Müsned*, I/46; Abdürrezzak b. Hemmâm, *Musannef*, V/269

153. HADİS

من اشترك بشطْرِ كَلِمَةٍ جَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَكْتُوبٌ بَيْنَ عَيْنَيْهِ آيِسٌ مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ

Her kim bir kanının dökülmesine velevki bir kelimenin harfi ile iştirak etse (dilin ucuyla dokunsa) kıyamet günü iki gözünün ortasında: “Allah’ın c.c. rAhmedinden ümidi kesilmiştir” yazısı yazılı olacaktır.⁷⁹²

Taberânî, Ali b. Abdulaziz > Abdulgaffâr b. Abdullah el-Mevsılî > Abdullah b. Hırâs > Avvam b. Havşeb > Mücâhid > İbn Abbâs senediyle ve مَنْ شَرِكَ فِي دَمِ حَرَامٍ بِشَطْرِ كَلِمَةٍ جَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَكْتُوبٌ بَيْنَ عَيْنَيْهِ آيِسٌ مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ “*Bir kimse haram kana dilinin ucu ile ortak olmuş olsa, kıyamet günü alnında: "Bu adamın Allah'ın rAhmedinden ümidi yoktur" diye yazılı olduğu halde gelir.*” lafzıyla rivayet etmiştir.⁷⁹³

İbn Mülakkin, من شرك في دم حرام şeklinde gelen rivayetin Abdullah b. Abbâs’tan rivayet edildiğini ve râvîlerinden Abdullah b. Harraş’ı tanımadığını belirtmiştir.⁷⁹⁴ Heysemî bu râvîyi Buhârî’nin zayıf gördüğünü ancak İbn Hibbân’ın sika gördüğünü diğer ricalinin sika olduğunu belirtmiştir.⁷⁹⁵ Ebû Hureyre’den gelen rivayeti İbn Asâkir nakletmiş ve râvîlerinden Yezid b. Ziyad ed-Dimeşkî hakkında Buhârî ve Ebû Hâtim’in “hadisi münkerdir” hükmünü verdiklerini belirtmiştir.⁷⁹⁶

154. HADİS

لَا يَقِفَنَّ أَحَدُكُمْ مَوْقِفًا يُقْتَلُ فِيهِ رَجُلٌ ظَلَمًا، فَإِنَّ اللَّعْنَةَ تَنْزِلُ عَلَى مَنْ حَضَرَ حِينَ لَمْ يَدْفَعُوا عَنْهُ، وَلَا يَقِفَنَّ أَحَدٌ مِنْكُمْ مَوْقِفًا يُضْرَبُ فِيهِ أَحَدٌ ظَلَمًا، فَإِنَّ اللَّعْنَةَ تَنْزِلُ عَلَى مَنْ حَضَرَهُ حِينَ لَمْ يَدْفَعُوا عَنْهُ

Sizden biriniz bir kimsenin zulmen öldürüldüğü yerde sakın durmasın. Çünkü orada hazır bulunup da onu ölümden kurtarmayanların üzerine lanet iner. Ve sizden biriniz bir Müslümanın zulmen dövüldüğü yerde de sakın

⁷⁹² Bilmen, *a.g.e.*, III/46

⁷⁹³ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, XI/79

⁷⁹⁴ İbn Mülakkin, *el-Bedru'l-Münîr*, VIII/349,

⁷⁹⁵ Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid*, VII/301

⁷⁹⁶ İbn Asâkir, *Târîhu Medîneti Dimeşk*, LXV/193

durmasın. Çünkü orada hazır bulunup da onu dövölmekten kurtarmayanların üzerine lanet iner.⁷⁹⁷

Taberânî, Muhammed b. Osman b. Ebî Şeybe > Cendel b. Vâlk > Mindel b. Ali > Esed b. Ata' > İkrime > İbn Abbâs senediyle rivayet etmiştir. Heysemî senedinde meçhul râvîlerin bulunduğunu belirtmiştir.⁷⁹⁸

Beyhakî bu senetle İbn Abbâs'tan rivayet etmiştir.⁷⁹⁹Münzirî, Heytemî el-Mekkî, Abdullah b. Abbâs'tan rivayet edildiğini ve hasen olduğunu söylemiştir.⁸⁰⁰

155. HADİS

إن الله تجاوزَ لي عن أمتي الخطأ والنسيان وما استكثروا عليه

Allah c.c. Rasulüne bir lütuf olmak üzere onun ümmetinden hatayı, nisyani ve mükrehen yaptıkları şeyleri affetmiştir.⁸⁰¹

İbn Mâce, İbrahim b. Muhammed b. Yusuf el-Firyâbî > Eyyüb b. Süveyd > Ebubekir el-Hüzelî > Şehr b. Havşeb > Ebû Zerr el-Gifârî'den bu lafızla rivayet etmiştir. Elbânî sahih hükmü vermiştir.⁸⁰²

İbn Hibbân, Vasîf b. Abdullah > Rabî' b. Süleyman > Bişr b. Bekr > Evzâî > Atâ' b. Ebî Rebâh > Ubeyd b. Umeyr > İbn Abbâs senediyle bu lafızla rivayet etmiştir. Şuayb el-Arnâvut sahih hükmü vermiştir.⁸⁰³ Taberânî, Ali b. Abdulaziz > Mualla b. Mehdî el-Mevsılî > Müslim b. Halid ez-Zencî > Said (Allâf) > İbn Abbâs senediyle bu lafızla rivayet etmiştir.⁸⁰⁴ Hâkim en-Neysâbüri, merfu olarak İbn Abbâs'tan rivayet etmiştir. Zehebi sahih hükmü vermiştir.⁸⁰⁵ İbn Hazm, bu rivayetin delil olarak kullanılacağını ifade etmiştir. Beyhakî, İbn Abbâs'tan gelen senedin güvenilir

⁷⁹⁷ Bilmen, *a.g.e.*, III/47

⁷⁹⁸ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, XI/260, H.No: 11675; Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâid*, VI/287.

⁷⁹⁹ Beyhakî, *Şuabu'l-İman*, VI/93.

⁸⁰⁰ Münzirî, *et-Terğîb ve't-Terhib*, s.529, H.No: 3735; Heytemî el-Mekkî, *ez-Zevâcir*, I/157.

⁸⁰¹ Bilmen, *a.g.e.*, III/62.

⁸⁰² İbn Mâce, Talâk 16; Elbânî, *İrvâu'l-Galîl*, I/123.

⁸⁰³ İbn Hibban, *es-Sahih*, XVI/202.

⁸⁰⁴ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, XI/133.

⁸⁰⁵ Hâkim en-Nisâbüri, *el-Müstedrek ale's-Sahihayn*, II/216.

olduğunu belirtmiştir.⁸⁰⁶ İbn Teymiyye, hasen; Aynî ve Suyûtî, sahih hükmü vermişlerdir.⁸⁰⁷

156. HADİS

مَنْ قَتَلَ لَهُ فَتِيلًا فَهُوَ بِخَيْرِ النَّظَرَيْنِ: إِمَّا يُودَى وَإِمَّا يُقَادُ

Öldürülen kimsenin akilesi katilden diyet veya kisası talep etmede serbestdir.⁸⁰⁸

Ahmed b. Hanbel, Buhârî, Müslim, İbn Mâce, Ebû Dâvûd, Nesâî ve Tirmizî, Ebû Hureyre'den tahrîc etmişlerdir.⁸⁰⁹ Hadis müttefakun aleyhtir.

157. HADİS

لَا يُقَادُ وَالِدٌ بَوْلَدِهِ

Baba çocuğunu öldürmesinden dolayı kısasa tabi kılınmaz.⁸¹⁰

Ahmed b. Hanbel, Tirmizî, Ömer b. Hattab'dan; Dârimi, İbn Abbâs'tan rivayet etmiştir.⁸¹¹ Taberânî, Ömer b. Hattâb'tan rivayet etmiş ve râvîlerinden Amr b. Şuayb'ın teferrüd ettiğini belirtmiştir.⁸¹² Şuayb el-Arnâvut sahih hükmü vermiştir.⁸¹³

Zeylaî, Amr b. Şuayb'tan rivayet edildiği ve Yayha b. Enîse'nin zayıf olduğu bilgisini vermiştir.⁸¹⁴ İbn Mülakkin bu rivayete sahih ya da hasendir hükmünü vermiştir.⁸¹⁵

⁸⁰⁶ İbn Hazm, *el-Muhallâ*, IV/4; Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, VII/235.

⁸⁰⁸ Bilmen, *a.g.e.*, III/62

⁸⁰⁹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, II/238; Buhârî, Diyet 8, Lukata 7; Müslim, Hac 447; İbn Mâce, Diyet 3; Ebû Dâvud, Diyet 4; Nesâî, Kasame 29; Tirmizî, Diyet 13.

⁸¹⁰ Bilmen, *a.g.e.*, III/64,76.

⁸¹¹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, I/16;22; Dârimi, Diyet 6; Tirmizî, Diyet 9.

⁸¹² Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsât*, VII/371, H.No:8906.

⁸¹³ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, I/423,H.No:346

⁸¹⁴ Zeylaî, *Nasbu'r-Râye*, IV/341.

⁸¹⁵ İbn Mülakkin, *Tuhfetu'l-Muhtâc*, II/446, H.No: 1547.

158. HADİS

رَفْعُ الْقَلَمِ عَنِ الصَّبِيِّ حَتَّى يَبْلُغَ وَ عَنِ الْمَجْنُونِ حَتَّى يَفِيقَ

Çocuktan, baliğ oluncaya kadar, deliden iyileşinceye kadar, uyuyandan da uyanıncaya kadar teklif kaldırılmıştır.⁸¹⁶

رَفْعَ الْقَلَمِ عَنْ ثَلَاثَةٍ : عَنْ الصَّبِيِّ حَتَّى يَبْلُغَ وَ عَنِ الْمَجْنُونِ حَتَّى يَفِيقَ وَ عَنِ النَّائِمِ حَتَّى يَسْتَيْقِظَ

Hadis'in tamamı bu şekilde olup Ebû Dâvûd, Abdullah b. Abbâs'tan; İbn Hıbbân, Hz. Âişe'den; Beyhakî, Ali b. Ebî Talip'ten tahrîc etmiştir. Nevevî ve Zehebî, bu rivayetin sahih olduğunu belirtmiştir.⁸¹⁷

159. HADİS

إِنَّمَا الطَّاعَةُ فِي الْمَعْرُوفِ

İtaat ancak marufa (Allah'ın emrettiklerine) yapılır.⁸¹⁸

Ahmed b. Hanbel, Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâî, Ali b. Ebî Tâlip'ten tahrîc etmişlerdir.⁸¹⁹ Hadis müttefakun aleyhtir.

160. HADİS

لَا يَقْتُلُ مُؤْمِنٌ بِكَافِرٍ وَلَا ذُو عَهْدٍ فِي عَهْدِهِ

Bir mümin kâfire mukabil öldürülmez (kısas edilmez) Ahdine sadık olan zimmiye öldürülmez.⁸²⁰

⁸¹⁶ Bilmen, *a.g.e.*, III/77.

⁸¹⁷ Buhârî, Talâk 11, Hudud 22; İbn Mace, Talâk 15; Ebu Dâvûd, Hudud 17; Nesâî, Talâk 21; Nevevî, *el-Mecm'û*, III/6; Zehebî, *el-Mühezzeb*, IV/1704; H.No: 7391; İbn Hıbbân, *Sahih*, Kitabu'l-İman, I/355, H.No: 142; Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, VIII/264.

⁸¹⁸ Bilmen *a.g.e.*, III/78.

⁸¹⁹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, I/82,93; Buhârî, Ahkâm 4, Ahad 1, Megazi 59; Müslim, İmare 39; Ebû Dâvûd, Cihad 87; Nesâî, Biat 34.

⁸²⁰ Bilmen, *a.g.e.*, III/78,79.

İmam Şâfiî, Ahmed b. Hanbel, İbn Hıbbân (İbn Ömer'den) Ebû Dâvûd, Nesâî, Ali b. Ebî Tâlip'ten; İbn Mâce, Abdullah b. Abbâs'tan tahrîc etmişlerdir.⁸²¹ Şuayb el-Arnâvut sahih-ligayrihi hükmü vermiştir.⁸²²

161. HADİS

لَا يَفْتَنُ حُرٌّ بِعَبْدٍ

Köleye karşılık hür öldürülmez.⁸²³

Dârimî, Saîd b. Amir > Şube > Katade < Hasan el-Basri> Semure b. Cüdebe senediyle tahrîc etmiştir.⁸²⁴ Hüseyin Selim Esed, Hasan el-Basrî'nin Semure'den işitmesinin tespit edilemediğini belirtip zayıf hükmü vermiştir.⁸²⁵

Ebû Dâvûd, Hasan b. Ali > Saîd b. Amir > Şu'be > İbn Ebî Arûbe > Katâde > Hasan el-Basrî senediyle rivayet etmiştir.⁸²⁶

Dârekutnî, Abdussamed b. Ali > es-Seriyy b. Sehl > Abdullah b. Ruşeyd > Osman el-Bürri > Cüveybir > Dahhâk > İbn Abbâs senedi ve bu lafızla rivayet etmiştir.⁸²⁷ Abdullah b. Abbâs'tan Beyhakî zayıf olarak rivayet etmiş, İbn Kattân, İbn Mülakkin, zayıf hükmü vermişlerdir.⁸²⁸

162. HADİS

أَنَا أَحَقُّ مَنْ وَفَى بِذِمَّتِهِ

⁸²¹ İmam Şâfiî, *el-Ümm*, VII/98, H.No:2655,2670,2671,2672,2673; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, I/122; İbn Mâce, *Diyet* 31; Ebû Dâvud, *Diyet* 11; Nesâî, *Kasame* 10,13; İbn Hıbbân, *Sahîh*, Kitabu'l-Cinayat, XIII/341, H.No: 5996.

⁸²² Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, II/268, H.No:959

⁸²³ Bilmen, *a.g.e.*, III/78.

⁸²⁴ Dârimî, *Diyet* 7.

⁸²⁵ Dârimî, *a.g.e.*, III/1522

⁸²⁶ Ebû Dâvûd, *Diyet* 7

⁸²⁷ Dârekutnî, *Sünen*, IV/153.

⁸²⁸ Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, VIII/35; İbn Kattân, *el-Vehm ve'l-İhâm*, III/79, H.No:764; İbn Mülakkin, *el-Bedru'l-Munîr*, VIII/368, Elbânî, *Zaifu'l-Câmî*, s.918, H.No:6363

Ben ahbine vefalı olanların en haklısıyım.⁸²⁹

İmam Ebû Hanîfe, Haccâc b. Artâ' > Rebîa b. Ebû Abdurrahman > Abdurrahman el-Beylamânî > Abdurrahman (babası) senediyle rivayet etmiştir.⁸³⁰

İmam Şâfiî, Muhammed b. Hasan > İbrahim b. Muhammed > Muhammed b. Münkedir > Abdurrahman b. Beylamânî senediyle bu lafızla rivayet etmiştir.⁸³¹

Dârakutnî, İsmail es-Saffâr > er-Ramâdî > Muhammed b. İsmail el-Fârisî > İshak b. İbrahim > Abdurrezzak > Sevrî > Rebîa > Abdurrahman b. el-Beylemânî senediyle rivayet etmiştir.⁸³² İbn Abdilberr, Beyhakî, Beğavî ve Tahâvî, mürsel hükmü vermiştir.⁸³³

163. HADİS

لا تعذبوا عبادالله

Allah'ın kullarını azaba sokmayınız.⁸³⁴

Bilmen'in "*Allah'ın kullarını azaba sokmayınız*" şeklinde naklettiği hadis kısasın uygulanması ile ilgili konuda örnek olarak verilmiştir.

Bu ifade kaynaklarda bulunmamakla beraber konu ile ilgili rivayet edilen hadis "لا تعذبوا عذاب الله" "*Allah'ın azabı ile cezalandırmayınız*" şeklinde olup Buhârî, Ahmed b. Hanbel, Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî, İkrime senediyle Hz. Ali'nin dinden çıkanları yakması üzerine Abdullah b. Abbâs'tan bu lafzı rivayet etmiştir.⁸³⁵

⁸²⁹ Bilmen, *a.g.e.*, III/80.

⁸³⁰ *Müsnedü Ebû Hanîfe*, Ebû Nuaym Rivayeti, s.104.

⁸³¹ İmam Şâfiî, *el-Ümm*, IX/128, H.No:4072,4073.

⁸³² Dârekutnî, *Sünen*, III/157.

⁸³³ Tahâvî, *Şerhu Meâni'l-Âsâr*, III/195,H.No:5045; Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, VIII/30, İbn Abdilberr, *el-İstizkâr*, VIII/121, Beğavî, *Şerhu's-Sünne*, V/390,

⁸³⁴ Bilmen, *a.g.e.*, III/98.

⁸³⁵ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned* I/217,220; Buhârî, Cihâd 147; Ebû Dâvûd, Hudûd 1; Tirmizî, Hudûd 25; Nesâî, Tahrîmu'd-Dem 14.

164. HADİS

لا قود إلا بالسيف

Kısas ancak kılıçlardır.⁸³⁶

İbn Ebî Şeybe, Ebûbekir > İsa b. Yunus > Eş'as & Amr > Hasan el-Basrî senediyle mürsel olarak rivayet etmiştir.⁸³⁷ Ebû Dâvûd, İbrâhim b. el-Müstemir > Ebû Asım > Süfyan > Câbir el-Cu'fî > Ebû Azib > Numan b. Beşîr senediyle ve bu lafızla rivayet etmiştir. Ayrıca İbrâhim b. el-Müstemir > Hurre b. Mâlik el-Anberî > Mübarek b. Fadale > Hasan > Ebû Bekre senediyle ve bu lafızla rivayet etmiştir.⁸³⁸

Tirmizî, Enes b. Mâlik'ten tahrîc ettiği kısas olarak bir yahudinin başı iki taş arasına koyularak yarılmasını anlattığı bir hadisin hükmü konusunu anlatırken bazı ehli ilmin bu hadisi delil getirdiğini söylemiş bazı ehli ilminde لا قود إلا بالسيف hadisini delil olarak kullandığını belirtmiştir.⁸³⁹

Bezzâr, Neff' b. el-Harrâs es-Sekâfî Ebû Bekre'den rivayet etmiş ve bu rivayetten daha sağlam bir rivayeti bilmiyoruz ifadesine yer vermiştir.⁸⁴⁰ Tahâvî, İbrahim b. Merzuk > Ebû Asım > Süfyan es-Sevrî > Câbir > Ebû Azib > Nu'man b. Beşîr senediyle ve bu lafızla rivayet etmiştir.⁸⁴¹

Taberânî, Abdullah b. Mes'ud'dan rivayet etmiştir.⁸⁴² Ebû Hureyre'den Dârekutnî rivayet etmiş ve Süleyman b. Erkâm'ın metruk olduğunu söylemiştir. Beyhakî bu rivayet için senedi sabit değil hükmü vermiştir. İbnu'l-Kayserânî, Ebû Hureyre rivayetinde metruk râvî, İbn Mes'ud rivayeti zayıf ve Ebû Bekre rivayati için sağlam değil hükümleri vermiştir. Zeylaî, Ebû Bekre rivayeti için له متابعة onu destekleyen mütabi vardır ifadesine yer vermiştir.⁸⁴³ İbnu'l Cevzî, Zehebî, İbn Hacer,

⁸³⁶ Bilmen, *a.g.e.*, III/98.

⁸³⁷ İbn Ebî Şeybe, *Musanef*, V/492.

⁸³⁸ Ebû Dâvûd, *Diyet* 25.

⁸³⁹ Tirmizî, *Diyet* 6.

⁸⁴⁰ Bezzâr, *el-Müsned*, IX/115, H.No:6363.

⁸⁴¹ Tahavî, *Şerhu Meâni'l-Asâr*, III/184.

⁸⁴² Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, X/89.

⁸⁴³ Dârekutnî, *Sünen*, III/10; Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, VIII/63; İbnu'l-Kayserânî, *Zahîratu'l Huffâz*, V/2667; H.No:6232; Zeylaî, *Nasbu'r-Râye*, IV/341.

İbn Recep, Şevkânî, zayıf hükmünü vermişlerdir.⁸⁴⁴ Aynî bu hadisin durumunun en düşük ihtimalle hasen olduğunu belirtmiştir.⁸⁴⁵

165. HADİS

إِنْ وَجَدْتُمْ فَلَانًا فَاغْتَلَوْهُ وَلَا تَحْرِقُوهُ فَإِنَّهُ لَا يُعَذَّبُ بِالنَّارِ إِلَّا رَبُّ النَّارِ

Filan şahsı bulursanız öldürünüz, onu yakmayınız, çünkü ateş ile ancak ateşin hâliki azab eder.⁸⁴⁶

Hadisin tamamı أَنْ رَسُولَ اللَّهِ -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- أَمَرَهُ عَلَى سَرِيَّةٍ قَالَ فَخَرَجْتُ فِيهَا وَقَالَ إِنْ وَجَدْتُمْ فَلَانًا فَاغْتَلَوْهُ بِالنَّارِ قَوْلَيْتُ فَنَادَانِي فَرَجَعْتُ إِلَيْهِ فَقَالَ إِنْ وَجَدْتُمْ فَلَانًا فَاغْتَلَوْهُ وَلَا تَحْرِقُوهُ فَإِنَّهُ لَا يُعَذَّبُ بِالنَّارِ إِلَّا رَبُّ النَّارِ *“Hamza b. el-Eslemî'den rivayet olunduğuna göre, Rasûlullah (s.a.v.) onu bir seriyye'nin başına başkan tayin etmiş (Bu zat başından geçen hadiseyi) şöyle anlattı: Seriyyenin yanına vardım. Rasûlullah (s.a.v.); "Eğer falan kimseyi bulursanız onu ateşle yakınız," buyurdu. Sonra ben (seriyyenin yanından) geri döndüm. (Rasûlü Ekrem) beni çağırdı. Huzuruna varınca; "Falan kimseyi bulursanız onu öldürünüz. (Fakat) onu yakmayınız. Çünkü ateşle ancak ateşin sahibi (olan Allah) azâbeder" şeklindedir.*

Hadisi, Ahmed b. Hanbel, Ebû Dâvûd, Tirmizî ve İbn Hazm; Hamza b. Amr Eslemî'den tahrîc etmişlerdir.⁸⁴⁷ Şuayb el-Arnâvut sahih hükmü vermiştir.⁸⁴⁸

166. HADİS

إِنَّ اللَّهَ كَتَبَ الْإِحْسَانَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ فَإِذَا قَتَلْتُمْ فَأَحْسِنُوا الْقِتْلَةَ

⁸⁴⁴ İbn Hacer, *Fethu'l Bârî*, XII/200, İbn Recep, *Câmiul Ulüm*, I/385, Zehebî, *Mizânü'l-İ'tidâl*, II/196, İbnu'l Cevzî, *el-İlelü'l-Mütenâhiye*, II/306; Şevkânî, *Neylu'l Evtâr*, VIII/447, H.No:2996;

⁸⁴⁵ Aynî, *Umdetu'l Kârî*, XXIV/39, XX/287-288, XII/353-354.

⁸⁴⁶ Bilmen, *a.g.e.*, III/98.

⁸⁴⁷ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, II/307,338,453; Ebû Dâvud, *Cihad* 112; Tirmizî, *Siyer* 20; İbn Hazm, *el-Muhallâ*, XI/383.

⁸⁴⁸ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, XXV/422, H.No:16036

Allah c.c. her şeye karşı ihsanda bulunmayı emretti. Sizden biriniz bir şeyi boğazlayacak olursa en güzel şekilde boğazlasın.⁸⁴⁹

Dârimî, Müslim, İbn Mâce, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve İbn Hıbbân, Şeddâd b. Evs'ten tahrîc etmişlerdir.⁸⁵⁰

167. HADİS

مَا عَفَا رَجُلٌ عَنْ مُظْلَمَةٍ آلا زَادَهُ اللَّهُ بِهَا عِزًّا

Bir kimse gördüğü zulme rağmen zalimini af ederse Allah c.c. bu sebeple onun izzetini artırır.⁸⁵¹

Beyhakî, Ebû Hasan Ali b. Muhammed b. Muhammed el-Mukrî > Hasan b. Muhammed b. İshak > Kârhâzânî Abdullah b. Muhammed > Hişam b. Ammâr > Velîd b. Müslim > İbn Aclân > Saîd el-Makbûrî > Ebû Hureyre senediyle ve bu lafızla rivayet etmiştir.⁸⁵²

Suyûtî ve Elbânî, Ebû Hureyre'den, Abdurrahman b. Avf'dan, Ümmü Seleme'den zayıf olarak rivayet edildiğini söylemişlerdir.⁸⁵³ İbnu'l-Kayserânî ve İbn 'Adî, Abdurrahman b. Avf'dan zayıf olarak rivayet edildiğini belirtmişlerdir.⁸⁵⁴ Heysemî, Ümmü Seleme'den zayıf olarak rivayet edildiğini belirtmiştir.⁸⁵⁵

168. HADİS

مَنْ قَتَلَ دُونَ مَالِهِ فَهُوَ عِنْدَ اللَّهِ شَهِيدٌ وَمَنْ قَتَلَ دُونَ دَمِهِ فَهُوَ شَهِيدٌ وَمَنْ قَتَلَ دُونَ دِينِهِ فَهُوَ شَهِيدٌ وَمَنْ قَتَلَ دُونَ أَهْلِهِ فَهُوَ شَهِيدٌ

⁸⁴⁹ Bilmen, *a.g.e.*, III/98.

⁸⁵⁰ Dârimî, Udahi 10; Müslim, Sayd 57; İbn Mâce, Zebâih 3; Ebû Dâvûd, Duhâyâ 11; Nesâî, Duhâyâ 22,26,27; Tirmizî, Diyet 14; İbn Hıbbân, *es-Sahih*, XIII/199, H.No:5883.

⁸⁵¹ Bilmen, *a.g.e.*, III/107.

⁸⁵² Beyhakî, *Şuabu'l-İman*, X/412; H.No:7716.

⁸⁵³ Suyûtî, *el-Câmiu's-Sağîr*, s.207, H.No:3449,208, H.No:3457, Elbânî, *es-Silsiletü'z-Zaîfe*, XIV/1268, H.No:7159.

⁸⁵⁴ İbnu'l-Kayserânî, *Zahîretu'l-Hufazâ*, II/1179, H.No:2511; İbn 'Adî, *el-Kâmi fi'z-Zuafâ*, VI/230.

⁸⁵⁵ Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâid*, III/108.

Müslümanlardan her kim malını muhafaza uğrunda öldürülürse şehittir. Her kim nefsinin muhafaza yolunda öldürülürse şehit sayılır. Her kim ehlinin namusunu koruma yolunda öldürülürse şehittir. ⁸⁵⁶

Ahmed b. Hanbel, Buhârî, Müslim, İbn Mâce, Ebû Dâvûd, Nesâî ve Tirmizî Saîd b. Zübeyr'den, tahrîc etmişlerdir. Tirmizî hasen hükmü vermiştir.⁸⁵⁷ Hadis müttefakun aleyhtir.

169. HADİS

رِيحُ الْوَالِدِ مِنْ رِيحِ الْجَنَّةِ

Evladın kokusu cennetin kokusundandır. ⁸⁵⁸

Taberânî, Muhammed b. Osman b. Said el-Enevî > Ahmed b. Yunus > Mendel b. Ali > Abdülmecid b. Süheyl > Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe > İbn Abbâs senediyle ve bu lafızla rivayet etmiş, râvîlerinden Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe'den sadece Abdülmecid'in; ondan da sadece Mendel b. Ali rivayet ederek teferrüd ettiğini söylemiştir.⁸⁵⁹

Beyhakî, Ebû Abdullah > Ebû Abbâs el-Asamm > Ebû Umeyye > Ali b. Abdulhamid > Ebû Hasan > Mendel b. Ali > Abdülmecid b. Süheyl > Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe > İbn Abbâs senediyle ve bu lafızla rivayet etmiştir.⁸⁶⁰

İbn Hibbân Abdullah b. Abbâs'tan rivayet edildiğini Mendel b. Ali isimli râvinin metrûk olduğunu belirtmiştir. İbnu'l-Kayserânî, Irâkî, Heysemî, Suyûtî, Elbânî, zayıf olduğunu söylemişlerdir.⁸⁶¹

⁸⁵⁶ Bilmen, *a.g.e.*, III/126.

⁸⁵⁷ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, I/187; Buhârî, *Mezalim* 33; Müslim, *İman* 226; İbn Mâce, *Hudud* 21; Ebû Dâvûd, *Sünnet* 29; Tirmizî, *Diyet* 21; Nesâî, *Tahrîm* 22.

⁸⁵⁸ Bilmen, *a.g.e.*, III/146.

⁸⁵⁹ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsât*, VI/82, H.No: 5860.

⁸⁶⁰ Beyhakî, *Şuabu'l-İman*, XIII/409.

⁸⁶¹ İbn Hibbân, *el-Mecrûhîn*, II/364; İbnu'l-Kayserânî, *Zahiretu'l Huffaz*, III/1408, H.No:3084; Irâkî, *Tahrîcu İhyâ*, II/1251, H.No:1888; Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid*, 8/159, Suyûtî, *el-Câmiu's-Sağîr*, s.275, H.No:4488, Elbânî, *es-Silsiletü'z-Zaîfe*, V/521, H.No:2499.

170. HADİS

الْوَالِدُ فِي الدُّنْيَا نُورٌ فِي الآخِرَةِ سُرُورٌ

Hayırlı evlat dünyada nurdur. Ahrette de sürurdur.⁸⁶²

Safûrî, eserinde senetsiz olarak zikretmiştir. Nüzhetü'l-Mecâlis'te Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in menkıbelerini anlatıldığı bölümde senetsiz olarak zikredilen bu metin, hadis kitaplarında bulunamamıştır.⁸⁶³

171. HADİS

إِيَّاكُمْ وَالظَّنَّ فَإِنَّ الظَّنَّ أَكْذَبُ الْحَدِيثِ

Zandan kaçınınız. Zira sözün en yalanıdır.⁸⁶⁴

Mâlik b. Enes, Ahmed b. Hanbel, Buhârî, Müslim, Tirmizî, İbn Hıbbân, Ebû Hureyre'den tahrîc etmişlerdir.⁸⁶⁵ Hadis müttefakun aleyhtir.

172. HADİS

إِذَا أَبَقَ الْعَبْدُ إِلَى الشَّرِكِ فَقَدْ حَلَّ دَمَهُ

Köle şirk diyarına kaçarsa kanı helal olur.⁸⁶⁶

Ebû Dâvûd, Nesâî, Cerîr b. Abdullah'tan tahrîc etmiştir. İbn Hazm bu hadisi delil olarak kullanmıştır.⁸⁶⁷ Elbânî zayıf hükmü vermiştir.⁸⁶⁸

⁸⁶² Bilmen, *a.g.e.*, III/146.

⁸⁶³ Suğûrî, *Nüzhetü'l-Mecâlis*, s.450.

⁸⁶⁴ Bilmen, *a.g.e.*, III/192.

⁸⁶⁵ Mâlik b. Enes, *Muvatta*, Hüsnü'l-Hulk H.No:15; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, II/245; Buhârî, Vasâyâ 8, Nikâh 45, Ferâiz 2, Edeb, 57-58; Müslim, Birr 28; Tirmizî, Birr 56İbn Hıbbân, *es-Sahih*, Kitabu'l-Hazr ve'l-İbâha, XII/500, H.No:5687.

⁸⁶⁶ Bilmen, *a.g.e.*, III/146.

⁸⁶⁷ Ebû Dâvûd, Hudûd 1; Nesâî, Tahrimü'd-Dem 12,13; İbn Hazm, *el-Muhallâ*, III/199.

⁸⁶⁸ Elbânî, *Zaifu'l-Câmî*, s.391, H.No:276.

173. HADİS

أَنَا بَرِيءٌ مِنْ كُلِّ مُسْلِمٍ مُقِيمٍ بَيْنَ أَظْهُرِ الْمُشْرِكِينَ

Bir zaruret hali dışında müşriklerin arasında yaşayan (ikamet eden) müslümandan ben uzağım.⁸⁶⁹

Hadisin tamamı; بَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَرِيَّةً إِلَى خَنْعِمٍ فَأَعْتَصَمَ نَاسٌ بِالسُّجُودِ فَأَسْرَعَ فِيهِمُ الْقَتْلُ فَلَبَّغَ ذَلِكَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَمَرَهُمْ بِنِصْفِ الْعَقْلِ وَقَالَ: أَنَا بَرِيءٌ مِنْ كُلِّ مُسْلِمٍ مُقِيمٍ بَيْنَ أَظْهُرِ الْمُشْرِكِينَ قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ وَلِمَ؟ قَالَ: لَا تَرَايَا نَارَاهُمَا *Rasûlullah (s.a.v.) Has'am kabilesine bir müfreze gönderdi. Orada bulunan insanlardan bir kısmı Müslüman olduklarını bildirip kendilerini korumak için secdeye kapandıysa da müfreze öldürme işinde acele ederek onları da öldürdüler. Durum Rasûlullah (s.a.v.)'e ulaştınca onlardan her biri için yarım diyet ödenmesini emretti ve: "Ben müşrikler içerisinde yaşadığını devam ettiren her Müslüman'dan uzağım" buyurdu. Nedendir? Ey Allah'ın Rasûlü! Dediler. Çünkü onların yaktıkları ateşler birbirinden ayırt edilemez. Veya müşriklerle Müslümanların ateşleri birbirlerini görmesin. Yani çok yakın olunca uzaktan bu yanan ateşin kimin olduğu belirsiz olur ve yanlışlıkla müşrik yerine Müslüman öldürülür*" şeklinde olup Ebû Dâvûd, Tirmizî, Cerîr b. Abdullah'tan tahrîc etmiştir.⁸⁷⁰ Elbânî sahih hükmü vermiştir.⁸⁷¹ İbn Hazm, İbn Dakîki'l-îd, İbn Kesîr, Şevkânî, bu rivayete sahih hükmü vermişlerdir.⁸⁷² Lafız Ebû Dâvûd ve Tirmizî'ye aittir.

174. HADİS

أَنَّ الْقَسَامَةَ كَانَتْ فِي الْجَاهِلِيَّةِ فَأَقْرَاهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى مَا كَانَتْ عَلَيْهِ فِي الْجَاهِلِيَّةِ وَقَضَى بِهَا بَيْنَ أَنَاسٍ مِنَ الْأَنْصَارِ فِي قَتِيلٍ ادَّعَوْهُ عَلَى يَهُودٍ خَيْبَرَ

Kasâme" cahiliyye döneminde vardı. Rasûlullah (s.a.v) onu aynı cahiliyye dönemindeki şekli üzere kabul edip bıraktı ve Hayber Yahudilerinin

⁸⁶⁹ Bilmen, a.g.e., III/146.

⁸⁷⁰ Ebû Dâvûd, Cihad 95, H.No:2645; Tirmizî, Siyer 42, H.No:1604.

⁸⁷¹ Elbânî, Sahîhu Süneni't-Tirmizî, II/211, H.No:1604.

⁸⁷² İbn Hazm, el-Muhallâ, XI/199, İbn Dakîki'l-îd, el-İlmâm bi-Ehâdîsi'l Ahkâm, II/454, İbn Kesîr, İrşâdu'l-Fakîh, II/298, Şevkânî, Neylü'l-Evtâr, IX/541, H.No:3347.

öldürdükleri iddia edilen ensardan bir maktul hakkında da bu kasâme şekline göre hüküm verdi.⁸⁷³

Ahmed b. Hanbel, Müslim, Nesâî, Beyhakî ve Ebû Avâne; Süleyman b. Yesâr senediyle tahrîc etmişlerdir.⁸⁷⁴ Şuayb el-Arnâvut sahih hükmü vermiştir.⁸⁷⁵

175. HADİS

إِنَّ دِمَاءَكُمْ وَأَمْوَالَكُمْ وَأَعْرَاضَكُمْ وَأَبْشَارَكُمْ عَلَيْكُمْ حَرَامٌ

Şüphe yok ki kanlarınız, mallarınız, şerefınız ve bedenleriniz sizlerin üzerine haramdır.⁸⁷⁶

Ahmed b. Hanbel, Dârimî, Buhârî, Müslim, İbn Mâce ve Nesâî; Neffî' b.Hâris es-Sekafî'den tahrîc etmiştir.⁸⁷⁷ Tirmizî, Amr b. el-Ahvas'tan hasen-sahih⁸⁷⁸ olarak rivayet etmiştir.⁸⁷⁹ İbn Hibbân, Câbir b. Abdullah'tan tahrîc etmiştir.⁸⁸⁰ Heysemî, Ebû Hureyre'den tahrîc edildiğini bildirmiştir.⁸⁸¹ Hadis müttefakun aleyhtir.

176. HADİS

أَنْتَ وَمَالُكَ لِأَبِيكَ

Sen de senin malında babana aittir.⁸⁸²

⁸⁷³ Bilmen, *a.g.e.*, III/182.

⁸⁷⁴ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned* XXXIX/71; Müslim, Kasâme 1; Nesâî, Kasâme 2; Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, VIII/130; Ebû Avâne, *el-Müsned*, IV/65.

⁸⁷⁵ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, , XXXVIII/244, H.No:23187

⁸⁷⁶ Bilmen, *a.g.e.*, III/194.

⁸⁷⁷ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, III/371; Dârimî, Mukaddime 24; Buhârî, İlim 37, Hac 132, Megazi 77, Edeb 43; Müslim, Hac 147, Kasame, 29,30; Nesâî, Kaza 32; İbn Mâce, Menâsik 76,84, Fiten 2

⁸⁷⁸ Hasen-sahih: Başta Tirmizî olmak üzere bazı âlimler tarafından kullanılan bir kavramdır. İki farklı hükmün bir hüküm gibi verildiği bu tabir biraz muğlâk gibi görünebilir. Ancak bu kavram senetle alakalı olup bir yönden hasen başka bir rivayetle sahih manası kastedilmiştir. Bunun yanında hasen lafızıyla istilahi değil lügat manası kastedildiği de söylenmiştir. Bu görüş İbn Salah'a aittir. Ancak İbn Dakikî'l-İyd, hasen-sahih ifadesinin isnada raci olmasını doğru bulmaz. Çünkü hem tek rivayetle gelmiş ve hasen-sahih olarak nitelendirilmiş pek çok hadis bulunmaktadır. O ravide bulunan sıdk, itkan, hıfz, gibi bir takım sıfatların derecelerine göre hasen-sahih olabileceğini belirtir. Uğur, a.g.e.125.

⁸⁷⁹ Tirmizî, Fiten 6

⁸⁸⁰ İbn Hibbân, *es-Sahih*, Kitabu's-Salat, IV/311, H.No:1457.

⁸⁸¹ Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâid*, VII/298.

⁸⁸² Bilmen, *a.g.e.*, III/198.

Ahmed b. Hanbel, Amr b. Şuayb'ın dedesinden (Abdullah b. Amr b. el-As) tahrîc etmiştir.⁸⁸³ İbn Mâce, Câbir b. Abdullah ve Abdullah b. Amr'dan tahrîc etmiştir.⁸⁸⁴ İbn Hıbbân Hz. Âişe'den tahrîc etmiştir. Taberânî, Câbir b. Abdullah'tan rivayet edildiğini ve teferrüd bulunduğunu zikretmiştir. Heysemî, İbn Hıbbân, İbn Hacer, Aynî, İbn Hazm, İbn Mülakkin ve Zeylaî, Câbir rivayetine sahih hükmü vermiştir.⁸⁸⁵ Şuayb el-Arnaut hasen hükmü vermiştir.⁸⁸⁶

177. HADİS

لَا تَزَالُ أُمَّتِي بِخَيْرٍ مَا لَمْ يَفْشُ فِيهِمْ وَوَلَدُ الرَّئِيسِ فَإِذَا فَتِنَا فِيهِمْ وَوَلَدُ الرَّئِيسِ أَوْشَكَ أَنْ يَعْمَهُمُ اللَّهُ بِعِقَابٍ.

Aralarında zinadan doğan çocuklar vukuu bulmadıkça ümmetinden hayır ve bereket zail olmaz. Aralarında zinadan doğan çocuklar zuhur edince Allah'ın c.c. azabı yaklaşmış olur.⁸⁸⁷ (Burada murad zinanın yaygınolmasından endişedir)

Ahmed b. Hanbel, İshak b. İbrahim er-Razi > Seleme b. el-Fazl > Muhammed b. İshak > Muhammed b. Abdullah b. Amr b. Osman > Muhammed b. Abdurrahman b. Lebîbe > Ubeydullah b. Ebû Râfi' > Meymûne b. Hâris (Hz. Peygamber'in eşi) senediyle rivayet etmiştir.⁸⁸⁸ Şuayb el-Arnaut zayıf hükmü vermiştir.⁸⁸⁹

Ebû Ya'lâ el-Mevsîlî, İbrahim b. Muhammed b. Arara > Vehb b. Cerîr > O babasından > Muhammed b. İshak > Muhammed b. Abdullah b. Amr b. Osman > Muhammed b. Abdurrahman b. Lebîbe > Ubeydullah b. Ebû Râfi' > Meymûne b. Hâris (Hz. Peygamber'in eşi) senediyle rivayet etmiştir. Hüseyin Selim Esed zayıf hükmü vermiştir.⁸⁹⁰

⁸⁸³ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, II/179.

⁸⁸⁴ İbn Mâce, Ticaret 24.

⁸⁸⁵ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsât*, VI/339-340, H.No: 6570 Heysemî, *Mecmau'z-zevâid*, IV/158, İbn Hıbbân, *es-Sahih*, Kitabu'l-Birr ve'l-İhsan, II/141, H.No:410, İbn Hazm, *el-Muhalla*, VIII/106, Beyhâkî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, VII/481; İbn Mülakkin, *el-Bedru'l Münîr*, VII/665 Zeylaî, *Nasbu'r-Râye*, III/337, İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, V/211, *ed-Dirâye*, II/102, H.No: 666; Aynî, *Umdetu'l-Kârî*, XIII/142.

⁸⁸⁶ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, XI/503, H.No:6902

⁸⁸⁷ Bilmen, *a.g.e.*, III/202.

⁸⁸⁸ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, V/122

⁸⁸⁹ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, XXXIV/413, H.No: 26830.

⁸⁹⁰ Ebû Ya'lâ el-Mevsîlî, *el-Müsned*, VI/13, H.No:7091.

Taberânî, Meymûne annemizden rivayet etmiştir.⁸⁹¹ Meymûne rivayetine Münzirî, hasen, Heysemî sahih veya hasen, Elbânî hasen hükmü vermiştir. Heytemî el-Mekkî, Enes b. Mâlik rivayetini, İbn Hacer ise Hz. Âişe rivayetini hasen olarak görmüşlerdir.⁸⁹²

178. HADİS

ادْرءُوا الْحُدُودَ بِالشُّبُهَاتِ

Hududa ait cezalar şüphe ile sakıt olur.⁸⁹³

Ebû Hanîfe, İbn Abbâs'tan tahrîc etmiştir.⁸⁹⁴ Ebu Nuaym, Hatîb el-Bağdâdî, İbn Abbâs'tan tahrîc etmişlerdir.⁸⁹⁵ Ali el-Muttakî (v.975/1567) Ömer b. Abdulaziz'den mürsel, Aclûnî, İbn Abbâs'tan merfu olarak rivayet edildiği bilgisini vermiştir.⁸⁹⁶

ادرءوا الحدود عن المسلمين ما استطعتم فإن كان له مخرج فخلوا سبيله فإن الإمام أن يخطئ في العفو خير من أن يخطئ في العقوبة *“Gücünüz yettiği oranda (mümkün olduğu kadarıyla) müslümanlardan hadleri düşürünüz, Onun(cezadan kurtulması) için bir çıkış yolu bulduğunuzda, onu serbest bırakınız. Şüphesiz ki devlet başkanının/hâkimin affta yanılması, cezalandırmada yanılmasından daha hayırlıdır (yani yanılarak sanığı affetmesi, yanılarak onu cezalandırmasından daha hayırlıdır”* şeklinden gelen rivayeti Tirmizî, Dârekutnî, Hâkim en-Nîsâbûrî ve Beyhakî; Hz. Âişe'den rivayet etmiştir.⁸⁹⁷

⁸⁹¹ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebir*, XXIV/23, H.No:55.

⁸⁹² Münzirî, *et-Terğîb ve't-Terhîb*, s.521, H.No:3663; Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid*, VI/260, Elbânî, *Sahîhu't-Terğîb*, II/306, H.No: 2400, Heytemî *el-Mekkî*, *ez-Zevâcir*, II/223, İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, X/193.

⁸⁹³ Bilmen, *a.g.e.*, III/203.

⁸⁹⁴ Ebu Hanife, *el-Müsned*, s.39, H.No:70.

⁸⁹⁵ Hâkim en-Nîsâbûrî, *Ma'rifetu, Ulûmi'l-Hadis*, s.139, Ebu Nuaym, *Hilyetü'l Evliya*, V/311, Hatip el-Bağdadi, *el-Fakih ve'l-Mütefekkih*, II/112.

⁸⁹⁶ Ali el-Muttaki, *Kenzü'l-Ummâl*, V/305, H.No:12957, Aclûnî, *Keşfu'l-Hafâ*, I/71, H.No:166

⁸⁹⁷ Tirmizî, *Hudûd*, 2, IV/33; Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, VIII/413; Dârekutnî, *Sünen*, III/84; Hâkim en-Nîsâbûrî, *el-Müstedrek ale's-Sahîhayn* IV/426.

İbn Mâce, Ebû Hureyre'den ادفعوا الحد ما وجدتم له مدفعا “*Düşürmek için bir gerekçe bulduğunuz sürece hadleri düşürünüz* ” şeklinde rivayet etmiştir.⁸⁹⁸ Elbânî zayıf hükmü vermiştir.⁸⁹⁹

179. HADİS

كُلُّ مُسْكِرٍ خَمْرٌ وَكُلُّ خَمْرٍ حَرَامٌ

Her sarhoşluk veren şarap gibidir. Ve her şarap haramdır.⁹⁰⁰

Mâlik b. Enes, Ahmed b. Hanbel, Dârimî, Buhârî, Müslim, İbn Mâce, Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî, Abdullah b. Ömer'den tahrîc etmişlerdir.⁹⁰¹ Hadis müttefakun aleyhtir.

180. HADİS

مَا أَسْكَرَ كَثِيرُهُ فَقَلِيلُهُ حَرَامٌ

Çoğu sarhoşluk veren şeyin azı da haramdır.⁹⁰²

Ahmed b. Hanbel, Dârimî, İbn Mâce ve Nesâî, Abdullah b. Ömer'den tahrîc etmiştir.⁹⁰³ İbn Hazm ve Zehebî bu rivayete sahih hükmü vermişlerdir.⁹⁰⁴ Ebû Dâvûd, Tirmizî, İbn Hıbbân, Câbir b. Abdullah'tan tahrîc etmiştir.⁹⁰⁵

⁸⁹⁸ İbn Mâce, Hudûd 5.

⁸⁹⁹ Elbânî, Daifu İbn Mâce, I/202, H.No:502.

Hadlerin düşürülmesi ile ilgili detaylı bilgi için bkz. “Erturhan Sabri, *İslâm Hukukunda Şüpheden Saniğin Yararlanması İlkesi*, CÜİFD,2002, 2. Sayı, VI/179-205.

⁹⁰⁰ Bilmen, *a.g.e.*, III/251.

⁹⁰¹ Mâlik b. Enes, *Muvatta*, Duhâyâ H.No:8; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, I/274; Dârimî, Eşribe 8; Buhârî, Edeb 80, Ahkâm 22; Müslim, Eşribe 72-75; İbn Mâce, Eşribe 9; Ebû Dâvûd, Eşribe 5; Tirmizî, Eşribe 1; Nesâî, Eşribe 53.

⁹⁰² Bilmen, *a.g.e.*, III/251.

⁹⁰³ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, II/92; Dârimî, Eşribe 8; İbn Mâce, Eşribe 10; Ebû Dâvûd, Eşribe 5; Tirmizî, Eşribe 3; Nesâî, Eşribe 25

⁹⁰⁴ İbn Hazm, *el-Muhallâ*, VII/500, Zehebî, *el-Mühezzeb*, VII/3437; H.No:13853; İbn Hıbbân, *es-Sahih*, Kitabu'l-Eşribe, XII/202, H.No:5382.

⁹⁰⁵ Ebû Dâvûd, Eşribe 5; Tirmizî, Eşribe 3; Nesâî, Eşribe 25 ; İbn Hıbbân, *es-Sahih*, Kitabu'l-Eşribe, XII/202, H.No:5382.

Beğavî, Câbir rivayetine hasen-garip demiştir.⁹⁰⁶ İbn Hacer ise sahih hükmünü vermiştir.⁹⁰⁷

181. HADİS

حَدُّ يَقَامُ فِي الْأَرْضِ خَيْرٌ لِأَهْلِ الْأَرْضِ مِنْ أَنْ يَمْطُرُوا ثَلَاثِينَ صَبَاحًا

Yeryüzünde ikame edilen bir haddi şer'î, yer ehli için otuz sabah yağmur yağmasından daha hayırlıdır.⁹⁰⁸

Ahmed b. Hanbel, İbn Mâce, Nesâî, Ebû Ya'la el-Mevsilî ve İbn Hıbbân, Ebû Hureyre'den rivayet etmiştir.⁹⁰⁹ Şuayb el-Arnaut hadisi destekleyen şahitlerin bulunduğunu belirtmiştir.⁹¹⁰

Münzirî ve Suyûtî, sahih, Elbânî hasen li-ğayrihi demiştir. Rivayetlerde اربعين صباحا şeklinde de gelmiştir.⁹¹¹

182. HADİS

اجْتَنِبُوا الْخَمْرَ فَإِنَّهَا مِفْتَاحُ كُلِّ شَرٍّ

Sarhoşluk veren (şaraptan) şeyden kaçınız. Çünkü o her kötülüğün anahtarıdır.⁹¹²

İbn Mâce, Ebû Derdâ'dan aynı manada ve لا تشرب الخمر فإنها مفتاح كل شر lafzıyla rivayet etmiştir.⁹¹³ Elbânî hasen hükmü vermiştir.⁹¹⁴

⁹⁰⁶ Beğavî, *Şerhu's-Sünne*, VI/114, H.No:2904.

⁹⁰⁷ İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, X/43.

⁹⁰⁸ Bilmen, *a.g.e.*, III/258.

⁹⁰⁹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, II/362; İbn Mâce, *Hudud* 3; Nesâî, *Sârik* 7; Ebû Ya'la el-Mevsilî; *el-Müsned*, X/496; İbn Hıbbân, *Sahih*, X/244.

⁹¹⁰ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, XV/124, H.No:9226

⁹¹¹ Münzirî, *et-Terğîb ve't-Terhîb*, s. 510, H.No:3580; Suyûtî, *el-Câmiu's-Sagîr*, s.225, H.No:3689; Elbânî, *Sahîhu't-Terğîb*, II/295, H.No:2350.

⁹¹² Bilmen, *a.g.e.*, III/258.

⁹¹³ İbn Mâce, *Eşribe* 1.

⁹¹⁴ Elbânî, *Sahîhu Süneni İbn Mâce*, III/142, H.No: 3434.

Bezzâr, Beyhakî, İbn Abbâs'tan rivayet etmişlerdir.⁹¹⁵ Hâkim en-Nîsâbûrî, İbn Abbâs'tan tahrîc etmiş ve Zehebî, sahih hükmü vermiştir.⁹¹⁶ Münzirî ve Suyûtî, Abdullah b. Abbâs'tan tahrîc edildiğini söylemişlerdir.⁹¹⁷

183. HADİS

إِذَا قَالَ الرَّجُلُ لِلرَّجُلِ يَا مَخَنَّثُ فَأَجْلِدُوهُ عَشْرِينَ

Bir erkek başka bir erkeğe “ey kadınlaşmış erkek” derse ona yirmi değnek vurun.⁹¹⁸

Tirmizî, İbn Mâce ve Dârekutnî, İbn Abbas'tan tahrîc etmişlerdir.⁹¹⁹ Elbânî zayıf hükmü vermiştir.⁹²⁰

Beyhakî, sahih olmadığını şayet sahih olarak kabul edilirse ta'zir için olduğunu ifade etmiştir.⁹²¹

184. HADİS

لَا يَجْلَدُ أَحَدٌ فَوْقَ عَشْرِ جَلْدَاتٍ إِلَّا فِي حَدِّ مِنْ حُدُودِ اللَّهِ تَعَالَى

Allah'ın c.c. hudud-ı ilahiyesi olan hadd cezası müstesna bir kimseye on değnekten fazla vurulmaz.⁹²²

Buhârî, Müslim, İbn Mâce, Ebû Dâvûd ve Tirmizî, Hânî b.Neyyâr Ebû Berde'den tahrîc etmişlerdir.⁹²³ Hadis müttefakun aleyhtir.

⁹¹⁵ Beyhakî, *Şuabu'l-İman*, VII/408.

⁹¹⁶ Hâkim en-Nîsâbûrî, *el-Müstedrek ale's-Sahihayn*, IV/162.

⁹¹⁷ İbn Mâce, Eşribe 1; H.No:3371; Bezzâr, *el-Müsned*, X/82, H.No:4148; Suyûtî, *el-Câmiu's-Sağîr*, s.172, H.No:1155 Münzirî, *et-Terğîb ve't-Terhîb*, s.513, 3608.

⁹¹⁸ Bilmen, *a.g.e.*, III/305.

⁹¹⁹ Tirmizî, Hudûd 29; İbn Mâce, Hudûd 38; Dârekutnî, *Sünen*, III/126

⁹²⁰ Elbânî, Daîfu Süneni Tirmizî, 138, H.No:1462.

⁹²¹ Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, VIII/252.

⁹²² Bilmen, *a.g.e.*, III/308.

⁹²³ Buhârî, Hudut 42; Müslim, Hudut 40; İbn Mâce, Hudud 32; Ebû Dâvûd, Hudut 38; H.No: 4491; Tirmizî, Hudut 30, H.No:1463;

185. HADİS

عن علي عليه السلام قال كان آخر كلام رسول الله صلى الله عليه وسلم " الصلاة الصلاة اتقوا الله فيما ملكت أيمانكم

Hz.Ali: Rasûlullah (s.a.v)'in son sözü: "namaza (sarılın) namaza! (Bir de) sağ ellerinizin sahip olduğu kimseler hakkında Allah'dan korkun"oldu⁹²⁴

Ahmed b. Hanbel, Buhârî, Ebû Dâvûd, İbn Mâce ve Beyhakî; Hz. Ali'den tahrîc etmişlerdir.⁹²⁵ Elbânî sahih hükmü vermiştir.⁹²⁶ İbn Hıbbân, Enes b. Malik'ten rivayet etmiş, Şuayb el-Arnâvut sahih hükmü vermiştir.⁹²⁷

186. HADİS

مُرُوا صِبْيَانَكُمْ بِالصَّلَاةِ إِذَا بَلَغُوا سَبْعًا وَأَضْرِبُوهُمْ عَلَيْهَا إِذَا بَلَغُوا عَشْرًا وَفَرِّقُوا بَيْنَهُمْ فِي الْمَضَاجِعِ

Çocuklarınıza yedi yaşında namazı emredin. On yaşında kılmamaları halinde onları cezalandırın. Ve yataklarını da ayırın. ⁹²⁸

İbn Ebî Şeybe ve Ahmed b. Hanbel, Abdullah b. Amr'dan; Ebû Dâvûd, Semüre b. Mâbed el-Cühenî'nin babası aracılığı ile dedesinden tahrîc etmişlerdir.⁹²⁹ Şuayb el-Arnâvut hasen hükmü vermiştir.⁹³⁰

İbn Hıbbân bu rivayette Dâvûd b. Suvâr el-Müzenî'nin teferrüdünün olduğunu söylemiştir.⁹³¹ Elbânî Ebû Hureyre'den gelen rivayete sahih hükmü vermiştir.⁹³²

⁹²⁴ Bilmen, *a.g.e.*, III/400.

⁹²⁵ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, II/24; Buhârî, *el-Edebü'l-Müfred*, s.158; İbn Mâce, *Vasâye* 1; Ebû Dâvûd, *Edeb* 123; Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, VIII/11.

⁹²⁶ Elbânî, *Sahîhu Süneni İbn Mâce*, II/363, H.No:2747.

⁹²⁷ İbn Hıbbân, *es-Sahih*, XIV/570.

⁹²⁸ Bilmen, *a.g.e.*, III/310.

⁹²⁹ İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, Salat, II/382; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, II/180, III/404; Ebû Dâvûd, *Salat* 26

⁹³⁰ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, XI/284, H.No:6689

⁹³¹ İbn Hıbbân, *el-Mecrûhîn*, I/355.

⁹³² Elbânî, *Sahîhu'l-Câmî*, II/744, H.No:4026.

187. HADİS

مَنْ رَأَى مِنْكُمْ مُنْكَرًا فَلْيُغَيِّرْهُ بِيَدِهِ فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِلِسَانِهِ

Sizden biriniz bir kötülük gördüğü vakit eliyle değiştirsin. Şayet eli ile gücü yetmezse dili ile ikaz etsin.⁹³³

Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve İbn Hıbbân, Ebû Said el-Hudrî'den tahrîc etmişlerdir.⁹³⁴

188. HADİS

اللَّهُمَّ مَنْزِلَ الْكِتَابِ وَمَجْرِي السَّحَابِ وَهَازِمَ الْأَحْزَابِ أَهْزَمَهُمْ وَأَنْصَرْنَا عَلَيْهِمْ.

Ey kitabı indiren, bulutları yürüten, fırkaları hezimete uğratan Allahım!
O düşmanları hezimete uğrat, bizlere de düşmana karşı yardım et.⁹³⁵

Ahmed b. Hanbel, Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd ve İbn Hıbbân, Abdullah b. Ebî Evfâ'dan tahrîc etmişlerdir.⁹³⁶ Hadis müttefakun aleyhtir.

189. HADİS

الْمُسْلِمُونَ تَتَكَافَأُ دِمَاؤُهُمْ وَيَسْعَى بِدِمَتِهِمْ أَدْنَاهُمْ

Müslümanların kanları (kıymetçe) birbirlerine eşittir. Müslümanların (sayıca)en azı(bile) onların zimmeleri uğruna koşar.⁹³⁷

Hadisin tam metni şu şekildedir: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ الْمُؤْمِنُونَ تَكَافَأُ دِمَاؤُهُمْ وَهُمْ يَدُّ عَلَى مَنْ سِوَاهُمْ يَسْعَى بِدِمَتِهِمْ أَدْنَاهُمْ لَا يُقْتَلُ مُؤْمِنٌ بِكَافِرٍ وَلَا ذُو عَهْدٍ فِي عَهْدِهِ *“Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: “Mü’minlerin kanları kısas ve diyetle müsavidir. Onlar düşmanlarına*

⁹³³ Bilmen, *a.g.e.*, III/324.

⁹³⁴ Müslim, İman 78; Ebû Dâvûd, Melâhim 17; Nesâî, İman17; Tirmizî, Rüya 1,5,7; İbn Hıbban, *es-Sahih*, I/541, H.No:306.

⁹³⁵ Bilmen, *a.g.e.*, III/355.

⁹³⁶ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, IV/354; Buhârî, Cihad 112,156; Müslim, Cihad 20; Ebû Dâvûd, Cihad 89; İbn Hıbban, *es-Sahih*, IX/153, H.No: 3846.

⁹³⁷ Bilmen, *a.g.e.*, III/381.

karşı tek vücut olup kuvvetlidirler. Onlardan en aşağı durumda olanı bile düşmana eman verebilir. Kâfire karşılık bir Mü'min öldürülmez. Kâfirlerden Zimmî ve müstemem gibi Müslümanlarla anlaşması olan kimseler de öldürülmez.”

Ahmed b. Hanbel, Abdullah b. Amr'dan tahrîc etmiştir.⁹³⁸ İbn Mâce, Abdullah b. Abbâs'tan; Nesâî ve Tirmizî, Ali b. Ebî Talip'ten; Ebû Dâvûd, Abdullah b. Amr'dan; tahrîc etmişlerdir.⁹³⁹ Şuayb el-Arnâvut sahih hükmü vermiştir.⁹⁴⁰

190. HADİS

المُسْلِمُونَ عِنْدَ شُرُوطِهِمْ

Müslümanlar şartlarını yerine getirirler. ⁹⁴¹

Buhârî ve Ebû Dâvûd, Ebû Hureyre'den tahrîc etmiştir.⁹⁴² İbn 'Adî; Râfi' b. Hudeyc'ten rivayet edildiğini ve senesinde bir problem olmadığını söylemiştir.⁹⁴³ Beyhakî, Hz. Âişe'den merfû olarak rivayet edildiğini ancak zayıf olduğunu belirtmiştir.⁹⁴⁴

İbnu'l-Kayserânî, Amr b. Avf el-Müzenî'den ve Râfi'den gelen rivayetlerin zayıf, Ebû Hureyre rivayetinin sahih, olduğunu söylemiştir.⁹⁴⁵ Nevevî, İbn Dakîki'l İyd, Suyût ve Elbânî, Ebû Hureyre rivayetine sahih hükmü vermiştir.⁹⁴⁶

191. HADİS

فِي الْغُهْدِ وَقَاءَ لَا عَدْرٌ

⁹³⁸ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, I/119.

⁹³⁹ Nesâî, Kasame 10,13; Ebû Dâvûd, Cihat 147, Diyet 10; Tirmizî Diyet 16; İbn Mâce, Diyet 31.

⁹⁴⁰ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, XI/403, H.No:6796.

⁹⁴¹ Bilmen, *a.g.e.*, III/389.

⁹⁴² Buhârî, İcare 14; Ebû Dâvûd, Kazâ 12.

⁹⁴³ İbn 'Adî, *el-Kâmil fi'z-Zuafâ*, VII/162.

⁹⁴⁴ Beyhakî, *es-Sünenü'l- Kübrâ*, VII/249.

⁹⁴⁵ İbnu'l-Kayserânî, *Zahîratu'l-Huffâz*, IV/2463, H.No:5706.

⁹⁴⁶ Nevevî, *el-Mecmû'*, XIV/212,213, İbn Dakîki'l İyd, *el-İlmâm bi-Ehâdisi'l-Ahkâm*, II/532, Suyûtî, *el-Câmiu's-Sağîr*, s.551, H.No:9213, Elbânî, *İrvâu'l Ğalîl*, V/142, H.No:1303.

Ahitlerde vefa vardır, ihanet yoktur.⁹⁴⁷

Amr b. Abese'den mevkûf olarak rivayet edilen bu metin kaynaklarda şu şekilde geçmektedir.

Ebû Dâvûd ve Tirmizî, كان بين معاوية وبين أهل الروم عهد وكان يسير في بلادهم حتى إذا انقضى العهد أغار عليهم فإذا رجل على دابة أو على فرس وهو يقول الله أكبر وفاء لا غدر وإذا هو عمرو بن عبسة فسأله معاوية عن ذلك فقال سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول من كان بينه وبين قوم عهد فلا عهدا ولا يشدنه حتى يمضي أمده أو ينبذ إليهم على سواء قال فرجع بالناس يحلن (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle diyordu: *Muaviye ile Rumlar arasında bir sözleşme vardı. Muaviye bu anlaşma süresi bitmeden önce Rumların ülkesine doğru yola çıkmıştı. Anlaşma süresi sona erince onlara baskın yapacak ve onlarla savaşacaktı, derken; Allahû ekber, hayret size hıyanet değil sözünüzde durmanız gerekir diyerek atın üzerinde veya binitin üzerinde birisi çıkageldi. Bir de baktılar ki bu adam Amr b. Abese' imiş. Muaviye bu meseleyi kendisine sorunca şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.v.)'den işittim şöyle diyordu: “Kimin herhangi bir toplumla arasında bir anlaşma varsa, süresi sona erinceye kadar, ya da karşılıklı olarak anlaşmayı vaktinden önce bozduklarını birbirlerine bildirmeden önce bu bağı ne yeniden bağlasın ne de çözsün.” (Bunun üzerine Muaviye seferden geri döndü)”* lafzıyla rivayet etmişlerdir.

Tirmizî hasen-sahih hükmü vermiş, Elbânî sahih olduğunu belirtmiştir.⁹⁴⁸ Zeylaî, İbn Hacer, Şevkânî, mevkûf olarak sahih olduğuna hükmetmişlerdir.⁹⁴⁹

192. HADİS

عَنِ الْمَعْرُورِ بْنِ سُوَيْدٍ قَالَ دَخَلْنَا عَلَى أَبِي ذَرٍّ بِالرَّيْذَةِ فَاذَا عَلَيْهِ بُرْدٌ وَعَلَى غُلَامِهِ مِثْلُهُ فَقُلْنَا يَا أَبَا ذَرٍّ لَوْ أَخَذْتَ بُرْدَ غُلَامِكَ إِلَى بُرْدِكَ فَكَانَتْ خُلَّةً وَكَسَوْتَهُ تَوْبًا غَيْرَهُ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- يَقُولُ إِخْوَانَكُمْ جَعَلَهُمُ اللَّهُ تَحْتَ أَيْدِيكُمْ فَمَنْ كَانَ أَخُوهُ تَحْتَ يَدَيْهِ فَلْيُطْعِمْهُ مِمَّا يَأْكُلُ وَلْيَكْسُهِ مِمَّا يَلْبَسُ وَلَا يَكْفُهُ مَا يَغْلِبُهُ فَإِنْ كَفَّهُ مَا يَغْلِبُهُ فَلْيُعْنَهُ

⁹⁴⁷ Bilmen, a.g.e., III/389.

⁹⁴⁸ Ebû Dâvûd, Cihad 152, Tirmizî, Siyer 27. Elbânî, Sahîhu Süneni't-Tirmizî, II/201, H.No:1580.

⁹⁴⁹ Zeylaî, *Nasbu'r-Raye*, III/390; İbn Hacer, *ed-Dirâye*, II/117, Şevkânî, *Neylü'l-Evtâr*, VIII/61.

Ma'rûr b. Süveyd anlatıyor: Biz Rebeze'de Ebu Zer'in yanına girmiştik. Bir de gördük ki üzerinde bir kumaş var ve aynısından kölesinin üzerinde de var. Bunun üzerine (kendisine): Ey Ebu Zer! Kölenin kumaşını alıp da kendi kumaşına (ilave etsen sana bir takım) elbise olur. Kölene de başka bir elbise giydirden" dedik. (Bize) şöyle cevap verdi:

Ben Hz.Peygamber'i (s.a.v.): "(Köleleriniz) Allah'ın kendilerini sizin ellerinizin altına koyduğu kardeşlerinizdir. Kimin kardeşi kendi elinin altına ise, ona yediğinden yedirsin, giydiğinden giydirdin ve ona gücünü aşan bir iş yüklemesin. Şayet ona gücünü aşan bir iş yüklerse kendisine yardım etsin" derken, işittim.⁹⁵⁰

Ahmed b. Hanbel, Buhârî, Müslim, İbn Mâce, Tirmizî, Ebû Dâvûd; Ma'rûr b. Süveyd senediyle Ebû Zerr'den tahrîc etmişlerdir. Lafız Ebû Dâvûd'a aittir.⁹⁵¹ Hadis müttefakun aleyhtir.

193. HADİS

اتَّقُوا اللَّهَ فِيمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ

Ellerinizin altında bulunan köleler ve cariyeler hakkında Allah'tan c.c. korkunuz.⁹⁵²

Ahmed b. Hanbel, Buhârî, İbn Mâce ve Ebû Dâvûd, Ali b. Ebî Tâlip'ten tahrîc etmiştir.⁹⁵³

194. HADİS

---

⁹⁵⁰ Bilmen, *a.g.e.*, III/400.

⁹⁵¹ Ebû Dâvûd, Edeb 123; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsne'd*, V/61; Buhârî, İman 22, Edeb 44; Müslim, Eyman 38, 40; İbn Mâce, Edeb 10; Tirmizî, Birr 29.

⁹⁵² Bilmen, *a.g.e.*, III/400

⁹⁵³ Buhârî, *el-Edebu'l-Müfred*, s.158; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsne'd*, I/78; İbn Mâce, Vasâyâ 1; Ebû Dâvûd, Edeb 123-124;

إِنْ إِخْوَانَكُمْ حَوَّلَكُمْ اللَّهُ تَحْتَ أَيْدِيكُمْ، فَمَنْ كَانَ أَخُوهُ تَحْتَيْدِهِ، فَلْيُطْعِمَهُ مِمَّا يَأْكُلُ، وَلْيَلْبِسَهُ مِمَّا يَلْبَسُ، وَلَا تُكَلِّفُوهُمْ مَا يَغْلِبُهُمْ، فَإِنْ كَلَّفْتُمُوهُمْ مَا يَغْلِبُهُمْ فَأَعِينُوهُمْ

Onlar (köleler) sizin din kardeşlerinizdir. Allah onları sizin elleriniz altına (emâneten) vermiştir. Onlara kendi yediğinizden yedirin. Kendi giydiğinizden giydirin. Onlara yapamayacakları şeyleri yüklemeyin. Eğer yüklerseniz de onlara yardımcı olun.⁹⁵⁴

Buhârî, Müslim, Ebu Dâvûd ve Tirmizî, Ebu Zerr'den tahrîc etmişlerdir.⁹⁵⁵
Hadis müttefakun aleyhtir.

195. HADİS

عَنْ أَبِي أَيُّوبَ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ مَنْ فَرَّقَ بَيْنَ الْوَالِدَةِ وَوَلَدِهَا فَرَّقَ اللَّهُ بَيْنَهُ وَبَيْنَ أَحِبَّتِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

Ebû Eyyûb el-Ensârî'den rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'den işittim şöyle diyordu: “Her kim ana ile çocuğun arasını açarsa, Allah'ta o kimseyi kıyamet gününde sevdikleriyle arasını açar.”⁹⁵⁶

Ahmed b. Hanbel, Tirmizî, Ebû Eyyûb el-Ensârî'den tahrîc etmişlerdir. Tirmizî hasen-garib hükmü vermiştir.⁹⁵⁷ Elbânî, hasen hükmü vermiştir.⁹⁵⁸ Şuayb el-Arnâvut hasen hükmü vermiştir.⁹⁵⁹

⁹⁵⁴ Bilmen, *a.g.e.*, III/400.

⁹⁵⁵ Buhârî, 'Itk 15; Müslim, Eyman 38-39-40; Ebû Dâvûd, Edeb 13; Tirmizî, Birr, 29.

⁹⁵⁶ Bilmen, *a.g.e.*, III/402.

⁹⁵⁷ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, V/412,414; Tirmizî, Büyü'52

⁹⁵⁸ Elbânî, Sahîhu Süneni't- Tirmizî, II/45, H.No:1283.

⁹⁵⁹ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, XXXVIII/486, H.No:23499

4. DÖRDÜNCÜ CİLTTE BULUNAN HADİSLERİN TAHRİCİ

196. HADİS

لا تقتلوا امرأة ولا وليد

Kadınları ve çocukları öldürmeyiniz.⁹⁶⁰

Ebû Yûsuf bu lafızla Minhâl> İkrime>İbn Abbas senediyle rivayet etmiştir.⁹⁶¹ Beğavî, Büreyde'den merfû olarak rivayet etmiştir.⁹⁶² Beyhakî aynı manaya gelen لا تقتلوا امرأة ولا وليد lafzıyla Hz. Ebûbekir'den merfû olarak rivayet etmiştir.⁹⁶³ Ebû Dâvûd لا تقتلوا صبياً ولا امرأة şeklinde Enes b. Malik'ten rivayet etmiş, Elbânî zayıf hükmü vermiştir.⁹⁶⁴ İbn Ebî Şeybe aynı manaya gelen لا تَقْتُلُوا صَبِيًّا وَلَا طِفْلاً صَغِيرًا lafzıyla Enes b. Malik'ten rivayet etmiştir.⁹⁶⁵

197. HADİS

لا يرث المسلم الكافر ولا الكافر المسلم

Müslüman kâfire, kâfir de müslümana varis olamaz.⁹⁶⁶

Mâlik b. Enes, İmam Şâfiî, Ahmed b. Hanbel, Dârimî, Buhârî, İbn Mâce, Ebû Dâvûd ve Tirmizî, Üsâme b. Zeyd'den tahrîc etmişlerdir.⁹⁶⁷

198. HADİS

أَيُّمَا رَجُلٍ أَعْتَقَ امْرَأَةً مُسْلِمًا اسْتَنْقَذَ اللَّهُ تَعَالَى بِكُلِّ عَضْوٍ مِنْهُ عَضْوًا مِنْ النَّارِ

⁹⁶⁰ Bilmen, *a.g.e.*, IV/10.

⁹⁶¹ Ebû Yûsuf, *Kitâbu'l-Harâc*, I/193.

⁹⁶² Beğavî, *Şerhu's-Sünne*, XI/11.

⁹⁶³ Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, IX/90.

⁹⁶⁴ Ebû Dâvûd, *Cihâd*, 90.

⁹⁶⁵ İbn Ebî Şeybe, *Musanef*, XII/382.

⁹⁶⁶ Bilmen, *a.g.e.*, IV/30.

⁹⁶⁷ İmam Şâfiî, *el-Ümm*, VII/ H.No: 2845; Mâlik b. Enes, *Muvatta*, Feraiz H.No:10; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, V/200,208,209; Dârimî, Feraiz 29; Buhârî, Hac 44, Meğazi 48, Feraiz 26; Müslim, Feraiz 1; İbn Mâce, Feraiz 6; Ebû Dâvûd, Feraiz 10; Tirmizî, Feraiz 15.

Bir Müslüman, Müslüman bir kişiyi azat ederse Allah c.c. onun her bir uzvu karşılığında o azat eden kişinin bir uzvunu ateşten azat eder.⁹⁶⁸

Ahmed b. Hanbel, Buhârî, Müslim, Ebu Dâvûd ve İbn Hıbbân, Ebû Hureyre'den tahrîc etmişlerdir.⁹⁶⁹ Hadis müttefakun aleyhtir.

199. HADİS

عَنْ الْمَغْرُورِ قَالَ لَقِيتُ أَبَا ذَرٍّ بِالرَّبِذَةِ وَعَلَيْهِ خُلَّةٌ وَعَلَى غَلَامِهِ خُلَّةٌ فَسَأَلْتُهُ عَنْ ذَلِكَ فَقَالَ إِنِّي سَابَبْتُ رَجُلًا فَعَيَّرْتُهُ بِأُمَّهِ فَقَالَ لِي النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَا أَبَا ذَرٍّ أَعَيَّرْتَهُ بِأُمَّهِ إِنَّكَ أَمْرٌ فِيكَ جَاهِلِيَّةٌ إِخْوَانُكُمْ حَوْلُكُمْ جَعَلَهُمُ اللَّهُ تَحْتَ أَيْدِيكُمْ فَمَنْ كَانَ أَخُوهُ تَحْتَ يَدِهِ فَلْيُطْعِمْنَاهُ مِمَّا يَأْكُلُ وَلْيَلْبِسْنَاهُ مِمَّا يَلْبَسُ وَلَا تَكْلُفُواهُمْ مَا يَغْلِبُهُمْ فَإِنْ كَلَّفْتُمُوهُمْ فَأَعِينُوهُمْ

Ma'rûr b. Suveyd: Ben Rebeze köyünde Ebû Zerr'e kavuştum. Toplamı bir hullelik, yânî bir ridâ ile bir izârdan ibaret bir takımlık kumaşın yarısı kendisinin, yarısı kölesinin sırtında bulunuyordu. Ben kendisine böyle birer yarı parçanın her ikisinin sırtında ayrı ayrı bulunmasının sebebini sordum. Bunun üzerine Ebû Zerr; Ben bir kerre bir adamla söğüşüm de onu anasından dolayı ayıplamıştım. Peygamber s.a.v. bana:"Yâ Ebâ Zerr! Onu sen anasından dolayı mı ayıplıyorsun? Demek ki sen, içinde henüz Câhiliyyet (ahlâkı) bulunan bir kimsesin. Hizmetçileriniz sizin öyle kardeşlerinizdir ki, Allah onları sizin ellerinizin altına emânet etmiştir. Her kimin eli altında kardeşi bulunursa, ona yediğinden yedirsin, giydiğinden giydirsin. Onlara güçleri yetmeyecek zAhmedli bir iş yüklemeyiniz. Şayet yüklerseniz, onlara yardım ediniz" buyurdu.⁹⁷⁰

Ahmed b. Hanbel, Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Tahavî; Ma'rûr b. Suvey senediyle Ebû Zer'den rivayet etmişlerdir.⁹⁷¹ Hadis müttefakun aleyhtir.

⁹⁶⁸ Bilmen, *a.g.e.*, IV/32.

⁹⁶⁹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, II/420,422; Buhârî, Keffâret 6; Müslim, 'Itk 22,23; Ebû Dâvûd, 'Itak 13; Tirmizî, Nüzür 14; İbn Hıbbân, *es-Sahih*, Kitabu'l-'Itk, X/147, H.No:4308.

⁹⁷⁰ Bilmen, *a.g.e.*, IV/57.

⁹⁷¹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, V/158; Buhârî, İmân 21, Itk 15; Edeb 44; Müslim, Hibât 40; Ebû Dâvûd, Edeb,123, Tirmizî, Birr ve Silâ 63; Tahavî, *Şerhu Meâni'l-Âsar*, IV/256.

200. HADİS

ليس على المسلم جزية

Müslüman üzerine cizye yoktur.⁹⁷²

Ahmed b. Hanbel, Tirmizî ve Ebû Dâvûd, Abdullah b. Abbâs'tan bu lafızla tahrîc etmişlerdir.⁹⁷³ Şuayb el-Arnâvut zayıf hükmü vermiştir.⁹⁷⁴

Taberânî, İbn Ömer'den aynı manaya gelen فَلَا جَزِيَةَ عَلَيْهِ من أسلم lafzıyla rivayet etmiştir. Heysemî bazı ravilerinin meçhul olduğunu söylemiştir.⁹⁷⁵

İbn 'Adî, "bu rivayetle ilgili herhangi bir beis olmamasını umuyorum" ifadesini, Kâbus b. Ebî Zıbyân dolayısıyla söylemiştir.⁹⁷⁶

Abdullah b. Ömer rivayeti ile ilgili İbn Hibbân ve İbnu'l-Kayserânî; râvîlerden Amr b. Yezîd'in zayıf olduğu bilgisini vermişlerdir.⁹⁷⁷ Suyûtî sahih; Elbânî, zayıf hükmü vermiştir.⁹⁷⁸

201. HADİS

الْوَلَاءُ لِمَنْ أَعْتَقَ

Efendi azat eden kimsedir.⁹⁷⁹

Mâlik b. Enes, Buhârî, Müslim, Nesâî, İbn Mâce, Ebû Dâvûd, Tirmizî ve İbn Hibbân Hz.Âişe'den tahrîc etmişlerdir.⁹⁸⁰ Hadis müttefakun aleyhtir.

⁹⁷² Bilmen, *a.g.e.*, IV/101.

⁹⁷³ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, I/285; Ebû Dâvûd, Harac 26 H.No:3053; Tirmizî, Zekât 11.

⁹⁷⁴ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, III/418, H.No:1949.

⁹⁷⁵ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsât*, 6/383, H.No:6682, Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid*, VI/13

⁹⁷⁶ İbn 'Adî, *el-Kâmil fi'z-Zuafâ*, VII/174.

⁹⁷⁷ İbnu'l-Kayserânî, *Ma'rifetü't-Tezkira*, s.183, H.No:683; İbn Hibbân, *el-Mecrûhîn*, II/53

⁹⁷⁸ Suyûtî, *el-Câmiu's-Sağîr*, s.466, H.No:7623, Elbânî, *Za'ifu'l-Câmi*, s. 707, H.No:4899

⁹⁷⁹ Bilmen *a.g.e.*, IV/68.

⁹⁸⁰ Mâlik b. Enes, *Muvatta*, Talâk 25; Buhârî, Itk 25; Müslim, Itk 5; İbn Mâce, Talâk 29; Ebû Dâvûd, Ferâiz 12; Tirmizî, Velâ 1; Nesâî, Zekât 99; İbn Hibbân, *es-Sahîh*, X/90.

202. HADİS

من أدى ذمياً فأنا خصمه من كنت خصمه خصمته يوم القيامة

Kim bir zimmîye eziyet verirse ben onun hasmıyım.⁹⁸¹

Hatîp el-Bağdâdî, Ameş > Şakîk > Abdullah b. Mes'ud'dan rivayet edildiğini ve senedinin münker olduğunu söylemiştir.⁹⁸² İbnu'l Cevzî, aslı yoktur hükmü vermiştir.⁹⁸³ Suyûtî, Hatîb el-Bağdâdî'nin rivayetini aktarmakla yetinmiş, Elbânî ise zayıf hükmü vermiştir.⁹⁸⁴

Aclûnî, İmam Ahmed b. Hanbel'in aslı yok hükmü verdiğini belirtmiştir.⁹⁸⁵ Şevkânî, mevzû olduğunu belirtmiş ve Irâkî'nin bu rivayetle ilgili senetler vardır şeklinde bir bilgi aktardığını ifade etmiştir.⁹⁸⁶

203. HADİS

احفظوني في ذمتي

Benim emanlarımı muhafaza ediniz.⁹⁸⁷ (Benim vermiş olduğum emanlara muhalefet etmeyiniz.)

Abdullah b. Ömer'den gelen rivayet hakkında İbn 'Adî ve İbnu'l-Kayserânî, Zübeyr b. Habib > Asım b. Ubeydullah > Nâfî' > İbn Ömer senediyle rivayet edildiğini ve râvîlerinden Asım b. Ubeydullah'ın zayıflığını haber vermişlerdir. Elbânî ise bu rivayete münker hükmü vermiştir.⁹⁸⁸

⁹⁸¹ Bilmen, *a.g.e.*, IV/102.

⁹⁸² Hatip el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, IX/343.

⁹⁸³ İbnu'l Cevzî, *el-Mevzûat*, II/633. H.No:1207.

⁹⁸⁴ Suyûtî, *el-Câmiu 's-Sağîr*, s.505, H.No:8270, Elbânî, *Zaifu'l Câmi*, s.727, H.No:5314

⁹⁸⁵ Aclûnî, *Keşfu'l-Hafâ*, II/258.

⁹⁸⁶ Şevkânî, *el-Fevâidu'l-Mecmûa'*, I/213.

⁹⁸⁷ Bilmen, *a.g.e.*, IV/102.

⁹⁸⁸ İbn 'Adî, *el-Kâmil fi'z-Zuafâ*, IV/192, İbnu'l-Kayserânî, *Zahîratü'l Huffâz*, III/1818, H.No:4168; Elbânî, *es-Silsiletü'z-Zaife*, XIII/225, H.No:6100.

204. HADİS

هَدَايَا الْأُمَرَاءِ غُلُولٌ

Emirlere verilen hediyeleri kendi nefsi için saklamaları gulûl (ganimet mallarında haksızlık yapmak) gibidir.⁹⁸⁹

İbn Ebî Şeybe, Ebûbekir > İbn Mehdî > Şu'be > Ebû Kaza' > Ebû Nadra > Ebû Sa'îd'den bu lafızla rivayet etmiştir.⁹⁹⁰

Taberânî, Kasım b. Muhammed ed-Dellâl > Eseyd b. Zeyd el-Cemâl > Kays b. er-Rebî' > Leys > Ata' > Câbir b. Abdullah senediyle bu lafızla rivayet etmiş ve râvîlerden Kays'ın Leys'ten teferrüdü bulunduğunu, Ebû Hureyre rivayetinde ise Nadr'dan Ahmed b. Muaviye'nin teferrüt ettiğini söylemiştir.⁹⁹¹

Ebû Nuaym Câbir b. Abdullah'tan rivayet etmiştir.⁹⁹² Câbir rivayetine Heysemî hasen, hükmü vermiştir.⁹⁹³ Beyhakî, Ebû Sa'd el-Mâlîni > Ebû Ahmed b. 'Adî > Hasan b. Süfyan > Ebû Ma'mer > Dâvûd b. Ruşeyd > İsmail b. Ayyâş > Yahya b. Sa'd > Urve > Ebû Humejd es-Sâ'idî'den merfû olarak bu lafızla rivayet etmiştir.⁹⁹⁴

Ebû Hureyre rivayeti hakkında Heysemî, Irâkî, zayıf; İbn Hacer, İbn 'Adî, İbnu'l-Kayserânî, bâtil hükmü vermişlerdir.⁹⁹⁵ Ebû Hamîd es-Sâ'idî rivayetine Zehebî, Irâkî, İbn Hacer, Heysemî ve Şevkânî zayıf, hükmü vermişlerdir.⁹⁹⁶

Ayrıca hadis olarak verilen metin هَدَايَا الْعُمَّالِ غُلُولٌ şekliyle ve هدايا العمال سحت ifadeleriyle de rivayet edilmiştir.

⁹⁸⁹ Bilmen, *a.g.e.*, IV/106.

⁹⁹⁰ İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, IV/444, H.No:21958.

⁹⁹¹ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsât*, V/168, H.No:4969.

⁹⁹² Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliya*, VII/110.

⁹⁹³ Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâid*, 4/154.

⁹⁹⁴ Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, X/233, H.No:20474.

⁹⁹⁵ İbn 'Adî, *el-Kâmil fi'z-Zuafâ*, I/283, İbnu'l-Kayserânî, *Zahîratü'l-Huffâz*, V/2578, H.No:5991; Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâid*, IV/154, İbn Hacer, *Lisânu'l-Mizân*, I/312; Irâkî, *Tahrîcü İhya*, II/1094

⁹⁹⁶ Zehebî, *el-Mühezzeb*, VIII/4138, H.No: 15824; Irâkî, *Tahrîcü İhyâ*, II/1095 İbn Hacer, *et-Telhîsu'l-Habîr*, IV/348; Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid*, IV/154.

205. HADİS

إِنَّ الصَّدَقَةَ لَا يَنْبَغِي لِأَلِ مُحَمَّدٍ إِنَّمَا هِيَ أَوْسَاخِ النَّاسِ

Şüphe yok ki sadaka Muhammed s.a.v. âline layık değildir. Çünkü bu sadakalar insanların kirleridir.⁹⁹⁷

Mâlik b. Enes, Ahmed b. Hanbel, Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâî ve İbn Hıbbân, Rebî'a b. Hâris'ten tahrîc etmişlerdir.⁹⁹⁸

206. HADİS

مَوْلَى الْقَوْمِ مِنْ أَنْفُسِهِمْ، وَإِنَّا لَا تَحِلُّ لَنَا الصَّدَقَةُ

Bir kavmin azatlısı onlardandır. Bizlere ise sadaka almak helal değildir.⁹⁹⁹

İbn Ebî Şeybe, Ahmed b. Hanbel, Tirmizî ve Beyhakî; Ebû Râfî senediyle ve bu lafızla rivayet etmişlerdir.¹⁰⁰⁰ Ebû Dâvûd, Muhammed b. Kesîr >Şu'be >Hakem > İbn Ebû Râfî' > Ebû Râfî' (Hz.Peygamber'in azatlısı, adı Eslem'dir, İbn Ebî Râfî'in adı Ubeydullah'tır.) senediyle ve bu lafızla rivayet etmiştir. Elbani sahih hükmü vermiştir.¹⁰⁰¹

İbn Hıbbân, Ebû Râfî'den rivayet etmiştir. Şuayb el-Arnâvut sahih hükmü vermiştir.¹⁰⁰² İbn Abdilberr sabit olduğunu söylemiştir.¹⁰⁰³ İbn Mülakkin, senedinin Buhârî ve Müslim'in şartlarına uygun olduğunu belirtmiştir.¹⁰⁰⁴ Suyûtî, sahih hükmü vermiştir.¹⁰⁰⁵

⁹⁹⁷ Bilmen, *a.g.e.*, IV/118.

⁹⁹⁸ Mâlik b. Enes, *Muvatta*, Sadaka H.No:27; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, VI/7, II/279; Müslim, Zekât 127,128; Ebû Dâvûd, İmare 20; İbn Hıbbân, *es-Sahih*, Kitabı's-Siyer, X/385, H.No:4526; Nesâî, Zekât 95

⁹⁹⁹ Bilmen, *a.g.e.*, IV/118

¹⁰⁰⁰ İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, VII/324, H.No: 36525; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, VI/10;Tirmizî, Zekât 15; Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, VII/32; Bezzâr, *el-Müsned*, II/480; Kudâî, *Müsnedü Şihâb*, I/432

¹⁰⁰¹ Ebû Dâvud; Zekât 27

¹⁰⁰² İbn Hıbbân, *Sünen*, VIII/88, H.No: 3293

¹⁰⁰³ İbn Abdilberr, *et-Temhîd*, III/92

¹⁰⁰⁴ İbn Mülakkin, *el-Bedru'l Münîr*, VII/388

¹⁰⁰⁵ Suyûtî, *el-Câmiu's-Sağîr*, s.126,H.No:2051 Elbânî, *Sahihu'l-Câmî*, II/1127, H.No:2637

207. HADİS

أَدَّالِمَانَةً أَلَى مَنْ أِنْتَمَنَكَ وَلَا تَخُنْ مِنْ خَانَكَ

Emaneti sana güvenip teslim eden kimseye iade et, sana hıyanet edene sende hıyanet etme.¹⁰⁰⁶

Ahmed b. Hanbel, Dârimî, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Bezzâr ve Kudâî, Ebû Hureyre'den, tahrîc etmişlerdir. Tirmizî, hasen-garip hükmü vermiştir.¹⁰⁰⁷ Zehebî, İbn Dakiki'l-îyd, İbn Mülakkin, Heysemî, Suyûtî ve Elbânî, sahih hükmü verirken, İbn Hacer hasen hükmü vermiştir.¹⁰⁰⁸

208. HADİS

عَلَامَةُ الْمُنَافِقِ ثَلَاثَةٌ : إِذَا حَدَّثَ كَذِبًا ، وَإِذَا وَعَدَ خَلَفَ وَإِذَا أُتْمِنَ خَانَ

Münafığın alameti üçtür. Konuştuğu zaman yalan söyler. Söz verdiğinde sözünü tutmaz. Kendisine emanet edilene hıyanet eder.¹⁰⁰⁹

Ahmed b. Hanbel, Buhârî, Müslim, Tirmizî, Bezzâr ve Nesâî, Ebû Hureyre'den tahrîc etmişlerdir.¹⁰¹⁰ Hadis müttefakun aleyhtir.

209. HADİS

لَا ضَمَانَ عَلَى مُؤْتَمَنِ

Kendisine emanet verilen kişiye damân (teleften dolayı tazmin) gerekmez.¹⁰¹¹

¹⁰⁰⁶ Bilmen, *a.g.e.*, IV/147

¹⁰⁰⁷ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, III/414; Ebû Dâvûd, Büyü' 89; Tirmizî, Büyü' 38; Dârimî, Büyü' 57.

¹⁰⁰⁸ Zehebî, *Telhîsu'l-İlelu'l-Mütenâhiye*, s.197, H.No:581; İbn Dakiki'l-îyd, *el-İlmâm bi-Ehâdisi'l-Ahkâm*, II/543; İbn Mülakkin, *Tuhfetu'l-Muhtâc*, II/331, H.No:1366, Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid*, IV/147 Suyûtî, *el-Câmiu's-Sağîr*, s.25, H.No:308; Elbânî, *Sahîhu'l-Câmi*, I/107, H.No:240; İbn Hacer, *Tahrîcu Mişkâti'l-Mesâbih*, III/188, H.No:2864.

¹⁰⁰⁹ Bilmen, *a.g.e.*, 4/147.

¹⁰¹⁰ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, II/357; Buhârî, İman 24, Cizye 17, Mezalim 127, Şehadet 28, Vasiyyet 8; Müslim, İman 106-107; Tirmizî, İman 14; Bezzâr, *el-Müsned*, II/426.

¹⁰¹¹ Bilmen, *a.g.e.*, IV/148.

Dârekutnî, Mahâmilî > Abdullah b. Şebîb > İshak b. Muhammed > Yezid b. Abdulmelik > Muhammed b. Abdurrahman el-Hacbî > Amr b. Şuayb > Şuayb > Abdullah b. Amr b. el-As senediyle rivayet etmiştir.¹⁰¹² Beyhakî, Abdullah b. Amr'dan olarak rivayet etmişlerdir.¹⁰¹³ Hadis hakkında, Zeylaî, İbn Mülakkin, Zehebî ve İbn Hacer zayıf hükmü vermişlerdir.¹⁰¹⁴

210. HADİS

اللَّهُ فِي عَوْنِ الْعَبْدِ مَا دَامَ الْعَبْدُ فِي عَوْنِ أَخِيهِ

Kul, kardeşine yardımda bulunduğu sürece Allah c.c. o kula yardım eder.¹⁰¹⁵

Ahmed b Hanbel, Müslim, İbn Mâce, Ebû Dâvûd ve Tirmizî; Ebû Hureyre'den tahrîc etmişlerdir.¹⁰¹⁶

211. HADİS

ليس على المستعير غير المغل ضمان ولا على المستودع غير المغل ضمان

Hain olmayan ödünç alana ve emanet edilene daman (emanet ve ödünçün telefini karşılama sorumluluğu) yoktur.¹⁰¹⁷

Dârekutnî, Ebû Ali Huseyin b. Cafer > Ali b. Harb > Amr b. Abdulcebbâr > Ubeyde b. Hassan > Amr b. Şuayb > Şuayb (babası) Abdullah b. Amr b. As senediyle ve bu lafızlar rivayet etmiş, râvîlerden Ubeyde b. Hassan ile Amr b. Abdulcebbâr'ın zayıf olduğunu, bu hadisin Şüreyh'in sözü olarak rivayet edildiğini belirtmiştir.¹⁰¹⁸

¹⁰¹² Dârekutnî, *Sünen*, II/632.

¹⁰¹³ Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, VI/289.

¹⁰¹⁴ Zeylaî, *Nasbu'r-Râye*, IV/141; İbn Mülakkin, *el-Bedru'l-Münîr*, VII/302; Zehebî, *Tenkîhu't-Tahkîk*, II/137; İbn Hacer, *ed-Dirâye*, II/190.

¹⁰¹⁵ Bilmen, *a.g.e.*, IV/155.

¹⁰¹⁶ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, II/252; Müslim, *Zikir* 38; İbn Mâce, *Mukaddime* 17; Ebû Dâvûd, *Edeb* 60; Tirmizî, *Hudud* 3.

¹⁰¹⁷ Bilmen, *a.g.e.*, IV/155,173.

¹⁰¹⁸ Dârekutnî, *Sünen*, II/623.

Zehebî, İbn Mülakkin, İbn Hacer, Şevkânî ve Elbânî merfu olarak rivayet edildiğini ve Amr b. Abdulcebbar ile Ubeyde b. Hassan'ın zayıf olduklarını ifade etmiştir.¹⁰¹⁹

212. HADİS

إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى تَجَاوَزَ لِأُمَّتِي عَمَّا حَدَّثْتُ بِهِ أَنْفُسَهَا مَا لَمْ تُكَلِّمْ بِهِ أَوْتَعْمَلُ بِهِ

Allah c.c. ümmetinden hatırlarına gelen şeyleri söylemedikçe veya yapmadıkça af etmiştir.¹⁰²⁰

Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, İbn Mâce, Tirmizî ve Nesai; Ebu Hureyre'den tahrîc etmiştir.¹⁰²¹ Hadis müttefakun aleyhtir.

213. HADİS

يَقُولُ : كَانَ فَرْعٌ بِالْمَدِينَةِ ، "فَاسْتَعَارَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَرَسًا مِنْ أَبِي طَلْحَةَ يُقَالُ لَهُ الْمُنْدُوبُ ، فَرَكِبَ ، فَلَمَّا رَجَعَ ، قَالَ : مَا رَأَيْنَا مِنْ شَيْءٍ ، وَإِنْ وَجَدْنَاهُ لَبْحَرًا ،

Enes b. Mâlik: Bir keresinde Medine içinde bir düşman baskını korkusu olmuştu. Bunun üzerine Peygamber s.a.v. -üvey babam- Ebû Talha'dan el-Mendûb denilen atını ödünç aldı ve ona binerek Medine'den ayrıldı. Dönüp geldiği zaman: "Korkulacak bir şey görmedik. Gördüğümüz şey Mendûb'un su gibi akmasıdır" buyurdu.¹⁰²²

Buhârî, Müslim ve Beyhakî; Enes b. Mâlik'ten tahrîc etmişlerdir.¹⁰²³ Hadis müttefakun aleyhtir.

¹⁰¹⁹ Zehebi, *Tenkîhu't-Tahkik*, II/122, İbn Mülakkin, *el-Bedru'l Münîr*, VII/301, İbn Hacer, *et-Telhisu'l-Habîr*, III/210, Şevkânî, *es-Seylu'l-Cerrâr*, I/623, Elbânî, *İrvâu'l-Galîl*, V/386.

¹⁰²⁰ Bilmen, *a.g.e.*, IV/176.

¹⁰²¹ Buhârî, İman 13; Müslim, İman 201; İbn Mace, Talâk 25; Ebû Dâvûd, Talâk, 17; Tirmizî, Talâk, 24; Nesâî, Talâk 22.

¹⁰²² Bilmen, *a.g.e.*, IV/198.

¹⁰²³ Buhârî, Hibe 31; Müslim, Fadâil 1; Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, VI/88.

214. HADİS

العَارِيَةُ مَضْمُونَةٌ

Ödünç alınan şeyler madmundur.¹⁰²⁴

Ebû Dâvûd'un, Safvan b. Ümeyye'den tahrîc ettiği hadis şu şekildedir:¹⁰²⁵

أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، اسْتَعَارَ مِنْهُ أَدْرَاعًا يَوْمَ حَنْيْنٍ ، فَقَالَ : أَغْضِبَ يَا مُحَمَّدُ ؟ فَقَالَ : لَا ! بَلْ عَارِيَةٌ مَضْمُونَةٌ

Rasûlullah (s.a.v.), Huneyn gününde ondan (Safvân'dan) ariyet olarak zırhlar aldı. Safvân: Bu gasb mı Ya Muhammed? dedi. Rasûlullah (s.a.v.): "Hayır, aksine telef olduğu takdirde de bedeli ödenmek üzere alınan bir ariyettir" dedi.

Bu rivayete İbn Dakîki'l-İyd, İbn Mülakkin sahih hükmü vermiştir.¹⁰²⁶ Taberânî, râvîlerinden el-Mağâzili'nin teferrüde bulunduğunu bildirmiştir.¹⁰²⁷ İbn Hacer, hasen hükmü vermiştir.¹⁰²⁸

215. HADİS

وَمَا تَعَارَ رَسُولِي فَهَأَكَّتْ عَلَى أَيْدِيهِمْ قَضَائُهَا عَلَى رَسُولِي

Hz. Peygamber Benî Necran'a verdiği bir ahitnamede: **“Elçilerimin ariyet olarak üzerine aldıkları şeylerden helak olanların sorumluluğu elçilerimin üzerinedir.”** şeklinde yazdırmıştır.¹⁰²⁹

İbn Zencûye (v.251/865) Ebû Müleyc'ten, Belâzûrî (v.279/893) Zührî'den merfû olarak rivayet etmiştir.¹⁰³⁰ İbn Sa'd tabakatında merfu ve mevkûf olarak zikretmiştir.¹⁰³¹

¹⁰²⁴ Bilmen, *a.g.e.*, IV/203.

¹⁰²⁵ Ebu Dâvûd, Büyü' 88; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, VI/465.

¹⁰²⁶ İbn Dakiki'l-İyd, *el-İlmam bi-Ehâdîsi'l-Ahkâm*, II/540, İbn Mülakkin, *el-Bedru'l-Münîr*, VI/747.

¹⁰²⁷ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsat*, II/176, H.No:1633.

¹⁰²⁸ İbn Hacer el-Askalânî, *Tahrîcu Mişkâti'l-Mesâbih*, III/197, H.No:2887.

¹⁰²⁹ Bilmen, *a.g.e.*, IV/203.

¹⁰³⁰ İbn Zencûye, *Kitabu'l-Emvâl*, s. 418, H.No:567, Belâzûrî, *el-Büldân ve Futûhuhâ ve Ahkâmuha*, I/76, H.No:149.

¹⁰³¹ İbn Sa'd, *Tabakatu'l-Kübrâ*, I/139, H.No:713.

216. HADİS

عَلَى الْيَدِ مَا أَخَذْتُ حَتَّى تُؤَدِّيَهُ

Ödünç alınan mal sahibine verinceye kadar emanet hükmündedir.¹⁰³²

Semüre b. Cündüp'ten; Ahmed b. Hanbel, Dârimî, İbn Mâce, Ebû Dâvûd ve Tirmizî tahrîc etmişlerdir.¹⁰³³ Semüre b. Cündep'ten gelen rivayete İbn Hazm, munkatı, İbn Kattân, sahih veya hasen, İbn Hacer ise hasen hükmü vermiştir.¹⁰³⁴ Bu rivayete İbn Mülakkin, Zehebî ve Suyûtî sahih hükmü vermişlerdir.¹⁰³⁵ Hüseyin Selim Esed zayıf hükmü vermiştir.¹⁰³⁶ Şuayb el-Arnâvut hasen hükmü vermiştir.¹⁰³⁷

217. HADİS

لا تجوزُ الهبةُ إلا مقبوضةً

Hibe ancak kabz ile tamam olur.¹⁰³⁸

Bu ifade hadis kaynaklarından çok fıkıh kitaplarında Kitâbu'l-Hibe bölümlerinde hadis olarak zikredilmiştir. Fıkıh kitaplarının bu anlamdaki ilk kaynağı İmam Şâfiî'nin el-Ümm eseri ve Serahsî'nin Mabsût isimli eseridir. Şâfiî İbrahim en-Nehâî'nin sözü olarak nakletmiş, Serahsî ise hadis lafzı olduğunu belirtmiştir.¹⁰³⁹ Kâsânî, senetsiz olarak Hz. Ebûbekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali ve İbn Abbas'ın bu hadisi söylediklerini ifade etmiştir.¹⁰⁴⁰

Ayrıca Hidâye ve şerhlerinde bu ifade senetsiz olarak Hz. Peygamber'den merfû olarak rivayet edilmiştir.¹⁰⁴¹ Mecelle 57.Madde'de "Teberrû ancak kabzla

¹⁰³² Bilmen, *a.g.e.*, IV/203.

¹⁰³³ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, V/8; İbn Mâce, Sadakat 5; Dârimî, Büyü' 56; Ebû Dâvûd, Büyü' 88; Tirmizî, Büyü' 39.

¹⁰³⁴ İbn Hazm, *el-Muhallâ*, IX/172, İbn Kattân, *el-Vehm ve'l-İhâm*, V/625, H.No:2845; İbn Hacer, *Tahrîcu Mişkâti'l-Mesâbih*, III/194; H.No:2879.

¹⁰³⁵ Zehebî, *el-Mühezzeb*, VII/3415, H.No:15824.

¹⁰³⁶ Dârimî, *a.g.e.*, III/1691.

¹⁰³⁷ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, XXXIII/277, H.No:20086

¹⁰³⁸ Bilmen, *a.g.e.*, IV/226.

¹⁰³⁹ Serahsî, *el-Mabsûd*, XII/48; İmam Şâfiî, *el-Ümm*, I/428, IV/73, VII/183.

¹⁰⁴⁰ Kâsânî, *Bedâiu's-Sanâ'i*, VI/115,121,123.

¹⁰⁴¹ Merğînânî, *el-Hidâye*, III/224; İbn Hümâm, *Fethu'l-Kadîr*, XXIII/10.

tamam olur. Mesela bir adam birine bir şey hibe etse kable'l kabz (kabzdan önce) hibe tamam olmaz" şeklinde ifade edilmiştir. Mecelle şârihi Ali Haydar Efendi bu maddeyi izah ederken bu kaidenin لَا تَجُوزُ الْهَيْبَةُ إِلَّا مَقْبُوضَةً hadisinden alındığını senetsiz olarak zikretmiştir.¹⁰⁴²

İbn Hacer senedine ulaşamadığını, Zeylaî garib olduğunu ve Abdürrezzak b. Hemmâm'ın rivayet ettiğini söylemiştir. Aynî, Elbânî aslının olmadığını ve İbrahim en-Nehâî'ye ait olduğunu söylemişlerdir.¹⁰⁴³

218. HADİS

تَهَادَوْا فَإِنَّ الْهَدِيَّةَ تُذْهِبُ وَحَرَ الصَّدْرِ

Hediyeleşin. Çünkü hediye göğüslerin kinini giderir.¹⁰⁴⁴

Daha önce aynı manada fakat farklı lafızlarla geçmiş olan bu hadisi¹⁰⁴⁵ Ahmed b. Hanbel, Ebû Hureyre'den rivayet etmiştir.¹⁰⁴⁶

Şuayb el-Arnaut hadisin hasen hükmü vermiştir.¹⁰⁴⁷

Tirmizî, Ezher b. Mervân el-Basrî > Muhammed b. Sevâ > Ebû Ma'ser > Saîd > Ebû Hureyre senediyle ve bu lafızla rivayet etmiştir.¹⁰⁴⁸ Elbânî zayıf hükmü vermiştir.¹⁰⁴⁹

¹⁰⁴² Ali Haydar Efendi, *Dureru'l-Hukkâm*, s.96.

¹⁰⁴³ İbn Hacer, *ed-Dirâye*, II/183, H.No:854, Zeylaî, *Nasbu'r-Râye*, IV/121; Aynî, *Umdetu'l-Kârî*, XIII/156; Elbânî, *Silsiletü'l-Ehâdisi'l-Zaîfe*, I/536, H.No:360.

Hibe'nin kabz ile tamam olması konusunda bkz. "Şener, Abdükadir, *"İslam Hukukunda Hibe"*, s.40-41, Doçentlik Tezi, AÜİF Yayınları. Ankara 1984".

¹⁰⁴⁴ Bilmen, *a.g.e.*, IV/233.

¹⁰⁴⁵ تَهَادَوْا فَإِنَّ الْهَدِيَّةَ تُذْهِبُ بِالضَّغَائِنِ "Hediyeleşin, çünkü hediye buğz ve adaveti giderir." tahrîci için bkz; 67.hadis.

¹⁰⁴⁶ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, II/405.

¹⁰⁴⁷ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, XIII/34, H.No:9250.

¹⁰⁴⁸ Tirmizî, Vela 6.

¹⁰⁴⁹ Elbânî, Daîfu Süneni Tirmizî, s.207, H.No:2130.

Kudâî, Beğavî, Ebû Hureyre'den rivayet etmiştir.¹⁰⁵⁰ İbn Kattân hasen hükmünü vermiştir.¹⁰⁵¹ Zehebî, İbn Hacer, Suyûtî ve Elbânî senedine zayıf hükmü vermişlerdir.¹⁰⁵²

219. HADİS

مَنْ أُعْطِيَ عَطَاءً فَوَجَدَ فَلْيَجْزِ بِهِ ، فَإِنْ لَمْ يَجِدْ فَلْيَتَيْنِ بِهِ ، فَمَنْ أَتَنَّبَهُ فَقَدْ شَكَرَهُ ، وَمَنْ كَتَمَهُ فَقَدْ كَفَرَهُ .

“Kime bir iyilik yapılır da (bu iyiliğe iyilikle mukabelede bulunmak üzere maddî bir imkân) bulursa hemen o iyiliği (iyilikle) karşılansın. Eğer (o iyiliğe) iyilikle mukabele etmek için maddî bir imkân bulamazsa (kendisine yapılan) bu iyiliği övsün. (Kendisine yapılan) bu iyiliği överi kimse onun şükrünü yerine getirmiş olur. Bu iyiliği (kimseye söyleyerek) gizleyen kimse de onu inkâr etmiş olur.”¹⁰⁵³

Ebû Dâvûd ve Tirmizî; Câbir b. Abdullah'tan hasen olarak rivayet etmişlerdir.¹⁰⁵⁴ Elbânî hasen hükmü vermiştir.¹⁰⁵⁵ Münzirî sahih, hasen veya ikisen yakın rivayet edildiğini belirtmiş, İbn Hacer hasen olduğunu söylemiştir.¹⁰⁵⁶

220. HADİS

الصَّدَقَةُ عَلَى الْمَسْكِينِ صَدَقَةٌ وَعَلَى ذِي الرَّحِمِ ثِنْتَانِ : صَدَقَةٌ وَصِلَةٌ

Fakirlere verilen sadaka bir sadakadır. Aileye verilen sadaka ikidir, hem sadakadır hem de sıladır.¹⁰⁵⁷

¹⁰⁵⁰ Kudâî, *Müsnedü Şihâb*, I/380, H.No: 656, Beğavî, *Şerhu's-Sünne*, IX/252.

¹⁰⁵¹ İbn Kattan, *el-Vehm ve'l-İhâm*, IV/507, H.No:2070.

¹⁰⁵² Zehebî, *Mizânu'l-i'tidâl*, IV/246, İbn Hacer, *et-Telhîsu'l-Habîr*, III/152; Suyûtî, *el-Câmiu's-Sağîr* s.202, H.No:3377, Elbânî, *es-Silsiletu'z-Zaife*, IX/430, H.No:3422.

¹⁰⁵³ Bilmen, *a.g.e.*, IV/233.

¹⁰⁵⁴ Ebû Dâvûd, *Edeb* 11; Tirmizî, *Birr* 87.

¹⁰⁵⁵ Elbânî, *Sahîhu Süneni't-Tirmizî*, II/392, H.No:2034.

¹⁰⁵⁶ İbn Hacer, *Tahrîcu Mişkati'l-Mesâbih*, III/222, H.No:2957; Münzirî, *et-Terğîb ve't-Terhîb*, s.225, H.No: 1454.

¹⁰⁵⁷ Bilmen, *a.g.e.*, IV/233.

Dârimî, İbn Mâce ve Nesâî, Selman b. Amir'den tahrîc etmişlerdir.¹⁰⁵⁸ İbn Mülakkin, Zehebî, Münzirî ve Suyûtî, sahih hükmü vermişlerdir.¹⁰⁵⁹ Hüseyin Selim Esed sahih hükmü vermiştir.¹⁰⁶⁰

221. HADİS

الصَّدَقَةُ تُطْفِئُ غَضَبَ الرَّبِّ وَتَدْفَعُ مِيتَةَ السُّوءِ

Sadaka Allah'ın c.c. gazabını söndürür ve kötü ölümü def eder.¹⁰⁶¹

Tirmizî, Enes b. Mâlik'ten bu lafızla hasen-garib olarak rivayet etmiştir.¹⁰⁶² Elbânî zayıf hükmü vermiştir.¹⁰⁶³ İbn Hibbân, Enes b. Mâlik'ten tahrîc etmiş fakat Şuayb Arnavut zayıf hükmünü vermiştir.¹⁰⁶⁴

Beyhakî, Enes b. Mâlik'ten rivayet etmiştir.¹⁰⁶⁵ İbn 'Adî, Heytemî el-Mekkî, Münzirî, sahih olduğu hükmünü vermişlerdir.¹⁰⁶⁶

222. HADİS

لَا يَحِلُّ لِأَحَدٍ يَهْبُ لِأَحَدٍ هِبَةً ثُمَّ يَعُودُ فِيهَا إِلَّا الْوَالِدُ

Bir kimsenin hibeden dönmesi helal değildir. Ancak baba ancak çocuğuna yapmış olduğu hibeden mevcut ise geri dönebilir.¹⁰⁶⁷

¹⁰⁵⁸ Nesâî, Zekât 82, H.No:2583; İbn Mâce, Zekât 28; Dârimî, Zekât 38.

¹⁰⁵⁹ Münzirî, *et-Terğîb ve't-Terhîb*, s.210, H.No:1341, Suyûtî, *el-Câmiu's-Sağîr*, s.317,H.No:5145, Zehebî, *el-Mühezzeb*, III/1532, H.No:6789; İbn Mülakkin, *Tuhfetu'l-Muhtâc*, II/351, H.No:1404.

¹⁰⁶⁰ Dârimî, *a.g.e.*, II/1046.

¹⁰⁶¹ Bilmen, *a.g.e.*, IV/233.

¹⁰⁶² Tirmizî, Zekât 28, H.No: 664.

¹⁰⁶³ Elbânî, Daîfü Sünenü't-Tirmizî, s.71, H.No:664

¹⁰⁶⁴ İbn Hibbân, *es-Sahih*, Kitabu'z-Zekât, VIII/103, H.No:3309.

¹⁰⁶⁵ Beyhakî, *Şuabu'l-İmân*, V/51.

¹⁰⁶⁶ İbn 'Adî, *el-Kâmil fi'z-Zuafâ*, V/412, Heytemî el-Mekkî, *ez-Zevâcîr*, I/320, Münzirî, *et-Terğîb ve't-Terhîb*, s.209,H.No: 1335.

¹⁰⁶⁷ Bilmen, *a.g.e.*, IV/264.

Ebû Dâvûd, Abdullah b. Ömer ve Abdullah b. Abbâs'tan tahrîc etmiş, İbn Abdilberr, İbn Mülakkin, bu rivayetlerin sahih olduğunu söylemiştir.¹⁰⁶⁸ Nesâî, Tâvûs b. Keysân el-Yemânî'den tahrîc etmiştir.¹⁰⁶⁹

223. HADİS

العائدُ في هبته كالعائدِ في قبته

Hibeden dönen kimse kusup tekrar ona dönen gibidir.¹⁰⁷⁰

Ahmed b. Hanbel, Buhârî, Müslim, İbn Mâce, Ebû Dâvûd, İbn Hibbân ve Nesâî, Abdullah b. Abbâs'tan tahrîc etmişlerdir.¹⁰⁷¹ Hadis müttefakun aleyhtir.

224. HADİS

الواهبُ أحقُّ بهبتهِ ما لم يُتَّب منها

Hîbe eden kimse hibe ettiği şeye hîbe edilenden daha layıktır.¹⁰⁷²

İbn Mâce, Ali b. Muhammed > Muhammed b. İsmail > Veki' > İbrahim b. İsmail > Amr b. Dînar > Ebû Hureyre senediyle *الرجلُ أحقُّ بهبتهِ ما لم يُتَّب منها* bu lafızla rivayet etmiştir.¹⁰⁷³ Tahâvî, Abdurrahman b. Ebzâ'dan tahrîc edildiğini belirtmiştir.¹⁰⁷⁴ Dârekutnî, Muhammed b. Mahled > Muhammed b. İsmail el-Hâris > Cafer b. Avn > İbrahim b. İsmail > Amr b. Dinar, Ebû Hureyre senediyle bu lafızla rivayet etmiştir.¹⁰⁷⁵

Beyhakî, Ebû Hureyre'den rivayet etmiş ve râvîlerinden İbrahim b. İsmail'in güvenilir olmadığını belirtmiştir.¹⁰⁷⁶ İbn Hacer, Amr b.Dînar'ın Selim'den onun babasından babasının da İbn Ömer'den yaptığı rivayetin sahih olduğu bilgisini

¹⁰⁶⁸ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, II/182; Ebû Dâvûd, Hibe 2; İbn Abdilberr- *el-İstizkar*, VI/244, İbn Mülakkin, *Tuhfetu'l-Muhtâc*, II/306, H.No:1325.

¹⁰⁶⁹ Nesâî, Hibe 2

¹⁰⁷⁰ Bilmen, *a.g.e.*, IV/266.

¹⁰⁷¹ Ahmed b.Hanbel, *el-Müsned*, I/217; Buhârî, Hibe 14,30; Cihad 137; Hiyel 14; Müslim, Hibat 7,8; İbn Mâce, Hibat 5; Ebû Dâvûd, Büyü' 81; Nesâî, Hibe 2-4; İbn Hibbân, *Sahih*, X/521, H.No: 5121.

¹⁰⁷² Bilmen, *a.g.e.*, IV/266.

¹⁰⁷³ İbn Mâce, Ahkâm 6.

¹⁰⁷⁴ Tahâvî, *Şerhu Müşkili'l-Asâr*, XIII/34,35.

¹⁰⁷⁵ Dârekutnî, *Sünen*, III/461.

¹⁰⁷⁶ Beyhakî, *es-Sünenü's-Suğrâ*, II/344.

vermiştir.¹⁰⁷⁷ Ayrıca İbn Hacer, Ebû Hureyre'den gelen rivayete zayıf hükmü vermiş, İbn Ömer'den gelen rivayete ise sahih hükmü vermiştir.¹⁰⁷⁸

225. HADİS

إِذَا كَانَتْ الْهَبَةُ لَذِي رَحِمٍ ، لَمْ يَرْجِعْ مِنْهَا

Hibe mahrem olan birine yapılıncı ondan dönülmez.¹⁰⁷⁹

Dârekutnî, Ebû Ali es-Saffâr > Abdulaziz b. Abdullah el-Hâşimî > Abdullah b. Cafer > Abdullah b. Mübârek > Hammad b. Seleme > Katade > Hasan > Semüre b. Cündeb senediyle ve bu lafızla rivayet etmiş, Abdullah b. Ca'fer'in infirad ettiğini söylemiştir.¹⁰⁸⁰ İbn Mülakkin, İbn Dakikiki'l-îyd, Buhârî'nin şartlarıyla sahih olduğu hükmünü vermişlerdir.¹⁰⁸¹ İbn Kayyım, Zehebî, İbn Hacer ve Elbânî, zayıf hükmü vermişlerdir.¹⁰⁸²

226. HADİS

اتَّقُوا اللَّهَ وَاعْدِلُوا بَيْنَ أَوْلَادِكُمْ

Allah'tan c.c. korkun ve çocuklarınızın arasında adaletli olun.¹⁰⁸³

Buhârî ve Müslim; Nu'man b. Beşir'den tahrîc etmişlerdir.¹⁰⁸⁴ Hadis müttefakun aleyhtir.

227. HADİS

سُؤُوا بَيْنَ أَوْلَادِكُمْ فِي الْعَطِيَّةِ وَلَوْ كُنْتُمْ مُؤْتِرًا لِأَحَدٍ لَأَثَرْتُ النَّسَاءَ عَلَى الرَّجَالِ

¹⁰⁷⁷ İbn Hacer, *et-Telhîsü'l Habîr*, III/160.

¹⁰⁷⁸ İbn Hacer, *ed-Dirâye*, II/184.

¹⁰⁷⁹ Bilmen, *a.g.e.*, IV/267.

¹⁰⁸⁰ Dârekutnî, *Sünen*, II/638.

¹⁰⁸¹ İbn Mülakkin, *el-Bedru'l Münîr*, VII/144-147, İbn Dakikiki'l-îyd, *el-İlmâm bi-Ehâdîsi'l-Ahkâm*, II/571.

¹⁰⁸² İbn Kayyım, *İ'lamu'l Muvakki'in*, II/240, Zehebî, *Tenkîhu't-Tahkîk*, II/148; İbn Hacer, *et-Telhîsü'l Habîr*, III/160, Elbânî, *Zaifu'l Câmi*, s.92, H.No:645.

¹⁰⁸³ Bilmen, *a.g.e.*, IV/275

¹⁰⁸⁴ Buhârî, Hibe 13; Müslim, Hibat 13.

Atiye konusunda çocuklar arasında eşit olunuz. Şayet ben tercih etme durumunda olsaydım şüphesiz kadınları erkekler üzerine tercih ederdim.¹⁰⁸⁵

Said b. Mansûr, Abdullah b. Mübarek > Evzâ'î > Yahya b. Ebû Kesîr senediyle rivayet etmiştir.¹⁰⁸⁶ Taberânî ve Beyhakî, Abdullah b. Abbas'tan aynı manaya gelen *لَا تُفَضِّلُ أَحَدًا لَفَضَّلْتُ النِّسَاءَ* lafzıyla rivayet etmişlerdir.¹⁰⁸⁷ İbn Asâkir, Yahya b. Ebû Kesir'den rivayet etmiştir.¹⁰⁸⁸ Abdullah b. Abbâs'tan gelen rivayete Şevkânî zayıf hükmü vermiştir.¹⁰⁸⁹

228. HADİS

إذا مات الإنسان انقطع عمله إلا من ثلاثة : من صدقةٍ جاريةٍ ، و علمٍ يُنتفعُ به ، و ولدٍ صالحٍ يدعو له

Kişi öldüğü zaman ameli kesilir. Ancak sadaka-i cariye, kendisinden faydalanılan ilimden ve anne babasına hayırda bulunan evlatdan dolayı amel defteri kapanmaz.¹⁰⁹⁰

Ahmed b. Hanbel, Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî; Ebû Hureyre'den tahrîc etmişlerdir.¹⁰⁹¹ Hadis müttefakun aleyhtir.

229. HADİS

خَيْرُ الْمَالِ مَا انْفَقَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ

Malların en hayırlısı Allah c.c. yolunda harcanandır.¹⁰⁹²

Yapılan araştırmalar doğrultusunda bu lafızla verilen metin, temel hadis kitaplarında bulunamamıştır.

¹⁰⁸⁵ Bilmen, *a.g.e.*, IV/275.

¹⁰⁸⁶ Said b. Mansûr, *Kitabü's-Sünen*, I/120, H.No:294.

¹⁰⁸⁷ Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, XI/354; Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, VI/177.

¹⁰⁸⁸ İbn Asâkir, *Tarihu Medîneti Dimeşk*, XXI/334.

¹⁰⁸⁹ Şevkânî, *Neylu'l-Evtâr*, VII/300; H.No:2474.

¹⁰⁹⁰ Bilmen, *a.g.e.*, IV/301.

¹⁰⁹¹ Buhârî, *el-Edebu'l-Mufred*, I/27, H.No:38; Müslim, *Vasiyyet* 14; Ebû Dâvûd, *Vasâyâ* 14, Tirmizî, *Ahkâm* 36; Nesâî, *Vasâyâ* 8; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, II/372.

¹⁰⁹² Bilmen, *a.g.e.*, IV/302.

230. HADİS

لا حبسَ عن فرائضِ الله

Allah'ın c.c. feraizinde vakıf caiz değildir.¹⁰⁹³

Dârekutnî, Ubeydullah b. Abdussamed el-Mühtedî > Muhammed b. Abdurrahman b. Musa es-Sadefî > Amr b. Halid > İbn Lehîa > Kardeşi İsa b. Lehîa > İkrime > İbn Abbâs senediyle ve bu lafızla rivayet etmiş, râvîlerden İbn Leîa ve kardeşi İsa b. Lehîa'nın zayıf olduğunu söylemiştir.¹⁰⁹⁴

Beyhakî, Ebûbekir el-Haris el-Fakîh > Ali b. Ömer... İbn Abbâs senediyle ve bu lafızla rivayet etmiş zayıf râvîler olduğunu söylemiştir.¹⁰⁹⁵ Abdullah b. Abbâs'tan gelen rivayete, Zeylaî, ve İbn Hacer, râvîlerinden ikisinin zayıf olduğunu söylemişlerdir.¹⁰⁹⁶

İbn Ebî Şeybe, Hz. Ali'den كَرَّاحٍ أَوْ كُرَّاحٍ إِلا مَا كَانَ مِنْ سِلَاحٍ أَوْ كُرَّاحٍ ifadesiyle rivayet etmiştir.¹⁰⁹⁷

231. HADİS

تصدقُّ بأصله، لا يباع ولا يوهب ولا يورث، ولكن ينفقثره

Aslını -satılmaz, bağışlanmaz, mirasa konu olmaz- şekilde tasadduk et, ancak gelirinden infak olsun.¹⁰⁹⁸

Ahmed b. Hanbel, Buhârî, Müslim, İbn Mâce, Ebu Dâvûd, Tirmizî ve İbn Hıbbân, Abdullah b. Ömer'den tahrîc etmişlerdir.¹⁰⁹⁹ Hadis müttefakun aleyhtir.

¹⁰⁹³ Bilmen, *a.g.e.*, IV/329.

¹⁰⁹⁴ Dârekutnî, *Sünen*, III/309.

¹⁰⁹⁵ Beyhakî, *es-Sünenü's-Suğra*, 2/336.

¹⁰⁹⁶ Zeylaî, *Nasbu'r-Râye*, 3/477, İbn Hacer, *ed-Dirâye*, II/145, H.No: 757.

¹⁰⁹⁷ İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, VI/250.

¹⁰⁹⁸ Bilmen, *a.g.e.*, IV/336.

¹⁰⁹⁹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, II/55; Buhârî, Şurut 19; Vasâyâ 22, 28; Müslim, Vasiyye 15; İbn Mâce, Sadakat 4; Ebu Dâvûd, Vasâyâ 13; Tirmizî, Ahkâm 63; Nesâî, İhbâs 2; İbn Hıbbân, *Sahîh*, Kitabu'l-Vakf, XI/263, H.No:4900.

232. HADİS

يَقُولُ ابْنُ آدَمَ مَالِي مَالِي وَهَلْ لَكَ مِنْ مَالِكَ إِلَّا مَا أَكَلْتَ فَأَفْنَيْتَ أَوْ تَصَدَّقْتَ فَأَمْضَيْتَ وَمَا سِوَى ذَلِكَ فَهُوَ مَالُ الْوَارِثِ

Âdemoğlu malım, malım diyor. Acaba ey Âdemoğlu, malından yiyip tükettiğinden, giyip eskittiğinden ve sadaka olarak verip sevap kazanmak üzere önden gönderdiğinden başka malın mı var? Bunların dışındakiler varislerindir.¹¹⁰⁰

Ahmed b. Hanbel, Müslim, Tirmizî, Nesâî, İbn Hıbbân, Abdullah b. eş-Şuhayr'den tahrîc etmişlerdir.¹¹⁰¹ “*bunların dışındakiler varislerindir*” ifadesi hadis kitaplarında geçmemekle birlikte fıkıh kitaplarında yer almıştır.¹¹⁰²

---

¹¹⁰⁰ Bilmen, *a.g.e.*, IV/338.

¹¹⁰¹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, IV/24,26; Müslim, Zühd 3; Tirmizî, Zühd 31, Tefsiru'l-Kur'an 102; Nesâî, Vasâyâ 1, İbn Hıbbân, *Sahih*, Kitabu'z-Zekât, VIII/120, H.No:3327.

¹¹⁰² Serahsî, *el-Mebsût*, III/280.

5. BEŞİNCİ CİLTTE BULUNAN HADİSLERİN TAHRİCİ

233. HADİS

مَا حَقُّ امْرِئٍ مُسْلِمٍ عِنْدَهُ شَيْءٌ يُوَصِّي فِيهِ أَنْ يَبِيتَ لَيْلَتَيْنِ إِلَّا وَصِيَّتُهُ مَكْتُوبَةٌ عِنْدَهُ

Kendisinde vasiyet edecek bir şeyi bulunan kimse iki gece geçirmeden vasiyetini yazması onun üzerine bir haktır.¹¹⁰³

Ahmed b.Hanbel, Buhârî, Müslim, İbn Mâce, Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî, Abdullah b. Ömer'den tahrîc etmişlerdir.¹¹⁰⁴ Hadis müttefakun aleyhtir.

234. HADİS

إِنَّكَ أَنْ تَدَعَ وَرَثَتَكَ أَغْنِيَاءَ خَيْرٌ مِنْ أَنْ تَدْعُهُمْ عَالَةً يَتَكَفَّفُونَ النَّاسَ فِي أَيْدِيهِمْ

Varislerini zengin bırakman başkalarına el açar durumda bırakmandan daha hayırlıdır.¹¹⁰⁵

Ahmed b. Hanbel, Buhârî, Beyhakî ve Ebû Avâne; Sa'd b. Ebî Vakkas'tan tahrîc etmiştir.¹¹⁰⁶ Şuayb el-Arnâvut sahih hükmü vermiştir.¹¹⁰⁷

235. HADİS

لَا وَصِيَّةَ لِقَاتِلٍ

Katile vasiyet yoktur.¹¹⁰⁸

Taberânî Ali b. Ebî Tâlib'ten gelen rivayet etmiş senesinde rivayetinde tek kalan râvî olduğunu, râvîlerinden Mübeşşir'in metruk olduğunu belirtmiştir. Dârekutnî, Mübeşşir b. Ubeyd > Haccac b. Ertâte > Hakem b. Uteybe > Abdurrahman

¹¹⁰³ Bilmen, *a.g.e.*, V/122.

¹¹⁰⁴ Ahmed b.Hanbel, *el-Müsned*, III/4,10,50,57,80; Buhârî, *Vasâyâ* 1; Müslim, *Vasiyye* 1,4; Nesâî, *Vasâyâ* 1; İbn Mâce, *Vasâyâ* 2; Ebû Dâvûd, *Vasâyâ* 1; Tirmizî, *Cenaiz* 5.

¹¹⁰⁵ Bilmen, *a.g.e.*, V/122.

¹¹⁰⁶ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, III/481; Buhârî, *Vasiyyet* 2; Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, VII/467; Ebû Avâne, *el-Müsned*, III/481.

¹¹⁰⁷ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, III/83, H.No:1488

¹¹⁰⁸ Bilmen, *a.g.e.*, V/126

b. Ebî Leylâ > Ali b. Ebû Tâlip senediyle ve aynı manada لَيْسَ لِقَاتِلٍ وَصِيَّةٍ lafzıyla rivayet etmiştir. Mübeşşir b. Ubeyd'in metruk olduğunu ve hadis uydurduğunu belirtmiştir.¹¹⁰⁹

Beyhakî, İbn Hacer, râvîlerinden Mübeşşir b. Ubeyd'in metruk olduğu bilgisini vermiştir.¹¹¹⁰ İbn 'Adî, münker, Suyûtî zayıf, Elbâni mevzû hükümlerini vermişlerdir.¹¹¹¹ Bu hadisle Serahsî başta olmak üzere, Kâsânî, İbn Âbidîn gibi hanefî mezhebi âlimleri katile vasiyyet olmayacağı konusunda ittifakla amel etmişlerdir.¹¹¹²

236. HADİS

إِنَّ ابْنِي هَذَا السَّيِّدُ وَإِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى يُصَلِّحُ بِهِ بَيْنَ الْفِتْنَيْنِ

Bu benim oğlum seyyiddir. Allah c.c. onunla iki toplumun arasını bulacaktır.¹¹¹³

Ahmed b. Hanbel ve Nesâî, Nefî' b. Hâris es-Sekaffî'den; Tirmizî ve Ebû Dâvûd, Ebû Bekre'den tahrîc etmişlerdir.¹¹¹⁴ Şuayb el-Arnâvut sahih hükmü vermiştir.¹¹¹⁵

237. HADİS

الْجَارُ أَرْبَعُونَ دَارًا

Komşuluk hakkı kırk hanedir.¹¹¹⁶

Ebû Ya'lâ el-Mevsîlî, Muhammed b. Câmî' el-Attâr > Muhammed b. Osman > Abdüsselam b. Ebu Cenûb > Ebû Seleme > Ebû Hureyre senediyle ve حَقُّ الْجَوَارِ أَرْبَعُونَ دَارًا هَكَذَا وَهَكَذَا وَهَكَذَا، يَمِينًا وَشِمَالًا، وَقَدَامًا وَخَلْفًا “Komşuluk hakkı önden ve arkadan, sağdan

¹¹⁰⁹ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsât*, VIII/161, H.No:8271.

¹¹¹⁰ Dârekutni, *Sünen*, III/481; Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, VI/281; İbn Hacer el-Askalânî, *ed-Dirâye*, II/290, H.No: 1056; Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, VI/281.

¹¹¹¹ İbn 'Adî, *el-Kamil fi'z-Zuafâ*, VIII/165, Suyûtî, *el-Câmiu's-Sağîr*, s.479, H.No:7664; Elbâni *es-Silsiletü'z-Zaife*, III/655, H.No:1459.

¹¹¹² Serahsî, *el-Mebsûd*, XXX/415; Kâsânî, *Bedâiu's-Sanâ'i*, VII/274; İbn Âbidîn, *Reddü'l-Muhtâr*, XXVIII/476.

¹¹¹³ Bilmen, *a.g.e.*, V/161.

¹¹¹⁴ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, V/38; Ebû Dâvud, *Sünnet* 12; Tirmizî, *Menakıb* 30; Nesâî, *Cuma* 26; Ebû Dâvud, *Sünnet* 12.

¹¹¹⁵ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, XXXIV/33, H.No:20392.

¹¹¹⁶ Bilmen, *a.g.e.*, V/165.

ve soldan olmak üzere kırk hanedir” lafzıyla rivayet etmiştir. Hüseyin Selim Esed zayıf hükmü vermiştir.¹¹¹⁷ Heysemî, Ebû Ya'lâ'nın hocası Muhammed b. Câmî' el-Attâr'dan rivayet ettiğini ve hocasının zayıf olduğunu belirtmiştir.¹¹¹⁸

Ka'b b. Mâlik'ten gelen rivayete, İbn Hacer, Sehâvî, Suyûtî, Aclûnî ve Elbânî, zayıf hükmü vermişlerdir.¹¹¹⁹ Irâkî, Zührî'nin rivayet ettiği ve bir adamın Hz.Peygamber'e gelip komşusundan şikâyet etmesi üzerine Hz.Peygamberin mescidde ألا إن أربعين دارا şeklinde, komşuluğun sağdan, soldan, önden ve arkadan kırk hane olarak duyurduğu şeklinde gelen hadise ve Ebû Yala'dan gelen اربعون ذراعا lafzıyla Ebû Hureyre hadisine zayıf hükmü vermiştir.¹¹²⁰

---

¹¹¹⁷ Ebû Ya'lâ el-Mevsilî, *el-Müsned*, X/385

¹¹¹⁸ Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid*, VIII/168

¹¹¹⁹ İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî* X/461; Suyûtî, *el-Câmiu's-Sağîr*, s.224, H.No: 3687; Sehâvî, *el-Makâsıdu'l-Hasene*, s.183, H.No:360; Aclûnî, *Keşfu'l-Hafâ*, I/328, H.No:1054; Elbânî, *es-Silsiletu'z-Zaîfe*, IV/446, H.No:277.

¹¹²⁰ Irâkî, *Tahrîcu İhyâ*, III/1230, H.No: 1844.

6. ALTINCI CİLTTE BULUNAN HADİSLERİN TAHRİCİ

238. HADİS

إِنَّمَا الْبَيْعُ عَنْ تَرَاضٍ

Satış ancak iki tarafın rızalarından dolayı meşru olur.¹¹²¹

İbn Mâce, İbn Hıbbân ve Beyhakî, Ebû Said el-Hudrî'den tahrîc etmişlerdir.¹¹²² Bûsırî sahih hükmü vermiştir.¹¹²³ İbn Mülakkin, Aclûnî ve Elbânî, bu rivayete sahih hükmü verirken, İbn Kesir, Suyûtî, hasen demişlerdir.¹¹²⁴

239. HADİS

لَا يَحْتَكِرُ إِلَّا خَاطِئٌ

Karaborsacılığı ancak günahkâr kimse yapar.¹¹²⁵

Dârimî, Nafi' b. Nadle el-Adevî'den rivayet etmiştir.¹¹²⁶ Hüseyin Selim Esed sahih hükmü vermiştir.¹¹²⁷ Ahmed b. Hanbel, Müslim, Tirmizî, İbn Hıbbân, Ma'mer b. Abdullah'tan tahrîc etmişlerdir.¹¹²⁸ Şuayb el-Arnâvut sahih hükmü vermiştir.¹¹²⁹

240. HADİS

عَمَلُ الرَّجُلِ بِيَدِهِ وَكُلُّ بَيْعٍ مَبْرُورٍ

Kazancın en hayırlısı kişinin kendi eliyle olan ameldir.¹¹³⁰

¹¹²¹ Bilmen, *a.g.e.*, VI/16.

¹¹²² İbn Mâce, Ticarat 11, H.No: 2185; İbn Hıbbân, *es-Sahih*, XI/341, H.No:4967; Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, VI/17.

¹¹²³ Bûsırî, *Misbâhü'z-Zücâce*, III/17.

¹¹²⁴ İbn Mülakkin, *Tuhfetü'l-Muhtâc*, II/203, H.No:1175; İbn Kesir, *İrşâdu'l Fakîh*, II/5, Suyûtî, *el-Câmiu's-Sağîr*, s.153, H.No:2551, Aclûnî, *Keşfu'l-Hafâ*, I/212, H.No:642; Elbânî, *Sahihu'l-Câmî*, I/460, H.No:2323

¹¹²⁵ Bilmen, *a.g.e.*, VI/16.

¹¹²⁶ Dârimî, Büyü'12.

¹¹²⁷ Dârimî, *a.g.e.*, III/1656.

¹¹²⁸ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, III/453; Müslim, Müsâkât 26; Tirmizî, Büyü' 40; İbn Hıbbân, *Sahih*, XI/308.

¹¹²⁹ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, XXV/37, H.No:15758

¹¹³⁰ Bilmen, *a.g.e.*, VI/17.

Ahmed b. Hanbel, Bezzar ve Taberânî, Râf'i b. Hudeyc'ten tahrîc etmişlerdir.¹¹³¹ Münzirî, Heysemî, Dimyâtî ve Suyûtî sahih hükmü vermiştir.¹¹³² Beyhakî, Berâ' b. Âzib'ten rivayet etmiş, ayrıca Saîd b. Umeyr'den gelen rivayete mürsel hükmü vermiştir.¹¹³³

241. HADİS

التَّاجِرُ الْأَمِينُ مَعَ النَّبِيِّينَ وَالصَّادِقِينَ وَالشَّهَدَاءَ وَالصَّالِحِينَ

Emin, doğru tacir, peygamberler, sıddıklar, şehitler ve salih zatlarla birlikte bulunur.¹¹³⁴

Dârimî ve İbn Mâce, التاجر الأمين الصدوق المسلم مع الشهداء يوم القيامة “*Emin, dürüst ve müslüman tacir, kıyamet günü şehidlerle beraberdir*” şeklinde İbn Ömer'den tahrîc etmiştir.¹¹³⁵ Tirmizî, Ebû Said el-Hudrî'den hasen olarak rivayet etmiştir.¹¹³⁶ Münzirî, Ebû Said rivayetine sahih ya da hasen veya bu ikisine yakın olduğunu söylemiştir.¹¹³⁷ İbn Teymiyye ve Zehebî, senedinin iyi olduğunu söylemiştir.¹¹³⁸ Heytemî el-Mekkî ve Suyûtî, hasen hükmü vermişlerdir.¹¹³⁹

242. HADİS

لَا يَبِيعُ فِي سَوْقِنَا إِلَّا مَنْ قَدْ تَفَقَّهَ فِي الدِّينِ

Dini hükümleri bilen kimselerden başkası bizim çarşımızda alışveriş yapmasın.¹¹⁴⁰

¹¹³¹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, IV/141; Bezzar, *el-Müsned*, II/83; Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsât*, II/332, H.No:2140.

¹¹³² Dimyatî, *el-Mütrecü'r-Rabîh*, s.862, H.No:1836, Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid*, IV/63, Suyûtî, *el-Câmiu's-Sağîr*, s.73, H.No:1122; Münzirî, *et-Terğîb ve't-Terhîb*, s.386, H.No: 2625, 2626.

¹¹³³ Beyhakî, *Şuabu'l-İmân*, II/434, H.No:1171; *es-Sünenü'l-Kübrâ*, V/263.

¹¹³⁴ Bilmen, *a.g.e.*, VI/18.

¹¹³⁵ İbn Mâce, Ticaret 1; Dârimî, Büyü'8.

¹¹³⁶ Tirmizî, Büyü' 4.

¹¹³⁷ Münzirî, *et-Terğîb ve't-Terhîb*, s.403, H.No:2767,2763.

¹¹³⁸ İbn Teymiyye, *el-Müstedrek ale'l-Mecmu'*, I/163, Zehebî, *Mizânu'l-İ'tidâl*, III/413.

¹¹³⁹ Heytemî el-Mekkî, *ez-Zevâcir*, I/405, Suyûtî, *el-Câmiu's-Sağîr*, s.203, H.No:3392.

¹¹⁴⁰ Bilmen, *a.g.e.*, VI/18.

Tirmizî, Abbâs el-Anberî > Abdurrahman b. el-Mehdî > Mâlik b. Enes > Alâi b. Abdurrahman b. Yakûb > Abdurrahman b. Yakub > Alâî'nin dedesinden Hz. Ömer'e ait bu sözü hasen- garip olarak nakletmiştir.¹¹⁴¹ İbnü'l-Esîr, Tirmizî'nin rivayet ettiği bilgisini vermiş,¹¹⁴² Elbânî hasen hükmü vermiştir.¹¹⁴³

243. HADİS

مَنْ أَقَالَ مُسْلِمًا عَثْرَتَهُ أَقَالَهُ اللَّهُ عَثْرَتَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

Bir kimse yaptığı pazarlığı bozmak isteyen bir Müslümanın bu isteğini kabul ederse Allah (c.c.) onu kıyamet gününde düşmekten korur, affeder.¹¹⁴⁴

Ahmed b. Hanbel, İbn Mâce, Ebu Dâvûd ve İbn Hibbân, Ebû Hureyre'den bu lafızla tahrîc etmiştir.¹¹⁴⁵ Şuayb el-Arnâvut sahih hükmü vermiştir.¹¹⁴⁶

244. HADİS

كُلُّ مَعْرُوفٍ صَدَقَةٌ

Her iyilik sadakadır.¹¹⁴⁷

Buhârî, Ali b. Ayyaş > Ebû Gassân > Muhammed b. el-Münkedir > Câbir b. Abdullah senediyle ve bu lafızla tahrîc etmiştir.¹¹⁴⁸ Müslim, Huzeyfe ve İbn Ebî Şeybe senediyle tahrîc etmiştir.¹¹⁴⁹ Hadis müttefakun aleyhtir.

---

¹¹⁴¹ Tirmizî, Vitr 21,

¹¹⁴² İbnü'l-Esîr, *Câmiu'l-Usûl*, I/446.

¹¹⁴³ Elbânî, *Sahîhu Süneni't-Tirmizî*, I/275, H.No:487.

¹¹⁴⁴ Bilmen, *a.g.e.*, VI/28.

¹¹⁴⁵ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, II/252; İbn Mâce, *Ticaret* 26; Ebû Dâvûd, *Büyu'* 52; İbn Hibbân, *es-Sahih*, *Kitabu'l-Büyu'*, XI/405, H.No:5030.

İkâle konusunda geniş bilgi için bkz. Topal, Şevket, *İslam Hukuku Açısından Satış sözleşmelerinde Mülkiyetin Devrine Yönelik Engeller*, OMÜİF Dergisi, Sayı: 12, s. 517-538, Samsun 2001

¹¹⁴⁶ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, XII/401, H.No:7431.

¹¹⁴⁷ Bilmen, *a.g.e.*, VI/82.

¹¹⁴⁸ Buhârî, *Kitabu'l-Edeb*, 33.

¹¹⁴⁹ Müslim, *Zekât* 52.

Ebû Dâvûd, Huzeyfe'den rivayet etmiştir.¹¹⁵⁰ Elbânî sahih hükmü vermiştir.¹¹⁵¹ Tirmizî, Câbir b. Abdullah'tan hasen olarak rivayet etmiştir.¹¹⁵² İbn Hıbbân, Huzeyfe senediyle rivayet etmiş, Şuayb el-Arnâvut sahih hükmü vermiştir.¹¹⁵³

245. HADİS

الصَّدَقَةُ عَنْ ظَهْرِ غِنَى

Sadaka(zekât) zenginlikten dolaydır.¹¹⁵⁴

Ahmed b. Hanbel, Buhârî, Ebû Dâvûd ve Nesâî, خير الصدقة ما كان عن ظهر غني “Sadakanın hayırlısı veren kimseyi güç duruma sokmayandır (bir zenginlik üzerinden ayrılıp verilir)” şeklinde Ebû Hureyre’den tahrîc etmişlerdir.¹¹⁵⁵

246. HADİS

خَيْرُكُمْ أَحْسَنُكُمْ قَضَاءً

Sizin en hayırlınız borcunu en güzel ödeyendir.¹¹⁵⁶

Buhârî, Müslim, Tirmizî ve Nesâî, Ebû Hureyre’den tahrîc etmiştir.¹¹⁵⁷ Hadis müttefakun aleyhtir.

247. HADİS

حَرَمَةُ مَالِ الْإِنْسَانِ كَحَرَمَةِ دَمِهِ

İnsanın malının haramlığı kanının haramlığı gibidir.¹¹⁵⁸

¹¹⁵⁰ Ebû Dâvûd, Edeb 70.

¹¹⁵¹ Elbânî, Sahîhu Süneni Ebî Dâvûd, III/214, H.No:4947.

¹¹⁵² Tirmizî, Birr 35.

¹¹⁵³ İbn Hıbbân, *es-Sahih*, VIII/172.

¹¹⁵⁴ Bilmen, *a.g.e.*, VI/82.

¹¹⁵⁵ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, II/245,278; Buhârî, Nikâh 14; Ebû Dâvûd, Zekât 39; Nesâî, Zekât 53.

¹¹⁵⁶ Bilmen, *a.g.e.*, VI/100.

¹¹⁵⁷ Buhârî, Vekalet 5,6-İstikraz 4,6,7; Müslim, Müsakat 118-122; Tirmizî, Büyü 73; Nesâî, Büyü 24.

¹¹⁵⁸ Bilmen, *a.g.e.*, VI/109.

Ebû Nuaym, Abdullah b. Mes'ud'dan rivayet etmiş ve râvîlerinden Hasan ve Hicrî'nin hadisinin garip olduğunu haber vermiştir.¹¹⁵⁹ Abdullah b. Mesud'dan gelen rivayet hakkında Heysemî râvîlerinin güvenilir olduğunu söylemiştir.¹¹⁶⁰ Suyûtî zayıf, Elbânî hasen hükmü vermiştir.¹¹⁶¹

248. HADİS

مَنْ اَحْتَرَطَعَامًا اَرْبَعِينَ لَيْلَةً فَهُوَ بَرِيٌّ مِنَ اللَّهِ وَاللَّهُ بَرِيٌّ مِنْهُ

Satılık bir yiyeceği kırk gece saklayıp satmayan bir kimse, Allah'tan c.c. berîdir, Allah'da c.c. ondan beridir.¹¹⁶²

İbn Ebî Şeybe, Ahmed b. Hanbel, Bezzâr, Ebû Ya'lâ, Beyhakî ve Hâkim en-Nîsâbûrî; Abdullah b. Ömer'de rivayet etmişlerdir.¹¹⁶³ İbn Hacer, bu rivayeti Rezîn'in zikrettiğini belirtmiştir.¹¹⁶⁴

249. HADİS

لَا تَسْعَرُوا فَإِنَّ اللَّهَ الْمَسْعَرُ الْقَابِضُ الْبَاسِطُ

Eşyaya, erzaka değerler biçmeyiniz. Çünkü Allah c.c. eşyanın değerlerini berirleyen, dürüp yayan, mahlûkun rızkını varedendir.¹¹⁶⁵

عن انس قال: غلا السَّعْرُ على عهد رسول الله صلى الله عليه وسلم، فقالوا: يا رسول الله سَعْرٌ لَنَا، فقال: إن الله هو المُسْعَرُ، القابض، الباسط الرازق وإني لأرجو أن ألقى ربي، وليس أحد منكم يطلبني بمظلمة بدم ولا مال

"Hz.Peygamber döneminde fiyatlar arttı. Sahabîler Ey Allah'ın rasûlü! Fiyatlar arttı bizim için nahr va'zet(fiyatları sınırla) dediler. Bunun üzerine Hz.Peygamber: Şüphesiz fiyatları ayarlayan, rızkı azaltan çoğaltan, rızık verek

¹¹⁵⁹ Ebû Nuaym, *Hilyetu'l Evliyâ*, VII/334.

¹¹⁶⁰ Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid*, IV/175.

¹¹⁶¹ Suyûtî, *el-Câmiu's-Sağîr*, s.226, H.No:3707, Elbânî, *Sahihu'l-Câmi*, I/673, H.No:3596.

¹¹⁶² Bilmen, *a.g.e.*, VI/124.

¹¹⁶³ İbn Ebî Şeybe, *Musanef*, VI/104; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, II/33; Bezzâr; *el-Müsned*, XII/14, H.No: 5378, Ebû Ya'lâ, *el-Müsned*, X/117, H.No:5746, Beyhakî, *Şuabu'l-Îmân*, VI/104; Hâkim en-Nîsâbûrî, *el-Müstedrek ale's-Sahihayn*, II/11

¹¹⁶⁴ İbn Hacer el-Askalânî, *Tahrîcü Mişkati'l-Mesabih*, III/176, H.No:2827.

¹¹⁶⁵ Bilmen, *a.g.e.*, VI/125.

Allah'tır. Ben Allah'a c.c. hiç kimsenin benden ne mal ne de kan konusunda isteyeceği bir hakkı olmadığı halde ulaşmak isterim" şeklinde gelen rivayeti; Ahmed b. Hanbel, Dârimî, İbn Mâce, Ebû Dâvûd, Abdilberr, Enes b. Mâlik'ten tahrîc etmişlerdir.¹¹⁶⁶ İbn Hacer hasen, Suyûtî, İbn Mülakkin ve Hüseyin Selim Esed, sahih hükmü vermiştir.¹¹⁶⁷

250. HADİS

مَنْ جَلَبَ طَعَامًا فَبَاعَهُ بِسَعْرِ يَوْمِهِ فَكَأَنَّمَا تَصَدَّقَ بِهِ

Bir kimse yiyecek şeyleri celbedip günün piyasasına göre satsa sanki sadaka vermiş gibi olur.¹¹⁶⁸

İrâkî, İbn Merdûyeh'in tefsirinde İbn Mes'ud'tan zayıf olarak مَا مِنْ جَالِبٍ يَجْلِبُ şekliyle rivayet ettiğini bildirdirmiştir.¹¹⁶⁹ Sübkî, bu lafızla ve وَأَكْنَمَا أَعْتَقَ رَقَبَةً şekliyle geldiğini ancak senedini bulamadığını belirtmiştir.¹¹⁷⁰

Yapılan incelemeler neticesinde hadisin bu lafızla mevcut olmadığı kanaati oluşmuştur.

251. HADİS

التَّاجِرُ الصَّدُوقُ تَحْتَ ظِلِّ الْعَرْشِ يَوْمَ الْفَتَاةِ

Doğru sözlü tâcir kıyamet günü arşın gölgesi altındadır.¹¹⁷¹

İbn Hacer Muhammed b. Ali b. Muhammed el-Bâlisî > Abdurrahman b. Muhammed el-Hâdî > Ahmed b. Abdü'ddâim > Yahya b. Mahmud es-Sekafî > İsmail b. Muhammed > Abdüsselam b. Muhammed > Abdülcebbar b. Ahmed > Muhammed

¹¹⁶⁶ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, III/156, 286; Dârimî, Büyü 13; İbn Mâce, Ticarat 27, Dua 10; Ebû Dâvûd, Büyü 49; İbn Abdilberr, *el-İstizkâr*, VI/414; İbn Mülakkin, *el-Bedrü'l-Münîr*, VI/507.

¹¹⁶⁷ İbn Dakiki'l-îyd, *el-İktirâh*, s.113, *el-İlmam bi-Ehâdîsi'l-Ahkâm*, II/512; İbn Hacer, *Tahrîcü Mişkâti'l-mesâbih*, III/176, H.No:2825; Suyûtî, *el-Câmiu's-Sağîr*, s.113, H.No:1806; Şevkânî, *Neylû'l-Evtâr*, VII/598-599; H.No:2276, Dârimî, *a.g.e.*, III/1658.

¹¹⁶⁸ Bilmen, *a.g.e.*, VI/126.

¹¹⁶⁹ İrâkî, *Tahrîcü İhyâ*, I/516.

¹¹⁷⁰ Sübkî, *Tabakâtu's-Şâfi'iyyetü'l-Kübrâ*, VI/312.

¹¹⁷¹ Bilmen, *a.g.e.*, VI/126.

b. İbrahim b. el-Hasan > Ebû Cafer Muhammed b. Ömer b. Hafs > Yahya b. Şübeyy > Humeyd > Enes b. Mâlik senediyle ve bu lafızla tahrîc etmiştir. Hadise Yahya b. Şübeyy'in cerh edilmesinden dolayı garib hükmü vermiştir.¹¹⁷²

252. HADİS

من احتكر أربعين يوماً ثم تصدق به لم تكن صدقته كفارة لاختياره

Bir kimse kırğün karaborsacılık yapsa daha sonra bunu tasadduk etse bu tasadduk o karaborsacılığa kefarettir.¹¹⁷³

İbn Asâkir, Ebu'l-Kasım es-Semerkindî > Muhammed b. Ali el-Enmâdî > Muhammed er-Rehân > Muhammed b. Hasan > Hallad b. Muhammed b. Asir > O babasından > Abdülaziz b. Abdurrahman el-Bâlisî > Husayf > Said b. Cübeyr > Muaz b. Cebel senediyle "من احتكر طعاماً على أمتي أربعين يوماً وتصدق به لم يقبل منه *Bir kimse kırk gün borsacılık yapsa, sonra da depoladığı bu malları (yoksullara ve ihtiyaç sahiplere) sadaka olarak dağıtsa bu sadakası, onun ihtikârına keffaret olamaz*" lafzıyla rivayet etmiştir.¹¹⁷⁴

İrâkî, Enes b. Mâlik ve Ali b. Ebî Tâlip'ten zayıf olarak rivayet edildiğini belirtmiştir. Sübkî senedini bulamadığını söylemiştir.¹¹⁷⁵

253. HADİS

من احتكر الطعام أربعين يوماً قسا قلبه

Kim kır gün karaborsacılık yapsa kalbi katılaştır.¹¹⁷⁶

Yapılan incelemeler neticesinde hadis olarak verilen metin Gazâlî'nin İhyâ'sında maîşetin temininde dikkat edilmesi gereken edepler babında Hz. Ali'ye atfen kullanılmış¹¹⁷⁷ olup temel hadis kaynaklarında bulunamamıştır.

¹¹⁷² İbn Hacer el-Askalânî, el-Emâli'l-Mutlaka, s.104, H.No:102.

¹¹⁷³ Bilmen, a.g.e., VI/126.

¹¹⁷⁴ İbn Asâkir, Tarihu Medîneti Dimeşk, XVII/63.

¹¹⁷⁵ Sübkî, Tabakâtü's-Şâfiyyeti'l-Kübrâ, VI/312; İrâkî, Tahrîcü İhyâ, I/5162.

¹¹⁷⁶ Bilmen, a.g.e., VI/136.

¹¹⁷⁷ İrâkî, Tahrîcü İhyâ, II/370.

254. HADİS

شريكة أحقُّ به

Şüfadar ona (satılana) daha layıktır¹¹⁷⁸

Müslim, bu lafızla; Ebû Dâvûd, Nesâî, benzer bir lafızla Câbir b. Abdullah'tan tahrîc etmişlerdir.¹¹⁷⁹

255.HADİS

لا تَرْتَكِبُوا مَا ارْتَكَبَتِ الْيَهُودُ فَتَسْتَحِلُّوا مَحَارِمَ اللَّهِ بِأَدْنَى الْحِيلِ

Yahudilerin irtikab ettiklerini siz irtikab etmeyiniz. Onlar Allah'ın c.c. haram kıldığı bir şeyi en aşağı hile ile elde etmek isterler.¹¹⁸⁰

İbn Batta, Ebu'l-Hasan Ahmed b. Müslim > Hasan b. Muhammed b. es-Sabbâh ez-Za'ferânî > Yezid b. Harun > Muhammed b. Amr > Ebû Seleme > Ebû Hureyre senediyle ve bu lafızla rivayet etmiştir.¹¹⁸¹

Ebû Hureyre'den gelen rivayet hakkında İbn Teymiyye senedinin iyi olduğunu, İbn Kesir sabit olduğunu, Sehâvî merfû ve hasen olduğunu söylemişlerdir.¹¹⁸² Elbânî, İbn Batta senedinin tamamının sika olduğunu ve Kütüb-i Sitte ricali olduğunu belirtmiştir.¹¹⁸³

256. HADİS

الشُّفَعَاءُ فِي كُلِّ مَا لَمْ يُقَسِّمْ، فَإِذَا وَقَعَتِ الْحُدُودُ، وَصُرِّفَتِ الطَّرِيقُ، فَلَا شُفَعَاءَ

¹¹⁷⁸ Bilmen, *a.g.e.*, VI/143.

¹¹⁷⁹ Müslim, *Müsakat*, 134, Ebû Dâvûd, *İcâre* 39; Nesâî, *Büyu'* 48.

¹¹⁸⁰ Bilmen, *a.g.e.*, VI/147.

¹¹⁸¹ İbn Batta, *İbtâlû'l Hayl*, s.46.

¹¹⁸² İbn Teymiyye, *Mecmu'l Fetvâ*, XX/348; İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'ân*, I/293; III/493, Sehâvî, *el-Ecvibetü'l-Merziyye*, I/214.

¹¹⁸³ Elbânî, *İrvâu'l-Galîl*, V/375, H.No:1535.

Şuf'a henüz taksim edilmemiş her şeyde caridir. Taksim edilip sınırları ifraz ve beyan, yolları tayin ve tefrik edilince şuf'a cari olmaz.¹¹⁸⁴

İmam Şâfiî, Ahmed b. Hanbel, Dârimî, Buhârî, İbn Mâce, Ebû Dâvûd ve İbn Hıbbân, Câbir b. Abdullah'tan tahrîc etmişlerdir.¹¹⁸⁵ Nesâî, Abdurrahman b. Avf'dan tahrîc etmiştir.¹¹⁸⁶

257. HADİS

الشَّرِيكَ شَفِيعٌ وَالشُّفْعَةُ فِي كُلِّ شَيْءٍ

Ortak şuf'adardır. Şüf'a ise her şeyde sabittir.¹¹⁸⁷

Tirmizî, Abdullah b. Abbâs'tan tahrîc etmiştir.¹¹⁸⁸ İbn Hacer bu rivayetin senedinin güvenilir olduğunu belirtmiştir.¹¹⁸⁹ Dârekutnî ve Beyhakî mürsel olduğunu belirtmiştir.¹¹⁹⁰ Beğavî mürsel olduğunu belirtmiştir.¹¹⁹¹ Aynî ve Suyûtî, senedinin sahih olduğunu zikretmiştir.¹¹⁹²

258. HADİS

الشُّفْعَةُ فِي كُلِّ رُبْعٍ أَوْ عَقَارٍ

Şuf'a her hanede veya her akarda caizdir.¹¹⁹³

Zeylaî'nin verdiği bilgiye göre İshak b. Râhûye; İbn Abbâs'tan الشَّرِيكَ شَفِيعٌ Zeyleî'nin verdiği bilgiye göre İshak b. Râhûye; İbn Abbâs'tan الشَّرِيكَ شَفِيعٌ "Ortak şuf'adardır. Şufa her şeydedir." şeklinde rivayet etmiştir.¹¹⁹⁴

¹¹⁸⁴ Bilmen, *a.g.e.*, VI/154.

¹¹⁸⁵ İmam Şâfiî, *el-Ümm*, VIII/250, H.No:3117; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, III/296; Buhârî, Şirket 8,9; Büyu 96,97; Dârimî, Büyu 83; İbn Mâce, Şuf'a 3Ebû Dâvûd, Büyu 73; İbn Hıbbân, *es-Sahih*, Kitabu's-Şu'a, XI/592, H.No: 5187.

¹¹⁸⁶ Nesâî, Büyu 109.

¹¹⁸⁷ Bilmen, *a.g.e.*, VI/154.

¹¹⁸⁸ Tirmizî, Ahkâm 34

¹¹⁸⁹ İbn Hacer, *ed-Dirâye*, II/203, H.No:891.

¹¹⁹⁰ Dârekutnî, *Sünen*, III/465, Beyhakî, *es-Sünenü's-Suğrâ*, II/316.

¹¹⁹¹ Beğavî, *Şerhu's-Sünne*, IV/385.

¹¹⁹² Aynî, *Nuhebü'l-Efkâr*, XV/211, Suyûtî, *el-Câmiu's-Sağîr*, s.304, H.No:4938.

¹¹⁹³ Bilmen, *a.g.e.*, VI/155.

¹¹⁹⁴ Zeylaî, *Nasbu'r-Raye*, IV/177; İshak b. Râhûye, *el-Müsned*, "Müsned-i İbn Abbas", H.No:841

Tahâvî, الشفعة في كل شرك بأرض أو ربع، أو حائط, şeklinde rivayet edildiğini ve delil olarak kullanıldığını belirtmiştir.¹¹⁹⁵

259. HADİS

الْجَارُ أَحَقُّ بِصَفِيهِ (بِصَفِيهِ)¹¹⁹⁶

Komşu şuf'ayı almaya en layıktır.¹¹⁹⁷

Câbir b. Abdullah'tan Ahmed b. Hanbel, İbn Mâce, Nesâî ve Tirmizî, tahrîc etmişlerdir.¹¹⁹⁸

Ebû Dâvûd, Semüre b. Cündep'ten tahrîc etmiştir.¹¹⁹⁹ Şuayb el-Arnâvut sahih hükmü vermiştir.¹²⁰⁰

Buhârî ve Ebû Dâvûd, Eslem b. el-Kıbtî'den (Hz.Peygamberin azatlısı) tahrîc etmişlerdir.¹²⁰¹

260. HADİS

جَارِ الدَّارِ أَحَقُّ بِدَارِ الْجَارِ

Komşu komşusunun sattığı hanesini şuf'a ile almaya en layıktır.¹²⁰²

Ahmed b. Hanbel, Ebû Dâvûd ve Tirmizî; Semüre b. Cündep'ten tahrîc etmişlerdir.¹²⁰³ Hattâbî bu rivayetin senediyle ilgili tenkit bulunduğunu belirtmiştir.¹²⁰⁴

¹¹⁹⁵ Tahâvî, *Şerhu Meâni'l-Asâr*, IV/120

¹¹⁹⁶ Rivayetlerde بِصَفِيهِ ve بِصَفِيهِ şeklinde yakınlıktan kinaye olarak şuf'adarlık hakkı olarak kullanılmıştır.

¹¹⁹⁷ Bilmen, *a.g.e.*, VI/16

¹¹⁹⁸ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, V/22,17; İbn Mâce, Şufa 2,3; Tirmizî, Ahkâm 33; Nesâî, Büyü' 109.

¹¹⁹⁹ Ebu Dâvûd, Büyü 73

¹²⁰⁰ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, XXXXV/161, H.No:27180.

¹²⁰¹ Buhârî, Şufa 2.

¹²⁰² Bilmen, *a.g.e.*, VI/155.

¹²⁰³ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, V/12,13; Ebû Dâvûd, Büyü 73; Tirmizî, Ahkâm 31.

¹²⁰⁴ Hattâbî, *Meâlimü's-Sünen*, III/155.

Suyûtî, sahih hükmü vermiştir.¹²⁰⁵ İbn Hıbbân, Enes b. Mâlik'ten tahrîc etmiştir.¹²⁰⁶ Aynî, bu rivayete sahih hükmü vermiştir.¹²⁰⁷

261. HADİS

الْجَارُ ثُمَّ الدَّارُ

Evvela komşu, sonra ev gelir.¹²⁰⁸

Ali b. Ebî Tâlib'ten gelen rivayete Sehâvî zayıf hükmü vermiştir. Zehebî râvîlerinden Eban b. el-Muhabber'in metruk olduğunu söylemiştir.¹²⁰⁹ Suyûtî, zayıf hükmü vermiştir.¹²¹⁰ Ayrıca الجار قبل الدار şeklinde gelen rivayeti Taberânî, Râfi' b. Hadîc'in dedesinden tahrîc etmiştir.¹²¹¹ Heysemî, bu rivayetle ilgili Ebân b. Muhabber'in metruk olduğunu söylemiştir.¹²¹²

262. HADİS

أَعْطُوا الْأَجِيرَ أَجْرَهُ قَبْلَ أَنْ يَجِفَّ عِرْقُهُ

Ecirin ücretini daha teri kurumadan veriniz.¹²¹³

İbn Mâce, Abdullah b. Ömer'den bu lafızla rivayet etmiştir.¹²¹⁴ Elbânî sahih hükmü vermiştir.¹²¹⁵ Ebû Ya'la, Ebû Hureyre'den tahrîc etmiş, Hüseyin Selim Esed senedine zayıf hükmü vermiştir.¹²¹⁶

Tahâvî, Muhammed b. Ali b. Dâvûd > Said b. Mansur, Muhammed b. Ammar > Makburî > Ebû Hureyre senediyle bu lafızla rivayet etmiştir.¹²¹⁷

¹²⁰⁵ Suyûtî, *el-Câmiu's-Sağîr*, s.218, H.No:3574.

¹²⁰⁶ İbn Hıbbân, *es-Sahih*, Kitabu'ş-Şuf'a, XI/585, H.No:5182.

¹²⁰⁷ Aynî, *Umdetü'l-kârî*, 12/21.

¹²⁰⁸ Bilmen, *a.g.e.*, VI/155.

¹²⁰⁹ Sehâvî, *el-Makâsıdu'l-Hasene*, s.183, H.No:359; Zehebî, *Mizânü'l-i'tidâl*, I/15

¹²¹⁰ Suyûtî, *el-Câmiu's-Sağîr*, s.220, H.No:3609.

¹²¹¹ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, IV/268, H.No:4379.

¹²¹² Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâid*, VIII/164.

¹²¹³ Bilmen, *a.g.e.*, VI/166.

¹²¹⁴ İbn Mâce, *Râhûn* 4.

¹²¹⁵ Elbânî, *Sahîhu Süneni İbn Mâce*, II/278, H.No:1995.

¹²¹⁶ Ebû Ya'lâ el-Mevsilî, *el-Müsned*, XII/34.

¹²¹⁷ Tahâvî, *Şerhu Müşkilü'l Asar*, IV/142.

Taberânî, Ahmed b. Muhammed b. es-Salt el-Bağdadî > Muhammed b. Ziyad b. Zebbâr el-Kelbî > Şerkî b. Katâmî > Ebû Zübeyr > Câbir b. Abdullah senediyle ve bu lafızla rivayet etmiş, râvîlerinden Muhammed b. Ziyad'ın rivayetinde teferrüd ettiğini belirtmiştir.¹²¹⁸

Beyhakî, Ebû Hureyre'den rivayet etmiş, Şuayb el-Arnâvut hasen olduğunu belirtmiştir.¹²¹⁹ İbn 'Adî, İbn Mülakkin, zayıf hükmü vermiştir.¹²²⁰ İbn Asâkir, Ebû Hureyre'den rivayet etmiş ve garip hükmünü vermiştir.¹²²¹

Yapılan incelemeler neticesinde hadisin Ebû Hureyre, İbn Ömer ve Câbir b. Abdullah'tan rivayet edildiği üç rivayetin senedinde tenkid edilen râvîlerin bulunduğu ortaya çıkmıştır. Râvîler çok zayıf olmadıkları için rivayetler birbirini kuvvetlendirmektedir. Dolayısıyla hadisin hasen olduğu kanaati oluşmuştur.

263. HADİS

مَنْ اسْتَأْجَرَ أَجِيرًا فَلْيُعَلِّمَهُ أَجْرَتَهُ

Bir kimse bir ecir kiralayacak olursa vereceği ücretini belirtsin.¹²²²

İmam Ebû Hanife, Hammad > İbrahim > Ebû Said el-Hudrî & Ebû Hureyre'den rivayet etmiştir.¹²²³

İbn Ebî Şeybe, Abdürrezzak, Ebû Said el-Hudrî & Ebû Hureyre'den rivayet etmişlerdir.¹²²⁴ Abdürrezzak'ın rivayeti لَهُ أَجْرَتُهُ لَفْظِيًّا. Beyhakî ve İbn Hacer, Ebû Hureyre'den gelen rivayet hakkında zayıf hükmü vermişlerdir.¹²²⁵ Suyûtî ve Elbânî, Abdullah b. Mes'ud rivayetine zayıf hükmü vermişlerdir.¹²²⁶

¹²¹⁸ Taberânî, *el-Mu'cemü's-Sağîr*, I/43.

¹²¹⁹ Beyhakî, *es-Sünenü's-Suğrâ*, II/321, Heysemi, *Mecmau'z-Zevâid*, IV/100.

¹²²⁰ İbn 'Adî, *el-Kâmil fi'z-Zuafâ*, V/294, İbn Mülakkin, *el-Bedrü'l-Münîr*, VII/37.

¹²²¹ İbn Asâkir, *Târîhu Medîneti Dimeşk*, LI/20.

¹²²² Bilmen, *a.g.e.*, VI/171.

¹²²³ *Müsned-ü İmam Ebû Hanife*, Ebû Nuaym Rivayeti I/89.

¹²²⁴ İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, IV/366; Abdürrezzak, *Musannef*, VIII/235.

¹²²⁵ Beyhakî, *es-Sünenü'l Kübrâ*, I/104; İbn Hacer, *ed-Dirâye*, II/186, H.No: 862.

¹²²⁶ Suyûtî, *el-Câmiu's-Sağîr*, s.32, H.No:421, Elbânî, *Zaifü'l-Câmî*, s. 51, H.No:354.

264. HADİS

أَفْرُؤُوا الْقُرْآنَ فَلَا تَأْكُلُوا بِهِ

Kur'an-ı Kerim'i okuyunuz. Fakat ondan ücret alıp yemeyiniz.¹²²⁷

Ahmed b. Hanbel, Ebû Ya'lâ el-Mevsılî, Tahâvî, Beyhakî, Abdurrahman b. Şibl en-Ensârî'den *“Kur'an'ı okuyunuz. Onu menfaat vesilesi yapmayınız. Onunla mal çoğaltmaya kalkışmayınız. Ondan ayrılmayınız. Onda haddi aşmayınız”* lafzıyla rivayet etmişlerdir. Hüseyin Selim Esed ve Şuayb el-Arnâvut bu rivayete sahih hükmü vermişlerdir.¹²²⁸ Bu rivayet hakkında Heysemî, Şevkânî, Elbânî, İbn Hacer, sahih hükmü vermişlerdir.¹²²⁹

265. HADİS

نَهَى عَنْ سَلْفٍ وَبَيْعٍ وَشَرْطَيْنِ فِي بَيْعٍ وَبَيْعٍ مَا لَيْسَ عِنْدَكَ وَعَنْ رِبْحٍ مَا لَمْ يُضْمَنْ

Selef ve Bey' türü satış, bir alışverişte iki alışveriş, zararı tazmin edilmeyen mal ve kişinin yanında olmayan malı satması helal değildir.¹²³⁰

Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî, Dârekutnî ve Beyhakî; Abdullah b. Amr'dan tahrîc etmişlerdir.¹²³¹ Elbânî sahih hükmü vermiştir.¹²³²

266. HADİS

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ رَجُلًا لَزِمَ عَرِيْمًا لَهُ بَعْشَرَةٌ دَنَانِيرَ فَقَالَ وَاللَّهِ لَا أَفَارُقُكَ حَتَّى تَقْضِيَنِي أَوْ تَأْتِيَنِي بِحَمِيلٍ فَتَحْتَلَنَ بِهَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. فَأَتَاهُ بِقَدْرٍ مَا وَعَدَهُ فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. مِنْ أَيْنَ أَصَبْتَ هَذَا الدَّهَبَ قَالَ مِنْ مَعْدِنٍ. قَالَ « لَا حَاجَةَ لَنَا فِيهَا وَلَيْسَ فِيهَا خَيْرٌ فَقَضَاهَا عَنْهُ رَسُولُ اللَّهِ

¹²²⁷ Bilmen, *a.g.e.*, VI/174.

¹²²⁸ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, III/428; Tahâvî, *Şerhu Meâni'l-Âsâr*, III/18; *Şerhu Müşkilü'l-Âsâr*, XI/109; Ebû Ya'lâ el-Mevsılî, *el-Müsned*, III/88; Beyhakî, *Şuabu'l-İman*, II/532.

¹²²⁹ İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, IX/101; Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid*, VII/170, Şevkânî, *Neylü'l-Evtâr*, VII/142, H.No: 2365; Elbânî, *es-Silsiletü's-Sahîha*, I/586, H.No:3057.

¹²³⁰ Bilmen, *a.g.e.*, VI/227.

¹²³¹ Ebû Dâvûd, *İcare* 34; Tirmizî, *Büyu'* 19; Nesâî, *Büyu'* 60; Dârekutnî, *Sünen* III/74; Beyhakî, *Ma'rifetü's-Sünen*, VIII/109.

¹²³² Elbânî, *Sahîhu Süneni't-Tirmizî*, II/18, H.No:1234.

İbn Abbas'dan şöyle rivayet edilmiştir: Bir adam, on dinar alacaklı olduğu borçlusunun peşine takılıp: Vallahi, borcunu ödeyinceye veya bir kefil getirinceye kadar senden ayrılmam, dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber o paraya kefil oldu. Borçlu, Hz.Peygamberin va'd ettiği zaman geldi. Rasûlullah (s.a.v.) adama: Bu altını nereden buldun? diye sordu. Adam: Madenden, dedi. Rasûlullah (s.a.v.): Bizim ona ihtiyacımız yok, bunda hayır da yok, buyurup, borçlunun yerine borcunu ödedi.¹²³³

İbn Mâce, Ebû Dâvûd, Tahavî, Beyhakî ve Hâkim en-Nîsâbûrî, Abdullah b. Abbâs'tan tahrîc etmişlerdir.¹²³⁴

267. HADİS

الزَّعِيمُ غَارِمٌ

Kefil dâmindir. (sorumludur)¹²³⁵

Ahmed b. Hanbel, İbn Mâce, Ebû Dâvûd ve Tirmizî, Ebû Ümame el-Bâhilî'den tahrîc etmişlerdir.¹²³⁶ Şuayb el-Arnâvut hasen hükmü vermiştir.¹²³⁷

268. HADİS

إِذَا أُتْبِعَ أَحَدُكُمْ عَلَى مَلِيٍّ فَلْيَتَّبِعْ

Sizden biri borcunu ödemeye kadir bir kimse üzerine havale edilince borcunu havale edildiği kişiden almaya çalışsın.¹²³⁸

---

¹²³³ Bilmen, *a.g.e.*, VI/253.

¹²³⁴ İbn Mâce, Sadâkât 9; Ebû Dâvûd, Büyü 2; Beyhakî, *es-Sünenü's-Suğrâ*, V/336; Tahavî, *Şerhu Müşkili'l-Âsâr*, XII/226; Hâkim en-Nîsâbûrî, *el-Müstedrek ales 's-Sahihayn*, II/10.

¹²³⁵ Bilmen, *a.g.e.*, VI/253.

¹²³⁶ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, V/267; İbn Mâce, Sadakat 9; Ebû Dâvûd, Büyü 88; Tirmizî, Büyü 39;

¹²³⁷ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, XXXVI/632, H.No:22296

¹²³⁸ Bilmen, *a.g.e.*, VI/296.

Mâlik b. Enes, Ahmed b. Hanbel, Dârimî, Buhârî, Müslim, İbn Mâce, Tirmizî, Nesâî ve İbn Hıbbân; Ebû Hureyre'den tahrîc etmişlerdir.¹²³⁹ Hadis müttefakun aleyhtir.

269. HADİS

مَطْلُ الْغَنِيِّ ظُلْمٌ وَمَنْ أُحِيلَ عَلَى مَلِيٍّ فَلْيَتَّبِعْ

Zengin bir kimsenin borcunu ödemeyip uzatması zulümdür. Bir kimse böyle borcunu ödemeye kadir bir kimse üzerine havale edilince bunu kabul ederek borcunu ondan istesin.¹²⁴⁰

Mâlik b. Enes, Ahmed b. Hanbel, Dârimî, Buhârî, Müslim, İbn Mâce, Ebû Dâvûd, Tirmizî ve İbn Hıbbân Ebû Hureyre'den tahrîc etmişlerdir.¹²⁴¹ (Dârimî bir önceki hadisle beraber zikretmiştir.) Hadis müttefakun aleyhtir.

270. HADİS

أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- بَعَثَ مَعَهُ بَدِينًا يَشْتَرِي لَهُ أُضْحِيَّةً فَأَشْتَرَاهَا بِدِينَارٍ وَبَاعَهَا بِدِينَارَيْنِ فَرَجَعَ فَأَشْتَرَى لَهُ أُضْحِيَّةً بِدِينَارٍ وَجَاءَ بِدِينَارٍ إِلَى النَّبِيِّ -صلى الله عليه وسلم- فَتَصَدَّقَ بِهِ النَّبِيُّ -صلى الله عليه وسلم- وَدَعَا لَهُ أَنْ يُبَارَكَ لَهُ فِي تِجَارَتِهِ

Hakîm b. Hizam'dan rivayet edildiğine göre; Rasûlullah onu, bir dinar ile kendisi için bir kurban almak üzere gönderdi. Hakîm bir dinara bir kurban aldı ve o kurbanı iki dinara sattı. Sonra da Rasûlullah için bir dinara (başka) bir kurban satın aldı. Bir dinarı da Hz. Peygamber'e getirdi. Efendimiz o parayı sadaka olarak verdi ve Hakîm'e ticaretinin bereketli olması için dua etti¹²⁴²

¹²³⁹ Mâlik b. Enes, *Muvatta*, Büyü 84; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, II/245,254,315; Buhârî, Havale 1,2,10; Müslim, *Müsakat* 34; Tirmizî, Büyü 66; Dârimî, Büyü 83; İbn Hıbbân, *es-Sahih*, XI/435, H.No: 5053, Nesâî, Büyü 99,100; İbn Mâce, Sadakat 8.

¹²⁴⁰ Bilmen, *a.g.e.*, VI/299.

¹²⁴¹ Mâlik b. Enes, *Muvatta*, Büyü, 84; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, II/71,245,254,463; Dârimî, Büyü 48; Buhârî, İstikraz 12; Müslim, *Müsakat* 34, İbn Mâce, Sadakat 8; Ebû Dâvûd, Büyü 10; Tirmizî, Büyü 100; İbn Hıbbân, *es-Sahih*, Kitabu'd-Da'vâ, XI/487, H.No:5090

¹²⁴² Bilmen, *a.g.e.*, VI/367

Ebû Dâvûd, Tirmizî, Dârekutnî ve Beyhakî, Hakîm b. Hızâm'dan rivayet etmişlerdir.¹²⁴³ İmam Şâfiî, Ahmed b. Hanbel ve Taberânî, Urve el-Bârikî'den benzer bir lafızla rivayet etmiş, Şuayb el- Arnavut sahih hükmü vermiştir.¹²⁴⁴

271. HADİS

مِن ادَّعى ما ليس له فليس منا وليتَّبوا مقعدَهُ مِنَ النَّارِ

Her kim kendisine ait olmayan bir şeyi kendi hakkıymış gibi iddiaya kalkarsa bizden değildir.¹²⁴⁵

Ahmed b. Hanbel, Buhârî, Müslim, İbn Mâce ve Beyhakî; Ebû Zerr'den tahrîc etmişlerdir.¹²⁴⁶ Hadis müttefakun aleyhtir.

272. HADİS

كَفَى بِكَ إِثْمًا أَنْ لَا تَزَالَ مُخَاصِمًا

İnsan için muttasıl halk ile husumetlerde bulunmak günah olmaya yeterlidir.¹²⁴⁷

Tirmizî, Fadâle b. Fadl el-Kûfî > Ebûbekr b. Ayyaş > İbn Veh b. Münebbih > Vehb b. Münebbih > İbn Abbâs senediyle ve bu lafızla rivayet etmiş, garib olduğunu söylemiştir.¹²⁴⁸

Taberânî, Hüseyin b. Cafer el-Kattât > Abdulhamîd b. Sâlih > Ebûbekr b. Ayyaş > İbn Veh b. Münebbih > Vehb b. Münebbih > İbn Abbâs senediyle ve bu lafızla rivayet etmiştir.¹²⁴⁹

¹²⁴³ Ebû Dâvûd, Büyü 28; Tirmizî, Büyü' 34; Dârekutnî, *Sünen*, III/9; Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, VI/112.

¹²⁴⁴ İmam Şâfiî, *el-Ümm*, II/159,160; Ahmed b.Hanbel, *el-Müsned*, XXII/101; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, XVII/412

¹²⁴⁵ Bilmen, *a.g.e.*, VI/368.

¹²⁴⁶ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned* V/261; Buhârî, Menakıb 6; İbn Mâce, Ahkâm 6; Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, VII/403; Müslim, İman 112.

¹²⁴⁷ Bilmen, *a.g.e.*, VI/368.

¹²⁴⁸ Tirmizî, Birr 58.

¹²⁴⁹ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, XI/57.

Beyhakî, İbn Abbâs'tan rivayet etmiştir.¹²⁵⁰ Münzirî, Suyûtî ve Elbânî; Abdullah b. Abbâs'tan gelen rivayetin, zayıf olduğunu belirtmişlerdir.¹²⁵¹

---

¹²⁵⁰ Beyhakî, *Şuabu'l-İman*, XI/16.

¹²⁵¹ Münzirî, *et-Tergîb ve't-Terhib*, s.60, H.No:240, Suyûtî, *el-Câmiu's-Sağîr*, s.389, H.No:6249, Elbânî, *Zaifü'l-Câmi*, s.610, H.No:4186.

7. YEDİNCİ CİLTTE BULUNAN HADİSLERİN TAHRİCİ

273. HADİS

نَفْسُ الْمُؤْمِنِ مَرْهُونَةٌ بِدَيْنِهِ حَتَّى يُقْضَى دَيْنُهُ

Ölmüş bir müminin ruhu, borcu ödeninceye kadar mahbustur, mehcurdur.¹²⁵²

Ahmed b. Hanbel, İbn Mâce ve Tirmizî, "Nefs المؤمن معلقة ما كان عليه دين *Mü'min* ruhu, borcu ödeninceye kadar oraya takılı ve bağlıdır." ibaresiyle Ebû Hureyre'den tahrîc etmişlerdir.¹²⁵³ Nevevî, İbn Dakîki'l-îyd, İbn Mülakkin, İbn Hacer, Suyûtî ve Şevkânî sahih olduğunu belirtmişlerdir.¹²⁵⁴

274. HADİS

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اشْتَرَى مِنْ يَهُودِيٍّ طَعَامًا إِلَى أَجَلٍ وَرَهْنَةً دِرْعَةً

Hiz. Âişe anlatıyor: "Resûlullah s.a.v. bir Yahudi'den, veresiye yiyecek satın aldı. Rehin olarak zırhını verdi."¹²⁵⁵

Buhârî, Müslim, İbn Mâce, Nesâî ve Beyhakî, Hiz. Âişe'den tahrîc etmişlerdir.¹²⁵⁶ Hadis müttefakun aleyhtir.

275. HADİS

كَيْفَ لَا أَعْرِفُكَ وَكُنْتُ خَيْرَ شَرِيكَ لِأَثَدَارِي وَلَا تُمَارِي

Saib b. Şüreyk Mekke'nin fetih günü Hiz. Peygamber'in s.a.v. yanına gelerek kendisini tanıyıp tanımadığını sorunca Hiz. Peygamber: Seni nasıl

¹²⁵² Bilmen, *a.g.e.*, VII/8.

¹²⁵³ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, II/440,475; İbn Mâce, Sadakat 12; Tirmizî, Cenaiz 76.

¹²⁵⁴ Nevevî, *el-Mecmû'* V/121, İbn Dakîki'l-îyd, *el-İlmâm bi-Ehâdisi'l-Ahkâm*, I/276, İbn Mülakkin, *Tuhfetü'l-Muhtâc*, II/5; İbn Hacer el-Askalânî, *Tahrîcü Mişkâti'l-Mesâbih*, III/181, H.No:2846; Suyûtî, *el-Câmiu's-Sağîr*, s.555, H.No:9281, Şevkânî, *Neylû'l-Evtâr*, V/25, H.No:1370.

¹²⁵⁵ Bilmen, *a.g.e.*, VII/22.

¹²⁵⁶ Buhârî, Rehn 2, 5, Büyü 14, 33, 88, Silm 5, 6, İstikraz 1, Cihâd 89, Megâzi 85; Müslim, Musâkât 124; İbn Mâce, Rehin 1; Nesâî, Büyü 58, 87; Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, VI/19.

tanımadım! Sen benim ortağımydın, sen hayırlı bir ortakydın, ne mudaraa eder ne de mücadele ederdik.¹²⁵⁷

İbn Ebî Şeybe, Ahmed b. Hanbel, İbn Mâce ve Ebu Dâvûd, Sâib b. Ebî Sâib'den rivayet etmişlerdir.¹²⁵⁸ İbn Hacer sahih hükmü vermiştir.¹²⁵⁹ Elbânî sahih hükmü vermiştir.¹²⁶⁰ Şuayb el-Arnâvut zayıf hükmü vermiştir.¹²⁶¹

276. HADİS

يا سائبُ قد كُنْتَ تَعْمَلُ أَعْمَالَ فِي الْجَاهِلِيَّةِ لَا تُقْبَلُ مِنْكَ وَهِيَ الْيَوْمَ تُقْبَلُ مِنْكَ

Ey Saib! Sen cahiliye devrinde birtakım işler yapardın ki senden kabul edilmezdi. Bugün ise senden kabul edilir. Onlar islama göre meşrudur.¹²⁶²

İbn Ebî Şeybe, Ahmed b. Hanbel, Taberânî, Beyhakî ve Hâkim en-Nîsâbü'rî, bu lafızla Sâib b. Ebî Sâib'ten rivayet etmiştir.¹²⁶³ Şuayb el-Arnâvut zayıf hükmü vermiştir.¹²⁶⁴

Bu rivayet hakkında İbn Kesir, İbn Hacer ve Heysemî, ricalinin sahih olduğu bilgisini vermişlerdir.¹²⁶⁵

277. HADİS

يقولُ اللهُ تَعَالَى : أَنَا ثَالِثُ الشَّرِيكِينَ مَا لَمْ يَخُنْ أَحَدُهُمَا صَاحِبَهُ فَإِذَا خَانَهُ خَرَجْتَ مِنْ بَيْنِهِمَا

¹²⁵⁷ Bilmen, *a.g.e.*, VII/64.

¹²⁵⁸ İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, III/119; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned* III/125; Ebu Dâvûd, *Ticaret* 23; İbn Mâce, *Ticaret* 63; Ebû Nuaym, *Hilyetu'l-Evliya*, IX/48.

¹²⁵⁹ İbn Hacer el-Askalânî, *el-Kâfi's-Şâf*, III/29.

¹²⁶⁰ Elbânî, *Sahîhu Süneni İbn Mâce*, II/243, H.No:2317.

¹²⁶¹ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, Şuayb el-Arnâvut Tahkiki, XXIV/261, H.No:15500

¹²⁶² Bilmen, *a.g.e.*, VII/64.

¹²⁶³ İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, XIV/505; Ahmed b.Hanbel, *el-Müsned*, III/325; Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, VI/78; Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, VII/139; Hâkim en-Nîsâbü'rî, *el-Müstedrek ale's-Sahihayn*, II/21.

¹²⁶⁴ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, XXIV/261, H.No:15502

¹²⁶⁵ Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid*, I/99, İbn Hacer, *et-Telhîsü'l-Habîr*, III/109; İbn Kesîr, *İrşâdu'l-Fakîh*, II/61.

Allah c.c buyurur ki: Biri diğerine hıyanet etmedikçe ben iki (ortağın) şerikin üçüncüsüyüm. Fakat hangisi arkadaşına hıyanet ederse ben aralarından çıkarım.¹²⁶⁶

Ebû Dâvûd, Ebû Hureyre'den tahrîc etmiştir.¹²⁶⁷ Darekutnî mürsel olması dolayısıyla illetli bir hadis olduğunu belirtmiştir.¹²⁶⁸ İbn Dakîki'l-îyd, İbn Mülakkin ve İbn Kesîr, sahih olduğunu belirtmişlerdir.¹²⁶⁹

278. HADİS

من اتبع الصَّيِّدَ فَقَدْ غَفَلَ

Kim avlanmakla iştiğal ederse gaflete düşer.¹²⁷⁰

Ahmed b. Hanbel, Tirmizî ve Nesâî, Abdullah b. Abbâs'tan tahrîc etmiştir.¹²⁷¹ İbn Hacer, sahih; Suyûtî, hasen olduğunu belirtmiştir.¹²⁷² Şuayb el-Arnâvut hasen hükmü vermiştir.¹²⁷³

279. HADİS

فأفضوا فإنه أعظم بركة

Şirket-i Mufavaza'da bulunun, çünkü onun bereketi pek çoktur.¹²⁷⁴

Zeylaî garip; İbn Hacer senedine ulaşamadığı bilgisini vermiştir.¹²⁷⁵

Yapılan incelemeler neticesinde hadis olarak temel hadis kaynaklarında bulunamamıştır.

¹²⁶⁶ Bilmen, *a.g.e.*, VII/65.

¹²⁶⁷ Ebû Dâvûd, Büyü 26.

¹²⁶⁸ Dârekutnî, *Sünen*, II/623.

¹²⁶⁹ İbn Dakîki'l-îyd, *el-İlmam bi-Ehâdisi'l-Ahkâm*, II/537, İbn Mülakkin, *el-Bedrü'l-Münîr*, VI/621, İbn Kesîr, *İrşâdu'l-Fakîh*, II/61.

¹²⁷⁰ Bilmen, *a.g.e.*, VII/79

¹²⁷¹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, I/357; Nesâî, Sayd 24; Tirmizî, Fiten 69.

¹²⁷² İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, IX/662, Suyûtî, *el-Câmiu's-Sağîr*, s.520, H.No:8558.

¹²⁷³ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, V/361, H.No:3361

¹²⁷⁴ Bilmen, *a.g.e.*, VII/114.

¹²⁷⁵ İbn Hacer, *ed-Dirâye*, II/144, H.No: 755; Zeylaî, *Nasbu'r-Râye*, III/475.

280. HADİS

لا يَدْخُلُ هَذَا بَيْتَ قَوْمٍ إِلَّا أَدْخَلَهُ الدُّلَّ

Bir kavmin hanesine ekin aleti dahil oldu mu oraya zillet de dahil olur.¹²⁷⁶

قال: وَرَأَى السِّكَّةَ وَشَيْئًا مِنْ آلَةِ الْحَرْثِ، فَقَالَ: سَمِعْتُ Ebû Ümâme el-Bâhilî'den Buhârî, Ebû Ümâme el-Bâhilî'den قَالَ: وَرَأَى السِّكَّةَ وَشَيْئًا مِنْ آلَةِ الْحَرْثِ، فَقَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: لَا يَدْخُلُ هَذَا بَيْتَ قَوْمٍ إِلَّا أَدْخَلَهُ اللهُ الدُّلَّ

281. HADİS

فَاعْطِ كُلَّ ذِي حَقٍّ حَقَّهُ

Her hak sahibine hakkını ver.¹²⁷⁸

Buhârî ve Tirmizî, Amr b. Hârice'den tahrîc etmişlerdir. Tirmizî, hasen-sahih hükmü vermiştir.¹²⁷⁹ İbn Mâce, Enes b. Mâlik'ten tahrîc etmiştir.¹²⁸⁰

Zehebî, İbn Mülakkin ve İbn Hacer sahih hükmü vermişlerdir.¹²⁸¹

282. HADİS

اللَّهُمَّ هَذِهِ قِسْمَتِي فِيمَا أَمْلِكُ فَلَا تَلْمَنِي فِيمَا تَمْلِكُ وَلَا أَمْلِكُ

Allahım! Bu benim yaptığım bir taksimdir ki senin Mâlik ve kadir olduğun bir taksimden dolayı beni mesul tutma.¹²⁸²

Ahmed b. Hanbel, İbn Mâce, Ebû Dâvûd, Tirmizî ve İbn Hıbbân Hz. Âişe'den tahrîc etmişlerdir.¹²⁸³ İbn Dakîki'l-İfyd, Münzirî, İbn Mülakkin, İbn Kesîr ve Suyûtî,

¹²⁷⁶ Bilmen, *a.g.e.*, VII/135.

¹²⁷⁷ Buhârî, Muzara' 2.

¹²⁷⁸ Bilmen, *a.g.e.*, VII/138

¹²⁷⁹ Buhârî, Savm 51, Edeb 86; Tirmizî, Zühd 64.

¹²⁸⁰ İbn Mâce, Nikâh 47.

¹²⁸¹ Zehebî, *Tenkîhü't-Tahkîk*, II/157, İbn Mülakkin, *el-Bedrü'l-Münîr*, VII/265

¹²⁸² Bilmen, *a.g.e.*, VII/171.

¹²⁸³ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, VI/144; İbn Mâce, Nikâh 47; Ebu Dâvûd, Nikâh 37,38; Tirmizî, Radâ' 42.

sahih hükmü vermişlerdir.¹²⁸⁴ Elbânî zayıf hükmü vermiştir.¹²⁸⁵ Lafız Ebû Dâvûd'a aittir. Şuayb el-Arnâvut sahih hükmü vermiştir.¹²⁸⁶

283. HADİS

من أخصا أرضاً ميتةً فهي له

Kim ölü bir yeri canlandırırorsa orası onundur.¹²⁸⁷

Tirmizî ve İbn Hibbân, Câbir b. Abdullah'tan tahrîc etmiştir.¹²⁸⁸ Ebû Dâvûd, Bezzâr, Saîd b. Zeyd'den tahrîc etmiştir.¹²⁸⁹

İbn Mülakkin, İbn Hazm, İbn Kesîr, Aynî, İbn Hacer, Suyûtî ve Elbânî, sahih olduğu görüşünü belirtmişlerdir.¹²⁹⁰

284. HADİS

الصَّيْدُ لِمَنْ أَخَذَهُ

Av onu yakalayanındır.¹²⁹¹

Zeylaî, İbn Hamdun'un et-Tezkiratü'l-Edebiyye isimli eserinde Süfyan> Ebû Zenâd> el-'Arec> Ebû Hureyre'den merfu olarak rivayet edildiğinin anlatıldığını fakat garîb olduğunu söylemiştir.¹²⁹²

¹²⁸⁴ İbn Hibbân, *es-Sahih*, X/5, H.No:4205; İbn Dakîki'l-îyd, *el-İlmâm bi-Ehâdîsî'l-Ahkâm*, II/664; Münzirî, *et-Terğîb ve't-Terhîb*, s.438, H.No:3028; İbn Mülakkin, *el-Bedrü'l-Münîr*, VIII/38; İbn Kesîr, *İrşâdü'l-Fakîh*, II/185; Suyûtî, *el-Câmiu's-Sağîr*, s.497, H.No:7127.

¹²⁸⁵ Elbânî, *İrvâu'l-Galîl*, VII/82, H.No:2018.

¹²⁸⁶ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, XXXXII/46, H.No:25111

¹²⁸⁷ Bilmen, *a.g.e.*, VII/195

¹²⁸⁸ İbn Hibbân, *es-Sahih*, XI/615, H.No: 5204,

¹²⁸⁹ Bezzâr, *el-Müsned*, IV/86, H.No:1256; Ebû Dâvûd, *Ahkâm* 35,37

¹²⁹⁰ İbn Mülakkin, *el-Bedrü'l-Münîr*, VI/766, İbn Kesîr, *İrşâdü'l-Fakîh*, II/69, İbn Hacer, *ed-Dirâye*, II/244, H.No:984; Aynî, *Umdetü'l-Kârî*, XII/174; Suyûtî, *el-Câmiu's-Sağîr*, s.509, H.No:8344, Elbânî, *İrvâu'l-Galîl*, V/353.

¹²⁹¹ Bilmen, *a.g.e.*, VII/195

¹²⁹² Zeylaî, *Nasbu'r-Râye*, IV/318.

İbn Hacer, Zeylaî'nin söylediklerini tekrar etmiş ve aslını bulamadığını söylemiştir.¹²⁹³ Bu ifadeyi Serahsî başta olmak üzere, Kâsânî, el-Meydânî (v.1222-1826), Ali Haydar Efendi, gibi hanefî mezhebi âlimleri hadis olarak “*kitabu's-sayd*” bölümlerinde zikretmişlerdir.¹²⁹⁴

Yapılan incelemeler neticesinde fıkıh kitaplarında kullanılan bu ifade hadis olarak temel hadis kaynaklarında bulunamamıştır.

285. HADİS

السلطان ولي من لا ولي له

Hükümdar velisi olmayanın velisidir.¹²⁹⁵

İbn Mâce, Ebû Dâvûd, Tirmizî, İbn Hıbbân ve Beyhakî, Hz. Âişe'den, Ahmed b. Hanbel, Hz. Âişe ve Abdullah b. Abbâs'tan tahrîc etmişlerdir.¹²⁹⁶ Şuayb el-Arnâvut sahih hükmü vermiştir.¹²⁹⁷

286. HADİS

أتى النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - رَجُلٌ يَشْكُو قَسْوَةَ قَلْبِهِ، قَالَ: " أَتُحِبُّ أَنْ يَلِينِ قَلْبُكَ وَتُذْرِكَ حَاجَتَكَ؟ اِرْحَمِ الْيَتِيمَ، وَأَمْسَحْ رَأْسَهُ، وَأَطْعِمْهُ مِنْ طَعَامِكَ، يَلِينِ قَلْبُكَ وَتُذْرِكَ حَاجَتَكَ

Hz. Peygamber'e s.a.v kalbinden şikâyet eden bir adam geldi. Hz. Peygamber: Kalbinin kasvetten kurtulmasını ister misin? Yetimin haline acı, başını okşa, ona yediğin taamdan yedir, bu sayede kalbin yumuşar, hacetine ulaşırsın.¹²⁹⁸

¹²⁹³ İbn Hacer, *ed-Dirâye*, II/256, H.No:999

¹²⁹⁴ Serahsî, *el-Mebsûd*, XXVII/65; Kâsânî, *Bedâiu's-Sanâ'i*, VI/256; Meydânî, *el-Lübâb*, I/346; Ali Haydar Efendi, *ed-Dürerü'l-Hukkâm*, III/312.

¹²⁹⁵ Bilmen, *a.g.e.*, VII/289.

¹²⁹⁶ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, I/250,6/47,66; İbn Mâce, *Nikâh* 15; Ebû Dâvûd, *Nikâh* 19; Tirmizî, *Nikâh* 14; İbn Hıbbân, *es-Sahih*, IX/384, H.No:4074; Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, VII/105.

¹²⁹⁷ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, XXXXII/200, H.No:25326

¹²⁹⁸ Bilmen, *a.g.e.*, VI/291.

Taberânî; Ebû Derdâ'dan rivayet etmiştir.¹²⁹⁹ Heysemî, Münzirî ve Dimyâtî; Ebû Derdâ'dan gelen rivayetin zayıf olduğunu söylemişlerdir.¹³⁰⁰

287. HADİS

خُذُوا مَا وَجَدْتُمْ، وَلَيْسَ لَكُمْ إِلَّا ذَلِكَ

**H. Peygamber, Muaz'ın alacaklılarına hitaben şöyle söylemiştir:
Bulduğunuzu alınız, sonra size bundan başka yoktur.**¹³⁰¹

Ahmed b. Hanbel, Müslim, İbn Mâce, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve İbn Hibbân, Ebû Said el-Hudrî'den tahrîc etmişlerdir.¹³⁰²

288. HADİS

لِصَاحِبِ الْحَقِّ الْيَدِ وَاللِّسَانِ

Hak sahibi için el ve dil vardır.¹³⁰³

Dârekutnî, Ebû Ali es-Saffâr > Abbâs b. Muhammed > Ebû Asım > Sevr b. Yezid > Mekhûl senediyle ve *إِنَّ لِصَاحِبِ الْحَقِّ يَدَ وَلِسَانَ* lafzıyla mürsel olarak rivayet etmiştir.¹³⁰⁴

Ebû 'Anbe el-Havlâni'den gelen rivayete İbn 'Adî, İbnu'l-Kayserânî, münker, Zeylaî, İbn Hacer ise Mekhûl rivayetini mürsel olarak değerlendirmiştir.¹³⁰⁵ Bu hadis fıkıh kitaplarında, Serahsî, Kâsânî, tarafından kullanılmıştır.¹³⁰⁶

¹²⁹⁹ Taberânî, *el-Mu'cemu'l- Kebîr*, XII/78.

¹³⁰⁰ Münzirî, *et-Terğîb ve't-Terhîb*, s.546, H.No: 3868; Dimyâtî, *el-Mütrecü'r-Rabih*, s.726, H.No:1509, Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid*, VIII/163.

¹³⁰¹ Bilmen, *a.g.e.*, VII/302.

¹³⁰² Ahmed b.Hanbel, *el-Müsned*, III/36; Müslim, *Müsakat* 19; İbn Mâce, *Ahkâm* 25; Ebû Dâvûd, *Büyu* 58; Nesâî, *Büyu*30; İbn Hibbân, *es-Sahih*, XI/409, H.No:5033.

¹³⁰³ Bilmen, *a.g.e.* VII/305.

¹³⁰⁴ Dârekutnî, *Sünen*, V/415.

¹³⁰⁵ İbn 'Adî, *el-Kâmil fi'z-Zuafâ*, VII/534, İbnu'l-Kayserânî, *Zahîratü'l-Huffâz*, IV/1937, H.No:4441, Zeylaî, *Nasbu'r-Râye*, IV/166, İbn Hacer el-Askalânî, *İthâfu'l-Mehere*, XIX/559.

¹³⁰⁶ Serahsî, *el-Mebsût*, XIII/293; Kâsânî, *Bedâiu's-Sanâ'i*, VII/174; İbn Nuceym, *el-Bahru'r-Râik*, VIII/152.

289. HADİS

لي الواجد ظلم يُحلّ عِرضَهُ وعقوبته

Borcunu ödemeye kadir kimsenin bunu ödemeyip geciktirmesi zulümdür ki hapis cezasını gerektirir.¹³⁰⁷

Ahmed b. Hanbel, Buhârî, İbn Mâce, Ebû Dâvûd ve Nesâî, Amr b. Şerîd'den tahrîc etmişlerdir.¹³⁰⁸

290. HADİS

لا يحلّ مال امرئٍ إلا بطيبِ نفسٍ منه

Bir Müslümanın malı kendi rızası dışında başkasına helal değildir.¹³⁰⁹

Darekutni, Enes b. Mâlikten, Beyhakî ve İbn Hibbân Ebû Humey'den bu manada hadis rivayet etmişlerdir.¹³¹⁰ İbn Mülakkin birden çok senetle rivayet edildiği bilgisini vermiştir.¹³¹¹ Nevevî, Ebû Hurre er-Rakkâşî'den rivayet edildiğini ve zayıf olduğunu söylemiştir.¹³¹² İbn Hacer Enes b. Mâlik'ten hasen olarak rivayet edildiği bilgisini vermiştir.¹³¹³ Elbânî sahih hükmü vermiştir.¹³¹⁴

291. HADİS

سبابُ المسلم فسوقٌ وقتاله كفرٌ وحرمةُ ماله كحرمةِ دمه

Müslümana sövmek fısktır. Onu öldürmeyi caiz görmek küfürdür, malının hürmeti de nefsin hürmeti gibidir ki istihlali küfre götürür.¹³¹⁵

¹³⁰⁷ Bilmen, *a.g.e.*, VII/308.

¹³⁰⁸ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, IV/222; Buhârî, İstikraz 13; İbn Mâce, Sadakat 18; Ebû Dâvud, Efdiye 29; Nesâî, Büyü' 100.

¹³⁰⁹ Bilmen, *a.g.e.*, VII/333

¹³¹⁰ Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, VIII/316, İbn Hibban, *es-Sahih*, VIII/153, H.No:5978

¹³¹¹ İbn Mülakkin, *el-Bedrü'l-Münîr*, VI/695

¹³¹² Nevevî, *el-Mecmu'*, IX/53,54

¹³¹³ İbn Hacer, *Tahrîcü Mişkâti'l-Mesâbih*, III/193, H.No:2875

¹³¹⁴ Elbânî, *İrvâu'l-Galîl*, V/289, H.No:1459

¹³¹⁵ Bilmen, *a.g.e.*, VII/333.

Ahmed b. Hanbel, Buhârî, Müslim, İbn Mâce, Tirmizî, Nesâî ve İbn Hıbbân, Abdullah b. Mes'ud'dan tahrîc etmişlerdir.¹³¹⁶ Hadis müttefakun aleyhtir.

292. HADİS

لَيْسَ لِعِرْقٍ ظَالِمٍ حَقٌّ

Zalim bir damar için hak yoktur.¹³¹⁷

Ebû Yusuf, Hz. Âişe'den sahih; Mâlik b. Enes, Ebû Dâvûd, Bezzâr, Saîd b. Zeyd'den; Tirmizî, hasen-garip olarak rivayet etmişlerdir.¹³¹⁸

İbn Hazm, İbn Mülakkin, Aynî, İbn Dakîki'l-îyd, İbn Kesîr, Suyûtî, Şevkânî, Elbânî, sahih kabul etmişlerdir.¹³¹⁹

293. HADİS

من غصب شبرًا من الأرض طَوَّقَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنْ سَبْعِ أَرْضِينَ

Bir kimse başkasına ait yerden bir karış gasp ederse Allah c.c. kıyamet günü boynunda bir bukağı ile yedi kat yerde dolaştırır.¹³²⁰

Sa'd b. Zübeyr'den Ahmed b. Hanbel, Müslim, Tirmizî, Bezzâr, İbn Hıbbân, tahrîc etmişlerdir. Ahmed b.Hanbel'in rivayetleri aynı manada olup من ظلم – من أخذ şeklinde başlamaktadır.¹³²¹

¹³¹⁶ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, I/178,385; Buhârî, İman 36, Edeb 44; Müslim, İman 116; İbn Mâce, Fiten 4; Tirmizî, Bir 51; Nesâî, Tahrim 27; İbn Hıbbân, *es-Sahih*, XIII/266, H.No: 5939.

¹³¹⁷ Bilmen, *a.g.e.*, VII/338, 348.

¹³¹⁸ Ebu Yusuf, *Kitabu'l-Harac*, s.64; Mâlik b. Enes, *Muvatta*, Akziye 26; Ebû Dâvûd, Ahkâm 35,37, H.No:3073; Tirmizî, Ahkâm 38; H.No:1378 Bezzâr, *el-Müsned*, IV/86, H.No:1256.

¹³¹⁹ İbn Hazm, *el-Muhalla*, VIII/136; İbn Mülakkin, *el-Bedrü'l-Münir*, VI/766; İbn Dakîki'l-îyd, *el-İlmâm bi-Ehâdîsi'l-Ahkâm*, II/560; Aynî, *Nuhabü'l-Efkâr*, XVI/347; İbn Kesîr, *İrşâdü'l-Fakih*, II/69; Suyûtî, *el-Câmiu's-Sağîr*, s. 509, H.No:8344; Şevkânî, *es-Seylü'l-Cerrâr*, I/657; Elbânî, *Sahihü'l-Câmî*, II/1036, H.No:5976.

¹³²⁰ Bilmen, *a.g.e.*, VII/342.

¹³²¹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, I/187,188,189; Müslim, Müsakat 137; Bezzâr, *el-Müsned* IV/87, H.No:1257; İbn Hıbbân, *es-Sahih*, XI/566, H.No:5163 Tirmizî, Diyet 21.

294. HADİS

الْخَرَّاجُ بِالضَّمَانِ

Nimet, sorumluluk mukabilidir.¹³²²

Ahmed b. Hanbel, İbn Mâce, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî, İbn Hibbân ve Beğavî, Hz. Âişe'den tahrîc etmişlerdir.¹³²³ Şuayb el-Arnâvut sahih hükmü vermiştir.¹³²⁴

295. HADİS

الظَّالِمُ لَا يُظْلَمُ

Zulm ve zulme karşılık zulüm yoktur.¹³²⁵

Hadis olarak verilen metin şu şekildedir:

قَالَ رَجُلٌ عِنْدَ أَبِي هُرَيْرَةَ : إِنَّ الظَّالِمَ لَا يُظْلَمُ إِلَّا نَفْسَهُ ، فَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ : كَذَبْتَ وَالَّذِي نَفْسُ أَبِي هُرَيْرَةَ بِيَدِهِ
إِنَّ الخُبَارَى لَتَمُوتُ فِي وَكْرَهَا مِنْ ظُلْمِ الظَّالِمِ

Bu rivayeti İbn Ebî'd-Dünya, Yahya b. Ebî Kesir'den mevkûf olarak rivayet etmiştir.¹³²⁶ Yapılan incelemeler neticesinde hadis olarak verilen metnin Ebû Hureyre'ye ait bir söz olduğu (mevkûf) ve sahih olduğu kanaati oluşmuştur.

296. HADİS

لَا يَأْخُذَنَّ أَحَدُكُمْ مَتَاعَ أَخِيهِ جَادًّا وَلَا لَاعِبًا وَإِذَا أَخَذَ أَحَدُكُمْ عَصَا أَخِيهِ فَلْيُرِدَّهَا عَلَيْهِ

¹³²² Bilmen, *a.g.e.*, VII/34, 350.

¹³²³ Ahmed b.Hanbel, *el-Müsned*, VI/49; Ebû Dâvûd, Büyü' 71; Tirmizî, Büyü' 53; Nesâî, Büyü' 15; İbn Mâce, Ticarat 43; Beğavî, *Şerhu's-Sünne*, IV/321, İbn Hibbân, *es-Sahih*, XI/298, H.No:4927.

¹³²⁴ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, XXXX/272, H.No:24224

¹³²⁵ Bilmen, *a.g.e.*, VII/350.

¹³²⁶ İbn Ebî'd-Dünyâ, *el-'Ukûbât*, I/178, H.No:269.

Sizden biriniz kardeşinin malını şaka yolu veya ciddi olarak alivermesin. Kim kardeşinin velev ki asası bile olsa izni olmadan alırsa onu hemen geri versin.¹³²⁷

Ebû Dâvûd, Yezîd b. Saîd'den hasen, Tirmizî hasen-garip olarak rivayet etmiş ve Şevkânî delil için kullanılabileceğini belirtmiştir.¹³²⁸ İbn Hacer ve Aynî, hasen hükmü vermişlerdir.¹³²⁹

297. HADİS

بهيمة لا يعقل

Hayvanın sebep olduğu zarar akilesi tarafından değil sahibince tazmin edilir.¹³³⁰

İbn Ebî Şeybe, Hz. Ebûbekir'den mevkûf olarak nakletmiştir.¹³³¹

298. HADİS

من أصاب العجماء غريم

Hayvanlara teaddide bulunan kıymetlerini öder.¹³³²

Bilmen'in Ebû Hureyre'nin rivayet ettiğini ifade ettiği bu söz temel hadis kitaplarında bulunamamıştır. Ancak العجماء جرحها جبار lafzıyla merfû ve sahih bir hadis bulunmaktadır ki 74. Hadiste tahrîci yapılmıştı.

¹³²⁷ Bilmen, *a.g.e.*, VII/358.

¹³²⁸ Tirmizî, Fiten 3; Ebu Dâvûd, Edeb 85; Şevkânî, *Neylü'l-Evtâr*, VII/211, H.No:2416.

¹³²⁹ İbn Hacer, *Tahrîcû Mişkâti'l-Mesâbih*, III/194, H.No:2877; Aynî, *Nuhabü'l-Efkâr*, XIII/251.

¹³³⁰ Bilmen, *a.g.e.*, VII/395.

¹³³¹ İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, Kitâbü'd-Diyât, IX/127, H.No:27827

¹³³² Bilmen, *a.g.e.*, VII/395

8. SEKİZİNCİ CİLTTE BULUNAN HADİSLERİN TAHRİCİ

299. HADİS

قال عمر رضي الله عنه : رُدُّوا الخصومَ حتى يَصْطَلِحُوا، فَإِنَّ فِصْلَ الْقَضَاءِ يُحَدِّثُ بَيْنَ الْقَوْمِ الضَّغَائِنَ

Davacıları sulh yapmaya imale ediniz. Çünkü davalarını hükmen hall ve feshetmek, aralarında adavet ve husumet getirir.¹³³³

Hz.Ömer'in söylediği bu söze Beyhakî munkatı, İbn Hazm ise sahih değildir hükmü vermiştir.¹³³⁴

300. HADİS

أَدَّلَ اللَّهُ مَنْ أَدَّلَ نَفْسَهُ

Nefsini zelil edeni Allah'da c.c. zelil eder.¹³³⁵

Bilmen'in hadis olarak verdiği metin, Keşfü'l Hafâ'da geçmektedir. Aclûni herhangi bir hüküm vermemiştir. Metinden sonra لينظر (bakılsın) ifadesini kullanmıştır.¹³³⁶

301. HADİS

قُلِ الْحَقُّ وَإِلَّا فَاسْكُتْ

Ya hakkı söyle veya sus!¹³³⁷

Bu ifade kelim-ı kibar kabilinden söylenmiş olup, temel hadis kaynaklarında hadis olarak bulunamamıştır. Bu manaya gelen من كان يؤمن بالله واليوم الآخر فليقل خيرا أو

¹³³³ Bilmen, *a.g.e.*, VIII/8.

¹³³⁴ Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, VI/66, İbn Hazm, *el-Muhallâ*, IX/423.

¹³³⁵ Bilmen, *a.g.e.*, VIII/21.

¹³³⁶ Aclûni, *Keşfü'l-Hafâ*, I/105, H.No:248.

¹³³⁷ Bilmen, *a.g.e.*, VIII/80.

ليصمت hadisi ise Buhârî, Müslim, Dârîmî, İbn Mâce, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Ahmed b. Hanbel farklı senet ve benzer lafızlarla rivayet etmiştir.¹³³⁸ Hadis müttefakun aleyhtir.

Yapılan değerlendirmeler neticesinde **قَلَّ الْحَقُّ وَإِلَّا فَاسْكُتْ** şekilde hadis kitaplarında henüz bulunamamış ancak o manada sahih bir hadis olduğu kanaati oluşmuştur.

302. HADİS

إنما أنا بشرٌ ، وإنكم تختصمون إليَّ ، فلعَلَّ بعضكم أن يكونَ الحَنَبَجَّتِيهِ من بعضٍ ، فأقضي له على نحو ما أسمع منه ، فمن قضيتُ لهبشيءٍ من حقِّ أخيه ، فلا يأخذنَّ منه شيئاً ، فإنما أقطعُ له قطعةً منالنارِ

Bende sizin gibi insanım. Siz muhakeme için bana müracaat ederseniz, olabilir ki bazınız iddiasını ispat etme konusunda diğerinizden daha fatin, daha kudretli olur. Dolayısıyla bende ondan işitdiğime göre onun lehine karar verebilirim. Şimdi ben bir kimseye kardeşinin hakkından bir şey ile hükmedersem ona ateşten bir parça kesip ayırmış olurum.¹³³⁹

İmam Şâfiî, Buhârî, İbn Mâce, Ebû Dâvûd, Tirmizî ve İbn Hıbbân, Ümmü Seleme b. Ebî Ümeyye'den tahrîc etmişlerdir.¹³⁴⁰

303. HADİS

من احتاز شيئاً عشرَ سنينَ فهو له

Kim bir şeyi on sene ihraz ederse bu onundur.¹³⁴¹

Ebû Dâvûd, Zeyd b. Eslem'den mürsel olarak nakletmiştir.¹³⁴² Elbânî zayıf hükmü vermiştir.¹³⁴³

¹³³⁸ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, II/346; Buhârî, Edeb 31; Müslim, İman 47; Dârîmî, Et'ime 11; İbn Mâce, Edeb 4; Ebû Dâvûd, Edeb 123; Tirmizî, Kıyame 50.

¹³³⁹ Bilmen, *a.g.e.*, VIII/90.

¹³⁴⁰ İmam Şâfiî, *el-Ümm*, VIII/185, H.No:3061; Buhârî, Mezalim 16, Şehadet, 27; İbn Mâce, Ahkâm 5; Ebû Dâvûd, Kaza 7; Tirmizî, Ahkâm 11; İbn Hıbban, *es-Sahih*, XI/461, H.No:5072.

¹³⁴¹ Bilmen, *a.g.e.*, VIII/8116.

¹³⁴² Ebû Dâvûd, *Merâsil*, I/285, H.No:393.

¹³⁴³ Elbânî, *es-Silsiletü'z-Zaîfe*, X/430, H.No:4853.

304. HADİS

الْيَمِينُ عَلَى نِيَّةِ الْمُسْتَحْلِفِ

Yemin, yemini ettirenin niyetine göredir.¹³⁴⁴

Müslim, İbn Mâce, Ebû Dâvûd ve Tirmizî, Ebû Hureyre'den tahrîc etmişlerdir.¹³⁴⁵ Suyûtî ve Zürkânî, sahih hükmü vermişlerdir.¹³⁴⁶

305. HADİS

مَنْ كَانَ حَالِفًا فَلَا يَحْلِفُ إِلَّا بِاللَّهِ

Kim yemin edecek olursa ancak Allah'a c.c. yemin etsin.¹³⁴⁷

Mâlik b. Enes, Ahmed b. Hanbel, Dârimî, Buhârî, İbn Mâce, Ebu Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve İbn Hıbbân, Abdullah b. Ömer'den tahrîc etmişlerdir.¹³⁴⁸

306. HADİS

مَنْ حَلَفَ عَلَى مَنْبَرِي هَذَا بِيَمِينِ آثِمَةٍ تَبَوَّأَ مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ

Her kim minberim üzerinde yalan yere yemin ederse, ateşten oturacağı yere hazırlansın.¹³⁴⁹

İmam Şâfîî ve Mâlik b. Enes, Hişam b. Hişam'dan aynı manada على منبري هذا آثمة تبوأ مقعده من النار ifadesiyle İbn Hıbbân, Câbir b. Abdullah'tan tahrîc etmişlerdir.¹³⁵⁰

¹³⁴⁴ Bilmen, *a.g.e.*, VIII/187.

¹³⁴⁵ Müslim, Kitabu'l Eymân, 21; İbn Mâce, Keffaret 14; Ebû Dâvûd, Eyman 8; Tirmizî, Ahkâm 19.

¹³⁴⁶ Suyûtî, *el-Câmiu's-Sağîr*, 591, H.No:10029; Zürkânî, *Muhtasarü'l-Makâsîd*, s.240, H.No:1235.

¹³⁴⁷ Bilmen, *a.g.e.*, VIII/189.

¹³⁴⁸ Mâlik b. Enes, *Muvatta*, Nüzur 14; Ahmed b.Hanbel, *el-Müsned*, I/47; Dârimî, Nüzur 6; Buhârî, Menakıbu'l-Ensar 26, Edeb 74, İman 4, Tevhid 13; İbn Mâce, Keffaret 2; Ebû Dâvûd, İman 4; Tirmizî, Nüzûr 9; Nesâî, Eyman 4; İbn Hıbban, *es-Sahih*, X/205, H.No:4362.

¹³⁴⁹ Bilmen, *a.g.e.*, VIII/189.

¹³⁵⁰ Mâlik b. Enes, *Muvatta*, Akziye 8, H.No:1434; İmâm Şâfîî, *el-Ümm*, VIII/88, H.No:3031; İbn Hıbban, *es-Sahih*, X/210, H.No:4368.

لا يحلف أحد عند منبري هذا على يمين *Kim, bir yeşil misvak için bile olsa benim şu minber'im yanında bile bile yalan yere yemin ederse, ateşten oturağını hazırlasın* şeklinde rivayet etmişlerdir.¹³⁵¹ İbn Mülakkin, İbn Hazm ve İbn Dakîki'l-îyd, sahih hükmü vermişlerdir.¹³⁵²

307. HADİS

لن تزول قدما شاهد الزور حتى يوجب الله له النار

Allah yalancı şâhid için (cehennem) ateşi vâcib kılmadıkça onun ayakları (yerinden) ayrılamayacaktır.¹³⁵³

İbn Mâce, İbn Ömer'den tahrîc etmiştir.¹³⁵⁴ Suyûtî, sahih hükmü vermiştir.¹³⁵⁵

308. HADİS

الكبائرُ : الإِشْرَاكُ بِاللَّهِ ، وَعَقْوُقُ الْوَالِدَيْنِ ، وَقَتْلُ النَّفْسِ ، وَالْيَمِينُ الْعَمُوسُ

Büyük günahlar; Allah'a c.c. şirk koşmak, ana babaya asi olmak, masum bir insanı öldürmek ve yalan yere yemin etmektir.¹³⁵⁶

Ahmed b. Hanbel, Dârimî, Buhârî, Nesâî ve Tirmizî, Abdullah b. Amr'dan tahrîc etmişlerdir.¹³⁵⁷

309. HADİS

اليَمِينُ الْفَاجِرَةُ تَدْعُ الدِّيَارَ بِلَاغٍ

¹³⁵¹ Ebû Dâvûd, Eymân 17; İbn Mâce, Ahkâm 9.

¹³⁵² İbn Mülakkin, *Tuhfetü'l-Muhtâc*, I/412, H.No:1496; İbn Dakîki'l-îyd, *el-İlmâm bi-Ehâdisi'l-Ahkâm*, II/817, İbn Hazm, *el-Muhallâ*, VIII/37.

¹³⁵³ Bilmen, *a.g.e.*, VIII/160.

¹³⁵⁴ İbn Mâce, Ahkâm 32.

¹³⁵⁵ Suyûtî, *el-Câmiu's-Sağîr*, II/233.

¹³⁵⁶ Bilmen, *a.g.e.*, VIII/190.

¹³⁵⁷ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, II/201; Dârimî, Diyat 9; Buhârî, Edeb 6, İman 16, Diyet 2; Tirmizî, Tefsiru's-Sure 4; Nesâî, Tahrim 3, Kasame 48.

Yalan yere yapılan yemin, yurtları harabeye çevirir, cemiyeti darmadağınk eder.¹³⁵⁸

Kudâî, İsmail b. Abdurrahman es-Safâr > Ali b. Abdullah b. el-Fazl > Muhammed b. Cafer b. Habib > Cafer b.Humeyd > Ali b. Zabyân > Ebû Hanife > Nâsîh b. Abdullah > Yahya b. Ebû Kesîr > Ebû Seleme > Ebû Hureyre senediyle rivayet etmiştir.¹³⁵⁹ Beyhakî, Ebû Hureyre'den rivayet etmiştir.¹³⁶⁰

İbn Mülakkin, Ebû Hureyre'den rivayet edildiğini ve illetli olduğunu belirtmiştir.¹³⁶¹ Suyûtî, hasen olduğunu söylemişlerdir.¹³⁶²

310. HADİS

من اقتطع مال أخيه بيمين فاجرة ؛ فليتبوأ مقعده من النار

Her kim bir kardeşinin malını yalan bir yeminle gasbeder, onun elinden çıkarırsa ateşten oturacağı yere hazırlansın.¹³⁶³

Hâkim en-Nîsâbûrî, Muhammed b. Sâlih b. Hânî > Ebû Saîd Hasan b. Abdussamed > Yahya b. Yahya ve Amr b. Zürâre > Saîd b. Seleme > İsmail b. Ümeyye > Ömer b. Ata' > Ubeyd b. el-Bursâî senediyle ve bu lafızla tahrîc etmiştir.¹³⁶⁴ Aynî, Hâkim'in rivayetini aktarmış ve sahih olduğunu ifade etmiştir.¹³⁶⁵

Münzirî, Hâris b. Bursâî'den rivayet edildiğini sahih olduğunu söylemiştir.¹³⁶⁶ İbn Hibbân; Amr b. Abdülvehhab'ın infirad ettiğini söylemiştir.¹³⁶⁷ Elbânî, sahih hükmü vermiştir.¹³⁶⁸

¹³⁵⁸ Bilmen, *a.g.e.*, VIII/190.

¹³⁵⁹ Kudâî, *Müsned-ü Şihab*, I/176.

¹³⁶⁰ Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, X/35.

¹³⁶¹ İbn Mülakkin, *el-Bedrî'l-Münîr*, VIII/194.

¹³⁶² Suyûtî, *el-Câmiu's-Sağîr*, s.466, H.No:7601.

¹³⁶³ Bilmen, *a.g.e.*, VIII/190.

¹³⁶⁴ Hâkim en-Nîsâbûrî, *el-Müstedrek ale's-Sahihayn*, VI/295.

¹³⁶⁵ Aynî, *Umdetü'l-Kârî*, XIX/22.

¹³⁶⁶ Münzirî, *et-Terğîb ve't-Terhîb*, s.415, H.No:2851.

¹³⁶⁷ İbn Hibbân, *es-Sahih*, Kitabu'l-Gasb, XI/570, H.No:5165.

¹³⁶⁸ Elbânî, *Sahihu't-Terğîb*, II/173; H.No:1834.

311. HADİS

إن المقسطين عند الله تعالى على منابرٍ من نورٍ على الذين يعدلون في حكمهم وأهليهم وما ولّوا.

Adil olanlar, hükümlerinde, ehil ve aileleri hakkında ve memur oldukları hususlarda adaletde bulunanlar; Allah'ın c.c. katında nurdan minberler üzerindedirler.¹³⁶⁹

Ahmed b. Hanbel, Müslim ve Nesâî, Abdullah b. Amr'dan tahrîc etmişlerdir.¹³⁷⁰

312. HADİS

عِبَادَةٌ سَاعَةٌ مِنَ الْمَلِكِ الْعَادِلِ تَعْدِلُ عِبَادَةَ سَبْعِينَ سَنَةً مِنْ غَيْرِهِ

Adil bir hükümdarın bir saatlik ibadeti, başkasının yetmiş senelik ibadetine muadil bulunur.¹³⁷¹

Deylemî, “hükümde bir an adil olmak yetmiş yıl ibadetten daha hayırlıdır.” lafızıyla Ömer b. Hattab'dan rivayet etmiştir.¹³⁷² Aclûnî bu bilgiyi aktarmıştır.¹³⁷³ Zeylaî, İbn Abbâs'tan İbn Râhûye'nin “أفضل من عبادة ستين سنة” *Adil imamın bir günü abidin altmış yılından daha faziletlidir* şeklinde rivayet ettiğini bildirmiştir.¹³⁷⁴ Ayrıca Taberânî, bu lafızla İkrime'den rivayet etmiştir.¹³⁷⁵

313. HADİS

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ هُنْدٌ أُمُّ مَعَاوِيَةَ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ أَبَا سَفْيَانَ رَجُلٌ شَحِيحٌ فَهَلْ عَلَيَّ جُنَاحٌ أَنْ أَخْذَ مِنْ مَالِهِ سِرًّا قَالَ خُذِي أَنْتِ وَبَنُوكِ مَا يَكْفِيكِ بِالْمَعْرُوفِ

¹³⁶⁹ Bilmen, *a.g.e.*, VIII/207.

¹³⁷⁰ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, II/160; Müslim, *İmare* 18; Nesâî, *Edebu'l-Kudat* 1.

¹³⁷¹ Bilmen, *a.g.e.*, VIII/207.

¹³⁷² Deylemî, *Firdevs*, III/52, H.No:4133.

¹³⁷³ Aclûnî, *Keşfü'l-Hafa*, II/67, H.No:1721.

¹³⁷⁴ Zeylaî, *Nasbu'r-Râye*, IV/67.

¹³⁷⁵ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, XI/337, H.No:11932.

Hz.Âişe'den rivayete; Ebu Süfyan'ın zevcesi Hind Hz. Peygambere gelerek kocasının cimri olduğunu söyleyip onun malından gizlice almasında bir günah olup olmadığını sormuş, Hz. Peygamber; "Kocanın malından onun bilgisi dışında sana ve çocuklarına yetecek miktarda dine ve örfeye uygun olarak al" demiştir."¹³⁷⁶

Dârimî, Buhârî, İbn Mâce ve Nesâî, Hz. Âişe'den tahrîc etmişlerdir.¹³⁷⁷

314. HADİS

اتقوا دعوة المظلوم ، فإنه ليس بينها وبين الله حجاب

Zulme uğramış kimsenin bedduasından sakının. Çünkü bu dua ile Allah c.c. arasında perde yoktur.¹³⁷⁸

Müslim, Mu'az b. Cebel'den sahih, Ahmed b. Hanbel, Dârimî, Buhârî, İbn Mâce, Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî; Abdullah b. Abbâs'tan tahrîc etmişlerdir.¹³⁷⁹ Hadis müttefakun aleyhtir.

315. HADİS

إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يُمْلِي لِلظَّالِمِ إِذَا أَخَذَهُ لَمْ يُفْلِتْهُ

Allah c.c. zalim için bir müddet verir. Fakat onu yakaladımı kurtuluş imkanı bırakmaz.¹³⁸⁰

Buhârî, Müslim ve İbn Mâce, Ebû Mûsâ el-Eşarî'den tahrîc etmişlerdir.¹³⁸¹ Hadis müttefakun aleyhtir.

¹³⁷⁶ Bilmen, *a.g.e.*, VIII/231.

¹³⁷⁷ Dârimî Nikâh 54; Buhari Buyu 95; İbn Mâce, Ticarat 65, Nesâî, Guzât, 21.

¹³⁷⁸ Bilmen, *a.g.e.*, VIII/207.

¹³⁷⁹ Mâlik b. Enes, *Muvatta*, Da'vetu'l-Mazlum 1; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, III/153; Dârimî, Zekât 1; Buhârî, Zekât 63, Cihad 180, Mezalim 9; Müslim, İman 29; İbn Mâce, Zekât 1; Ebû Dâvud, Zekât 5; Tirmizî, Zekât 6; Nesâî, Zekât 1.

¹³⁸⁰ Bilmen, *a.g.e.*, VIII/208.

¹³⁸¹ Buhârî, Tefsiru's-Sünne 11; Müslim, Birr 62; İbn Mâce, Fiten 22.

316. HADİS

اتَّقُوا الظُّلْمَ، فَإِنَّ الظُّلْمَ ظُلُمَاتٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

Zulümden sakınınız. Çünkü zulüm kıyamet günü karanlıklarındandır.¹³⁸²

Ahmed b. Hanbel, Darimî ve Müslim, Ebû Câbir b. Abdullah'dan, Abdullah b. Amr'dan tahrîc etmişlerdir.¹³⁸³

317. HADİS

لعن الله الرَّاشِيَّ والمُرْتَشِيَّ فِي الْحُكْمِ

Allah c.c. rüşveti alan ve verene lanet etmiştir.¹³⁸⁴

Ahmed b. Hanbel, İbn Mâce, Tirmizî ve İbn Hıbbân, Ebû Hureyre'den; tahrîc etmişlerdir.¹³⁸⁵ Elbânî ve Şuayb el-Arnaut sahih hükmü vermiştir.¹³⁸⁶

318. HADİS

الْقَضَاءُ بِالْحَقِّ مِنْ أَقْوَى الْفَرَائِضِ

Hakkaniyet üzere hüküm vermek Allah'ın farzlarının en kuvvetlilerindedir.¹³⁸⁷

¹³⁸² Bilmen, *a.g.e.*, VIII/208.

¹³⁸³ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, II/92; Dârimî, Siyer 73; Müslim, Birr 56,57.

¹³⁸⁴ Bilmen, *a.g.e.*, VIII/208.

¹³⁸⁵ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, II/164; İbn Mâce, Ahkâm 2; Tirmizî, Ahkâm 9; İbn Hıbbân, *es-Sahih*, XI/467, H.No:5076.

¹³⁸⁶ Elbânî, *Sahîhu Süneni İbn Mâce*, II/250, H.No:2342; Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, XV/8, H.No:9021

¹³⁸⁷ Bilmen, *a.g.e.*, VIII/210.

Serahsî, Mabsut isimli kitabında bu ifadeyi kullanmıştır.¹³⁸⁸ Serahsî'nin kullandığı ve Bilmen'in zikrettiği bu ifade, temel hadis kaynaklarında hadis metni olarak bulunamamıştır.

319. HADİS

مَنْ وَلِيَ الْقَضَاءَ، أَوْ جُعِلَ قَاضِيًا بَيْنَ النَّاسِ، فَقَدْ دُبِحَ بِغَيْرِ سَكِينٍ

Kadılığa geçen veya insanlar arasında hüküm vermekle görevli kimse bıçaksız boğazlanmış gibidir.¹³⁸⁹

İbn Mâce, Ebû Dâvûd ve Tirmizî; Ebû Hureyre'den tahrîc etmişlerdir.¹³⁹⁰ Tirmizî garib hükmü vermiştir. Elbânî sahih hükmü vermiştir.¹³⁹¹ Taberânî, Mes'ade b. Sa'd > İbrahim b. Münzir > İshak b. Ca'fer b. Muhammed > Abdullah b. Cafer el-Mahremî > Osman b. Muhammed > Said el-Makburî > Babası > Ebû Hureyre senediyle ve مَنْ وَلِيَ الْقَضَاءَ فَقَدْ دُبِحَ بِغَيْرِ سَكِينٍ lafzıyla tahrîc etmiş ve râvîlerden İbrahim b. Münzir'in rivayetinde tek kaldığını belirtmiştir.¹³⁹² Dârekutnî Ebû Hureyre'den tahrîc etmiştir.¹³⁹³

320. HADİS

الْقَضَاءُ ثَلَاثَةٌ وَاحِدٌ فِي الْجَنَّةِ وَاثْنَانِ فِي النَّارِ فَأَمَّا الَّذِي فِي الْجَنَّةِ فَرَجُلٌ عَرَفَ الْحَقَّ فَعَضَى بِهِ وَرَجُلٌ عَرَفَ الْحَقَّ فَجَارَ فِي الْحُكْمِ فَهُوَ فِي النَّارِ وَرَجُلٌ قَضَى لِلنَّاسِ عَلَى جَهْلٍ فَهُوَ فِي النَّارِ

Kâdılar üç kısımdır. Bir kısmı cennettedir. İki kısmı da ateştedir. Şöyleki cennette olanlar, hakkı bilip onunla hüküm edenlerdir. Hakkı bildiği halde hükmünde zulm eden kimse ise ateştedir. İnsanlar arasında cehalet üzere hüküm eden hâkim de ateştedir.¹³⁹⁴

¹³⁸⁸ Serahsî, *Mabsût*, Kitabü Edebi'l-Kâdî, XVI/59.

¹³⁸⁹ Bilmen, *a.g.e.*, VIII/212.

¹³⁹⁰ İbn Mâce, Ahkâm 1; Ebû Dâvûd, Kaza 1; Tirmizî, Ahkâm 1;

¹³⁹¹ Elbânî, Sahîhu Süneni't-Tirmizî, III/325, H.No:1325

¹³⁹² Taberânî, el-Mu'cemü'l-Evsât, IX/49

¹³⁹³ Dârekutnî, es-Sünen, V/363.

¹³⁹⁴ Bilmen, *a.g.e.*, VIII/212

İbn Mâce, Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî, Büreyde b. el-Husayb el-Eslemî'den tahrîc etmiştir.¹³⁹⁵ İbn Mülakkin, İbn Kesir, Elbânî sahih, İbn Hacer, hasen hükmü vermişlerdir.¹³⁹⁶ Lafız Ebû Dâvûd'a aittir.

321. HADİS

إِذَا حَكَمَ الْحَاكِمُ فَاجْتَهَدَ ثُمَّ أَصَابَ ، فَلَهُ أَجْرَانِ وَإِذَا حَكَمَ فَاجْتَهَدَ ، ثُمَّ أَخْطَأَ ، فَلَهُ أَجْرٌ

Hâkim hüküm için icthad eder şayet verdiği kararda isabetli olursa iki ecir vardır. Şayet icthad ettiği hükümde hata ederse bir ecir vardır.¹³⁹⁷

Ahmed b. Hanbel, Buhârî, Müslim, İbn Mâce, Ebû Dâvûd ve Nesâî, Amr b.el-As'tan tahrîc etmişlerdir.¹³⁹⁸ Hadis müttefakun aleyhtir.

322. HADİS

من ولي من أمر المسلمين شيئا فولى رجلا وهو يجد أصلح للمسلمين منه فقد خان الله ورسوله والمؤمنين

Bir kimse Müslümanların işlerinden bir şeye tevelli eder, o hususta yetkili kimse olur; şayet daha ehil bir kimse varken başkasını görevlendirirse Allah'a c.c. Peygamberine s.a.v ve bütün müminlere ihanet etmiş olur.¹³⁹⁹

Beyhakî ve Taberânî, İbn Abbâs'tan tahrîc etmişlerdir.¹⁴⁰⁰ Heysemî, Taberânî'nin rivayetinde bir râvînin meçhul olduğunu diğerlerinin güvenilir olduğunu ifade etmiştir.¹⁴⁰¹ Hâkim en-Neysâbûri bu rivayeti *مَنْ وُلِيَ مِنْ أَمْرِ الْمُسْلِمِينَ شَيْئًا فَأَمَرَ عَلَيْهِمْ أَحَدًا مُحَابَاةً فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللَّهِ لَا يَقْبَلُ اللَّهُ مِنْهُ صَرْفًا وَلَا عَدْلًا حَتَّى يُدْخِلَهُ جَهَنَّمَ* lafzıyla tahrîc etmiştir.¹⁴⁰²

¹³⁹⁵ İbn Mâce, Ahkâm 3; Ebû Dâvûd, Kaza 1; Nesâî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, Kaza H.No:5791; Tirmizî, Ahkâm 1.

¹³⁹⁶ İbn Mülakkin, *Tuhfetü'l-Muhtâc*, II/569, H.No:1765; İbn Kesir, *İrşâdü'l-Fakîh*, II/390; İbn Hacer, *Tahrîcü Mişkâtü'l-Mesâbih*, III/478, H.No: 3662; Elbânî, *İrvâü'l-Ğalîl*, VIII/235, H.No:2614;

¹³⁹⁷ Bilmen, *a.g.e.*, VIII/212.

¹³⁹⁸ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, IV/204,205; Buhârî, İ'tisam 21; Müslim, Akziye 15; İbn Mâce, Ahkâm 3; Ebû Dâvûd, Akziye 2; Nesâî, Ahkâm 2.

¹³⁹⁹ Bilmen, *a.g.e.*, VIII/213.

¹⁴⁰⁰ Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, X/118, Taberânî, *el-Mucemu'l-Evsât*, X/114.

¹⁴⁰¹ Heysemî, Mecmau'z-Zevâid, V/214.

¹⁴⁰² Hâkim en-Nisâbûrî, *el-Müstedrek ales-Sahihayn*, IV/93.

323. HADİS

أَطِعَ الْأَمِيرَ وَإِنْ كَانَ عَبْدًا مُجْدَعًا

Emire, itaat et velev ki burnu kulağı kesilmiş bir köle olsun.¹⁴⁰³

Bu manaya uygun Ahmed b. Hanbel, Müslim ve İbn Mâce; Ebû Zer'den şu hadisi tahrîc etmişlerdir: أَمْرَنِي خَلِيلِي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِثَلَاثٍ: اسْمَعُ وَأَطِعَ وَلَوْ عَبْدًا مُجْدَعًا الْأَطْرَافِ Müslim'in lafzı ise وَلَوْ لِحَيْشِي مُجْدَعِ الْأَطْرَافِ şeklinde gelmiştir.¹⁴⁰⁴

324. HADİS

لَنْ يُفْلِحَ قَوْمٌ وَلَوْ أَمْرَهُمْ امْرَأَةً

İşlerini kadına havale eden bir kavim felah bulmaz.¹⁴⁰⁵

Buhârî, Tirmizî, Nesâî ve İbn Hıbbân; Nafi' b. el-Hâris'ten tahrîc etmişlerdir.¹⁴⁰⁶

325. HADİS

إِذَا ابْتُلِيَ أَحَدُكُمْ بِالْقَضَاءِ ، فَلْيَسْتَوْ بَيْنَهُمْ فِي الْجُلُوسِ وَالنَّظَرِ ، وَالْإِشَارَةِ وَلَا يَرْفَعِ صَوْتَهُ عَلَى أَحَدِ الْخَصْمَيْنِ
دُونَ الْآخَرِ

Sizden biriniz kaza ile mübtela olunca hasımları arasını oturtmakta, nazarda, işaretde müsavi tutsun, sesini iki hasımdan yalnız birine karşı yükseltmesin.¹⁴⁰⁷

İshak b. Râhûye, Bakiyy b. el-Velîd < Ebû Muhammed > Ebûbekir (Benitemim'in mevlası) > Ata' b. Yesâr > Ummu seleme > senediyle benzer bir lafızla rivayet etmiştir.¹⁴⁰⁸ Ebû Ya'lâ el-Mevsilî, Halid b. Mirdâs > İsmail b. Ayyaş > Abbad

¹⁴⁰³ Bilmen, *a.g.e.*, VIII/218.

¹⁴⁰⁴ Ahmed b.Hanbel, *el-Müsned*, II/12; Müslim, İmare 36; İbn Mâce, Cihad 39.

¹⁴⁰⁵ Bilmen, *a.g.e.*, VIII/218.

¹⁴⁰⁶ Buhârî, Meğazi 82; Tirmizî, Fiten 75; Nesâî, Kaza 8; İbn Hıbban, *es-Sahih*, X/375, H.No: 4516.

¹⁴⁰⁷ Bilmen, *a.g.e.*, VIII/220.

¹⁴⁰⁸ İshak b. Râhûye, *el-Müsned*, IV/82-83.

b. Kesir > Ebû Abdullah > Ata' b. Yesâr > Ummü Seleme senediyle rivayet etmiştir. Hüseyin Selim Esed, senedine zayıf hükmü vermiştir.¹⁴⁰⁹

Ümmü Seleme Hind b. Ebî Ümeyye'den gelen rivayete Zeylaî, başka rivayetleri de var demiştir.¹⁴¹⁰ Heysemî Abbâd b. Kesîr es-Sekafî'nin zayıf olduğunu ifade etmiştir.¹⁴¹¹ Elbânî zayıf hükmü vermiştir.¹⁴¹²

326. HADİS

تتكافأ دمائهم وأموالهم واعراضهم وهم يدعى من سواهم

Müslümanların kanları malları ırz ve namusları eşittir. Onlar başkalarına karşı bir el gibi tek vücuttur.¹⁴¹³

Ahmed b. Hanbel, İbn Mâce, Ebû Dâvûd ve Nesâî; Ali b. Ebî Tâlib'ten tahrîc etmişlerdir.¹⁴¹⁴

327. HADİS

إنما أهلك الذين من قبلكم أنهم كانوا إذا سرق فيهم الشريف تركوه وإذا سرق فيهم الضعيف أقاموا عليه الحد

Sizden evvelki kavimleri helak eden durum, onların mevki sahiplerinden biri hırsızlık yaptığı zaman serbest bırakılırdı. Zayıf, mevki sahibi olmayan birisi hırsızlık yaptığı zaman hakkında hırsızlık cezası uygulanırdı.¹⁴¹⁵

Buhârî, Müslim, Tirmizî ve İbn Hıbbân; Hz. Âişe'den tahrîc etmişlerdir.¹⁴¹⁶ Hadis müttefakun aleyhtir.

¹⁴⁰⁹ Ebû Ya'lâ el-Mevsilî, *el-Müsned*, X/264, 12/356.

¹⁴¹⁰ Zeylaî, *Nasbu'r-Râye*, IV/74.

¹⁴¹¹ Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid*, IV/200.

¹⁴¹² Elbânî, *es-Silsiletü'z-Zaîfe*, V/219, H.No:2195.

¹⁴¹³ Bilmen, *a.g.e.*, VIII/221.

¹⁴¹⁴ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, I/119, 122; İbn Mâce, *Diyet* 31; Ebû Dâvûd, *Cihad* 147, *Diyet* 11; Nesâî, *Kasame* 10,13,

¹⁴¹⁵ Bilmen, *a.g.e.*, VIII/221.

¹⁴¹⁶ Buhârî, *Enbiya* 54, *Megazi* 53, *Hudud* 12; Müslim, *Hudud* 8; Tirmizî, *Hudud* 6; İbn Hıbbân, *es-Sahih*, X/248, H.No:4402.

331. HADİS

إِحْتَرَسُوا مِنَ النَّاسِ بِسُوءِ الظَّنِّ

İnsanlar hakkında kötü zandan sakınınız¹⁴²⁵

Enes b. Mâlik rivayetine Taberânî ve Heysemî, Bakiyye'nin teferrüd ettiği bilgisini verirken İbn 'Adî, Zehebî, Mu'aviye el-Trablûsî'nin rivayetlerinde problemlî olduğunu belirtmiştir.¹⁴²⁶

İbn Hacer, Suyûtî ve Elbânî zayıf hükmü vermişlerdir.¹⁴²⁷

332. HADİS

هُوَ الطَّهَّورُ مَاؤُهُ الْحِلُّ مِيتَتُهُ

Deniz suyu temiz ve temizleyici, ölüsü helaldir.¹⁴²⁸

Mâlik b. Enes, Dârimî, Müslim, İbn Mâce, Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî; Ebû Hureyre'den tahrîc etmişlerdir.¹⁴²⁹

333. HADİS

الصُّلْحُ سَيِّدُ الْأَحْكَامِ

Sulh hükümlerin efendisidir.¹⁴³⁰

Rebî' b. Habîb, Ebû Ubeyde'nin rivayetini merfu olarak nakletmiştir.¹⁴³¹

¹⁴²⁵ Bilmen, *a.g.e.*, VIII/257.

¹⁴²⁶ Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Evsât*, I/189, H.No:598; İbn 'Adî- *el-Kâmil fi'z-Zuafâ*, VIII/142; Zehebî, *Mîzânü'l-i'tidâl*, IV/139, Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid*, VIII/92 .

¹⁴²⁷ Suyûtî, *el-Câmiu's-Sağîr*, s.20, H.No: 231, İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, X/531, Elbânî, *Zaifu'l-Câmi*, s.27, H.No:182.

¹⁴²⁸ Bilmen, *a.g.e.*, VIII/263.

¹⁴²⁹ Mâlik b. Enes, *Muvatta*, Taharet12; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, II/378; Dârimî, Taharet 53; İbn Mâce, Taharet 38; Ebû Dâvûd, Taharet 41; Tirmizî, Taharet 52; Nesâî, Taharet 46.

¹⁴³⁰ Bilmen, *a.g.e.*, VIII/8.

¹⁴³¹ Rebî' b. Habîb, *el-Müsned*, *Kitabü't-Talâk ve'l-Hul'u ve'n-Nafaka*, s.270, H.No:603.

334. HADİS

جَاءَ بِلَالٌ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِتَمْرٍ بَرْنِيٍّ فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ أَيْنَ هَذَا قَالَ بِلَالٌ كَانَ عِنْدَنَا تَمْرٌ رَدِيٌّ فَبِعْتُ مِنْهُ صَاعَيْنِ بِصَاعٍ لِنُطْعِمَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عِنْدَ ذَلِكَ أَوْهَ أَوْهَ عَيْنُ الرَّبِّ لَا تَفْعَلْ وَلَكِنْ إِذَا أَرَدْتَ أَنْ تَشْتَرِيَ فَبِعِ التَّمْرَ بِبَيْعِ آخَرَ ثُمَّ اشْتَرِهِ

Bilâl b. Rebâh, Hz.Peygamber'e "bernî" denilen en iyi cins hurma getirdi. Hz.Peygamber, Bilâl'e: "Bu hurma neredendir?" dedi. Bilâl: Yanımızda değeri biraz düşük hurma vardı. Ondan iki sâ' ölçüğünü bunun bir sâ' ölçüğü ile değiştirdim. Bunu Peygamber'e yedirmek için yaptım, dedi. Bunun üzerine Hz.Peygamber: "Evveh, evveh! Bu ribânın kendisidir; bu ribânın kendisidir; sakın böyle yapma! Fakat iyi hurma satın almak istediğinde değeri düşük hurmayı ayrıca sat, sonra onun parası ile bu iyi hurmayı satın al" buyurdu.¹⁴³²

Dârimî, Buhârî, Müslim, Nesâî, İbn Hıbbân ve Ebû Avâne, Ebû Said el-Hudrî'den rivayet etmişlerdir.¹⁴³³ Hadis müttefakun aleyhtir.

Istilahât-ı Fıkhiyye Kâmûsu'nda geçen 334 rivayetle ilgili tahrîc çalışmasını tamamladıktan sonra şimdi bu rivayetlerle ilgili tablolar eşliğinde kaynak ve sıhhat bakımından genel bir değerlendirme yapacağız.

¹⁴³² Bilmen, *a.g.e.*, VIII/265.

¹⁴³³ Buhârî, Vekâlet 11; Müslim, Büyü' 14; Dârimî, Büyü' 41; Nesâî, Büyü 41; İbn Hıbbân, *Sahîh*, XI/396; Ebû Avâne, *el-Müsned* III/393.

C. İSTİLÂHÂTI FIKHIYYE KÂMÛSUNDA GEÇEN HADİSLERLE İLGİLİ TABLOLAR

Istilahât-ı Fıkhiyye Kâmûsu 'nda geçen 334 rivayetle ilgili oluşturulan tablolar öncelikle rivayetlerle ilgili verilmiş hükümlerden elde edilen sonuçların bir arada olduğu bir tablo ile değerlendirilecektir. Tablo'da *sahih* ve *zayıf* hükmü verilen rivayetlerden *Kütüb-i Tis'a* kitaplarında bulunanları belirlemek için önlerine "k.t." kısaltması kullanılmıştır.

TABLO I: Hukûk-ı İslâmiyye ve İstilahâtı Fıkhiyye Kâmusu adlı eserde geçen hadislerin sıhhat derecesine göre genel dağılımı

1.Hadis	Sahih (k.t.)	12.Hadis	Zayıf	23.Hadis	Sahih (k.t.)
2.Hadis	Sahih (k.t.)	13.Hadis	Zayıf	24.Hadis	Sahih (k.t.)
3.Hadis	Sahih (k.t.)	14.Hadis	Sahih (k.t.)	25.Hadis	Sahih (k.t.)
4.Hadis	Sahih (k.t.)	15.Hadis	Sahih (k.t.)	26.Hadis	Sahih (k.t.)
5.Hadis	Sahih (k.t.)	16.Hadis	Sahih (k.t.)	27.Hadis	Sahih (k.t.)
6.Hadis	Sahih (k.t.)	17.Hadis	Sahih (k.t.)	28.Hadis	Sahih (k.t.)
7.Hadis	Sahih	18.Hadis	Sahih (k.t.)	29.Hadis	Sahih (k.t.)
8.Hadis	Sahih (k.t.)	19.Hadis	Sahih (k.t.)	30.Hadis	Sahih
9.Hadis	Sahih (k.t.)	20.Hadis	MEVZÛ	31.Hadis	Zayıf (k.t.)
10.Hadis	Sahih (k.t.)	21.Hadis	Sahih (k.t.)	32.Hadis	Zayıf
11.Hadis	Farklı Kitaplar	22.Hadis	Sahih (k.t.)	33.Hadis	Sahih (k.t.)
34.Hadis	Sahih (k.t.)	64.Hadis	Sahih (k.t.)	94.Hadis	Sahih (k.t.)
35.Hadis	Zayıf (k.t.)	65.Hadis	Selefin Sözü	95.Hadis	Zayıf (k.t.)
36.Hadis	Sahih (k.t.)	66.Hadis	Zayıf	96.Hadis	Sahih (k.t.)
37.Hadis	Sahih (k.t.)	67.Hadis	Hasen	97.Hadis	Sahih (k.t.)
38.Hadis	Zayıf	68.Hadis	Zayıf (k.t.)	98.Hadis	Sahih (k.t.)
39.Hadis	Sahih (k.t.)	69.Hadis	Zayıf (k.t.)	99.Hadis	Sahih (k.t.)
40.Hadis	Sahih (k.t.)	70.Hadis	Zayıf	100.Hadis	Zayıf
41.Hadis	MEVZÛ	71.Hadis	Sahih (k.t.)	101.Hadis	Sahih (k.t.)
42.Hadis	Sahih (k.t.)	72.Hadis	Sahih (k.t.)	102.Hadis	Sahih

43.Hadis	Sahih (k.t.)	73.Hadis	Hasen (k.t)	103.Hadis	Sahih (k.t.)
44.Hadis	MEVZÛ	74.Hadis	Sahih (k.t.)	104.Hadis	Sahih (k.t.)
45.Hadis	Sahih (k.t.)	75.Hadis	Sahih (k.t.)	105.Hadis	Sahih (k.t.)
46.Hadis	Sahih (k.t.)	76.Hadis	Zayıf	106.Hadis	Sahih (k.t.)
47.Hadis	Sahih (k.t.)	77.Hadis	Sahih (k.t.)	107.Hadis	Sahih (k.t.)
48.Hadis	Sahih (k.t.)	78.Hadis	Sahih (k.t.)	108.Hadis	Zayıf
49.Hadis	Sahih (k.t.)	79.Hadis	Sahih (k.t.)	109.Hadis	Zayıf
50.Hadis	Zayıf	80.Hadis	Sahih	110.Hadis	Zayıf
51.Hadis	Sahih (k.t.)	81.Hadis	Sahih (k.t.)	111.Hadis	Zayıf
52.Hadis	Zayıf	82.Hadis	Sahih (k.t.)	112.Hadis	Zayıf
53.Hadis	Selefin Sözü	83.Hadis	Sahih (k.t.)	113.Hadis	Zayıf
54.Hadis	Hasen	84.Hadis	Sahih (k.t.)	114.Hadis	Farklı Kitaplar
55.Hadis	Sahih (k.t.)	85.Hadis	Sahih (k.t.)	115.Hadis	Sahih (k.t.)
56.Hadis	Sahih	86.Hadis	Sahih (k.t.)	116.Hadis	Zayıf
57.Hadis	Sahih (k.t.)	87.Hadis	Hasen (k.t)	117.Hadis	Sahih (k.t.)
58.Hadis	Sahih (k.t.)	88.Hadis	Sahih (k.t.)	118.Hadis	Sahih (k.t.)
59.Hadis	Sahih (k.t.)	89.Hadis	Sahih (k.t.)	119.Hadis	Sahih (k.t.)
60.Hadis	Sahih (k.t.)	90.Hadis	Sahih (k.t.)	120.Hadis	Zayıf (k.t)
61.Hadis	Sahih (k.t.)	91.Hadis	Sahih (k.t.)	121.Hadis	Sahih (k.t.)
62.Hadis	Sahih (k.t.)	92.Hadis	Zayıf	122.Hadis	Zayıf
63.Hadis	Sahih (k.t.)	93.Hadis	Selefin Sözü	123.Hadis	Zayıf (k.t)
124.Hadis	Hasen	154.Hadis	Hasen	184.Hadis	Sahih (k.t.)
125.Hadis	Sahih (k.t.)	155.Hadis	Sahih (k.t.)	185.Hadis	Sahih (k.t.)
126.Hadis	Sahih (k.t.)	156.Hadis	Sahih (k.t.)	186.Hadis	Sahih (k.t.)
127.Hadis	Sahih (k.t.)	157.Hadis	Sahih (k.t.)	187.Hadis	Sahih (k.t.)
128.Hadis	Sahih (k.t.)	158.Hadis	Sahih (k.t.)	188.Hadis	Sahih (k.t.)
129.Hadis	Sahih (k.t.)	159.Hadis	Sahih (k.t.)	189.Hadis	Sahih (k.t.)
130.Hadis	Sahih (k.t.)	160.Hadis	Sahih (k.t.)	190.Hadis	Sahih (k.t.)
131.Hadis	Farklı Kitaplar	161.Hadis	Zayıf	191.Hadis	Sahih (k.t.)
132.Hadis	Sahih (k.t.)	162.Hadis	Sahih	192.Hadis	Sahih (k.t.)

133.Hadis	Zayıf (k.t)	163.Hadis	Sahih (k.t.)	193.Hadis	Sahih (k.t.)
134.Hadis	Sahih (k.t.)	164.Hadis	Hasen (kt)	194.Hadis	Sahih (k.t.)
135.Hadis	Sahih (k.t.)	165.Hadis	Sahih (k.t.)	195.Hadis	Hasen (k.t)
136.Hadis	Sahih (k.t.)	166.Hadis	Sahih (k.t.)	<u>196.Hadis</u>	Sahih
137.Hadis	Sahih (k.t.)	167.Hadis	Zayıf	197.Hadis	Sahih (k.t.)
138.Hadis	Sahih (k.t.)	168.Hadis	Sahih (k.t.)	198.Hadis	Sahih (k.t.)
139.Hadis	Sahih (k.t.)	169.Hadis	Zayıf	199.Hadis	Sahih (k.t.)
140.Hadis	Sahih	170.Hadis	Farklı Kitaplar	200.Hadis	Zayıf (k.t)
<u>141.Hadis</u>	Sahih (k.t.)	171.Hadis	Sahih (k.t.)	201.Hadis	Zayıf
142.Hadis	Sahih (k.t.)	172.Hadis	Sahih (k.t.)	202.Hadis	Zayıf
143.Hadis	Zayıf	173.Hadis	Sahih (k.t.)	203.Hadis	Zayıf
144.Hadis	Sahih (k.t.)	174.Hadis	Sahih (k.t.)	204.Hadis	Zayıf
145.Hadis	Sahih (k.t.)	175.Hadis	Sahih (k.t.)	205.Hadis	Sahih (k.t.)
146.Hadis	Sahih (k.t.)	176.Hadis	Hasen	206.Hadis	Sahih (k.t.)
147.Hadis	Sahih (k.t.)	177.Hadis	Zayıf	207.Hadis	Sahih (k.t.)
148.Hadis	Sahih (k.t.)	178.Hadis	Sahih	208.Hadis	Sahih (k.t.)
149.Hadis	Sahih	179.Hadis	Sahih (k.t.)	209.Hadis	Zayıf
150.Hadis	Sahih (k.t.)	180.Hadis	Sahih (k.t.)	210.Hadis	Sahih (k.t.)
151.Hadis	Sahih (k.t.)	181.Hadis	Sahih (k.t.)	211.Hadis	Zayıf
152.Hadis	Sahih (k.t.)	182.Hadis	Sahih	212.Hadis	Sahih (k.t.)
153.Hadis	Zayıf	183.Hadis	Zayıf	213.Hadis	Sahih (k.t)
214.Hadis	Sahih	244.Hadis	Sahih (k.t.)	274.Hadis	Sahih (k.t.)
215.Hadis	Sahih	245.Hadis	Sahih (k.t.)	275.Hadis	Sahih (k.t.)
216.Hadis	Sahih (k.t.)	246.Hadis	Sahih (k.t.)	276.Hadis	Sahih (k.t.)
217.Hadis	Zayıf	247.Hadis	Hasen	277.Hadis	Sahih (k.t.)
218.Hadis	Zayıf (k.t)	248.Hadis	Sahih (k.t.)	278.Hadis	Hasen
219.Hadis	Hasen (k.t)	249.Hadis	Sahih (k.t.)	279.Hadis	Ulaşılamayan
220.Hadis	Sahih (k.t.)	250.Hadis	Ulaşılamayan	280.Hadis	Sahih (k.t.)
221.Hadis	Sahih (k.t.)	251.Hadis	Zayıf	281.Hadis	Sahih (k.t.)
222.Hadis	Sahih (k.t.)	252.Hadis	Zayıf	282.Hadis	Sahih (k.t.)

223.Hadis	Sahih (k.t.)	253.Hadis	Selefin Sözü	283.Hadis	Sahih (k.t.)
224.Hadis	Sahih (k.t.)	254.Hadis	Sahih (k.t.)	284.Hadis	Farklı Kitaplar
225.Hadis	Sahih	255.Hadis	Sahih	285.Hadis	Sahih (k.t.)
226.Hadis	Sahih (k.t.)	256.Hadis	Sahih (k.t.)	286.Hadis	Zayıf
227.Hadis	Sahih (k.t.)	257.Hadis	Sahih (k.t.)	287.Hadis	Sahih (k.t.)
228.Hadis	Sahih (k.t.)	258.Hadis	Sahih	288.Hadis	Zayıf
229.Hadis	Ulaşılamayan	259.Hadis	Sahih (k.t.)	289.Hadis	Sahih (k.t.)
230.Hadis	Zayıf	260.Hadis	Sahih (k.t.)	290.Hadis	Sahih
231.Hadis	Sahih (k.t.)	261.Hadis	Zayıf	291.Hadis	Sahih (k.t.)
232.Hadis	Sahih (k.t.)	262.Hadis	Hasen	292.Hadis	Sahih (k.t.)
233.Hadis	Sahih (k.t.)	263.Hadis	Sahih	293.Hadis	Sahih (k.t.)
234.Hadis	Sahih (k.t.)	264.Hadis	Sahih (k.t.)	294.Hadis	Sahih (k.t.)
235.Hadis	Zayıf	265.Hadis	Sahih (k.t.)	295.Hadis	Sahih
236.Hadis	Sahih (k.t.)	266.Hadis	Sahih (k.t.)	296.Hadis	Hasen
237.Hadis	Zayıf	267.Hadis	Sahih (k.t.)	297.Hadis	Sahih
238.Hadis	Sahih (k.t.)	268.Hadis	Sahih (k.t.)	298.Hadis	Ulaşılamadı
239.Hadis	Sahih (k.t.)	269.Hadis	Sahih (k.t.)	299.Hadis	Zayıf
240.Hadis	Sahih (k.t.)	270.Hadis	Sahih (k.t.)	300.Hadis	Ulaşılamadı
241.Hadis	Sahih (k.t.)	271.Hadis	Sahih (k.t.)	301.Hadis	Sahih (k.t.)
242.Hadis	Hasen	272.Hadis	Zayıf (k.t)	302.Hadis	Sahih (k.t.)
243.Hadis	Sahih (k.t.)	273.Hadis	Sahih (k.t.)	303.Hadis	Zayıf
304.Hadis	Sahih (k.t.)	315.Hadis	Sahih (k.t.)	326.Hadis	Sahih (k.t.)
305.Hadis	Sahih (k.t.)	316.Hadis	Sahih (k.t.)	327.Hadis	Sahih (k.t.)
306.Hadis	Sahih (k.t.)	317.Hadis	Sahih (k.t.)	328.Hadis	Sahih (k.t.)
307.Hadis	Sahih (k.t.)	318.Hadis	Farklı Kitaplar	329.Hadis	Sahih (k.t.)
308.Hadis	Sahih (k.t.)	319.Hadis	Sahih (k.t.)	330.Hadis	Zayıf
309.Hadis	Hasen	320.Hadis	Sahih (k.t.)	331.Hadis	Zayıf
310.Hadis	Sahih	321.Hadis	Sahih (k.t.)	332.Hadis	Sahih (k.t.)
311.Hadis	Sahih (k.t.)	322.Hadis	Sahih	333.Hadis	Sahih
312.Hadis	Sahih	323.Hadis	Sahih (k.t.)	334.Hadis.	Sahih (k.t.)

313.Hadis	Sahih (k.t.)	324.Hadis	Sahih (k.t.)		
314.Hadis	Sahih (k.t.)	325.Hadis	Sahih		

TABLO II: Hukûk-ı İslâmiyye ve Istılâhâtı Fıhkıyye Kâmusu adlı eserde geçen hadislerin kaynaklara göre dağılımı

	Kütüb-i Tis'a'da Bulunanlar	Kütüb-i Tis'a Dışındakiler	Müttefakun Aleyh olanlar	Genel Toplam
Adet	245	89	74	334
Oranı %	Genelin: %73.35	Genelin: %26.64	Sahihlerin: %30.20	%100
Genel Toplam: 344				

TABLO III: Hukûk-ı İslâmiyye ve Istılâhâtı Fıhkıyye Kâmusu adlı eserde geçen hadislerin kaynaklarının ciltlere göre dağılımı

	1.Cilt	2.Cilt	3.Cilt	4.Cilt	5.Cilt	6.Cilt	7.Cilt	8.Cilt	TOPLAM
Kütüb-i Tis'a'da Bulunanlar	84	20	45	24	3	26	18	25	245
Kütüb'i Tis'a Dışındakiler	23	13	10	13	2	9	8	11	89
Müttefakun Aleyh	32	4	13	10	1	5	2	7	74

TABLO IV: Hukûk-ı İslâmiyye ve Istilâhâtı Fihkiyye Kâmusu adlı eserde geçen hadislerin sıhhatine göre dağılımı

	Sahih	Hasen	Zayıf	Mevzû	Ulaşılamayan	Farklı Kitaplarda	S.Sözü
Adet	244	16	56	3	5	6	4
Oranı %	%73,05	%4,79	%16,76	%0,89	%1,49	%1,79	%1,19
Genel Toplam: 334= %99,95							

TABLO V: Hukûk-ı İslâmiyye ve Istilâhâtı Fihkiyye Kâmusu adlı eserde geçen hadislerin sıhhatinin ciltlere göre dağılımı

	1.Cilt	2.Cilt	3.Cilt	4.Cilt	5.Cilt	6.Cilt	7.Cilt	8.Cilt	TOPLAM
Sahih	81	19	43	24	3	26	19	29	244
Hasen	3	1	4	1	-	3	2	2	16
Zayıf	16	11	7	11	2	4	2	3	56
Mevzû	3	-	-	-	-	-	-	-	3
Selefin Sözü	3	-	-	-	-	1	-	-	4
Farklı Kitaplar	1	2	1	-	-	-	1	1	6
Ulaşılamayan	-	-	-	1	-	1	2	1	5
Genel Toplam	107	33	55	37	5	35	26	36	334

TABLO VI: Hukûk-ı İslâmiyye ve Istilâhâtı Fihkiyye Kâmusu adlı eserde geçen hadislerin Kütüb-i Tis'a kitaplarındaki durumlarına göre dağılımı

Kütübü Tis'a hadislerinin sıhhat değeri		
Sahih	218	%88.57
Hasen	11	%4.48
Zayıf	16	%6.53
Toplam	245	%99,58

TABLO VII: Hukûk-ı İslâmiyye ve Istilâhâtı Fihkiyye Kâmusu adlı eserde geçen Kütüb-i Tis'a dışındaki hadislerin sıhhat durumlarına göre dağılımı

Kütüb-i Tis'a dışındaki kitaplar		Genel Toplam
Sahih	26	% 29,21
Hasen	5	% 5,61
Zayıf	39	% 43,82
Mevzû	3	% 3,37
Selefin Sözü	4	% 4,49
Farklı Kitaplar	6	% 6,74
Ulaşılmayan	5	% 5,61
Toplam	89	% 98,95

D. İSTİLÂHÂTI FIKHIYYE KAMUSUNDA GEÇEN HADİSLERLE İLGİLİ DEĞERLENDİRME

Hukûk-ı İslâmiyye ve İstîlâhâtı Fıkhîyye Kâmusu, Ömer Nasûhi Bilmen'in kendisinden sonraki dönemlere bıraktığı önemli bir eserdir. İslam Hukûku'na ait bu eserin hadisleri üzerine yaptığımız tahrîc çalışmamızın neticesinde elde ettiğimiz sonuçlar şu şekildedir:

1- *İstîlâhâtı Fıkhîyye Kâmusu* adlı eserde 334 hadis (haber) vardır. Bunların içinde 244 hadis (%73.05) -eserin 4/3'ü- temel hadis kaynaklarında geçmekte olup, hadis otoriteleri tarafından sahih kabul edilmiştir. Bu rakam, İslam Hukûku'na ait bilgilerin verildiği eserin sünnetten dayanaklarının genel anlamda sahih hadislerden oluştuğu sonucunu bize vermektedir. Sahih veya hasen olarak değerlendirilen 245 adet hadis, (%73.35), *Kütüb-i Tis'a'da "Malik b. Enes (Muvatta'), Ahmed b. Hanbel (Müsned), Dârimî (Sünen), Sahîh-i Buhârî, Sahîh-i Müslim, Ebû Dâvûd (Sünen), İbn Mâce (Sünen), Tirmizî (Sünen), Nesâî (Sünen)"* geçmektedir. Bu hadislerden 74 tanesi (%30,20) Buhârî ve Müslim'in birlikte rivayet ettikleri "Müttefekun Aleyh" rivayetlerdir. *Kütüb-i Tis'a* rivayetlerinin 218 tanesi sahih, 11 tanesi hasen, 16 tanesi zayıf ve 1 tanesi mevkuf olarak tahrîc edilmiştir.

Kütüb-i Tis'a dışındaki kaynaklarda ulaşılan hadislerin (haberlerin) sayısı ise 89 adettir. Bu da eserin %26.64'lük (1/4) kısmına tekabül etmektedir. Bu kaynaklar çok çeşitli olup İbn Ebî Şeybe, Taberânî, İbn Hıbbân, Dârekutnî ve Beyhakî gibi âlimlerin eserleri başta olmak üzere câmiler, musannefler, sünenler, mû'cemler, müsnedler, cerh ve ta'dil kitapları, tahrîc kitapları, zayıf hadisleri rivayet eden eserler, halk dilinde hadis diye söylenen rivayetleri derleyen çalışmalar, mevzûat türü eserlerden oluşmaktadır. *Kütüb-i Tis'a'nın* dışında olup hakkında sahih hükmü verilen hadisler de olmuştur. Bu hadislerin sayısı 26 adettir.

2- *İstîlâhâtı Fıkhîyye Kâmusu*'nda 16 adet (%%4.79) hasen hadis vardır. Hasen hadisler, genellikle *Kütüb-i Tis'a* dışındaki eserlerde geçmekle beraber Buhârî ve Müslim dışındaki *Kütüb-i Tis'a'* eserlerinde de hasen hadisler mevcuttur. *Kütüb-i*

Tis'a'da bulunan hasen hadis sayısı 11 adet olup *Kütüb-i Tis'a* dışındaki kitaplardaki hasen hadis sayısı 5 adettir.

3- *Istılâhâtü Fıkhiyye Kâmusu*'nda 56 adet (%16.76) oranında zayıf hadis bulunmaktadır. Zayıf hadislerle ilgili hüküm verilirken önce hadisin senedi tespit edilmeye çalışılmış daha sonra senetle ilgili cerh ve ta'dil âlimlerinin görüşleri dikkate alınmıştır. Suyûtî gibi hüküm vermede mütesâhil, Elbânî gibi müteşeddî âlimlerin görüşlerine yer verilmiş ancak; Zehebî, İbn Hacer, Şuayb el-Arnâvut gibi mütavassîd kabul edilen âlimlerin görüşleri değerlendirmede tercih edilmiştir. Özellikle zayıf râvîler üzerine çalışma yapan İbn Hibbân, İbn A'dî, Ukaylî gibi âlimlerin râvîlerle ilgili görüşleri dikkate alınmıştır.

Zayıf hadislerin çoğunluğu *Kütüb-i Tis'a* dışındaki kitaplarda yer almaktadır. Bu sayı 39 adettir. *Kütüb-i Tis'a'da* (Buhârî ve Müslim hariç) bulunan zayıf hadis sayısı 16 adettir.

İslam Hukûku'yla ilgili bir eserde zayıf hadislerin kullanılması süregelen bir tartışmadır. Bu konuda, mezheplerin farklı uygulamaları olmuş; bazıları (Ahmed b. Hanbel, Ebû Dâvûd) zayıf hadislerin hükme taallukunu kabul etmişlerdir.¹⁴³⁴ Mezhep İmamları eğer bir konuda sahih hadis bulamamışlarsa, o konuda zayıf hadisi, hükme delil kabul etmişlerdir. Örneğin, tahrîcini yaptığımız ve hakkında zayıf hükmü verilen “*Sizden kim namaz içinde kahkaha ile gülecek olursa namazını da abdestini de iade etsin*”¹⁴³⁵ hadisi ile İmam Ebû Hanîfe kıyâsa muhalif olarak amel etmiştir.¹⁴³⁶ İmam Şâfiî, kerahet vaktinde namaz kılmanın Mekke'ye mahsus caiz olduğuna delil olarak zayıf hadisi kabul eder. İmam Mâlik, “*mürsel, munkatı, belağat*” türü hadisleri ve sahabî kavlini kıyâsa tercih etmiştir. Ahmed b. Hanbel'in, sahih hadis, sahabî kavli veya zayıf hadis bulunmadığı zaman kıyâsa başvurduğu bilinmektedir.¹⁴³⁷ Bizim çalışmamız, hadislerin kaynaklardaki

¹⁴³⁴ Leknevî, *el-Ecvibetü'l-Fâdile*, s. 47, 74

¹⁴³⁵ Bilmen, *a.g.e.*, 1/160.

¹⁴³⁶ Abdülaziz el-Buhârî, *Keşfü'l-Esrâr*, II/382.

¹⁴³⁷ İbn Kayyim el-Cevziyye, *İ'lâmu'l-Muvakkîn*, I/31; Leknevî, *a.g.e.*, 48-49, bu konuda detaylı bilgi için bkz. *Makâlâtü'l-Kevserî*, “Zayıf Hadisler Üzerine” adlı makale, s.209-221, Muhammed Zâhid el-Kevserî, (çeviri ve notlar: Sifil, Ebubekir) Rihle Kitap, İstanbul 2014.

yerlerini tespit ve sıhhat derecelerini belirlemek olduğu için zayıf hadislerle verilmiş hükümlerle ilgili bir değerlendirme yapmadık. Ayrıca bu konu ile ilgili İslam Hukûku alanında bir çalışma yapılabilir. Bu sayede, Bilmen'in kitabında yaptığı atflar ve Kâmusu oluştururken yararlandığı kaynaklar ortaya çıkacaktır.

4- *Istılâhâtı Fıkhiyye Kâmusu*'nda 3 adet %0,89 oranında mevzû hadis bulunmaktadır. Mevzû hadislerle ilgili hüküm verirken Mevzûat literatürü taranmış ve İbnü'l-Cevzî, Ukaylî, Sağânî, Aliyyü'l-Kârî, Sehâvî, Zürkânî, İbnu'l-Kayserânî, Aclûnî, Şevkânî ve Elbânî'nin eserlerine başvurulmuştur. Kâmus'ta geçen mevzû hadislerin herhangi bir hükme taalluk etmesi söz konusu değildir. Zaten mevzû hadislerden bir kısmını, Hadis Usûlü ile ilgili bilgiler verirken mevzû hadise örnek olarak vermiştir. Diğer mevzû hadisler ise faziletli amellerle ilgili konularda söylenmiş olup herhangi bir hüküm için delil olarak verilmemiştir.

5- *Istılâhâtı Fıkhiyye Kâmusu*'nda 7 adet %2.09 oranında mevkûf hadis bulunmaktadır. Bu rivayetler sahih olarak nakledilmiş ve hükümlere taalluk etme noktasında kullanılmıştır. Hanefî Mezhebi alimleri mevkûf haberleri kullanmakta bir sakınca görmemektedir.¹⁴³⁸ Bazı rivayetlerin hem merfû hem de mevkûf olarak rivayetleri de söz konusudur. Biz tahrîcte her ikisini de belirttik ancak hüküm verirken merfû rivayetlerin senetleri ile ilgili hükümleri değerlendirmeye tabi tuttuk. Yine bazı rivayetler merfû olarak zayıf; ancak mevkûf olarak sahih olabiliyor. Dolayısıyla değerlendirme yaparken bunları göz önünde bulundurmak gerekiyor. Çalışmada *Kütüb-i Tis'a* kitaplarından 1 adet mevkuf haber tahrîc edilmiştir.

6- Bilmen, *Istılâhâtı Fıkhiyye Kâmusu*'nda 4 adet %1,19 oranında selef âlimlerine ait sözleri örnek olarak vermiştir. Araştırmamız neticesinde bu metinlerin seleften bazı kimselere nispetlerini tespit ettik. Dolayısıyla bu metinlerin mesnetleri tespit edildiği için ayrı bir kategori de değerlendirdik. Örnek olarak *عن الحق شيطان أخرس* sözünü

---

¹⁴³⁸ Ebû Hanîfe sahabî kavilleri hakkındaki görüşlerini şöyle açıklıyor: "Eğer bir hükmü Allah'ın kitabında bulamazsam, Rasulullah'ın hadislerine başvururum. Ondada bulamazsam sahabîlerin sözleriyle amel ederim. Aralarında ihtilaf varsa dilediğimi alır, dilediğimi bırakırım." Ebû Zehrâ, Muhammed *İslam Hukuku Metodolojisi*, (Tercüme; Şener, Abdükadir,) s.210, Ankara, 1973. Sahabî kavlinin huciyeti için bkz. Toksarı, Ali, *Hadis İlmi Açısından Sahabî Kavli ve Değeri*, EÜİFD, II.sayı s.339-357, 1985

hakkında Bilmen açık bir şekilde hadis olduğunu beyan etmemiş “buyrulduğu malumdur” şeklinde belirtmiştir. Bizim yaptığımız araştırma neticesinde bu söz hakkında Nevevî; Kuşeyrî’ye atfen bu sözü Ebû Ali ed-Dakkâk’ın söylediğini ifade etmesi ile bu söz kayda geçmiş ve selefin sözü olarak kabul edilmiştir. Bu gibi sözler, hükme taalluk etme noktasında değil de daha çok hükümlerin delaletlerinin anlaşılması, gayelerindeki hikmetlerin ortaya konulması gibi konularda örnek olarak verilmiştir.

7- *Istılâhâtı Fıkhiyye Kâmusu’nda* 6 adet %1,79 oranındaki habere ise temel hadis kitaplarının dışındaki kitaplarda (Serahsî; Mabsût) rastladık. Fıkıh âlimlerinin hadis olarak Hz. Peygamber’e isnat ettikleri bu rivayetleri biz temel hadis kitaplarında hadis olarak tespit edemedik ve dolayısıyla verilen metinlerin tahrîcini yapamadık. Sadece bu metinlerin fıkıh kitaplarında hangi bölümlerde geçtiğini belirttik. Ayrıca tahrîc ehli âlimlerin o rivayetlerle ilgili bir görüşleri varsa o görüşleri verdik ve ilgili kitaplara atıflarda bulunduk.

8- *Istılâhâtı Fıkhiyye Kâmusu’nda* 5 adet % 1,49 oranındaki habere ise temel hadis kaynaklarında rastlanılamamıştır. Yaptığımız araştırmalar neticesinde bu metinlere ulaşamadık.

Yapılan bu değerlendirmeler ışığında *Istılâhâtı Fıkhiyye Kâmusu’nda* yer verilen fikhî görüşlere mesned olan veya bir fikhî görüşün hikmeti olarak zikredilen rivayetlerin % 73.05’i (244 hadis) sahih ve % 4.79’u (16 adet) hasendir.

Istılâhâtı Fıkhiyye Kâmusu hadis açısından önemli ölçüde güvenilir verilere dayanmaktadır. Bunun yanında eserde % 16.76 (56 adet) zayıf; % 0,89 (3 adet) mevzû rivayet zikredilmiştir.

Eserde geçen 4 rivayetin geçmiş dönem âlimler tarafından kelâm-ı kibâr olarak söylendiği tespit edilmiştir. 6 adet rivayet temel hadis kitaplarının dışında sadece fıkıh kitaplarında bulunurken 5 adet rivayete temel hadis kitaplarında rastlanılamamıştır.

SONUÇ

İslam hukûku alanında yazılmış olan, Ömer Nasuhi Bilmen'in *Hukûk-ı İslâmiyye ve Istilâhâtı Fıhkıyye Kâmusu* adlı eserinde geçen hadisleri tahrîc edip, hadisler hakkında yapılan sıhhat değerlendirmelerini araştırdım. Kâmûs'ta tekrarları hariç 334 rivayete ulaşabildim.

Kütüb-i Tis'a olarak bilinen hadis kitaplarından en az birinde bulunan rivayet sayısı Müttefekun Aleyh hadislerle beraber toplam 245 adettir. Yani eserin %73.35'i *Kütüb-i Tis'a* kitaplarında yer almaktadır. Bu hadislerden 74 adeti ise Buhârî ve Müslim'in ortak olarak rivayet ettikleri "Müttefekun Aleyh" hadislerden oluşmaktadır. *Kütüb-i Tis'a* dışındaki kaynaklarda yer alan hadis sayısı 89 olup, bulamadığımız hadisler de bu sayının içine dâhildir.

Zehebî, İbn Mülakkin, İbn Hacer ve Heysemî, gibi klasik dönem âlimlerinin yanında Nâsiruddîn el-Elbânî, Hüseyin Selim Esed ve Şuayb el-Arnâvûd'un görüşlerini de dikkate alarak yaptığımız değerlendirmeye göre *Kâmûs'ta* geçen hadislerden 244 tanesine sahih, 16 tanesine hasen ve 56 tanesine zayıf hükmü verilmiştir. Bu hadislerden 3 tanesinin mevzû, 4 tanesinin de selefte ait birer söz olduğuna dair hükümler mevcuttur. Bulunamayan 11 rivayetten 5 tanesi hakkında hiçbir bilgiye ulaşılmazken kalan 6 rivayet ise ya hadis kitaplarının dışındaki kaynaklarda senetsiz olarak bulunmuş ya da hadis tahrîci ile ilgili kaynaklarda "senesine ulaşılamadı" gibi ifadelerle verilmiş rivayetlerdir.

Hadislerin sıhhat derecesinin tespit edilmesinde âlimler arasında tam bir birliktelikten söz etmek mümkün değildir. Bundan dolayı bazen aynı hadis hakkında hem sahih hem hasen hem de zayıf hükmü verilmiştir. Aynı şekilde bir hadise bazı âlimler zayıf derken bir başkası mevzû hükmü vermiştir. *Kâmûs'ta* geçen hadislerle ilgili bu gibi farklı hükümlerin verildiği de olmuştur. Biz yöntemimizde belirttiğimiz üzere mümkün olduğunca birden çok cerh ve ta'dil âliminin görüşünü alarak genel bir kanaati ortaya koymaya çalıştık.

Araştırmamız neticesinde bulamadığımız hadislerin elimizde olmayan veya günümüze ulaşmayan kaynaklarda bulunup o hadislerin hükümlerinin farklı olabileceğine de işaret etmemiz gerekmektedir.

Istilahâtı Fıkhiyye Kâmusu'nun 1967 yılı baskısını kaynak olarak kullandığımız çalışmada hadislerin büyük bir kısmı Arapça olarak verilmiştir. Bunun yanında sadece tercümesi verilen yaklaşık elli hadis vardır. Eserle ilgili dikkat çeken bir nokta hadis metinlerinde bariz hataların olmasıdır. Bu anlamda eserin iyi bir tashih çalışmasından geçirilmesi gerekmektedir. Eserin fıkıh ilmiyle doğrudan ilgili olmasının da etkisiyle bazı rivayetler birebir fıkıh kitaplarından nakledilmiştir. Temel hadis kaynaklarında bulamadığımız bu tür rivayetleri de fıkıh kitaplarındaki yerlerine işaret ederek belirttik. *Istilahâtı Fıkhiyye Kâmusu*'ndaki bazı hadisler ise mana olarak rivayet edilmiştir. Buna örnek olarak “قُلِ الْحَقُّ وَإِلَّا فَاسْكُتْ” *Ya hakkı söyle veya sus!*” lafzıyla verilen metin, temel hadis kaynaklarında bulunamazken, bu manaya gelen ve *Kütüb-i Tis'a*'da bulunan “من كان يؤمن بالله واليوم الآخر فليقل خيرا أو ليصمت” *Allah'a (c.c.) ve ahiret gününe inanan kimse ya hayrı söylesin ya da sussun!*” hadisi, mana olarak aynı; fakat lafız olarak farklıdır. Bu durum bize Bilmen'in hadis metinlerinin lafzının kullanılmasında ısrarcı olmadığını göstermekle birlikte, başka bir hadisle aynı manaya gelen rivayetleri tercih ettiği sonucunu da vermektedir

İslam hukûku sahasında ülkemizde oldukça önemli bir yeri olan *Istilahâtı Fıkhiyye Kâmusu*; Hanefî Mezhebi çizgisinde yazılması, mezheplerin farklarını ve ortak noktalarını belirtmesi bakımından önemlidir. Bilmen'in eserde kullandığı hadisleri, bizzat hadis kaynaklarından ziyade; Serahsî, Merginânî, Kâsânî, Mevsilî gibi Hanefî mezhebine mensup âlimlerin eserlerinden aldığını belirtmek gerekir. Bu bağlamda İslam Hukûku alanında Bilmen'in *Kâmus* 'taki kaynaklarının ve atıflarının tespit edilmesi, eserin biraz daha sistematikleşmesini sağlayacaktır.

Son olarak Fıkıh, Kelam ve Tefsir gibi Temel İslam Bilimlerinin hemen her sahasında eserler kaleme alan Bilmen'in hadisçiliği konusunda diğer eserleri de taranarak “Ömer Nasûhi Bilmen ve Hadis İlmindeki Yeri” konulu bir çalışmanın yapılması, Bilmen'in hadisçiliğinin ortaya çıkmasına katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

Abdülaziz el-Buhârî, Alauddîn b. Ahmed b. Muhammed (v.730/1330) *Keşfü'l-Esrâr 'an Usûli Pezdevî*, I-IV, Sahafîyye Osmaniyye, İstanbul, 1308.

Abdürrezzâk, Ebû Bekir, Hemmam b. es-San'ânî,(v.211/ 826), *el-Musannef*, I-XII, “thk.-thrc.- tlk. Habibür'rahman el-A'zamî”, Meclisi'l İlmî, (t.y.).

Abdülmecid et-Türkmânî, *Dirâsâtü fî Usûli'l-Hadîs alâ Menheci'l-Hanefiyye*, Mektebetü's-Sa'âde, 1. Baskı, Pakistan,2009

Aclûnî, İsmâil b.Muhammed(v.1162/1749) *Keşfü'l Hafâ ve Muzilu'l libâs amme'stehera mine'l Ehâdîsi alâ Elsineti'n-Nâs*, I-II, Mektebetü'l Kudüs, 1351.

Ahmed b. Hanbel, (v.241/855), *el-Müsned, Hâmişi Müntehabü Kenzu'l-Ummal, fî Süneni'l-Akvâli ve'l-Efâl*, I-VI, Fihrist, Nâsiruddîn Elbânî, 2. Baskı 1978.

----- *Müsnedü el-İmâm Ahmed b. Hanbel*, “thk. Şuayb el-Arnâvut, I-L”, Müessesetü'r-Risâle, 2.Baskı, Beyrut, 1420.

Âmirî, Ahmed b. Abdülkerim b. Su'ûdî el-Ğazzî,(v.1143/1730) *el-Ceddü'l-Hasîs fî-beyâni ma leyse'l-hadîs*, “thk. Bekir Abdullah Ebû Zeyd”, Dâru'r-Râye, 1.Baskı Riyad, 1412.

Aliyyü'l Kârî, Ali b. Muhammed el-Kârî, (v.1014/1605) *el-Esrârü'l Merfûa fî'l Ahbâri'l Mevdûa*, “thk. Muhammed b. Lütfi es-Sabbağ”, Mektebetü'l İslami 2.Baskı Beyrut, 1986.

Aydınlı, Abdullah, *Hadis Istılahları Sözlüğü*, Timaş Yayınları, İstanbul, 1987.

Aynî, Ebû Muhammed Mahmud b. Ahmed b. Musa b. Ahmed b. Hüseyin el-Ayintâbî, (Bedrüddin) (v.855/1451) *Umdetü'l-Kârî Şerhu Sahihi'l-Buhârî*, I-XXV, Daru-İhyai Turâsi'l-Arabî, Beyrut, (t.y.).

----- *Nuhebü'l-Efkâr fî- Tankîhi Mebâni'l-Ahbâr fî-Şerhi Meâni'l-Âsâr*, I-XIX, “thk. Ebû Temîm Yasir b.İbrahim”, Daru'n-Nevâdir, 1. Baskı, Dimeşk, 2008.

----- *el-Binâye, Şerhu'l-Hidâye*, thk. Emin Salih Şa'ban, I-XIII, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1.Baskı, Beyrut, 2000.

Bakkal, Ali “*Ebûbekir'in Halife Seçilmesinde “İmamlar Kureyştendir” Hadisinin Rolü üzerine*” İstem Dergisi Yıl:3, Sayı:6, s.87-104.

Beğavî, Ebû Muhammed el-Hüseyin b. Mesud (516/1122) *Şerhu's Sünne*, “thk. Ali Muhammed Muavvaz ve Adil Ahmed Abdülmevcud”, Dâru'l Kütübî'l İlmiyye Beyrut, 1992.

Beyhakî, Ebûbekir Ahmed b. El-Hüseyin (v.458/1066) *es-Sünenü'l-Kübrâ I-XI*, “hızr. Yusuf Abdurrahman”, Dâru'l Ma'rife, 1. Baskı, Beyrut, 1986.

----- *Şuabu'l İman, I-XIV*, “thk. Muhtar Ahmed en-Nedvî”, Mektebetü'r-Rüşd, 1.Baskı, Riyad, 2003.

----- *es-Sünenü's-Suğra, I-IV*, “thk. Abdulmu'ti Emin Kılıcî”, Camiu'd-Diraseti'l İslamî, Pakistan, 1989.

----- *Hilafıyyât, I-V*, “thk. Ziyab Abdulkerim Ziyab Ukl”, Mektebetü'r-Rüşd, Riyad, 1997

----- *Ma'rifetu's-Sünen ve'l-Asâr, I-XV*, “thk. Abdulmut'î Emin Kıl'cî”, Camiatü'l-Dirâseti'l-İslamiyye, 1.Baskı Pakistan, 1991.

Bezzâr, Ebu Bekir Ahmed b. Amr b. Abdulhalik el- Atiki (v.292/905), *el-Bahru'z zehhar el-Ma'ruf bi müsnedi Bezzar, I-XV* “thk. Adil b. Sa'd, Mektebetü'l Ulum ve'l Hikem”, Medine, 1988.

Buhârî, İsmail b. Muhammed (v.256/870), *el-Camiu's Sahih (el-Müsned min Hadisi Rasulillah Sallallahü Aleyhi Vesellem ve sünenühü ve eyyamühü*. “hızr. Salih b. Abdülaziz b. Muhammed b. İbrahim”, Daru's-Selam, Riyad, 1419.

----- *Sahihu'l-Buhârî*, “thk. Mustada Dîb el-Buğâ”, I-VI, Dâru İbn Kesîr, Beyrut, 1407.

----- *Kitabü'l Edebi'l-Müfred*, “tlk. ve thrç. Ebû Abdurrahman Muhammed Nasıruddin Elbânî”, Dâru's-Sadık, 2.Baskı, Beyrut, 2000.

Bilmen, A. Selim, *Ömer Nasûhi Bilmen'in Hayatı-Eserleri-Anılar*, s.13,

Bilmen, Ömer Nasûhi, *Hukûk-ı İslâmiyye ve Istilâhâtı Fıhkıyye Kâmusu*, I-VIII, Bilmen Yayınevi, İstanbul 1967,

----- *Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meali Âlisi ve Tefsiri*, I-VIII, Bilmen Yayınevi İstanbul,1963.

----- *Büyük Tefsir Tarihi Tabakâtü'l- Müfessirîn*, I-II, Bilmen Yayınevi, İstanbul, 1973.

- *Hikmet Goncaları, 500 Hadis-i Şerif*, Bilmen Yayınları, 1963, İstanbul
- *Muvazzah İlmi Kelam*, Bilmen Yayınevi, İstanbul, 1972
- *Yüksek İslam Ahlâkı*, Timaş Yayınları. İstanbul 2007
- *Ashab-ı Kirâm Hakkında Müslümanların Nezih İtikatları ve Hz. Muâviye Hakkındaki Suallere Cevaplar*, Burhaneddin Erenler Matbaası, 1948, s.5
- *İslamiyetin Ulvi Mahiyeti, Müslümanların Yüksek İ'tikadları Hakkında Tedkikatta Bulunan Bir Amerikalının Suallerine Cevaplar*, D.İ.B. Yayınları, Ankara 1956
- *Sualli-Cevaplı Dînî Bilgiler*, İstanbul: D.İ.B.Yayınları, 1959
- *Dini ve Felsefî Ahlak Lügatçesi*, Bilmen Yayınevi İstanbul, 1967.
- *Büyük İslam İlmihali*, Bilmen Yayınevi, İstanbul, 1986
- , *Süre-i Fetih'in Türkçe Tefsiri, İ'tila-i İslam ve İstanbul'un Tarihçesi ve Fethi*, Burhaneddin Erenler Matbaası, İstanbul, 1953
- , *Mülâhhas İlmi Tevhîd Akâid-i İslamiyye*, Ahmed Said Matbaası, İstanbul, 1962.
- , *Nasâyihî Kur'anîyye, Kur'an-ı Kerim'den Dersler ve Öğütler*, Bilmen Yayınevi, İstanbul, 1964.
- Buzpınar**, Şit Tufan, "Nakîbüleşrâf" *DİA*, İstanbul, 2006, XXII/322-324
- Cessâs**, Ebû Bekir Ahmed b. Ali er-Râzî (v.370/981), *Ahkâmu'l-Kur'an*, Beyrut 1423.
- *el-Fusûl fî Usûl*, I-IV, "thk. Adîl Câsim" Turâsî'l-İslâmî, 2.Baskı, 1994, Kuveyt.
- Cürcânî**, Ebu'l-Hasan Seyyid Şerif Ali b. Muhammed b. Ali (v.816/1413) *Kitâbü't-Ta'rîfât*, (thk. Muhammed Abdurrahman Maraşlı), Beyrut 1424.
- Çilingir**, Hamdi, "Hanefilere Göre Haberin Kıyasa Aykırı Olması Durumunda Râvinin Fakih Olma Şartı," SÜİFD Sayı 21, (2010/1) s.69-83.
- Dârekutnî**, Hafız Ali b. Ömer, (v.385/995), *Sünen-ü Darekutnî, I-III*, "thk. Adil Ahmed Abdulmevcud, Ali Muhamed Muavvas", Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, 2001.

Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman b. Fadl b. Behrâm (v.255/869) *Sünen*, 1-11, “thk.&tlk. Abdullah Hâşim Yemânî” 2. Baskı Çağrı Yayınları İstanbul, 1992

----- *Müsnedü ed-Dârimî el-Ma'rûf Sünen ed-Dârimî, I-IV*, “thk. Hüseyin Selim Esed”, Dâru'l-Muğnî, Riyad, 1421.

Danışman, Muhammet Ali, “*İslam Hukukuna Göre Evlilikte Velayet ve Kapsamı*,” İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, Sayı 8, 2006, s.239-258.

Deylemî, Şûruveyh b. Şehredâr b. Şîreveyh el-Hemdânî (v.509/1115) *el-Firdevs bime'sûri'l Hitâb I-VI*, Dâru'l Kütübi'l-İlmiyye, I.Baskı, Beyrut, 1986.

Dimyâtî, (ibn macid) Abdülmümin b. Halef b. Ebi'l Hasen b. Şerefüddin , (v.705/1306) *el-Mütrecü'r Râbih fi sevâbi'l Ameli's Sâlih*, “thk. Abdülmelik b. Abdullah b. Düheys”, Mektebetü'n-Nahda, 5.Baskı, Mekke, 1994.

Ebû Dâvûd, Süleyman b. el-Eş'as es-Sicistani el-Ezdî (v.275/888), *es-Sünen*, “hızr. Salih b. Abdülaziz b. Muhammed b. İbrahim”, Daru's-Selam, Riyad, 1419.

----- *el-Merâsil Mea'l-Esânîd*, “thk. Şuayb el-Arnâvud”, Müessesetü'r-Risale, 1.Baskı, Beyrut, 1407.

Ebû Dâvûd et-Tayâlisî, Süleyman b. Dâvûd b. Cârûd, (v.204/819) *Müsnedü Ebû Dâvûd et-Tayâlisî*, I-IV, “thk, Muhammed b. Abdülmuhsin et-Türkî” Dâru Hicr, 1999, Mısır.

Ebû Hanîfe, Numan b. Sabit el-Kûfî (İmam-ı Azam), (v.150-767) *Müsned-ü Ebû Hanîfe bi-Rivâyeti el-Harisî*, (Ebû Muhammed b. Abdullah b. Muhammed b. Yakub b. Haris el-Hârisî (v.340-) rivayeti) “thk. Ebu Muhammed Eşyûfî”, Dâru'l-Kütübu'l-İlmiyye, 1.Baskı, Beyrut, 2008

Ebû Nuaym, Ahmed b. Abdillâh el-İsfahânî (v.430/1039) *Hilyetü'l Evliya ve Tabakâtü'l Esfîyâ, I-X*, Dâru'l Fikr, Mektebetü'l Hancî, Beyrut, 1996

----- *Müsnedü'l-İmâm Ebi Hanîfe (Ebû Nuaym rivayeti)* “thk. Muhammed el-Fâriyâbî”, Mektebetu'l-Kevser, Riyad, (t.y.).

Ebü's-Şeyh, Ebû Muhammed Abdullah b. Muhammed b. Ca'fer b. Hayyân el-Ensârî el-İsfahânî (v. 369/979) *Kitâbu'l-Emsâl fi'l-Hadîsi'n-Nebevî*, “thk. Abdülali Abdülhamid”, Dâru's-Selefiyye, 1.Baskı, Bombay,1982.

Ebû Ya'lâ el-Mevsilî, Ahmed b. Ali b. el-Müsnî, et-Temîmî,(v.307-919) *Müsnedü Ebî Ya'lâ el-Mevsilî*, I-XVI, “thk. Hüseyin Selim Esed”, Dâru's-Sekâfeti'l-Arabiyye, 1.baskı, Beyrut, 1992.

Ebû Zehrâ, Muhammed, *İslam Hukuku Metodolojisi*, (Tercüme; Abdükadir Şener,) Ankara, 1994.

Ebû Yusuf, Yakub b. İbrahim, (v.182-798) *Kitabu'l-Harac*, Dâru'l-Marife, 1. Baskı, Beyrut,1979.

Elbânî, Muhammed Nasırüddin(v.1420/1999), *Daîfü'l-Camiü's Sağîr ve Ziyâdetüh*, Mektebetü'l İslami, 3. Baskı Beyrut, 1988.

----- *Sahîhü'l-Câmiü's Sağîr ve Ziyâdetüh*, Mektebetü'l İslami, 3. Baskı Beyrut, 1988.

----- *Silsiletü'l Ehâdisi'd-Daife ve'l Mevzûa ve Eseruha's Seyyiu fi'l Umme*, I-XIV, Mektebetü'l Maârif, Riyad, 1988.

----- *Silsiletü'l Ehâdisi's Sahîha ve Şey'un min Fıkhiha ve Fevâidiha*, I-V, Riyad 1991.

----- *İrvâu'l-Ğalîl fî Tahrîci Ehâdisi'l-Menâri'l-Kebîr*, I-IX, el-Mektebü'l İslamiyye, 1.Baskı, Beyrut 1979.

----- *Sahîhü't-Terğîb ve't-Terhîb*, I-III, Mektebetü'l-Meârif, 5.Baskı, Riyad 1982.

----- *Sahîhu ve Daîfu Süneni en-Nesâî*, Mektebetü'l-Meârif, 5.Baskı, Riyad 1998.

----- *Sahîhu ve Daîfu Süneni Ebû Dâvûd*, Mektebetü'l-Meârif, 1.Baskı, Riyad 1998.

----- *Sahîhu ve Daîfu Süneni İbn Mâce*, Mektebetü'l-Meârif, 1.Baskı, Riyad 1997.

----- *Sahîhu ve Daîfu Süneni Tirmizî*, Mektebetü'l-Meârif, 1.Baskı, Riyad 2000.

----- *Sahîhu'l-Edebi'l-Müfred*, Mektebetü'l-Meârif, 1.Baskı, Riyad 1998.

Erul, Bünyamin Hicrî II. *Asırda Rivâyet Üslûbu er-Rebî' b. Habîb ve Dirâyet ve Rivâyet açısından el-Câmî'*; AÜİFD Cilt XLIV (2003) Sayı:2, s. 27-68.

Erturhan, “Sabri, *İslâm Hukukunda Şüpheden Saniğin Yararlanması İlkesi*” CÜİFD,2002, 2. Sayı, VI/179-205.

Gumârî, Muhammed b. Muhammed es-Siddîk el-Hüseyin, (v.1380-1982) *el-Müdüvî, li'l-‘ileli'l-Câmiu's-Sağîr ve Şerhu'l-Münâvî*, I-VI, Dâru'l-Kütübü'l-Mısriyye, 1. Baskı, 1996

Hatip el-Bağdâdî, Ebû Bekr Ahmed b. Ali b. Sâbit, (v.463/1071) *Târîhu Medîneti's-selâm ve Ahbârü Muhadisihâ ve zikrû Kuttabihe'l 'ulemâi min ğayri ehlihe ve verede bihe*, “thk. Beşşar Avvâd Ma'ruf”, Dâru'l Ğarbi'l İslami I-XVII, 1.Baskı Beyrut, 2001.

----- *el-Fakîh ve'l-Mütefakkih, I-II*, “thk. Ebu Abdurrahman Adil b. Yusuf el-Ğazazî”, Daru İbni'l-Cevzî, 2.Baskı, S.Arabistan 1421.

Hatipoğlu, Mehmed Said, *Hilafetin Kureşiliği*, Otto Yay. 1.Baskı Ankara 2012

Hattâbî, Süleyman b. Hamid b. Muhammed (v.388/998), *Meâlimü's Sünen (ve hüve şerhu süneni el-İmam Ebî Dâvûd)*, “tsh. Muhammed Râğîb et-Tabbah”, Matb'atü'l Haleb, I-IV, 1. Baskı, Haleb, 1932.

Hâkim en-Nîsâbü'rî, Ebû Abdullah, Muhammed b. Abdullah, (v.405-1014) *el-Müstedrek Ale's-Sahihayn, (Zehebî'nin Telhisi ile birlikte) I-IV*, “thk. Mustafa Abdulkadir Ata”, Daru'l Kütübü'l İlmiyye, 1. Baskı, Beyrut, 1990

----- *Ma'rifetü Ulumi'l-Hadis*, thk. Seyyid Mu'zam Hüseyin, Dâru'l Kütübü'l İlmiyye, 1. Baskı, Beyrut, 1977

Heysemî, Ali b. Ebu Bekr (v.807/1404), *Mecmeu'z-Zevâid ve Menebul Fevâid*, Müessesetü'l Mearif, Beyrut, 1986.

Hindî, Alâuddin Ali el-Muttakî b. Hüsameddin (v. 975-1567) *Kenzu'l-Ummal, fî süneni'l-Ekvâli ve'l-Efâl, I-XVIII*, “tlk. Bekrî el-Hayyânî”, Müessesetü'r-Risâle, 5.Baskı, Beyrut, 1985

İrâkî, Ebi Fazl Zeynü'd-din Abdurrahim b. Hüseyin, (v.806/1403), *Tahrîci İhyai Ulumi'd-din"el-müsemma el-Muğni ani'l Hamli'l el-Esfar" I-VI*, (Sübkî ve Zebîdî tahrîcleriyle birlikte) “hızr. Mahmud b. Muhammed el-Hazad”, Daru'l- Asıme, 1. Baskı, Riyad, 1408

İbn Âbidîn, Muhammed Emin b. Ömer b. Abdilaziz el-Hüseyinî ed-Dımaşkî (v. 1252/1836), *Reddül Muhtar ale'd-Dürri'l Muhtar Şerhu Tenvîri'l-Ebsâr, I/XIV*, “thk.

Adil Ahmed Mevcûd ve Ali Muhammed Muavviz” Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, 1. Baskı, Beyrut, 1994.

İbn Abdilber, Ebu Ömer Yusuf (v.463/1071), *et-Temhid lema fil müvadaî mine’l meani ve’l esanid*, I-XXVI, “thk. Mustafa b.Ahmed el-Ulvî, Muhammed Abdülkebir el-Bekri”, 1967

----- *el-İstiâb fî Ma’rifeti’l Eshâb*, I-V, “thk. Ali Muhammed el-Becâvî”, Dâru’l Ceyl, 1.Baskı, Beyrut, 1992.

----- *Câmiu’l Beyânî’l İlm ve Fazlihi*, “thk. Ebi’l Eşbâl ez-Zührî”, Daru İbnü’l Cevzi, S.Arabistan, (t.y.)

----- *el-İstizkâr*, I-IX, “thk. Salim Muhammed Ata, Muhammed Ali Muaz”, Daru’l Kütübü’l İlmiyye, 1.Baskı, Beyrut, 2000.

İbn ‘Adiyy, Ebu Ahmed Abdullah b. Adiyy b. Adiyy el Cürçânî (v.365/975), *el-Kâmil Fî Duafâi’r Rical*, I-IX, “thk. Adil Ahmed Abdülmevcud, Ali Muhammed Muavvaz”, Daru’l Kütübü’l İlmiyye, Beyrut, 1997.

İbn Asâkir, Ebu’l Kasım Ali b. Hasan (v.571/1175), *Tarihu Medineti Dimeşk*, I-LXXX, “thk. Muhibbeddin Ebi Said”, Daru’l Fikr, Beyrut, 1995.

----- *Mu’cemu’s Şüyüh*, “thk. Vefâ Takiyyüddin”, Daru’l Beşair, I-III, 1.Baskı Beyrut, 2000.

İbn Hümâm Kemalü’d-Din Muhammed b Abdulvahid es-Sivasî, (v.861-1456) *Fethu’l-Kadir*, I-X, Dâru’l-Fikr, (t.y.)

İbn Ebi’d-Dünyâ , Ebubekir Abdullah b. Muhammed b. Ubeyd b. Süfyân b. Kays el-Bağdâdî, el-Emevî, (v.281-894) *el-Ukûbât*, “thk. Muhammed Hayr Ramazan Yusuf”, Dâru İbn Hazm, Beyrut, 1996.

İbn Ebî Hâtim, Ebû Muhammed Abdurrahman b. Muhammed b. İdris b. el-Münzirî et-Temîmî er-Râzî,(v.327-939) *Tefsiru’l-Kur’ani’l- Azim* “thk. Es’ad Muhammed et-Tîb, Mektebetü Nazzar Mustafa el-Baz”, 2.baskı, S.Arabistan, 1419.

İbnü’l-Esir, Ebü’s-Seâdât Mecdüddîn el-Mübârek b. Esîrüddîn Muhammed b. Muhammed eş-Şeybânî el-Cezerî (ö. 606/1210), *Câmiu’l-Usûl li-Ehâdîsi’r-Rasûl*, I-XV, “thk. Abdülkadir el-Arnâvut”, Beyrut, 1969.

İbnü'l Cevzî, Ebu'l Ferec Abdurrahman b. Ali, (v.597/1201), *Kitâbü'l Mevduat Mine'l Ehâdîsi'l Merfûat*, “thk. Dr.Nureddin Boyacılar”, Edvâü's Selef, Riyad,1997.

----- *el- 'İlelü'l Mütenâhiye fi'l ehâdîsi'l Vâhiye, I-II*, “thk. İrşad İshak el- Esrî”, Daru'l Kütübî'l İlmîyye, 1. Baskı, Beyrut, 1983.

İbn Ebî Şeybe, Ebû Bekir Abdullah b. Muhammed b. İbrahim (v.235-849), *el-Musannef, I-XVI*, “thk. Hamed b. Abdullah- Muhammed İbrahim el-Lahaydan”, Mektebetü'r-Rüşd, 1.Baskı, Riyad, 2004.

İbn Dakiki'l-Iyd, Takiyyüddin Ebu'l-Feth Muhammed b. Ali b. Vehb b. Mut'i el-Kuşeyrî, (v.702-1302) *el-İlmam bi-Ehâdîsi'l-Ahkâm, I-II*, “thk. Hüseyin İsmail el-Cemal”, Dâru İbn Hazm, 2.Baskı, Riyad, 2002.

İbn Hacer El Askalânî, Ahmed b. Ali (v.852/1448), *Hidayetü'r-ruvati ila tahrîci Ehadisi'l Mesabih ve'l Mişkat, I-VI*; “thrc. Muhammed Nasıruddin Elbânî, thk. Ali b. Hasan Abdulhamid el-Halebî”, Daru İbn Kayyim ve Daru Ibn Affan, 1.Baskı, Kahire, 2001.

----- *el-Metâlibü'l Âliye bi Zevâidi'l Mesânidi's Semâniye, I-IXX* “Tensih, Sa'd b. Nasır b.Abdülaziz eş-Şesrî”, Dâru'l Asıme ve Dâru'l Ğays,1. Baskı, Riyad, 1998.

----- *el-İmtâ' bi'l-Erbaîne'l-Mütebâyeneti's-Sema'*, “thk. Ebû Abdullah Muhammed Hasan Muhammed Hasan İsmail eş-Şâfî”, Dâru'l-Kütübü'l-İlmîyye, 1.Baskı, Beyrut, 1997

----- *Fethu'l-Bâri bi Şerhi Sahîhi'l Buhârî, I-XII* “thk. Abdulaziz b. Abdullah b. Baz, Muhibbu'd-din el-Hatîb, Muhammed Fuad Abdülbaki”, Daru'l Marife, Beyrut, 1379.

----- *ed-Dirâye fi Tahrîci Ehadisi'l Hidâye, I-II* “tsh. ve tlk. Es-Seyyid Abdullah Haşim el-Yemânî, Daru'l Marife, Beyrut, (t.y.)

----- *Lisânü'l Mîzan, I-VII*, “thk. Dairatü'l-Meârif en-Nizamiyye, Müessesetü'l-Alemî”, 2.Baskı, Beyrut, 1971

----- *el-Kâfî eş-Şâf fi Ehâdîsi'l Keşşâf*, Daru İhyau't- Turasi'l Arabiyyi, 1. Baskı, 1418.

----- *Telhîsü'l Habîr fi Tahrîci Ehâdîsi'r Râfi 'ıyyi'l-Kebîr, I-IV* “hızr. Ebu Asım Hasan b. Abbâs b. Kutb”, Müessesetü Kurtuba, , 1.Baskı, Kahire, 1995.

----- *el-İsabe fî Temyîzi's-Sahâbe, I-VIII*, “thk. Adil Ahmed Abdülmevcûd & Ali Mahmud Maûz”, Daru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1.Baskı, Beyrut, 1415

----- *İthâfu'l-Mehere bi'l-fevâidi'l-Mübtékire min Etrâfi'l-Aşere, I-XIX*, “thk. Merkezü Hıdmetü's-Sünne ve's-Sire”, Mecma'u'l-Melik Fahd, 1.Baskı, Medine, 1415

----- *Buluğu'l Meram min-Edilleti'l-Ahkâm*, “thk. Üsâme Selahaddin” Dâru İhyâi'l-Ulûm, Beyrut,1991.

----- *el-Emâli'l-Mutlaka*, “thk. Hamdi b. Abdilmecid b. İsmail b. es-Selefi” Mektebü'l-İslâmî, Beyrut,1995

İbn Hacer el-Heytemî, Ahmed b. Muhammed b. Ali (v.974-1566) *Ez-Zevâcir an İktirâbi'l-Kebâir, I-II*, Dâru'l-Fıkr, 1.Baskı 1987

İbn Hazm, Ebî Muhammed Ali b. Ahmed b Sa'id, (v.456/1064) *el-İhkâm Fî Usûlu'l Ahkâm, I-VIII*, “thk. Ahmed Muhammed Şakir” Daru'l Afâk'l Cedide, Beyrut, 2010.

----- *el-Muhallâ*, “thk. Muhammed Münir ed-Dimeşkî”, **I-XI**, el-Müniriyye, 1.Baskı, Mısır, 1352

İbn Hibbân, Ebû Hâtım el-Bustî (v.354/965) *Kitâbü'l Mecrûhîn mine'l Muhaddisîn, I-II*, “thk. Muhammed Abdülmecid es-Selefi”, Dâru's Samî'i, I.Baskı, Riyad, 2000.

----- *Sahihu İbni Hibbân bi Tertîbi İbn Belbân, I-XVIII*, “thk. Şuayb Arnavut”, Müessesetü'r-risâle, Beyrut,1991.

İbn Kattân, Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Abdülmelik, (v.628-1231) *Beyanü'l-Vehm ve'l- İhâm el-Vâk'in fî Kitâbi'l-Ahkâm, I-VI*, “thk. Hüseyin Ayet” Said, Dâru't-Tıbî, 1.Baskı, Riyad, 1997

İbnu'l-Kayserânî, Ebu'l Fadl Muhammed b. Tahir el-Makdisi (v.507/1113) *Zahîratü'l Huffaz (ez-Zahîratü fî'l Ehâdîsi 'z-za 'îfeti ve'l Mevzûât) I-V*, “thk. İmadü'd-din Ahmed Haydar”, Müessesetü'l Kütübü's Sekafiyye, Beyrut, 1985.

----- *Ma'rifetü't-Tezkira fî-Ehâdîsi'l Mevzû'a*, “thk. 'Imâdüd'din Ahmed Haydar”, Müessesetü'l Kütübü's Sekafiyye, 1.Baskı Beyrut, 1985

İbn Kayyim El Cevziyye, Şemsüddin Muhammed b. Ebi Bekr, (751/1350) *İ'lâmu'l-Muvakki'in an Rabbi'l-Alemîn, I-IV*, “thk. Muhammed Abdüsselam İbrahim”, Dâru'l Kütübü'l İlmiyye, 1. Baskı, Beyrut,1991.

İbn Kesîr, Ebu'l Fidâ' (v.774/1372), *Tefsirü'l Kur'âni'l Azîm, I-VIII*, "Muhammed İbrahim el-Benna" Dâru's-Şa'b, Kahire, (t.y.)

----- *İrşâdü'l-Fakîh İlâ Ma'rifeti Edilleti't-Tenbîh, I-II*; "thk. Behçe Yusuf Hamd Ebû Tayyib", Müessesetü'r-Risale, 1.Baskı, Beyrut, 1997

----- *Tuhfetu't-Tâlib bi-Ma'rifeti Ehâdîsi Muhtasarı İbn Hâcib*, "thk. Abdulğani b. Hamid Mahmud el-Kıbsî", 1. Baskı Dâru Hira, Mekke, 1406.

İbn Mülakkin, Siracüddin Ebi Hafs Ömer b. Ali b. Ahme el-Ensârî (v. 804/1401) *el-Bedrü'l Münîr fî tahrîci'l ehâdîsi ve'l âsari'l vâğı'ati fî's-şerhu'l Kebîr, I-X*, "thk. Mustafa Ebu'l Ğayt Abdülhayy ve Ebî Muhammed Abdullah b. Süleyman", Dâru'l Hicret, 1.Baskı Riyad, 2004.

----- *Tuhfetu'l-Muhtâc ilâ Edilleti'l-Minhâc, (Âlâ Tertîbi'l-Minhâc) I-II*, "thk. Abdullah b. Sa'âf el-Hayâtî", Daru Hira, 1.Baskı, Mekke, 1406

İbn Manzûr, Ebû'l-Fadl Cemâleddîn Muhammed b. Mükrim, (v.711-1311) *Lisânu'l-Arab, I/XV*, Dâru'l-Masâdır, Beyrut, 1997

İbn Mâce, Ebu Abdullah Muhammed b. Yezi el Kazvini (v.275/879), *es-Sünen*, "hızr. Salih b. Abdülaziz b. Muhammed b. İbrahim", Daru's-Selam, Riyad, 1419

----- *Sünenü İbn Mâce*, "thk. Muhammed Fuad Abdalbâkî", (Elbânî'nin Hükümleriyle birlikte) I-II, Dâru'l-Fikr, Beyrut, t.y.

İbn Receb, Zeynüddin Ebu'l Ferec Abdurrahman b. Şihabeddin (v.795/1392), *Câmiu'l 'Ulûm ve'l Hikem Fî Hamsîne Hadisen min Cevâmi'l Kelim, I-II*, "thk. Şuayb Arnavut", İbrahim Baces, Müessesetü'r-Risale, 8.Baskı, Beyrut, 1999

----- *Fethu'l-Bari Şerhu Sahihi'l-Buhârî*, "thk. Heyet", Mektebetü'l-Guraba el-Eseriyye, 1.baskı Medine, 1996

İbn Teymiyye, Takıyyuddin Ahmed (v.728/1328) *Mecmu'u Fetava Şeyhü'l İslam Ahmed b. Teymiyye, I-XXXVII* "Cem ve Tertip Abdurrahman b. Muhammed b. Kasım", Riyad, 1991.

----- *el-Müstedrek, Ala Mecmû'ul-Fetâvâ, I-V* "thk. Muhammed b. Abdurrahman b. Muhammed b. Kasım", 1.Baskı, 1417

----- *Minhâcü's-Sünneti'n-Nebeviyye*, "thk. Muhammed Reşad Salim", 1.Baskı, 1986

İbn Râhuye, Ebû Yakub İshak b. İbrahim b. Mahled b. İbrahim b. el-Mervezî, (v.238-852) *Müsned-i İshak b. Râhuye-Müsned-i İbn Abbâs*, “hızr. Muhammed Muhtar”, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, 1. Baskı, Lübnan, 2002

İbn 'Imâd, Abdulhay b. Ahmed b. Muhammed b. el-Akrî (Ebu'l-Felah) (v.1089-1678) *Şezerâtü'z-zeheb fî Ahbâri mine'z-Zeheb I-XI*, “thk. Mahmud el-Arnâvud, thç. Abdulkadir el-Arnâvud”, Daru İbn Kesir, 1.baskı, Beyrut, 1986

İbn Huzeyme, Muhammed b. İshak b. Huzeyme Ebûbekr es-Sülemî, en-Nîsâbü'rî,(v.311/923), *Sahîhu İbn Huzeyme I-IV*, “thk. Muhammed Mustafa A'zamî”, el-Mektebü'l-İslâmî, Beyrut, 1390.

İbn Nuceym, Zeynüddîn b. İbrâhîm b. Muhammed el-Mısrî (v. 970-1563), Tekmiletü el-Bahru'r-Râik Şerhu Kenzü'd-Dakâik, I-VIII, (et-Tûrî'nin tekmiyesiyle birlikte) Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1997.

İsfhânî, Ebû'l-Kâsım Râgıb Hüseyin b. Muhammed b. Mufaddal (v.502/1108) *el-Müfredât fî Garîbi'l-Kur'ân*, İstanbul, 1986

İşpirli, Mehmet “ Dersiâm” *DİA*, İstanbul 1994, IX/185-186

Kettânî, Ebû Abdullah Muhammed b. Câ'fer, (v.1325/1927), *Nazmu'l-Mütenâsir mine'l-Hadîsi'l-Mütevâtir*, “thk. Şerîf Hicâzî”, Dâru'l-Kütübü's-Selefiyye, 2.Baskı Mısır, 1987

Kevserî, Muhammed Zâhid, *Makâlâtu'l-Kevserî*, “Zayıf Hadisler Üzerine” adlı makale, s.209-221, (çeviri ve Notlar: Ebubekir Sifil) Rihle Kitap, İstanbul 2014.

Kıyıcı, Selahattin, “Ömer Nasûhi Bilmen'in Bazı Makaleleri” *YYÜİFD*, 3.sayı, s.2, Van 2000.

Koçkuzu, Ali Osman, *Hadiste Nâsîh Mensuh Meselesi*, s. 77-85;, İFAV Yayınları, İstanbul 1985.

Koca Ferhat, “Hukûk-ı İslamiyye ve Istılâhât-ı Fıkhiyye Kâmusu,” *DİA*, İstanbul,1998, XVIII/319.

Koçyiğit, Talat, *Hadis Tarihi*, 2. Baskı, TDV Yayınları, Ankara, 1998.

Kuzudışli Bekir “Men Kezebe Aleyye...” *Hadisi Ve Lafzen Mütevâtir Meselesi*”, Marife Dergisi, cilt.7, ss.137-166, 2007.”

Kahraman Hüseyin, Ayşenur Soylu, *Fikhî Hadislerin Rivayet Değeri Bağlamında "Beyyine ve Yemin Hadisi"nin Tahrîc ve Tenkidi*, UÜİFD, Cilt: 17, Sayı: 2, 2008

Kuzgun Şaban, "Hanif Maddesi" DİA, İstanbul, 1997, XVI/33-38.

Kudâî, Ebû Abdullah Muhammed b. Selâme b. Cafer b. Ali b. Hakemûn (v.454-1062) *Müsnedu Şihâb, I-II*, "thk. Hamdî b. Abdulmecid es-Selefi", Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1986

Kâsânî, Alâüddîn Ebû Bekr b. Mes'ûd b. Ahmed (v. 587/1191), *Bedâiu's-Sanâ'i fî Tertîbi's-Şerâi'*, I-VII, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2. Baskı, Beyrut, 1986.

Leknevî, Ebû'l-Hasenât Muhammed Abdülhay b. Muhammed Abdilhalîm b. Muhammed Emînillâh es-Sihâlevî (1848-1886) el-Ecvibetü'l-Fâdile li'l-esileti'l-aşarati'l-Kâmile, tlk, Abdülfettah Ebû Gudde" Mektebetü'l-Matbûâti'l-İslâmiyye, Halep,1414.

Mahmud Tahhan, *Usûlü't Tahrîc ve Dirâsetü'l Esânid*, Mektebebetü'l Maarif, Riyad, 1991

Melîbârî, Hamza ve Sultan Akayile, *Keyfe Nedrusu İlme Tahrîci'l-Hadîs*, Ürdün, 1997.

Mâlik b. Enes b. Mâlik b. Ebî Âmir el-Asbahî el-Yemenî (v. 179-795) *el-Muvatta*, Yahya b. Yahya el-Leys rivayeti, I-II, "thk, Beşşâr Avvâd," Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, 2. Baskı, Beyrut 1997.

Merğînâni, Burhaneddin Ebî'l-Hasan Ali b. Ebîbekir, (v.593-1197) *el-Hidâye, Şerhu Bidayeti'l-Mübtedâ*, (Abdulhay el-Leknevî Şerhiyle Birlikte) I-VIII, "hızr. Nuaym Eşref Nur Ahmed", İdaretü'l-Kur'an ve Ulûmi'l-İslamiyye, 1.Baskı, Pakistan, 1417

Molla Fenârî, Şemseddin Muhammed b. Hamza (v. 834/1431), *Fusûlü'l-Bedâyi' fî Usûli's-Şerâi'* I-II, "thk. Muhammed Hasan Muhammed Hasan İsmail, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 2006

Münzirî, Ebû Muhammed Zekiyyüddin Abdulazim b. Abdulkavî, (v.656-1258) *et-Terğîb ve't-Terhîb*, "hızr. Ebû Suhayb el-Keremî", Beytü'l-Efkâr ed-Devliyye, Riyad, (t.y.)

Müslim, Ebi'l Hüseyin Müslim b. Haccac el Kuşeyri en-Nisaburi (v.261/875) *el-Müsnedü's Sahih(Sahihi Müslim)* "hızr. Salih b. Abdülaziz b. Muhammed b. İbrahim", Daru's-Selam, Riyad, 1419.

----- *Sahîhi Müslim*, “thk. Muhammed Fuad Abdülbâkî”, I-V, Dâru İhyâ et-Turâsi'l-Arabiyyi, Beyrut, (t.y.)

en-Nâcî, Burhaneddin İbrahim b. Muhammed b. Mahmûd, *et-Tağlîku'r-Raşîk fi't-Tahattumi bi'l-Akîk*, Dâru't-Tevhîd, Riyad 2008.

Nesâî, Ebi Abdurrahman Ahmed b. Şuayb (v.303/915), *Kitabu es-Sünenü'l Kübrâ*, I-VI, “thk. Abdulğaffar Süleyman el-Bendârî- Seyyid Kesrevî Hasan”, Dâru'l Kütübü'l İlmiyye, 1. Baskı, Beyrut, 1991.

----- *el-Müctebâ mine's-Süneni an Rasûlillah*, “hızr. Salih b. Abdülaziz b. Muhammed b. İbrahim”, Daru's-Selam, Riyad 1419

Nevevî, Yahya b. Şeref(v.676/1277) *el-Erbaun*, “hızr. Kusay Muhammed Nurs el-Hallak & Enve b. Ebîbekir eş-Şeyhî”, Daru'l-Minhâc, 1.Baskı, Beyrut 2004

----- *el-Mecmu' Şerhu Mühezzeb*, I-XXIII, “thk. Muhammed Necip el-Mutî'î”, Mektebetü'l-İrşâd, 2008

----- *el-Minhac Şerhu Sahîhi Müslim b. el-Haccac*, I-XVIII, Daru İhyai't-Türasi'l-Arabî 2.baskı Beyrut, 1392.

Oral, Rıfat, *Bulûğu'l-Meram Şerhi*, I-III, Esra Yayınları, 1. Baskı, Konya 2012.

Rebî' b. Habîb, Ebû Amr, el-Ezdî, el-Ummânî;(v.180-791) *el-Camiu's-Sahih Müsned-i İmam er-Rabi'*, “hızr. Ebû Ya'kub Yusuf b. İbrahim Ve'rcalânî (v.570-1154)” Mektebetü'l-Meskat, 1.Baskı, Umman, 2003

Sağânî, Ebî'l Fazail Hasan b. Muhammed b. Hasan, (v.650/1252), *ed-Dürrü'l Mültekat fi tebeyyeni'l Ğalat*, “thk. Ebu'l Fidâ Abdullah el-Kâdî”, Dâru'l Kütübü'l İlmiyye, 1. Baskı, Beyrut,1985.

Safûrî, Abdurrahman b. Abdusselam b. Osman Ebu Hureyre (v.894-1489) *Nüzhetü'l-Mecâlis ve Müntehabü'n-Nefâis*, el-Mektebü's-Sikâfî, (neşr ve thk) 1.Baskı, Kahire, 2004

Said b. Mansûr, Ebû Osman b. Şu be el-Horasanî (v. 227 /842) *Kitâbü's-Sünen*, I-IV, “thk. Habîbü'r-Rahmân el-'Azamî, Dâru's-Selefî, Hindistan, 1982.

Sehâvî, Ebu'l Hayr Muhammed b. Abdurrahman (v.902/1496) *el-Makasidü'l Hasene fi Beyani Kesirin mine'l Ehadisi'l Müştehira ala'l Elsine*, Darül Kütübü'l İlmiyye, Beyrut, (t.y.)

----- *el- Ecvibetü'l Merdıyye fima Süile Anhü Mine'l Ehadisi'n Nebeviyye*. “thk. Muhammed İshak Muhammed İbrahim”, Darü'r Raye, (t.y.)

----- *Fethu'l-Muğis bi-şerhi Elfiyeti'l-Hadîsi li'l-Irâkî, I-IV*, “thk. Ali Hüseyin Ali”, Mektebetü's-Sünne, 1.baskı, Mısır, 2003

Serahsî, Muhammed b. Ahmed b.Ebî Sehl Şemsüddin (el-eimme) (v.483-1090) *el-Mebsût, I-XXX*, Dâru'l-Marife, Beyrut, 1993

----- *Usûlü's-Serahsî, I-II*, “thk. Ebu'l-Vefâ el-Afgânî, Dâru'l Kütübü'l İlmıyye, 1. Baskı, Beyrut,1993.’

Subkî, Tacu'ddin Ebu Nasr Abdülvehhab b. Ali (v.771/1369), *Tabakatu's Şâfiüyeti'l Kübrâ, I-X*, “thk. Mahmud Muhammed et-Tanahi ve Abdülfettah Muhammed el-Hulv”, Cizre,1336.

Suyûtî, Celaleddin Abdurrahman b. Ebibekr (v.911/1505) *el-Câmiu's Sağîr fî Ehâdisi'l Beşîri'n Nezîr, I-II*, Daru'l Kütübü'l İlmıyye,1.Baskı, Beyrut, 1990.

Şâfiî, Muhammed b.İdris (v.204/819) *el-Ümm, I-XI*, “thk.&thrc. Dr. Rıfat Fevzi Abdulmuttalib”, Daru'l Vefâi, 2001.

----- *er-Risâle*, “thk.Abdüllatîf el-Hemîm & Mâhir Yâsin el-Fahl”, Dâru'l-Kütübü'l-İlmıyye, Beyrut 2009.

Şevkânî, Muhammed b. Ali (v.1250/1834), *Neylü'l-Evtâr min Esrâri Münteka'l-Ahbâr, I-XI*, “thk.&tlk. Ebu Muaz Tarık b. Arzullah b. Muhammed”, Dâru İbn Kayyim&Dâru İbn Affân, 1.Baskı, Riyad, 2005

----- *el-Fevaidu'l Mecmua fi'l Ehadisi'l Mevdua*, “thk. Abdurrahman b. Yahya el-Muallimi el-Yemani”, el-Mektebetü'l İslami, Beyrut, 1987.

----- *es-Seylü'l-Cerrârü'l-Mütteffeki âlâ Hakâiki'l-Ezhâr*, Daru İbn Hazm, 1.Baskı, Riyad, (t.y.)

Şener, Abdükadir, “*İslam Hukukunda Hibe*”, s.40-41, Doçentlik Tezi, AÜİF Yayınları. Ankara 1984.

Şeybânî, Ebû Abdillâh Muhammed b. el-Hasen b. Ferkad (v. 189/805) *Kitâbü'l-Kesb*, hzr. Abdülfettah Ebû Gudde, Mektebetü'l-Matbuati'l-İslamiyye, 1.Baskı, Halep,1997.

Taberî, Muhammed b. Cerir b. Yezid b. Kesir b. Ğalib el-Amilî, Ebû Cafer, (v.310-922) *Tefsiru'l-Kur'ani'l-Azim*, “thk. Ahmed Muhammed Şakir”, I-XXIV, Müessesetü'r-Risale, 1.baskı, 2000

Taberânî, Ebi'l Kasım Süleyman b. Ahmed (v.360/971), *el-Mu'cemü'l Evsat, IX*, “thk. Ebu Muaz Tarika b. Avd b. Muhammed ve Ebu'l Fazl Abdü'l Muhsin b. İbrahim el-Hısini”, Darü'l Hameyn, 1.Baskı, Mekke, 1995

----- *El-Mu'cemü'l-Kebîr, I-XXV*, “thk. Hamdî b. Abdülmecid es-Selefi”, Mektebetü İbn Teymiyye, 2.Baskı, Kahire,1994

Tahâvî, Ebû Cafer Ahmed b. Muhammed b. Selâme b. Abdulmelik b. Seleme el-Ezdî, el-Hacerî, el-Mısırî, (v.321-933), *Şerhu Meâni'l-Asâr, I-V*, “thk, Muhammed Zehrî en-Neccâr, Muhammed Seyyid Câd-i'l-Hak”, Alemu'l-Kitâb, 1.Baskı, Beyrut, 1994

----- *Şerhu Müşkîli'l-Asar, I-XVI*, “thk. Şuayb el-Arnaut”, Müessesetü'r-Risale, 1.Baskı, Beyrut, 1994.

Tâhir el-Cezâirî, b. Muhammed Sâlih b. Ahmed es-Sem'ûnî el-Hasenî (1852-1920) Tevcîhü'n-Nazar ilâ Usûlü'l-Eser, Neşreden Abdülfettah Ebu Gudde, Beyrut 1995

Tirmizî, Ebi İsa, Muhammed b. İsa, (v.279/892) *el-Câmîu'l-Muhtasaru mine's-Süneni an Rasûlillah*, “h.zr. Salih b. Abdülaziz b. Muhammed b. İbrahim”, Daru's-Selam, Riyad, 1419

----- *el-Câmiu's-Sahîh, I-V*; “thk. Ahmed Muhammed Şâkir ve diğeri”, (Elbânî'nin Hükümleriyle birlikte) Dâru İhyâ et-Turâsi'l-Arabiyyi, Beyrut, (t.y.)

Topal, Şevket, *İslam Hukuku Açısından Satış sözleşmelerinde Mülkiyetin Devrine Yönelik Engeller*, OMÜİF Dergisi, Sayı: 12, s. 517-538, Samsun 2001

Toksarı, Ali, *Hadis İlmi Açısından Sahabî Kavli ve Değeri*, EÜİFD, II.sayı s.339-357, 1985

Toksarı Ali “ *Din ve Vicdan Özgürlüğü Bağlamında Kitap ve Sünnete Göre Mürtede Yapılması Gereken Muamele*” Bilimnâme XIX, 2010/2, s. 47-74.

Uğur, Mücteba *Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü*, T.D.V. Yayınları, Ankara, 1992.

Ukaylî, Ebî Ca'fer Muhammed b. Amr b. Musa b. Hammad, (v.322/934) *Kitâbü'd-
dua'fâ*, I-IV, “thk. Abdulmu'ti Emin Kal'icî”, Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1.Baskı,
Beyrut, (t.y.)

Ukberî, Ebû Abdullah Ubeydullah b. Muhammed b. Hemedân İbn Batta (v.387-997)
İbtâlu'l-Hiyel, “thk. Zehîr eş-Şâveys”, el-Mektebu'l-İslâmî, Beyrut, 1403

Yaran, Rahmi, “Bilmen, Ömer Nasûhi,” *DİA*, İstanbul, 1992, VI/162

Ünal, İsmail Hakkı, *İmam Ebu Hanîfe'nin Hadis Anlayışı ve Hanefî Mezhebinin
Hadis Metodu*, D.İ.B. Yay. Ankara 2012

Yavuz, Hulusi, *Siyaset ve Kültür Tarihi Açısından Osmanlı Devleti ve İslam*, İz
Yayıncılık, 1998.

Yıldız Aysu Sena, *İslam Hukuku açısından nikâhta velayet*” Yüksek Lisans Tezi,
Çukurova Üniversitesi, Diyarbakır 2012.

Yiğit Metin, *İlk Dönem Hanefî Kaynaklarına göre Ebû Hanîfe'nin Usûl Anlayışında
Sünnet*, İz Yayıncılık, İstanbul, 2009.

Zehebî, Muhammed b. Ahmed b. Osman (v.748/1347) *el-Mühezzeb fî ihtisârı es-
sünenü'l Kebîr li'l-Beyhakî*, I-X “thk. Dâru'l Mişkât lil Bahsi'l İlmî”, Dâru'l Vatan,
1.Baskı, Riyad, 2001.

----- *Telhîsu Kitabi'l-İleli'l-Mütenâhiye*, “thk. Ebu Temim Yasir b.İbrahim b.
Muhammed”, Mektebetür'r-Rüşd, 1.Baskı, Riyad, 1998

----- *Telhîsu Kitabi'l-Mevduât (li-İbni'l-Cevzî)* “thk. Ebû Temîm Yasir b.
İbrahim b. Muhammed”, Mektebetü'r-Rüşd, Riyad, 1998

----- *Tenkîhu't-Tahkîk fî Ehâdisi't-Ta'lik*, I-II, “tlk. Mustafa Ebu'l-Feyz
Abdulhayy el-'Acîb”, Daru'l-Vatan, 1.Baskı, Riyad,1421

----- *Mizânu'l İ'tidâl fî Nakdi'r-ricâl*, I-VIII, “thk. Ali Muhammed Muavvad
ve Adil Ahmed Abdulmevcud”, Daru'l Kütübü'l İlmiyye, 1.Baskı, Beyrut, 1995

----- *Siyeru Âlâmi'n- Nübelâ*, I-XXV, “thk.&thrç. Şuayb Arnavud ve
Muhammed Naim el-Arkûsî”, Müessestü'r-Risale, Beyrut, 1996.

Zerkeşî, Bedrüddin Ebu Abdillâh Muhammed b.Abdillâh (v.794/1392) *el-Leâlî'l
Mensûra fî'l ehâdisi'l Meşhûra el ma'ruf bi* “*et-Tezkire fî'l Ehadisi'l Müştahire*”, “thk.
Mustafa Abdülkadir Ata”, Daru'l Kütübü'l İlmiyye, Beyrut, 1986.

Zeylaî, Ebu Muhammed Abdullah b. Yusuf el Hanefî, (v.762/1361) *Nasbu'r Râye li Ehâdîsi'l Hidaye*, “thk. Muhammed Avvame”, Müessesetü'r Reyyan, Beyrut,1997.

-----*Tahrîcu'l-Ehâdîsi ve'l-Asari'l-Vâkiati fî-Tefsîri'l-Keşşaf (li'z-Zamahşerî)*
I-IV, “thk. Abdullah b. Abdurrahman es-Sa'd”, Daru İbn Huzeyme, Riyad, 1414.

Zürkânî, Muhammed b. Abdülbaki, (v.1122/1710), *Muhtasar-u Makasid*, “Muhammed b. Lütfi es-Sıbağ”, el-Mektebetü'l İslami, Beyrut, 4.Baskı, (t.y.)

متون الحديث بالحروف الهجائية

ا

ابْتَعُوا فِي أَمْوَالِ الْيَتَامَى خَيْرًا كَيْلًا تَأْكُلُهَا الصَّدَقَةُ

الْأَيْمَةَ مِنْ قَرِيْبٍ

أَدْوَاعِن كُلِّ حَرٍّ وَعَبْدٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ

اسْتَنْزَهُوا مِنَ الْبَوْلِ

أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَهُ لَمَّا أَمَرَ بِقَطْعِ الْأَيْدِي سَرَقَ رِدَاعَهُ، فَشَفَعَ فِيهِ: هَلَا كَانَ ذَلِكَ قَبْلَ أَنْ تَأْتِيَنِي بِهِ

أَفْطَرَ الْحَاجِمُ وَالْمَحْجُومُ

أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اخْتَجَمَ وَهُوَ مُحْرِمٌ وَاخْتَجَمَ وَهُوَ صَائِمٌ

إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ

أَعْدَدْتُ لِعِبَادِي الصَّالِحِينَ مَا لَاعَيْنَ رَأَتْ وَلَا أَدْنَى سَمِعَتْ وَلَا خَطَرَ عَلَى قَلْبِ بَشَرٍ

أَقَلَّ الْحَيْضُ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ وَلَيَالِيهَا وَأَكْثَرُهُ عَشْرَةُ أَيَّامٍ

اتَّخَذَ خَاتَمًا مِنْ ذَهَبٍ أَوْ فِضَّةٍ وَجَعَلَ فِصَّةً مِمَّا يَلِي كَفَّهُ وَنَقَشَ فِيهِ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ فَاتَّخَذَ النَّاسُ مِنْهُ فَلَمَّا رَأَهُمُ

قَدْ اتَّخَذُواهَا رَمَى بِهِ وَقَالَ لَا أَلْبَسُهُ أَبَدًا ثُمَّ اتَّخَذَ خَاتَمًا مِنْ فِضَّةٍ فَاتَّخَذَ النَّاسُ خَوَاتِيمَ الْفِضَّةِ

اللَّهُ أَحَقُّ أَنْ يُسْتَحْيَا مِنْهُ مِنَ النَّاسِ

أَفْضَلُ الْأَعْمَالِ أَحْمَرُهَا

إِنَّ الصَّحَابَةَ اخْتَلَفُوا فِي فَتْحِ مَكَّةَ أَمَا كَانَ صُلْحًا أَوْ عَنُودًا فَسَأَلُوا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: كَانَ عَنُودًا

اسْبِغُوا الْوَضُوءَ فَإِنَّ أَبَا الْقَاسِمِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: وَيْلٌ لِلْأَعْقَابِ مِنَ النَّارِ

أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَرْفَعُ يَدَيْهِ حَذْوَ مَنْكِبَيْهِ إِذَا افْتَتِحَتِ الصَّلَاةُ وَإِذَا كَبَّرَ لِلرُّكُوعِ وَإِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ

مِنَ الرُّكُوعِ رَفَعَهُمَا كَذَلِكَ أَيْضًا وَقَالَ سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ وَكَانَ لَا يَفْعَلُ ذَلِكَ فِي السُّجُودِ

أَيُّمَا امْرَأَةٍ نَكَحَتْ نَفْسَهَا بِغَيْرِ إِذْنٍ وَلِيَّهَا فَنِكَاحُهَا بَاطِلٌ

أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَهَرَ فِي صَلَاةِ الْكُسُوفِ بِقِرَاءَتِهِ، فَصَلَّى أَرْبَعَ رَكَعَاتٍ فِي رُكْعَتَيْنِ وَأَرْبَعَ سَجَدَاتٍ

اللَّهُمَّ عَجِّلْ لِمُنْفِقٍ خُلْفًا وَلِلْمُؤْمِسِكِ تَلْفًا

أَحْكَمَ عَلَى انكِ إِنْ اصْبَتَ فَلكَ عَشْرُ حَسَنَاتٍ وَإِنْ أَخْطَأْتَ فَلكَ حَسَنَةٌ

أَيُّ سَمَاءٍ تَظَلَّنِي وَأَيُّ أَرْضٍ تَقَلَّنِي إِذَا قَلْتَ فِي كِتَابِ اللَّهِ تَعَالَى مَا لَا عِلْمَ لِي بِهِ

أَنَّ النَّاسَ سَأَلُوا نَبِيَّ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى أَحْفُوهُ بِالْمَسْأَلَةِ. فَخَرَجَ ذَاتَ يَوْمٍ فَصَعِدَ الْمَنْبَرَ فَقَالَ سَلُونِي

لَا تَسْأَلُونِي عَنْ شَيْءٍ إِلَّا بَيَّنَّتُهُ لَكُمْ فَلَمَّا سَمِعَ ذَلِكَ الْقَوْمُ أَرْمَوْا وَرَهَبُوا أَنْ يَكُونَ بَيْنَ يَدِي أَمْرٌ قَدْ حَضَرَ قَالَ أُنْسٌ

فَجَعَلَتْ أَلْتَفَتْ يَمِينًا وَشِمَالًا فَإِذَا كُلُّ رَجُلٍ لَافَّ رَأْسَهُ فِي ثَوْبِهِ يَبْكِي. فَانْشَأَ رَجُلٌ مِنَ الْمَسْجِدِ كَانَ يُلَاحِظُ فَيُدْعَى

لغير أبيه فقال يا نبي الله من أبي ؟ قال أبوك خذافه ثم أنشأ عمر بن الخطاب رضي الله عنه
قال :رضينا بالله رباً وبالإسلام ديناً وبمحمد رسولاً عائداً بالله من سوء الفتن
إن الدين يسرٌ خير دينكم أيسره
اللهم علّمه الحكمة
اللهم فقهه في الدين وعلّمه التأويل
إن الجسد عليك حقا وإن لزوجك عليك حقا وإن لعينيك عليك حقا
اختلاف أمتي رحمة
أنت عتيق الله من النار
أن امرأة من جهينة جاءت إلى النبي صلى الله عليه وسلم فقالت إن أمي نذرت أن تحج فلم تحج حتى ماتت
أفأحج عنها قال نعم حجي عنها رأيت لو كان على أمك دين أكننت قاضية أفضوا الله فالله أحق بالوفاء
اللهم أيده بروح القدس
اللهم اجعله هاديا مهديا
اللهم اعز الإسلام بعمر بن الخطاب
إهتز عرش الرحمن لموت سعد بن معاذ
أقرأ أمتي أبي بن كعب
أم أيمن أمي بعد أمي
أفرضكم زيد
أن رجلاً أتى النبي صلى الله عليه وسلم فقال : يا رسول الله علّمني كلمات أعيش بهن ولا تكثر علي فأنسى،
فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم : لا تغضب
أن رسول الله صلى الله عليه وسلم مرّ برجلٍ من الأنصار وهو يعظ أخاه من الحياء فقال له رسول الله صلى الله
عليه وسلم دعه فإن الحياء من الإيمان
أن غيلان بن سلمة الثقفي أسلم وعنده عشر نسوة ، فأمره النبي صلى الله عليه وسلم أن يأخذ منهن أربعاً
إذا طلق الرجل امرأته ثلاثاً عند الأقراء أو طلقها ثلاثاً مبهمه لم تحل له حتى تنكح زوجاً غيره
أيما امرأة سألت زوجها الطلاق من غير بأسٍ فحرامٌ عليها رائحة الجنة
أتركوهم كما يدينون
أن النبي صلى الله عليه وسلم حبس رجلاً في ثهمة ثم خلى عنه
ألا أدلك على أكرم أخلاق الدنيا والآخرة أن تصل من قطعك وتعطيمن حرمك وأن تعفو عن ظلمك
إذا حكم الحاكم فاجتهد ثم أصاب ، فله أجران وإذا حكم فاجتهد ، ثم أخطأ ، فله أجر
إن المقسطين عند الله تعالى على منابرٍ من نورٍ على الذين يعدلون في حكمهم وأهليهم وما ولوا.
إنما أهلك الذين من قبلكم أنهم كانوا إذا سرق فيهم الشريف تركوه وإذا سرق فيهم الضعيف أقاموا عليه الحد.
إذا ابتلي أحدكم بالقضاء ، فليستو بينهم في الجلوس والنظر ، والإشارة ولا يرفع صوته على أحد الخصمين دون
الآخر

إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يُمْلِي لِلظَّالِمِ فَإِذَا أَخَذَهُ لَمْ يُفْلِتْهُ
 اتَّقُوا دَعْوَةَ الْمَظْلُومِ ، فَإِنَّهُ لَيْسَ بَيْنَهَا وَبَيْنَ اللَّهِ حِجَابٌ
 اتَّقُوا الظُّلْمَ ، فَإِنَّ الظُّلْمَ ظُلُمَاتٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ
 إِنَّمَا الْبَيْعُ عَنْ تَرَاضٍ
 اللَّهُمَّ هَذِهِ قِسْمَتِي فِيمَا أَمْلِكُ فَلَا تَلْمَنِي فِيمَا تَمْلِكُ وَلَا أَمْلِكُ
 أَتَى النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - رَجُلٌ يَشْكُو قَسْوَةَ قَلْبِهِ ، قَالَ : " أَتُحِبُّ أَنْ يَلِينَنَّ قَلْبُكَ وَتُذْرِكَ حَاجَتَكَ؟ أَرْحَمَ
 الْيَتِيمَ ، وَأَمْسَحَ رَأْسَهُ ، وَأَطْعَمَهُ مِنْ طَعَامِكَ ، يَلِينَنَّ قَلْبُكَ وَتُذْرِكَ حَاجَتَكَ
 أَذَلَّ اللَّهُ مَنْ أَذَلَّ نَفْسَهُ
 إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ ، وَإِنكُمْ تَخْتَصِمُونَ إِلَيَّ ، فَلَعَلَّ بَعْضَكُمْ أَنْ يَكُونَ أَحْنَبَ حَبَّتِهِ مِنْ بَعْضٍ ، فَأَقْضِي لَهُ عَلَى نَحْوِ مَا
 أَسْمَعُ مِنْهُ ، فَمَنْ قَضَيْتُ لِهَبْشِيِّ مِنْ حَقِّ أَخِيهِ ، فَلَا يَأْخُذَنَّ مِنْهُ شَيْئًا ، فَإِنَّمَا أَقْطَعُ لَهُ قِطْعَةً مِنْ النَّارِ
 إِنَّكَ أَنْ تَدَعَ وَرَثَتَكَ أَغْنِيَاءَ خَيْرٌ مِنْ أَنْ تَدْعَهُمْ عَالَةً يَتَكَفَّفُونَ النَّاسَ فِي أَيْدِيهِمْ
 أَعْطُوا الْأَجِيرَ أَجْرَهُ قَبْلَ أَنْ يَجِفَّ عِرْقُهُ
 أَقْرَبُوا الْقُرْآنَ فَلَا تَأْكُلُوا بِهِ
 إِذَا تَبِعَ أَحَدُكُمْ عَلَى مَلِيٍّ فَلْيَتَّبِعْ
 أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - بَعَثَ مَعَهُ بَدِينًا يَشْتَرِي لَهُ أَرْضِيَّةً فَأَشْتَرَاهَا بِدِينَارٍ وَبَاعَهَا بِدِينَارَيْنِ فَرَجَعَ
 فَأَشْتَرَى لَهُ أَرْضِيَّةً بِدِينَارٍ وَجَاءَ بِدِينَارٍ إِلَى النَّبِيِّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - فَتَصَدَّقَ بِهِ النَّبِيُّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ -
 وَدَعَا لَهُ أَنْ يُبَارَكَ لَهُ فِي تِجَارَتِهِ
 إِنَّ ابْنِي هَذَا السَّيِّدُ وَإِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى يُصَلِّحُ بِهِ بَيْنَ الْفِتْنَيْنِ
 أَبْغَضُ الْحَالِلِ إِلَى اللَّهِ الطَّلَاقُ
 إِنْ وَجِدْتُمْ فَلَانًا فَأَقْتُلُوهُ وَلَا تَحْرِقُوهُ فَإِنَّهُ لَا يَغْدُبُ بِالنَّارِ إِلَّا رَبُّ النَّارِ
 إِنَّهُ لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ إِلَّا نَفْسٌ مُسَلِّمَةٌ ، وَإِنَّ اللَّهَ لَيُؤَيِّدُ هَذَا الدِّينَ بِالرَّجُلِ الْفَاجِرِ
 إِنَّ اللَّهَ تَجَاوَزَ لِي عَنْ أُمَّتِي الْخَطَا وَالنَّسْيَانِ وَمَا اسْتَكْرَهُوا عَلَيْهِ
 أَنَا أَحَقُّ مَنْ وَفَى بِدِمَّتِهِ
 إِنَّ اللَّهَ كَتَبَ الْإِحْسَانَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ فَإِذَا قَتَلْتُمْ فَأَحْسِنُوا الْقِتْلَةَ
 يَاكُمْ وَالظَّنَّ فَإِنَّ الظَّنَّ أَكْذَبُ الْحَدِيثِ
 إِذَا أَبَقَ الْعَبْدُ إِلَى الشَّرِكِ فَقَدْ حَلَّ دَمُهُ
 أَنَا بَرِيءٌ مِنْ كُلِّ مُسْلِمٍ مُقِيمٍ بَيْنَ أَظْهُرِ الْمُشْرِكِينَ
 أَنَّ الْقَسَامَةَ كَانَتْ فِي الْجَاهِلِيَّةِ فَأَقْرَأَهَا رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - عَلَيَّ مَا كَانَتْ عَلَيْهِ فِي الْجَاهِلِيَّةِ وَقَضَى
 بِهَا بَيْنَ أَنَاسٍ مِنَ الْأَنْصَارِ فِي قَتِيلٍ ادَّعَوْهُ عَلَى يَهُودِ خَيْبَرَ
 إِذَا التَّقَى الْمُسْلِمَانِ بِسَيْفِيهِمَا فَفَقَتَلَ أَحَدُهُمَا صَاحِبَهُ
 فَالْقَاتِلُ وَالْمَقْتُولُ فِي النَّارِ قِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ هَذَا الْقَاتِلُ فَمَا بَالُ الْمَقْتُولِ قَالَ إِنَّهُ كَانَ حَرِيصًا عَلَى قَتْلِ صَاحِبِهِ .

الصَّبْرُ نِصْفُ الْإِيمَانِ

أول ما يَقْضِي بين الناس يوم الْقِيَامَةِ في الدَّمَاءِ
إِنَّ دِمَاءَكُمْ وَأَمْوَالَكُمْ وَأَعْرَاضَكُمْ وَأَبْشَارَكُمْ عَلَيْكُمْ حَرَامٌ
أَنْتَ وَمَالُكَ لِأَبِيكَ

إِذْرُؤُوا الْخُدُودَ بِالشُّبُهَاتِ

اجْتَنِبُوا الْخَمْرَ فَإِنَّهَا مِفْتَاحُ كُلِّ شَرٍّ

إِذَا قَالَ الرَّجُلُ لِلرَّجُلِ يَا مُحَمَّدُ فَاجْلِدُوهُ عِشْرِينَ

اللَّهُمَّ مَنْزِلِ الْكِتَابِ وَمَجْرِي السَّحَابِ وَهَازِمِ الْأَحْزَابِ أَهْزِمْهُمْ وَأَنْصِرْنَا عَلَيْهِمْ.

اتَّقُوا اللَّهَ فِيمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ

إِنْ إِخْوَانَكُمْ حَوْلَكُمْ جَعَلَهُمُ اللَّهُ تَحْتَ أَيْدِيكُمْ فَمَنْ كَانَ أَخُوهُ تَحْتَيْدِهِ، فَلْيُطْعِمِهِ مِمَّا يَأْكُلُ وَلْيَلْبِسْهُ مِمَّا يَلْبَسُ، وَلَا تُكِّ

لْفَوْهُمَ مَا يَغْلِبُهُمْ، فَإِنْ كَلَّفْتُمُوهُمْ مَا يَغْلِبُهُمْ فَأَعِينُوهُمْ

إِنَّ الصَّدَقَةَ لَا يَنْبَغِي لِأَلِ مُحَمَّدٍ أَنْهَا أَوْسَاخِ النَّاسِ

أَدَا أَمَانَةَ أَلِيٍّ مَنْ انْتَمَنَكَ وَلَا تُخُنْ مَنْ خَانَكَ

إِذَا كَانَتْ الْهَبَةُ لَذِي رَحِمٍ، لَمْ يَرْجِعْ مِنْهَا

إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى تَجَاوَزَ لِأُمَّتِي عَمَّا حَدَّثَتْ بِهِ أَنْفُسَهَا مَا لَمْ تُكَلِّمْ بِهِ أَوْتَعَمَلْ بِهِ.

إِذَا مَاتَ الْإِنْسَانُ انْقَطَعَ عَمَلُهُ إِلَّا مِنْ ثَلَاثَةٍ : مِنْ صَدَقَةٍ جَارِيَةٍ ، وَعِلْمٍ يُنْتَفَعُ بِهِ ، وَوَلَدٍ صَالِحٍ يَدْعُو لَهُ

اتَّقُوا اللَّهَ وَاعْدِلُوا بَيْنَ أَوْلَادِكُمْ

ارْحَمْ مَنْ فِي الْأَرْضِ يَرْحَمَكَ مَنْ فِي السَّمَاءِ

إِنَّمَا الطَّاعَةُ فِي الْمَعْرُوفِ

أَيُّمَا رَجُلٍ أُعْتِقَ أَمْرًا مُسْلِمًا اسْتَنْقَذَ اللَّهُ تَعَالَى بِكُلِّ عَضْوٍ مِنْهُ عُضْوًا مِنَ النَّارِ

احْفَظُونِي فِي ذِمَّتِي

اللَّهُ فِي عَوْنِ الْعَبْدِ مَا دَامَ الْعَبْدُ فِي عَوْنِ أَخِيهِ

احْتَرَسُوا مِنَ النَّاسِ بِسُوءِ الظَّنِّ

أَطْعِ الْأَمِيرَ وَإِنْ كَانَ عَبْدًا مُجْدَعًا

ب

الْبَيْئَةُ لِلْمُدَّعِي وَالْيَمِينُ عَلَى مَنْ أَنْكَرَ

الْبِكْرُ بِالْبِكْرِ جِلْدُ مَانَةٍ وَتَغْرِيْبُ عَامٍ

الْبَيْعَانُ بِالْخِيَارِ مَا لَمْ يَتَفَرَّقَا

بُعِثْتُ بِالْحَنْفِيَّةِ السَّمْحَةِ

بَعَثَنِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى الْيَمَنِ قَالَ : فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ تَبِعْتَنِي إِلَى قَوْمٍ أَسَنَ مِنِّي ، وَأَنَا حَدِيثٌ

لَا أَبْصِرُ الْقَضَاءَ ؟ قَالَ : فَوَضَعَ يَدَهُ عَلَى صَدْرِي وَقَالَ : اللَّهُمَّ ثَبِّتْ لِسَانَهُ ، وَاهْدِ قَلْبَهُ ، يَا عَلِيُّ ، إِذَا جَلَسَ إِلَيْكَ

الْخَصْمَانِ فَلَا تَقْضُ بَيْنَهُمَا حَتَّى تَسْمَعَ مِنَ الْآخِرِ كَمَا سَمِعْتَ مِنَ الْأَوَّلِ ، فَإِنَّكَ إِذَا فَعَلْتَ ذَلِكَ تَبَيَّنَ لَكَ الْقَضَاءُ قَالَ
فَمَا اخْتَلَفَ عَلَيَّ قِضَاءٌ بَعْدُ ، أَوْ مَا أَشْكَلَ عَلَيَّ قِضَاءٌ بَعْدُ

بَشَرُوا قَاتِلَ الزَّبِيرِ بِالنَّارِ

بِهَيْبَةٍ لَا يُعْقَلُ

ت

تَهَادَوْا فَإِنَّ الْهَدِيَّةَ تُذْهِبُ وَحَرَ الصَّدْرِ

التَّاجِرُ الْأَمِينُ مَعَ النَّبِيِّينَ وَالصَّادِقِينَ وَالشَّهَدَاءَ وَالصَّالِحِينَ

تَخْتَمُوا بِالْعَقِيقِ

تَهَادُوا فَإِنَّ الْهَدِيَّةَ تُذْهِبُ بِالضَّغَائِنِ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَدُ اللَّهِ مَعَ الْجَمَاعَةِ
التَّمْرُ بِالتَّمْرِ وَالْحِنْطَةُ بِالْحِنْطَةِ وَالشَّعِيرُ بِالشَّعِيرِ وَالْمِلْحُ بِالْمِلْحِ يَدَا بِيَدٍ فَمَنْ زَادَ أَوْ أَزَادَ فَقَدْ أَرَبَى إِلَّا مَا اخْتَلَفَتْ
أَلْوَانُهُ

تَزَوَّجُوا وَلَا تَطْلُقُوا فَإِنَّ اللَّهَ لَا يَحِبُّ الذَّوَاقِينَ وَلَا الذَّوَاقَاتِ

تَنَاحَكُوا تَكْثُرُوا فَإِنِّي أَبَاهِي بِكُمْ الْيَوْمَ الْقِيَامَةَ

تَصَدَّقْ بِأَصْلِهِ، لَا بِبَاعٍ وَلَا يَوْهَبُ وَلَا يورثُ، وَلَكِنْ يَنْفَقْتُمْرُهُ

تَتَكَافَأُ دِمَائُهُمْ وَأَمْوَالُهُمْ وَعَارِضُهُمْ وَهُمْ يَدْعُو عَلَى مَنْ سِوَاهُمْ

تَقْعُدُ إِحْدَيْهِنَّ فِي قَعْرِ بَيْتِهَا شَطْرَ دَهْرِهَا لَا تَصُومُ وَلَا تُصَلِّي

التَّاجِرُ الصَّدُوقُ تَحْتَ ظِلِّ الْعَرْشِ يَوْمَ الْفِتَامَةِ

ث

ثَلَاثٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ وَجَدَ حَلَاوَةَ الْإِيمَانِ : أَنْ يَكُونَ اللَّهُ وَرَسُولَهُ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِمَّا سِوَاهُمَا، وَأَنْ يُحِبَّ الْمَرْءَ لَا يُحِبُّهُ إِلَّا
لِلَّهِ، وَأَنْ يَكْرَهُ أَنْ يَعُودَ فِي الْكُفْرِ كَمَا يَكْرَهُ أَنْ يُقْدَفَ فِي النَّارِ

ج

جِنَايَةُ الْعُجَمَاءِ جُبَارٌ

الْجِهَادُ مَاضٍ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ

الْجَارُ أَحَقُّ بِصَفْبِهِ (بِسَفْبِهِ)

جَارِ الدَّارِ أَحَقُّ بِدَارِ الْجَارِ

الْجَارُ ثُمَّ الدَّارُ

جَاءَ بِلَالٌ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِتَمْرٍ بَرْنِيٍّ فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ أَيْنَ هَذَا قَالَ بِلَالٌ كَانَ
عِنْدَنَا تَمْرٌ رَدِيٌّ فَبِعْتُ مِنْهُ صَاعَيْنِ بِصَاعٍ لِنُطْعِمَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عِنْدَ

ذَلِكَ أَوْهٌ أَوْهٌ عَيْنُ الرَّبِّ عَيْنُ الرَّبِّ لَا تَفْعَلْ وَلَكِنْ إِذَا أَرَدْتَ أَنْ تَشْتَرِيَ فَبِعِ التَّمْرَ بِبَيْعِ آخَرَ ثُمَّ اشْتَرِهِ

الْجَارُ أَرَبْعُونَ دَارًا

ح

حرمة مال الإنسان كحرمة دمه

حَدَّثَنَا جَرِيرُ بْنُ عَبْدِ الْحَمِيدِ , عَنْ حَجَّاجٍ , عَنْ أَبِي هَانِيٍّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : مَنْ نَظَرَ إِلَى

فَرْجِ امْرَأَةٍ لَمْ تَحِلَّ لَهُ أُمَّهَا وَلَا ابْنَتُهَا

الحلال بين والحرام بين وبين ذلك أمور مشتهيات

حدثنا تميم بن المنتصر قال، أخبرنا إسحاق الأزرق، عن شريك، عن أشعث بن سوار، عن الحسن، عن جابر

بن عبد الله قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : نتزوج نساء أهل الكتاب ولا يتزوجون نساءنا

خ

خُدُوا مَا وَجَدْتُمْ، وَلَيْسَ لَكُمْ إِلَّا ذَلِكَ

الْخِرَاجُ بِالضَّمَانِ

خِيَارُكُمْ أَحْسَنُكُمْ قَضَاءً

خَيْرُ الْمَالِ مَا انْفَقَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ

الخيئل مغفود في نواصيها الخير واهلها معانئون عليها والمنفق عليها كالباسط يده بالصدقة

خطب بلال رضي الله عنه إلى قوم من العرب فقال له رسول الله صلى الله عليه وسلم : قل لهم إن رسول الله

صلى الله عليه وسلم يأمركم أن تزوجوني

خياركم أطولكم أعمارا وأحسنكم أعمالاً

الخير عادة والشر لُجاجة ومن يرد الله به خيرا يفقهه في الدين

د

ذُمَّ عَلَى صَوْمِكَ إِنَّمَا أَطْعَمَكَ اللَّهُ وَسَقَاكَ

ر

رَفَعُ الْقَلَمِ عَنِ الصَّبِيِّ حَتَّى يَبْلُغَ وَ عَنِ الْمَجْنُونِ حَتَّى يَفْقَهُ

رَجُلٌ تَصَدَّقَ بِصَدَقَةٍ أَخْفَاهَا لَا تَعْلَمَ يَمِينُهُ مَا تُنْفِقُ شِمَالُهُ

رُمِيَ أَبِي يَوْمَ الْأَخْزَابِ عَلَى أَكْحَلِهِ

ريح الولد من ريح الجنة

ز

الزَّعِيمُ غَارِمٌ

س

سفيان بن أبي زهير أنه قال: سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول: "تُفْتَحُ الْيَمَنُ، فَيَأْتِي قَوْمَ بَيْسُونَ،

فِيَتَحْمَلُونَ بِأَهْلِيهِمْ وَمَنْ أَطَاعَهُمْ، وَالْمَدِينَةُ خَيْرٌ لَهُمْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ، وَتُفْتَحُ الشَّامُ، فَيَأْتِي قَوْمَ بَيْسُونَ، فَيَتَحْمَلُونَ

بأهلهم ومن أطاعهم، والمدينة خير لهم لو كانوا يعلمون، وتفتح العراق فيأتي قوم يبسون، فيتحملون بأهلهم ومن أطاعهم، والمدينة خير لهم لو كانوا يعلمون".

سَعِيدُ بْنُ يَسَارٍ يَقُولُ سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَمْرٌ بِقَرْيَةٍ تَأْكُلُ الْفَرَى يَقُولُونَ يَثْرِبُ وَهِيَ الْمَدِينَةُ تَنْفِي النَّاسَ كَمَا يَنْفِي الْكَبِيرُ حَبَثَ الْحَدِيدِ سَوُوا بَيْنَ أَوْلَادِكُمْ فِي الْعَطِيَّةِ وَلَوْ كُنْتُ مَوْثِرًا لِأَحَدٍ لَأَثَرْتُ النِّسَاءَ عَلَى الرَّجَالِ السُّلْطَانُ وَلِيٌّ مِنْ لَّا وَلِيٍّ لَهُ

سَبَابُ الْمُسْلِمِ فَسُوقٌ وَقِتَالُهُ كُفْرٌ وَحُرْمَةُ مَالِهِ كَحُرْمَةِ دَمِهِ

السَّاكِتُ عَنِ الْحَقِّ شَيْطَانٌ أُخْرَسَ

سَأَلْتُ رَبِّي أَنْ لَا يَجْتَمِعَ أُمَّتِي عَلَى الضَّلَالَةِ فَأَعْطَانِيهِ

ش

شريكه أحق به

الشُّفْعَةُ فِي كُلِّ مَا لَمْ يُقَسِّمْ، فَإِذَا وَقَعَتِ الْحُدُودُ، وَصُرِّفَتِ الطَّرِيقُ، فَلَا شُفْعَةَ

الشَّرِيكَ شَفِيعَ وَالشُّفْعَةُ فِي كُلِّ شَيْءٍ

الشُّفْعَةُ فِي كُلِّ رُبْعٍ أَوْ عَقَارٍ

ص

الصَّدَقَةُ عَلَى الْمَسْكِينِ صَدَقَةٌ وَعَلَى ذِي الرَّحِمِ ثِنْتَانِ : صَدَقَةٌ وَصِلَةٌ

الصَّدَقَةُ تُطْفِئُ غَضَبَ الرَّبِّ وَتُدْفَعُ مِيتَةَ السُّوءِ

الصِّلْحُ سَيِّدُ الْأَحْكَامِ

الصَّيْدُ لِمَنْ أَخَذَهُ

الصَّدَقَةُ عَنِ ظَهْرِ غَنِيِّ

صَلُّوا كَمَا رَأَيْتُمُونِي أُصَلِّي

ط - ظ

طَلَّقَ زَكَاةَ امْرَأَتِهِ ثَلَاثًا فِي مَجْلِسٍ وَاحِدٍ فَحَزِنَ عَلَيْهَا حُزْنًا شَدِيدًا فَسَأَلَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - كَيْفَ

طَلَّقْتَهَا؟. قَالَ : طَلَّقْتُهَا ثَلَاثًا فَقَالَ : فِي مَجْلِسٍ وَاحِدٍ. قَالَ : نَعَمْ قَالَ : فَإِنَّهَا تَلِكِ وَاحِدَةٌ فَأَرْجِعْهَا إِنْ شِئْتَ

الظَّالِمِ لَا يُظْلَمُ

ع - غ

عِبَادَةُ سَاعَةٍ مِنَ الْمَلِكِ الْعَادِلِ تَعْدِلُ عِبَادَةَ سَبْعِينَ سَنَةً مِنْ غَيْرِهِ

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ هُنَذَا أُمُّ مُعَاوِيَةَ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ أَبَا سُفْيَانَ رَجُلٌ شَحِيحٌ فَهَلْ

عَلَيَّ جُنَاحٌ أَنْ أَخَذُ مِنْ مَالِهِ سِرًّا قَالَ خُذِي أَنْتِ وَبَنُوكِ مَا يَكْفِيكِ بِالْمَعْرُوفِ

عَمَلُ الرَّجُلِ بِيَدِهِ وَكُلُّ بَيْعٍ مَبْرُورٍ

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اشْتَرَى مِنْ يَهُودِيٍّ طَعَامًا إِلَى أَجْلِ وَرَهْنَهُ دِرْعَةً

عَلَى الْيَدِ مَا أَخَذْتُ حَتَّى تُؤَدِّيَهُ

العائد في هبته كالعائد في قبينه

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ رَجُلًا لَزِمَ غَرِيمًا لَهُ بَعْشَرَةٌ دَنَابِيرَ فَقَالَ وَاللَّهِ لَا أَفَارُقُكَ حَتَّى تَفْضِيَنِي أَوْ تَأْتِيَنِي بِحَمِيلٍ فَتَحْمَلَ بِهَا النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - فَأَتَاهُ بِقَدَرٍ مَا وَعَدَهُ فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - مِنْ أَيْنَ أَصَبْتَ هَذَا الذَّهَبَ قَالَ مِنْ مَعْدِنٍ. قَالَ « لَا حَاجَةَ لَنَا فِيهَا وَلَيْسَ فِيهَا خَيْرٌ فَقَضَاهَا عَنْهُ رَسُولُ اللَّهِ

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ حِينَ تَوَفَّى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَرَادَ نَسَاوَهُ أَنْ يَبْعَثَنَ عَثْمَانَ بْنَ عَفَّانٍ إِلَى أَبِي بَكْرٍ يَسْأَلُهُ مِيرَاثَهُنَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقُلْتُ لَهُنَّ أَلَيْسَ قَدْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَحْنُ مَعَاشِرُ الْأَنْبِيَاءِ لَا نُورِثُ مَا تَرَكَنَاهُ فَهُوَ صَدَقَةٌ

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ فِي رَجُلٍ تَزَوَّجَ امْرَأَةً، فَمَاتَ عَنْهَا وَلَمْ يَدْخُلْ بِهَا، وَلَمْ يَفْرِضْ لَهَا، قَالَ: «لَهَا الصَّدَاقُ، وَعَلَيْهَا الْعِدَّةُ، وَلَهَا الْمِيرَاثُ فَقَالَ مَعْقِلُ بْنُ سِنَانٍ: شَهِدْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَضَى بِهِ فِي بَرُوعِ بِنْتِ وَاشِقِ

عَنْ نَعِيمِ الْمَجْمَرِ قَالَ : صَلَّيْتُ وَرَاءَ أَبِي هُرَيْرَةَ فَقَرَأَ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ثُمَّ قَرَأَ بِأَمِّ الْقُرْآنِ حَتَّى إِذَا بَلَغَ {غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ} فَقَالَ آمِينَ فَقَالَ النَّاسُ آمِينَ وَيَقُولُ كَلِمًا سَجَدَ اللَّهُ أَكْبَرَ وَإِذَا قَامَ مِنَ الْجُلُوسِ فِي الْاِثْنَتَيْنِ قَالَ اللَّهُ أَكْبَرَ وَإِذَا سَلَّمَ قَالَ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ إِنِّي لِأَشْبَهُكُمْ صَلَاةَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

عَلَيْكُمْ بِالسَّوَادِ الْأَعْظَمِ

عَنْ النُّعْمَانَ بْنِ بَشِيرٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: " إِذَا حَسَفَتِ الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ، فَصَلُّوا كَأَخَذْتِ صَلَاةَ صَلَّيْتُمُوهَا مِنَ الْمَكْتُوبَةِ

عَنْ مَسْرُوقٍ قَالَ دُكِرَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْعُودٍ عِنْدَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو فَقَالَ ذَلِكَ رَجُلٌ لَا أَرَاهُ أَحَبُّهُ سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ خُذُوا الْقُرْآنَ مِنْ أَرْبَعَةِ مِنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ فَبَدَأَ بِهِ وَسَالِمٍ مَوْلَى أَبِي حُدَيْفَةَ وَمَعَادٍ بْنِ جَبَلٍ وَأَبِي بِنِ كَعْبٍ

عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَوْفٍ أَمِينٌ فِي السَّمَاءِ، أَمِينٌ فِي الْأَرْضِ

عُقُولُ أَرْزُلُهَا بَارِيهَا

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ شَهِدْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ لِرَجُلٍ مِمَّنْ يَدْعِي الْإِسْلَامَ هَذَا مِنْ أَهْلِ النَّارِ فَلَمَّا حَضَرَ الْقِتَالُ قَاتَلَ الرَّجُلُ قِتَالًا شَدِيدًا فَأَصَابَتْهُ جِرَاحَةٌ فَقِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ الَّذِي قُلْتَ لَهُ إِنَّهُ مِنْ أَهْلِ النَّارِ فَإِنَّهُ قَدْ قَاتَلَ الْيَوْمَ قِتَالًا شَدِيدًا وَقَدْ مَاتَ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى النَّارِ قَالَ فَكَأَدَ بَعْضُ النَّاسِ أَنْ يَرْتَابَ فَبَيَّنَمَا هُمْ عَلَى ذَلِكَ إِذْ قِيلَ إِنَّهُ لَمْ يَمُتْ وَلَكِنْ بِهِ جِرَاحٌ شَدِيدٌ فَلَمَّا كَانَ مِنَ اللَّيْلِ لَمْ يَصْبِرْ عَلَى الْجِرَاحِ فَقَتَلَ نَفْسَهُ فَأَخْبَرَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِذَلِكَ فَقَالَ اللَّهُ أَكْبَرُ أَشْهَدُ أَنِّي عَبْدُ اللَّهِ وَرَسُولُهُ ثُمَّ أَمَرَ بِإِلَاقَةِ قَتْلِهِ بِالنَّاسِ إِنَّهُ لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ إِلَّا نَفْسٌ مُسْلِمَةٌ وَإِنَّ اللَّهَ لَيُؤَيِّدُ هَذَا الدِّينَ بِالرَّجُلِ الْفَاجِرِ

عَنْ الْمُغِيرَةَ بْنِ شُعْبَةَ أَنَّ امْرَأَتَيْنِ كَانَتَا تَحْتَ رَجُلٍ مِنْ هُدَيْلٍ فَضَرَبَتْ إِحْدَاهُمَا الْأُخْرَى بِعَمُودٍ فَقَتَلَتْهَا وَجَنَّبَتْهَا فَاخْتَصَمُوا إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - فَقَالَ أَحَدُ الرَّجُلَيْنِ كَيْفَ نَدَى مَنْ لَا صَاحَ وَلَا أَكَلَ وَلَا شَرِبَ وَلَا اسْتَهَلَ. فَقَالَ أَسْجَعُ كَسَجَعَ الْأَعْرَابِ. وَقَضَى فِيهِ بِعُرَّةٍ وَجَعَلَهُ عَلَى عَاقِلَةِ الْمَرْأَةِ

عَنْ الْمُعْرُورِ بْنِ سُوَيْدٍ قَالَ دَخَلْنَا عَلَى أَبِي دَرٍّ بِالرَّبْدَةِ فَأَدَا عَلَيْهِ بُرْدًا وَعَلَى غُلَامِهِ مِثْلَهُ فَعَلْنَا يَا أَبَا دَرٍّ لَوْ أَخَذْتَ بُرْدَ غُلَامِكَ إِلَى بُرْدِكَ فَكَانَتْ حُلَّةً وَكَسَوْتَهُ ثَوْبًا غَيْرَهُ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يَقُولُ إِخْوَانُكُمْ

جَعَلَهُمُ اللَّهُ تَحْتَ أَيْدِيكُمْ فَمَنْ كَانَ أَخُوهُ تَحْتَ يَدَيْهِ فَلْيُطْعِمْهُ مِمَّا يَأْكُلُ وَلْيَكْسُئْهُ مِمَّا يَلْبَسُ وَلَا يُكَلِّفْهُ مَا يَغْلِبُهُ فَإِنَّ كَلْفَهُ مَا يَغْلِبُهُ فَلْيُعْنَهُ

عن ابن عباس ، قَالَ : كَانَ الطَّلَاقُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - وَأَبِي بَكْرٍ وَسِتِّينَ مِنْ خِلَافَةِ عُمَرَ طَلَاقُ الثَّلَاثِ وَاحِدَةً ، فَقَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ : إِنَّ النَّاسَ قَدْ اسْتَعْجَلُوا فِي أَمْرِ كَانَتْ لَهُمْ فِيهِ أَنَاةٌ ، فَلَوْ أَمْضَيْنَاهُ عَلَيْهِمْ فَأَمْضَاهُ عَلَيْهِمْ

عَنْ الْمَعْرُورِ قَالَ لَقِيتُ أَبَا ذَرٍّ بِالرَّبِذَةِ وَعَلَيْهِ خُلَّةٌ وَعَلَى غُلَامِهِ خُلَّةٌ فَسَأَلْتُهُ عَنْ ذَلِكَ فَقَالَ إِنِّي سَابَبْتُ رَجُلًا فَعَيَّرْتُهُ بِأَمِّهِ فَقَالَ لِي النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَا أَبَا ذَرٍّ أَعَيَّرْتَهُ بِأَمِّهِ إِنَّكَ امْرُؤٌ فِيكَ جَاهِلِيَّةٌ إِخْوَانُكُمْ حَوْلَكُمْ جَعَلَهُمُ اللَّهُ تَحْتَ أَيْدِيكُمْ فَمَنْ كَانَ أَخُوهُ تَحْتَ يَدِهِ فَلْيُطْعِمْهُ مِمَّا يَأْكُلُ وَلْيَلْبَسْهُ مِمَّا يَلْبَسُ وَلَا تُكَلِّفُوهُمْ مَا يَغْلِبُهُمْ فَإِنْ كَلَّفْتُمُوهُمْ فَأَعِينُوهُمْ

عَنْ أَبِي أَيُّوبَ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ مَنْ فَرَّقَ بَيْنَ الْوَالِدَةِ وَوَلَدِهَا فَرَّقَ اللَّهُ بَيْنَهُ وَبَيْنَ أَحِبَّتَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

علامة المنافق ثلاثة : إذا حدث كذب ، وإذا وعد خلف وإذا أتمن خان العارية مضمونة

عن علي عليه السلام قال كان آخر كلام رسول الله صلى الله عليه وسلم " الصلاة الصلاة اتقوا الله فيما ملكت أيمانكم

عَذَّبَتْ امْرَأَةً فِي هَرَّةٍ سَجَنَتْهَا حَتَّى مَاتَتْ ، فَدَخَلَتْ فِيهَا النَّارُ

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يَقُولُ حِينَ نَزَلَتْ آيَةُ الْمُتَلَاعِنِينَ « أَيُّمَا امْرَأَةٍ أَدْخَلْتُ عَلَى قَوْمٍ مِنْ لَيْسَ مِنْهُمْ فَلَيْسَتْ مِنْ اللَّهِ فِي شَيْءٍ وَلَنْ يُدْخِلَهَا اللَّهُ جَنَّتَهُ وَأَيُّمَا رَجُلٍ جَحَدَ وَوَلَدَهُ وَهُوَ يَنْظُرُ إِلَيْهِ اخْتَجَبَ اللَّهُ مِنْهُ وَفَضَحَهُ عَلَى رُءُوسِ الْأُولَيْنِ وَالْآخِرِينَ

غَفَرَ لَامْرَأَةٍ مُومِسَةٍ ، مَرَّتْ بِكَلْبٍ عَلَى رَأْسِ رَكِيٍّ يَلْهَثُ ، كَادَ يَقْتُلُهَا الْعَطَشُ ، فَنَزَعَتْ حُفَّهَا فَأَوْتَقَتْهُ بِخِمَارِهَا

ف

فَرَّ مِنَ الْمَجْدُومِ فِرَارِكِ مِنَ الْأَسَدِ

فَنَزَعَتْ لَهُ الْمَاءَ ، فَغَفَرَ لَهَا بِذَلِكَ

فَأَفْضُوا فَإِنَّهُ أَعْظَمُ بَرَكَةٍ

فَاعْطِ كُلَّ ذِي حَقٍّ حَقَّهُ

فِي الْغُيُودِ وَقَاءً لَا عَدْرٌ

فَإِذَا قَالُوا عَصَمُوا مِنِّي دِمَائِهِمْ وَأَمْوَالِهِمْ

فَلْيَكْفُرْ عَنِ يَمِينِهِ ثُمَّ لِيَأْتِ

فَرَيْشٌ بَعْضُهُمْ أَكْفَاءٌ بَعْضٌ ، بَطْنٌ بِبَطْنٍ ، وَالْعَرَبُ بَعْضُهُمْ أَكْفَاءٌ لِبَعْضٍ ، قَبِيلَةٌ بِقَبِيلَةٍ ، وَالْمَوَالِي بَعْضُهُمْ أَكْفَاءٌ

لِبَعْضٍ ، رَجُلٌ بِرَجُلٍ

ق

قَالَ رَجُلٌ عِنْدَ أَبِي هُرَيْرَةَ : إِنَّ الظَّالِمَ لَا يَظْلِمُ إِلَّا نَفْسَهُ ، فَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ : كَذَبْتَ وَالَّذِي نَفْسُ أَبِي هُرَيْرَةَ بِيَدِهِ
إِنَّ الخُبَارِيَّ لَتَمُوتَ فِي وَخْرِهَا مِنْ ظَلَمِ الظَّالِمِ
قَالَ الحَقُّ وَإِلَّا فَاسْكُتْ

قال عمر رضي الله عنه : رُدُّوا الخِصْمَ حَتَّى يَصْطَلِحُوا ، فَإِنَّ فَصْلَ القَضَاءِ يُحْدِثُ بَيْنَ القَوْمِ الضَّغَائِنَ
القَضَاءُ بِالحَقِّ مِنْ أَقْوَى الفَرَائِضِ

القَضَاءُ ثَلَاثَةٌ وَاحِدٌ فِي الجَنَّةِ وَاثْنَانِ فِي النَّارِ فَأَمَّا الَّذِي فِي الجَنَّةِ فَرَجُلٌ عَرَفَ الحَقَّ فَقَضَى بِهِ وَرَجُلٌ عَرَفَ
الحَقَّ فَجَارَ فِي الحُكْمِ فَهُوَ فِي النَّارِ وَرَجُلٌ قَضَى لِلنَّاسِ عَلَى جَهْلٍ فَهُوَ فِي النَّارِ
قَتَلَ الْمُؤْمِنَ أَعْظَمَ عِنْدَ اللَّهِ مِنْ زَوَالِ الدُّنْيَا

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ مِنْ أَمَنِ النَّاسِ عَلَيَّ فِي صُحْبَتِهِ وَمَالِهِ أَبَا بَكْرٍ وَلَوْ كُنْتُ مُتَّخِذًا خَلِيلًا غَيْرَ
رَبِّي لَاتَّخَذْتُ أَبَا بَكْرٍ وَلَكِنْ أَخُوهُ الْإِسْلَامَ وَمَوَدَّتُهُ لَا يَبْقَيْنَ فِي الْمَسْجِدِ بَابٌ إِلَّا سُدَّ إِلَّا بَابَ أَبِي بَكْرٍ
قَالَتْ فَاطِمَةُ بِنْتُ قَيْسٍ طَلَّقَنِي زَوْجِي عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثَلَاثًا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : لَا سُنَّيَ لَكَ وَلَا نَفَقَةَ .

ك

كُلُّ مُسْكِرٍ خَمْرٌ وَكُلُّ خَمْرٍ حَرَامٌ
كُنْتُ نَهَيْتُكُمْ عَنْ زِيَارَةِ القُبُورِ إِلَّا فَرَّوْهَا
كُلُّكُمْ رَاعٍ وَكُلُّكُمْ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ
كَانَ المَاءُ مِنَ المَاءِ رُخْصَةً فِي أَوَّلِ الْإِسْلَامِ ثُمَّ أَمَرَ بِالعَسَلِ
كُلُّ مَعْرُوفٍ صَدَقَةٌ

كَيْفَ لَا أَعْرِفُكَ وَكُنْتَ خَيْرَ شَرِيكِ لِأَتَدَارِي وَلَا تَمَارِي
كَفَى بِكَ إِتْمَانًا أَنْ لَا تَزَالَ مَخَاصِمًا

الكبائر : الإِشْرَاكُ بِاللَّهِ ، وَعَقُوقُ الوَالِدَيْنِ ، وَقَتْلُ النَّفْسِ ، وَالْيَمِينُ العَمُوسُ

ل – لا

لَا نِكَاحَ إِلَّا بِوَالِيٍّ
لَيْسَ عَلَى المُسْلِمِ جَزِيَّةٌ
لِصَاحِبِ الحَقِّ اليَدُ وَاللِّسَانُ
لِي الوَاجِدِ ظَلَمٌ يُحِلُّ عَرَضَهُ وَعَقُوبَتَهُ
لَا يُحِلُّ مَالٌ أَمْرِي إِلَّا بِطَيْبِ نَفْسٍ مِنْهُ
لَيْسَ عَلَى المُسْتَعِيرِ غَيْرُ المَغْلِ ضَمَانٌ وَلَا عَلَى المُسْتَوْدِعِ غَيْرُ المَغْلِ ضَمَانٌ
لَا يَدْخُلُ هَذَا بَيْتَ قَوْمٍ إِلَّا أَدْخَلَهُ الذَّلَّ
لَيْسَ لِعِرْقِ ظَالِمٍ حَقٌّ

لا وصية لقاتل

لا ترتكبوا ما ارتكبت اليهود فتستحلوا محارم الله بأدنى الحيل

لن تزول قدما شاهد الزور حتى يوجب الله له النار

لا يأخذن أحدكم متاع أخيه جاداً ولا لاعباً وإذا أخذ أحدكم عصا أخيه فليردها عليه

لن يفلح قوم ولوا أمرهم امرأة

لا قطع فيما دون عشرة دراهم

لا يقفن أحدكم موقفاً يقتل فيه رجل ظلماً، فإن اللعنة تنزل على من حضر حين لم يدفعوا عنه، ولا يقفن 229-

أحد منكم موقفاً يضرب فيه أحد ظلماً، فإن اللعنة تنزل على من حضره حين لم يدفعوا عنه

لا يقاد والد بولده

لا يقتل مؤمن بكافر ولا ذوعهد في عهده

لا يقتل حرٌ بعبد

لا تعذبوا عباد الله

لا قود إلا بالسيف

لا تزال أمتي بخير ما لم يفش فيهم ولد الزنا فإذا فشا فيهم ولد الزنا أو شك أن يعمهم الله بعقاب.

لا يجلد أحد فوق عشر جلدات إلا في حد من حدود الله تعالى

لا تجوز الهبة إلا مقبوضة

لا ضمان على مؤتمن

لا حبس عن فرائض الله

لا يحل لأحد يهب لأحد هبة ثم يعود فيها إلا الوالد

لا يحتكر إلا خاطئ

لا تسعروا فإن الله المسعر القابض الباسط

لا يبيع في سوقنا إلا من قد تفقه في الدين

لا تقتلوا امرأة ولا وليد

لا يدخل الجنة بخيل ولا خب ولا خائن ولا سيئ الملكة

لا يحرم الحرام الحلال

لعن الله المحلل والمحلل له

لا تغالوا بصداق النساء فإنها لو كانت مكرمة في الدنيا أو تقوى عند الله كان الي بها رسول الله صلى الله عليه

وسلم

لا عدوى ولا طيرة ولا هامة ولا صفر

لا تتخذوا شيناً فيه الروح غرضاً

لاميراث لقاتل

لو أن أهل السماء والأرض اشتركوا في دم مؤمن لأكبههم الله تعالى في النار

لا تُرَضِعُوا أَوْلَادَكُمْ بِلَبَنِ الْحَمَقَاءِ اللَّبَنِ يُوَثِّرُ
لا يَكُونُ الْمُؤْمِنُ مُؤْمِنًا حَتَّى يَرْضَى لِأَخِيهِ مَا يَرْضَى لِنَفْسِهِ
لا تَسْبُوا قَرِيشًا فَإِنَّ عَالَمَهَا يَمَلَأُ الْأَرْضَ عِلْمًا
لا تَذْكُرُوا مَوْتًا كَمَا لَا يَخْبِرُ
لا يُزَوِّجُ النِّسَاءَ إِلَّا الْأَوْلِيَاءَ وَلَا يُزَوِّجُهُنَّ إِلَّا الْأَكْفَاءَ
لَتُؤَدَّنَ الْحَقُوقُ إِلَى أَهْلِهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، حَتَّى يُقَادَ لِلشَّاةِ الْجَلْحَاءِ مِنَ الشَّاةِ الْقَرْنََاءِ ، تَنْطَحُهَا
لا يَرِثُ الْمُسْلِمُ الْكَافِرَ وَلَا الْكَافِرُ الْمُسْلِمَ
لا تَبَاغُضُوا وَلَا تَحَاسَدُوا وَلَا تَدَابَرُوا وَكُونُوا عِبَادَ اللَّهِ إِخْوَانًا وَلَا يَحِلُّ لِمُسْلِمٍ أَنْ يَهْجُرَ إِخَاهُ فَوْقَ ثَلَاثِ لَيَالٍ
لا ضَرَرَ وَلَا ضِرَارَ فِي الْإِسْلَامِ
لا سَبَقَ إِلَّا فِي خُفٍّ أَوْ حَافِرٍ أَوْ نَصْلِ أَوْ جَنَاحٍ
لَمْ يَزَلْ أَمْرُ بَيْتِي إِسْرَائِيلَ مُسْتَقِيمًا حَتَّى كَثُرَتْ فِيهِمْ أَوْلَادُ السَّبَايَا فَقَاسُوا مَا لَمْ يَكُنْ بِمَا قَدْ كَانَ فَضَلُّوا وَأَضَلُّوا
لِكُلِّ أُمَّةٍ أَمِينٌ وَأَمِينُ هَذِهِ الْأُمَّةِ أَبُو عُبَيْدَةَ
لا تَجْتَمِعُ أُمَّتِي عَلَى الضَّلَالَةِ
لكل نبي حواري وحواري الزبير
لا تقضي القاضي بين اثنين وهو غضبان
لا يقضي لأحد الخصمين حتى تسمع من الآخر
لعن الله الرأشي والمرتشي في الحكم

م

من شهد له خزيمة فحسبه
من ولي من أمر المسلمين شيئا فولى رجلا وهو يجد أصلح للمسلمين منه فقد خان الله ورسوله والمؤمنين
موتوا قبل أن تموتوا
ما رآه المسلمون حسنا فهو عند الله حسن
من بدل دينه فاقتلوه
من ضحك منكم فهقهة فليعد الوضوء والصلاة
من أقام الصلاة، وآتى الزكاة، وحج البيت، وصام رمضان، وقرأ الضيف، دخل الجنة
ما قبض النبي صلى الله عليه وسلم حتى أباح الله له من النساء ما شاء
من كذب علي متعمدا فليتبوأ مقعده من النار
من حسن الإسلام المرء تركه مالا يعنيه
من قتل معاهدا لم يرح راحة الجنة وإن ريحها يوجد من مسيرة أربعين عاما
من قتل له قتيل فهو بخير النظرين: إما يودي وإما يقاد
من اشترك بشطر كلمة جاء يوم القيامة مكتوب بين عينيه آيس من رحمة الله

ما عَفَا رَجُلٌ عَن مُّظَلِّمَةٍ إِلَّا زَادَهُ اللَّهُ بِهَا عِزًّا
 مَنْ قَتَلَ دُونَ مَالِهِ فَهُوَ عِنْدَ اللَّهِ شَهِيدٌ وَمَنْ قَتَلَ دُونَ دَمِهِ فَهُوَ شَهِيدٌ وَمَنْ قَتَلَ دُونَ دِينِهِ فَهُوَ شَهِيدٌ وَمَنْ قَتَلَ
 دُونَ أَهْلِهِ فَهُوَ شَهِيدٌ
 ما أَسْكَرَ كَثِيرُهُ فَقَلِيلُهُ حَرَامٌ
 مُرُوا صِبْيَانَكُمْ بِالصَّلَاةِ إِذَا بَلَغُوا سَبْعًا وَأَضْرِبُوهُمْ عَلَيْهَا إِذَا بَلَغُوا عَشْرًا وَفَرَّقُوا بَيْنَهُمْ فِي الْمَضَاجِعِ
 مَنْ رَأَى مِنْكُمْ مُنْكَرًا فَلْيُغَيِّرْهُ بِيَدِهِ فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِلِسَانِهِ
 الْمُسْلِمُونَ تَتَكَافَأُ دِمَاؤُهُمْ وَيَسْعَى بِذِمَّتِهِمْ أَذْنَاهُمْ
 الْمُسْلِمُونَ عِنْدَ شُرُوطِهِمْ
 المسلمون أخوة لا فضل لأحد على أحد إلا بالتقوى
 مَنْ فَسَدَ إِمْرَأَةٌ عَلَى زَوْجِهَا فَلَيْسَ مِنَّا
 مَنْ حَلَفَ ثُمَّ قَالَ: إِنْ شَاءَ اللَّهُ فَقَدْ أُسْتُنْتِنِي
 ما من مسلم يَغْرُسُ عَرَسًا أَوْ يَزْرَعُ زَرْعًا فَيَأْكُلُ مِنْهُ طَيْرٌ أَوْ إِنْسَانٌ إِلَّا كَانَ لَهُ صَدَقَةٌ
 مَطْلُ الْعَنِيِّ ظُلْمٌ وَمَنْ أَحْيَلَ عَلَى مَلِيٍّ فَلْيَتَّبِعْ
 مَنْ ادَّعَى مَا لَيْسَ لَهُ فَلَيْسَ مِنَّا وَلْيَتَّبِعُوا مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ
 ما حقُّ امرئٍ مُّسْلِمٍ عِنْدَهُ شَيْءٌ يُوَصِّي فِيهِ أَنْ يَبِيَّتَ لَيْلَتَيْنِ إِلَّا وَوَصِيَّتُهُ مَكْتُوبَةٌ عِنْدَهُ
 مَنْ أُعْطِيَ عَطَاءً فَوَجَدَ فَلَيجزِ بِهِ ، فَإِنْ لَمْ يَجِدْ فَلْيَتَّبِعْ بِهِ ، فَمَنْ أَتَّسَبَهَ فَقَدْ شَكَرَهُ ، وَمَنْ كَتَمَهُ فَقَدْ كَفَرَهُ .
 مَنْ أَصَابَ الْعَجَمَاءَ غَرِيمٌ
 مَنْ أَقَالَ مُسْلِمًا عَثْرَتَهُ أَقَالَهُ اللَّهُ عَثْرَتَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ
 مَنْ اتَّبَعَ الصَّيْدَ فَقَدْ غَفَلَ
 مَنْ اسْتَأْجَرَ أَجِيرًا فَلْيُعَلِّمَهُ أَجْرَتَهُ
 مَنْ احْتَارَ شَيْئًا عَشَرَ سِنِينَ فَهُوَ لَهُ
 مَنْ غَضِبَ شَبِيرًا مِنَ الْأَرْضِ طَوَّقَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنْ سَبْعِ أَرْضِينَ
 مَنْ أَحْيَا أَرْضًا مَيِّتَةً فَهِيَ لَهُ
 مَنْ كَانَ حَالِفًا فَلَا يَحْلِفُ إِلَّا بِاللَّهِ
 مَنْ حَلَفَ عَلَى مَنْبَرِي هَذَا بِيَمِينِ آثِمَةٍ تَبَوَّأَ مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ
 مَنْ اقْتَطَعَ مَالَ أَخِيهِ بِيَمِينِ فَاجِرَةٍ ؛ فَلْيَتَّبِعُوا مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ
 مَنْ وَلَّى الْقَضَاءَ ، أَوْ جَعَلَ قَاضِيًا بَيْنَ النَّاسِ ، فَقَدْ دُبِحَ بِغَيْرِ سَكِّينٍ
 مَنْ أَقْتَبَى بِفُنْيَا بِغَيْرِ عِلْمٍ كَانَ إِثْمٌ ذَلِكَ عَلَى الَّذِي أَقْتَاهُ
 مَنْ اخْتَكَّرَ طَعَامًا أَرْبَعِينَ لَيْلَةً فَهُوَ بَرِيءٌ مِنَ اللَّهِ وَاللَّهُ بَرِيءٌ مِنْهُ
 مَنْ جَلَبَ طَعَامًا فَبَاعَهُ بِسَعْرِ يَوْمِهِ فَكَأَنَّمَا تَصَدَّقَ بِهِ
 مَنْ اخْتَكَّرَ أَرْبَعِينَ يَوْمًا ثُمَّ تَصَدَّقَ بِهِ لَمْ تَكُنْ صَدَقَتُهُ كَفَّارَةً لِاخْتِكَارِهِ
 مَنْ اخْتَكَّرَ الطَّعَامَ أَرْبَعِينَ يَوْمًا فَسَأَ قَلْبَهُ

من آذى ذمياً فإنا خصمناه من كنت خصمه خصمته يوم القيامة
مولى القوم من أنفسهم، وإنا لا تحل لنا الصدقة
من بنى بُنياناً من غير ظلم، ولا اعتداء، أو عرس عرساً في غير ظلم، ولا اعتداء، كان له أجر جارٍ ما انتفع
به من خلق الله تبارك وتعالى
من رحم ولو دبيحة عصفورٍ رحمه الله يوم القيامة

ن

الناس سواء كأسنان المشط
نفس المؤمن مرهونة بدئته حتى يقضى دينه
نهى عن سلفٍ وبيعٍ وشرطين في بيعٍ وبيعٍ ما ليس عندك وعن ربحٍ ما لم يضمن

و

الولد في الدنيا نور في الآخرة سرور
الولاء لمن أعتق
الواهب أحق بهبته ما لم يثب منها
وما تعار رُسلي فهلكت على أيديهم قضائهما على رُسلي
والشيخ والشيخة إذ أنبأ فارجموها البتة

ها

هاتوا ربع عشر أموالكم
هدايا الأمراء غلول
هو الطهور ماؤه الحل ميتته
الهرة ليست بنجسة لأنها من الطوافين عليكم
نهى النبي عليه السلام عن البيع الغرر

ى

يا سعد إرم، فداك ابي و امي
يا سانب قد كنت تعمل أعمالاً في الجاهلية لا تقبل منك وهي اليوم تقبل منك
يقول الله تعالى : أنا ثالث الشريكين ما لم يخن أحدهما صاحبه فإذا خانه خرجت من بينهما
يقول ابن آدم مالي مالي وهل لك من مالك إلا ما أكلت فأفنت أو تصدقت فامضيت وماسوى ذلك فهو مال الوارث
يقول : كان فرع بالمدينة "فاستعار النبي صلى الله عليه وسلم فرساً من أبي طلحة يقال له المندوب ، فركب ،
فلما رجع قال : ما رأينا من شيء ، وإن وجدناه لبحراً
يوم عرفة وأيام التشريق عيدنا أهل الإسلام وهي أيام أكل وشرب
اليمين الفاجرة تدع الديار بلاع
اليمين على نية المستخلف

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öz Geçmiş

Mustafa Yüceer; 08/07/1984 yılında Ankara/Çamlıdere'de doğdu. İlk ve Orta öğrenimini Ankara'da tamamladı. Trakya Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü 2008 yılında bitirdi. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden 2012 yılında mezun oldu. 2004 yılından beri Diyanet İşleri Başkanlığı'nda Din Görevlisi olarak çalışmakta olup, şu anda Konya Selçuk Dini Yüksek İhtisas Merkezi 23. Dönem Kursiyeri olarak eğitimine devam etmektedir. Ayrıca Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı Hadis Bölümü'nde Yüksek Lisans öğrencisidir.

Çalışmaları değişik gazete ve dergilerde yayınlanan Yüceer'in 2006 Yılında Esmâ Yangınları, 2007 yılında Esra Geceleri ve 2010 yılında Zuleyma isimli şiir kitapları yayınlandı. Evli ve 1 çocuk babası olan Yüceer, haftalık Tv programı hazırlayıp sunmaktadır.

İletişim: mustafayuceer@gmail.com